ମିଖାଇଲ୍ ଶୋଲଖୋଭ୍

ମଣିଷର ଭାଗ୍ୟ

ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଳ୍ପ

ମିଖାଇଲ୍ ଶୋଲଖଭ୍

ମଣିଷର ଭାଗ୍ୟ

ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଳ୍ପ

ପ୍ରଗତି ପ୍ରକାଶନ
ମସ୍କୋ

Монисоро бхагьё...

М. Шолохов

СУДЬБА ЧЕЛОВЕКА

на языке ория

М, 1981

ଅନୁବାଦ – ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ପରିଡ଼ା

ମୁଖ୍ୟ ପରିବେଶକ –
ନବଯୁଗ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ
ବକ୍ସିବଜାର ରୋଡ
କଟକ – ୧

ПОГАШЕНО

ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ © ପ୍ରଗତି ପ୍ରକାଶନ, ୧୯୮୧

ГОСУДАРСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА ИНОСТРАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

ସୋଭିଏତ ସଂଘରେ ମୁଦ୍ରିତ ।

Ш $\frac{70302-725}{014(01)-81}$ 799–81

4702010200

ସୂଚୀପତ୍ର

କଲାକାଇ ୭
ଗାଇଆଳ ୨୫
ବେଧଚ୍ଛୁଆ ୪୭
ନୀଳ ଷ୍ଟେପୀ ୯୪
ଘୋଡ଼ାଛୁଆ ୧୧୭
ପର ପୁଅ ୧୬୭
ମଣିଷର ଭାଗ୍ୟ ୧୭୩

‘ଧନ୍ ଟୀରଙ୍କ କାହାଣୀମାଳାରୁ’

୧୯୦୫ରେ ମୋର ଜନ୍ମ ... ଦନ୍ ତୀରରେ ଗୃହ ଯୁଦ୍ଧର ଘମାଘଟା ।

୧୯୨୦ରେ ସେନା ବାହିନୀରେ ଯୋଗ ଦେଲି, ଦନ୍ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏଣେତେଣେ ବୁଲିବାକୁ ହେଲା । ଅନେକ ଦିନ ଧରି କାମ କଲି ବଳକା ଶସ୍ୟ ଆଦି ସଂଗ୍ରହ ଅଭିଯାନରେ । ୧୯୨୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦନ୍ ଅଞ୍ଚଳର ଶାସନକାରୀ ଦସ୍ୟୁ ଦଳଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଧାଇଁବାକୁ ହେଲା, ସେମାନେ ବି ଆମ ପଛେ ପଛେ ଧାଇଁଲେ ...

ମିଖାଇଲ୍ ଶୋଲଖଭ୍
("ଆତ୍ମଜୀବନୀ"ରୁ)

କଳାଜାଇ

୧

ଟେବୁଲ ଉପରେ ସବୁ ଖେଳେଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି — ପୋଡ଼ା ବାରୁଦ ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଥିବା କେତେଟା କାର୍ତ୍ତୁଜ୍ ଖୋଳ, ଛେଳି ମାଂସର ଖଣ୍ଡେ ହାଡ଼, ଗୋଟାଏ ସାମରିକ ମାନଚିତ୍ର, ସୈନ୍ୟ ଚଳନାର ରିପୋର୍ଟ, ଫୁଲାଏ ରୁଟି ଆଉ ପିତଳ କୁନ୍ଦବସା ଗୋଟାଏ ଲଗାମ । ଲଗାମଟାରୁ ଫାଟି ପଡ଼ୁଛି ଘୋଡ଼ାର ଉଷୁମୁଳିଆ ଝାଳ ଗନ୍ଧ । କାନ୍ଥକୁ ଲାଗି ପଡ଼ିଛି ଅଚଞ୍ଚା ଆବୁଡ଼ା ଖାବୁଡ଼ା ବେଞ୍ଚଟାଏ । ସନ୍ତସନ୍ତିଆ କାନ୍ଥରେ ଫୁଟି ଉଠିଥିବା ଛତିଆସବୁ ବେଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଯେମିତି ମାଡ଼ି ଆସିଲା ପରି ଲାଗୁଛି । ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ଝରକା ଏରୁଣ୍ଡିକୁ ପିଠି ଭରା ଦେଇ ବସିଛନ୍ତି ତରୁଣ ସ୍କ୍ୱାଡ୍ରନ୍ କମାଣ୍ଡର ନିକଲାଇ କଶେଭୋଇ । ଅବଶ ଅସାଡ଼ ଆଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକରେ ଧରିଛନ୍ତି ପେନ୍‌ସିଲଟିଏ । ସାମ୍ନା ଟେବୁଲ ଉପରେ ମେଲେଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି କେଇ ଖଣ୍ଡ ପୁରୁଣା ପ୍ରାଚୀର ପତ୍ର ଆଉ ଅଧାପୂରଣ ହୋଇଥିବା ଘରକଟା ଗୋଟିଏ ମୋଟା କାଗଜ ଫର୍ମ । ଫର୍ମର ଗୋଟିଏ ଘରେ ଲେଖା ହୋଇଛି: କଶେଭୋଇ, ନିକଲାଇ, ସ୍କ୍ୱାଡ୍ରନ୍ କମାଣ୍ଡର, କ୍ଷେତ ମଜୁରିଆ, ଯୁବ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ।

"ବୟସ" ଘରେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସେ ପେନ୍‌ସିଲରେ ଲେଖି ଦେଲା ଦୁଇଟି ଅଙ୍କ — "୧୮" ।

ନିକଲାଇର କାନ୍ଧ ଦୁଇଟା ଖୁବ୍ ଚଉଡ଼ା । ଦେଖିଲେ ମନେ ହୁଏ ବୟସ ଅଠରରୁ ବେଶି ହେବ । ଆଖି କୋଣର ଚମଡ଼ାସବୁ କୁଞ୍ଚି ହୋଇ ଆସିଲାଣି, ବୁଢ଼ାଙ୍କ ପରି ପିଠିଟା ଟିକେ ନଇଁ ଆସିଛି । ଦିହ ଆଉ ମୁହଁରେ ବୟସର ଛାପ ।

ସ୍କ୍ୱାଡ୍ରନ୍‌ର ସୈନ୍ୟମାନେ ତାକୁ ଥଟ୍ଟା କରି କହନ୍ତି — "ଏକଦମ୍

ପିଲଟାଏ, ବିଲକୁଲ କଞ୍ଚା" । କିନ୍ତୁ ଏଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାରିଫ କରି ଆଉରି କହନ୍ତି, "ତା ଭଳି ପିଲ କୋଟିକରେ ଗୋଟିଏ ମିଳିବା ଦୁଷ୍କର, ବିଦିଟା ଦସ୍ୟୁ ବାହିନୀକୁ ଏକେବାରେ ଖତମ୍ କରି ଦେଲା, ଏ ପକ୍ଷରୁ ଜଣେ ହେଲେ ଖୁଣ୍ ହେଲେ ନାହିଁ! ଦିନେ ଦିଦିନ ନୁହଁ, ଛ' ମାସ ଧରି ଗୋଟାଏ ସ୍କ୍ୱାଡ୍ରନ୍କୁ ଧରି ସେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଛି । ଯେ କୌଣସି ଅଭିଜ୍ଞ କମାଣ୍ଡରଠାରୁ ସେ କୌଣସି ଗୁଣରେ କମ୍ ନୁହଁ !"

ବୟସଟା ତା'ର ମୋଟେ ଅଠର ବୋଲି ନିକଲଇକୁ ଲଜ୍ଜ ଲଗେ । ତେଣୁ, ବୟସ ଘରଟାକୁ ପୂରଣ କରିବାକୁ ଗଲା ବେଳେ ସବୁବେଳେ ତା ପେନ୍‌ସିଲଟା ଅଟକି ଯାଏ ଘୃଣାରେ । ରାଗରେ ଗାଲ ଦିଇଟା ଲାଲ ହୋଇ ଉଠେ । ନିକଲଇର ବାପା ଥିଲେ କସାକ୍, ତେଣୁ ସେଇ ସୂତ୍ରରେ ସିଏ ବି କସାକ୍ । ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲା ପରି ପିଲ ଦିନର କଥା ତା'ର ମନରେ ଭାସି ଉଠେ । ନିକଲଇକୁ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ବର୍ଷ ବେଳେ ବାପା ତା'ର ତାକୁ ତାଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ବସାଇ ଦେଇ ବଡ଼ ପାଟିରେ କହୁଥିଲେ : "କେଶରକୁ ଭଲ କରି ଧରିଥିବୁ ପୁଅ !" ମା ହାଣ୍ଡିଶାଳ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଠିଆ ହୋଇ ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସୁଥାନ୍ତି । ଘୋଡ଼ାର ସକଷ ପିଠି ଉପରେ କୁନି କୁନି ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟି ତା'ର ବନ୍ଧନୀ ଯୋଡ଼ିଏ ପରି ଭିଡ଼ି ହୋଇ ରହିଥାଏ । ବାପା ଧରିଥାନ୍ତି ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମଟାକୁ । ମାଙ୍କ ମୁହଁଟି ଝାଉଁଳି ଆସି, ଆଖିରୁ ତରା ଖସି ପଡ଼େ, ସେ ବଲବଲ କରି ଖାଲି ଚାହିଁ ରହନ୍ତି ।

ସେସବୁ ଅନେକ ଦିନ ତଳର କଥା । ଜର୍ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରୁ କରୁ ବାପା ତା'ର ନିଖୋଜ ହୋଇ ଗଲେ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ଗଲେ ମଣିଷକୁ ଯେମିତି ଦେଖି ହୁଏ ନି, ସେଇ ପରି ତାଙ୍କର ଆଉ କୌଣସି ପତା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ତା' ପରେ ନିକଲଇର ମା ବି ବିଦାୟ ନେଲେ ଇହଧାମରୁ । ଉତ୍ତରାଧିକାର ସୂତ୍ରରେ ବାପାଙ୍କର କେତେକ ଗୁଣ ଅଣିଛି ନିକଲଇ । ବାପ ପରି ତା'ର ଅଛି ଅବଳନ୍ତି ସାହସ ଏବଂ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ । ବାପାଙ୍କ ଦିହରେ ତା'ର କଳାଜାଇଟିଏ ଥିଲା । ନିକଲଇ ଗୋଡ଼ର ଠିକ୍ ବଳାଗଣ୍ଠି ଉପରକୁ ମଧ୍ୟ ଅଛି ପାରା ଡିମ ପରି କଳାଜାଇଟିଏ । ନିକଲଇକୁ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘରେ

ଘରେ ବୁଲି ସେ କ୍ଷେତରେ ମୂଲ ଲାଗୁଥିଲା । ଥରେ ତାଙ୍କ ଗାଁ ବାଟ ଦେଇ ଲାଲ ଫୌଜର ଏକ ସେନାଦଳ ଯାଉଥିଲା ବେଳେ ସେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଇ ଦେଲା । ଦିହରେ ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା କୋଟ୍ ଚଢ଼ାଇ ଚାଲିଲା ଭ୍ରାଙ୍ଗେଲ୍‌ଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ । ଗତ ଖରା ଦିନେ ଥରେ ଦନ୍ ନଈରେ ନିକଲଇ ତା'ର ସାମରିକ କମିସାରଙ୍କ ସହିତ ଗାଧୋଉଥିଲା । କମିସାରଙ୍କ ମୁଣ୍ଡଟା କମାଣ ଗୋଳା ଆଘାତରେ ତାବଦା ପଡ଼ି ଯାଇଥାଏ । ତେଣୁ ମୁଣ୍ଡ ଥରେଇ, ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ ହୋଇ କଥା କହନ୍ତି । ନିକଲଇ ଗୋଡ଼ର କଳାଜାଇଟା ହଠାତ୍ ପଡ଼ି ଗଲା ତାଙ୍କ ଆଖିରେ । ଖରାସିଝା କାନ୍ଧ ଦୁଇଟିକୁ ତା'ର ଥାପୁଡ଼ାଇ ଥାପୁଡ଼ାଇ କମିସାର ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ ହୋଇ କହିଲେ :

"ନିକଲଇ, ତୁ ତ ବ ଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନରେ ! ଲୋକେ କହନ୍ତି କଳାଜାଇ ଥିଲେ ମଣିଷ ଭାଗ୍ୟବାନ ହୁଏ ।"

ଧଳା ଚକ୍ ଚକ୍ ବତିଶ୍ ଦାନ୍ତକୁ ଦେଖାଇ ଦେଇ ପାଣି ଭିତରେ ବୁଡ଼ି ଗଲା ନିକଲଇ । କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ନାକ ସୁଁ ସୁଁ କରି କହିଲା :

"ସେସବୁ ବାଜେ କଥା ଭାଇ ! ପିଲଟି ବେଳୁ ତ ବାପାମାଙ୍କୁ ହରାଇଛି । ପର ଘରେ ମୂଲ ଲାଗି, ମୁଣ୍ଡ ଝାଳ ତୁଣ୍ଡରେ ମାରି ପେଟ ପୋଷି ଆସିଛି—ଭାଗ୍ୟବାନ ନୁହଁ ଆଉ କ'ଣ ?"

ତା' ପରେ ଦନ୍ ନଈର ହଳଦିଆ ବାଲିଚରା ଆଡ଼କୁ ପହଁରି ପହଁରି ଆଗେଇ ଗଲା ନିକଲଇ ।

୨

ଦନ୍ ନଈର ତିଖ ଚଢ଼ା ଉପରେ ନିକଲଇର ସୈନ୍ୟ ଶିବିର । ଝରକା ବାଟରେ ଦେଖା ଯାଏ ଦୂର ନଈ କୂଳେ କୂଳେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଦିଗହଜା ସବୁଜ ବିଛାଣି ଆଉ ପାଲିସ୍‌କରା ଇସ୍‌ପାତ ପରି ଚକ୍ ଚକ୍ ପାଣି । ଝଡ଼ ରାତିରେ ଉଚ୍ଚ ତଟଭୂଇଁରେ ଉଚ୍ଛଳ ଦନ୍‌ର ଅଧିର ଢେଉସବୁ ଆସି ପିଟି ହୁଏ, ନିକଲଇର କୁଡ଼ିଆ ଝରକାର ଝିଲିମିଲି ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ କହିଁ

କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିଲା ଭଳି ଶବ୍ଦ କରେ । ନିକଲାଇର ମନେ ହୁଏ, କୁଡ଼ିଆ ତଳର ଫାଟ ଦେଇ ଲୁଚି ଲୁଚି ପାଣି ଯେମିତି ପଶି ଆସୁଛି – ଉପରକୁ ଫୁଲି ଫୁଲି ଉଠିଲା ବେଳେ କୁଡ଼ିଆଟି ଦୋହଲି ଯାଉଛି ।

ଅନେକ ଥର ସେ ଭାବିଲାଣି, କୁଡ଼ିଆଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଛାଉଣିର ଅନ୍ୟ ଘରକୁ ଚାଲି ଯିବ । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଫୁର୍‌ସତ୍ ମିଳୁ ନି, ଖାଲି ଭାବିବା ସାର ହେଉଛି । ଆଉ କେଇ ଦିନ ପରେ ଶୀତ ଋତୁ ଆସି ଯିବ । ଦିନେ ସକାଳେ ବାରଣ୍ଡାରେ ଆସି ଠିଆ ହେଲା ନିକଲାଇ । ବହଳ କୁହୁଡ଼ିରେ ଚାରି ଆଡ଼ ଢାଙ୍କି ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ଲୁହା ଗୁଳମରା ବୁଟ୍‌ର ଖଟ୍ ଖଟ୍ ଶବ୍ଦରେ କ୍ଷୀଣ ନିସ୍ତବ୍ଧତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ନିକଲାଇ ଆଗେଇ ଗଲା ଚେରି ଘରର ଛୋଟ ବଗିଚାଟି ଭିତରକୁ । ଆଖି ଲୁହରେ ଛଳଛଳ ହେଲା ପରି ଶିଶିର ଭିଜା ବହଳ ଘାସ । ଘାସ ଉପରେ ଚିତ୍ ହୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ନିକଲାଇ । ପାଖ ଘରର ମାଲିକାଣୀର ଗୁହାଳୁ ଗାଈ ଦୁହିଁବାର ଶବ୍ଦ ଭାସି ଆସୁଥାଏ । ମାଲିକାଣୀ ଗାଈଟିକୁ ଧୀର ସ୍ଥିର ଭାବେ ଠିଆ ହେବାକୁ କହୁଛି ଏବଂ ବାଛୁରୀଟି ତା'ର ଦାବି ଜଣାଇ ଗମ୍ଭୀର ଗଳାରେ ରଡ଼ି ଛାଡ଼ୁଛି । ମାଲିକାଣୀ ଗାଈ ଦୁହିଁଲା ବେଳେ ଭାଣ୍ଡରେ କ୍ଷୀରସବୁ ପଡ଼ୁଛି ଚର୍ ଚର୍ ହୋଇ ।

ନିକଲାଇ କୁଡ଼ିଆର ଫାଟକଟି କଟ୍ କଟ୍ କରି ଉଠିଲା । ଜଗୁଆଳୀ କୁକୁରଟା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଡାକି ଉଠିଲା ଭୋ ଭୋ କରି ।

"କମାଣ୍ଡର ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି ?" ପ୍ଲାଟୁନ୍ ସର୍ଜନ ଜଣେ ପଚାରିଲେ ।

କହୁଣିରେ ଭରା ଦେଇ ଉଠି ପଡ଼ିଲା ନିକଲାଇ ।

"ହଁ ଅଛି, ଖବର କ'ଣ ?"

"ଗାଁରୁ ଖବର ନେଇ ଲୋକ ଜଣେ ଆସିଛନ୍ତି । କହୁଛନ୍ତି, ଗୋଟାଏ ଦସ୍ୟୁ ବାହିନୀ ସାଲ୍‌ସ ଜିଲ୍ଲରେ ପଶିଛନ୍ତି । ଗ୍ରୁଶିନ୍‌ସ୍କି ରାଷ୍ଟ୍ର ଖମାରଟିକୁ ସେମାନେ କାଲେ ଦଖଲ କରି ନେଲେଣି ..."

"ତାକୁ ମୋ ପାଖକୁ ନେଇ ଆସ ।"

ଖବର ଆଣିଥିବା ଲୋକ ଜଣକ ତାଙ୍କ ଘୋଡ଼ାଟିକୁ ଭିଡ଼ି ଭିଡ଼ି ଘୋଡ଼ାଶାଳ ଆଡ଼କୁ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଘୋଡ଼ାଟି କିନ୍ତୁ

ଧଇଁସଇଁ ହୋଇ ଝାଳନାଳରେ ଅଣ୍ଟିଏ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ଅଗଣା ମଝିରେକି ଆଗ ଗୋଡ଼ ଦିଇଟାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଧସାଇ ହୋଇ ଗଲା ପରି ପଡ଼ି ଗଲା । ତା' ପରେ ଗୋଟାଏ କଡ଼କୁ ଗଡ଼ିପଡ଼ି ଲମ୍ବା ଦୀର୍ଘ ଶ୍ୱାସଟାଏ ପକାଇଲା ପଶୁଟା । ପରେ ପ୍ରାଣଟା ତା'ର ଛାଡ଼ି ଗଲା ସେଇଠି । ନିର୍ଜୀବ ଜଳଜଳିଆ ଆଖି ଦିଇଟା ତା'ର ଚାହିଁ ରହିଲା ଜଗୁଆଳୀ କୁକୁର ଆଡ଼କୁ । କୁକୁରଟା ଏତେ ରାଗି ଯାଇଥିଲା ଯେ ଭୁକି ବି ପାରୁ ନଥାଏ । ଘୋଡ଼ାଟି ମରି ଯିବା ପଛରେ ଏକ କାରଣ ଥିଲା । ଖବର ଆଣିଥିବା ଲୋକଟି ହାତରେ ଯେଉଁ ଚିଠିଟି ଆସିଥିଲା, ସେଥିରେ ଛକ ପଡ଼ିଥିଲା ତିନୋଟି । ତା' ଅର୍ଥ ବ୍ୟାପାରଟା ଖୁବ୍ ଜରୁରୀ । ଘଣ୍ଟାକୁ ପ୍ରାୟ ତିରିଶ ମାଇଲ ବେଗରେ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ ଏକାନିଶ୍ୱାସକେ ସେ ଖବର ନେଇକି ଆସିଥିଲା ।

ନିକଲାଇ ପଢ଼ିଲା ଗାଁ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍‌ଙ୍କ ଚିଠିଟି । ଚେୟାରମ୍ୟାନ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି । କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଭାବୁ ଭାବୁ ଆଗ କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ପଶି ଗଲା ସେ । କମରରେ ତରବାରିଟାକୁ ଭିଡ଼ୁ ଭିଡ଼ୁ ମନେ ମନେ ଭାବୁଥିଲା, "ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଦସ୍ୟୁ ଦଳ ! ଭାବୁଥିଲି କୁଆଡ଼କୁ ଯାଇ ପାଠ ସାଠ ଦିଅକ୍ଷର ପଢ଼ିବି, ପୁଣି ... କମିସାର କଥାରେ କଥାରେ କହୁଥିଲେ ମୋର ଲଜ୍ଜିତ ହେବାର କଥା ... ସ୍କ୍ୱାଡ୍ରନ୍‌ର କମାଣ୍ଡର ହୋଇ ବି, ଠିକ୍ କରି ଧାଡ଼ିଏ ହେଲେ ଲେଖି ପାରୁ ନି ... କିନ୍ତୁ ସେଟା କ'ଣ ମୋ ଦୋଷ ? ଗାଁ ଗିର୍ଜାର ଚଟଶାଳୀ ଦୁଆର ମାଡ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ତ ମୋତେ ମିଳି ନାହିଁ । କମାଣ୍ଡର ସତରେ ଗୋଟାଏ ମଜାଦାର ଲୋକ ... କିନ୍ତୁ ହେଲେ କ'ଣ ହେବ, ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଦଳ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲେଣି ... ପୁଣି ସେଇ ଲଢ଼ାଇ, ପୁଣି ସେଇ ରକ୍ତ ... ମଣିଷ ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି ..."

ବନ୍ଧୁକରେ ଗୁଳି ଭରୁ ଭରୁ ନିକଲାଇ ବାହାରକୁ ଚାଲି ଆସିଲା । ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ଭାବନାଗୁଡ଼ାକ ତା'ର ଦୌଡ଼ା ଧାଇଁ କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି – ଆବୁଡ଼ା ଖାବୁଡ଼ା ସଡ଼କ ଉପରେ ଘୋଡ଼ା ପଲ ଛୁଟିଲା ପରି : "ସହରକୁ ଯାଇ ପାରିଲେ, ଲେଖା ପଢ଼ା କିଛି କରି ହୁଅନ୍ତା ... ଏଥର କୌଣସିମତେ ଯାଇ ପଢ଼ିବାକୁ ହେବ ..."

ଘୋଡ଼ାଶାଳ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଗଲା ବେଳେ ମରି କି ପଡ଼ିଥିବା ଘୋଡ଼ାଟି ଉପରେ ନିକଲଇର ନଜର ପଡ଼ି ଗଲା । ଧୂଳିଧୂସର ନାକ ପୁଡ଼ା ଭିତରୁ କଳା ରେଶମୀ ଫିତା ପରି ରକ୍ତର ଧାର ଦୁଇଟି ବହି ଯାଉଛି । ଆଖି ଫେରାଇ ନେଲା ନିକଲଇ ।

୩

ସୀମାହୀନ ଷ୍ଟେପୀ ଉପରେ ବାଇକଡ଼ା ଆଉ କାଠକନ୍ଦମୂଳର ବୁଦୁବୁଦୁକିଆ ଜଙ୍ଗଲ । ଭିତରେ ତା'ର ଅସଂଖ୍ୟ ଜୁଦ ଆଉ ପବନ ସାଉଁଳା ଗାଡ଼ିଗୁଳା ପଡ଼ିଥିବା ସଡ଼କଟିଏ । ସଡ଼କ ଆଉ ଜୁଦଗୁଡ଼ିକ ଉପରକୁ ମାଡ଼ି ଆସିଛନ୍ତି ବଣୁଆ ମୁଷା ଭରା କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚିକିଆ ଗଛବୃଛସବୁ । ଆଗେ ପାଳଖଳାକୁ ସଡ଼କରେ ପାଳ ବହିବା କାମରେ ସଡ଼କଟି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଷ୍ଟେପୀର ଚାରି ଆଡ଼େ ଏହି ଭଳି ଅସଂଖ୍ୟ ପାଳଖଳା ବିଛୁଡ଼ି ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଦେଖିଲେ ମନେ ହୁଏ, ଫିକା ହଳଦି ରଙ୍ଗର ଜମାଟବନ୍ଧା ଅମ୍ବର ପଥରର ବଡ଼ ବଡ଼ ଖଣ୍ଡଟିଏ ଲେଖା ଯେମିତି ଝକ୍ ଝକ୍ କରୁଛି । ଆଉ ସେଇ ଦିଗ୍‌ବଳୟ ତଳେ ଓଟର କୁଜ ପରି ଯେଉଁଟା ଦେଖା ଯାଉଛି, ସେଟା ହେଉଛି ସେଇ ବଡ଼ ସଡ଼କ । ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଖୁଣ୍ଟସବୁ ପାଖରେ ତା'ର ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ପାଦ ପକାଇ ମାଡ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି କାର୍ତ୍ତିକର ସଫେଦ କୁହୁଡ଼ିବୋଳା ଅସ୍ୱଚ୍ଛତା ମଧ୍ୟକୁ – ଗୋହିରୀ ପରେ ଗୋହିରୀ, ମାହାରା ପରେ ମାହାରା ପାର ହୋଇ । ସେହି ଖୁଣ୍ଟଗୁଡ଼ାକର କରେ କରେ ଚକ୍ ଚକ୍ କରୁଥିବା ବଡ଼ ସଡ଼କ ଦେଇ କସାକ୍ ସର୍ଦ୍ଦାର ତା'ର ଦସ୍ୟୁ ଦଳ – ପ୍ରତିବିପ୍ଳବୀ ବାହିନୀକୁ ଆଗେଇ ନେଉଛି । ପଚାଶ ଜଣ ସରିକି ହେବେ ସେମାନେ, ସମସ୍ତେ କସାକ୍, ଦନ୍ କିମ୍ବା କୁବାନ୍ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକ । ସୋଭିଏତ୍ ରାଜର ବିରୋଧୀ ସେମାନେ । ଖୁଆଡ଼ରୁ ପଳାଇ ଯାଇଥିବା ହେଟାଙ୍କ ପରି ତିନି ଦିନ ହେଲା ସେମାନେ ଏଣେତେଣେ ଧାଉଁଛନ୍ତି – କେତେବେଳେ ସଡ଼କ ଉପରେ ତ, ଆଉ କେତେବେଳେ ଷ୍ଟେପୀର ଅପନ୍ତରା ଭିତରେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ

ସେମାନଙ୍କ ପିଛା ଧରିଛନ୍ତି ନିକଲଇ କଶେଭୋଇର ସେନାଦଳଟି ।

ଖୁବ୍ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଏହି ଦସ୍ୟୁ ଦଳଟା । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକଦା ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀରେ ଥିଲେ, ସମସ୍ତେ ଅଭିଜ୍ଞ । ତଥାପି କସାକ୍ ସର୍ଦ୍ଦାର ଖୁବ୍ ହୁସିଆର ସହକାରେ ଆଗଉଛି – ଘୋଡ଼ାର ପାଦାନିରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ତନ୍ନତନ୍ନ କରି ଦେଖୁଛି ଷ୍ଟେପୀର ସୀମାହୀନ ବିଛାଣିକୁ । ଆଖି ଦୁଇଟା ତା'ର ସଚେତନ ହାତ ଦୁଇଟି ପରି ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଯେମିତି ଅଣ୍ଡାଳି ଅଣ୍ଡାଳି ଯାଉଛି । ଦନ୍ ନଈର ଆର ପାରିରେ ଅନେକ ଦୂରକୁ ମାଡ଼ି ଯାଇଥିବା ଜଙ୍ଗଲର ନୀଳାଭ ପ୍ରାନ୍ତଟା ଆଉ କେତେ ମାଇଲ ରହିଲା – ହିସାବ କରୁଛି ମନେ ମନେ ସେ ।

ହେଟା ପଲ ପରି ଛପି ଛପି ସେମାନେ ହଟି ଯାଉଛନ୍ତି ଆଉ ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଅନୁସରଣ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି ନିକଲଇର ସେନା-ଦଳଟି ।

ଦନ୍ ପାରିର ଷ୍ଟେପୀ ଉପରେ ଖେଳି ଯାଇଛି ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଅପୂର୍ବ ସମ୍ଭାର । ନିବିଡ଼ ନୀଳ ନିର୍ମଳ ଆକାଶ ତଳେ ଗହମ କେଣ୍ଡାର ଲହରୀ – ଖାଣ୍ଟି ରୂପାର ଝୁମୁକା ପରି ପବନରେ ଝୁମୁ ଝୁମୁ ଶୁଭୁଛି । ଏ ହେଉଛି ଗହମ ପାଚିବା ପୂର୍ବର ଦୃଶ୍ୟ । ଗାର୍ନୋଭ୍‌କା ଅଞ୍ଚଳର ବଡ଼ ଗହମ କେଣ୍ଡାସବୁ ଏହି ସମୟରେ ଧୀରେ ଧୀରେ କଳା ଧରି ଆସେ – ସତର ବର୍ଷର ଗଭା ଟୋକା ପରି ଫୁଲି ଫୁଲିକା । ତା' ପରେ ବଢ଼ନ୍ତ କେଣ୍ଡା-ଗୁଡ଼ିକ ହଠାତ୍ ଲମ୍ବି ଯାଏ ଆଉରି ଉପରକୁ, ମଣିଷକୁ ସତେ ଯେମିତି ଉଚ୍ଚତାରେ ଟପି ଯିବେ ସେମାନେ ।

ବାଲିଆଂଶିଆ ଢାଲୁ ନଈତଟର ଆଉ ନଈକୂଳିଆ ସରୁ ପଟିଗୁଡ଼ିକରେ ଦାଢ଼ିଆ କସାକ୍ ଚାଷୀମାନେ ଯଅ ବୁଣିଛନ୍ତି । ଏହିସବୁ ଜମିରେ ଭଲ ଫସଲ କେବେ ହୁଏ ନାହିଁ – ମାଣେ ଜମିରେ ଛଅ ଗୌଣୀ ଯଅ ଫଳିବା କାଠିକର ପାଠ । କିନ୍ତୁ କସାକ୍‌ମାନେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହି ଜମିକୁ ଚଷି ଯଅ ବୁଣନ୍ତି । କାରଣ ଏହି ଯଅରୁ ସେମାନେ ତିଆରି କରନ୍ତି ଏକ ପ୍ରକାର ମଦ । ତରୁଣୀର ଆଖି ଲୁହଠାରୁ ସେ ମଦ ହେଉଛି ଆଉରି ସ୍ୱଚ୍ଛ । ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ପ୍ରଥା ରହି ଆସିଛି । ସେମାନଙ୍କ ବାପ ଗୋସାପ ସାତ ପୁରୁଷ ଧରି ସେମାନେ ମଦ ପିଇବାକୁ

ଭଲ ପାଇ ଆସିଛନ୍ତି । ସେଇଥି ପାଇଁ ଡନ୍ କସାକ୍ ବାହିନୀର ବିରାଟ ପତାକାରେ ଅଙ୍କା ହୋଇଛି ଗୋଟାଏ ମଦ ପିମ୍ପା ଉପରେ ଅଣ୍ଟାଭରା ଦେଇ ବସିଥିବା ଜଣେ ମାତାଲ କସାକ୍‌ର ଛବି । ଶରତ ଋତୁରେ କସାକ୍ ପଡ଼ା ଆଉ ଗାଁସବୁ ଏହି ଅରଣା ମଦର ନିଶା ଆଉ ଗନ୍ଧରେ ମାତାଲ ହୋଇ ଉଠେ । ଉଇଲେ ଗଛର ବାଡ଼ ଉପରେ କସାକ୍‌ଙ୍କ ମୁଣ୍ଡର ନାଲି ଟହଟହ ଟୋପିସବୁ ଟଳମଳ ହୋଇ ଦୋହଲେ ।

ଠିକ୍ ଏଇଥି ଯୋଗୁଁ କସାକ୍ ସର୍ଦ୍ଦାର ସଂଯତ ହୋଇ ରହି ପାରେ ନାହିଁ ଏବଂ ଠିକ୍ ଏଇଥି ଯୋଗୁଁ କମାଣ ଚଳାଳୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍‌ଲଗା କମାଣବୁହା ଗାଡ଼ିରେ ଟଳୁଥାନ୍ତି ।

ଆଜିକୁ ସାତ ବର୍ଷ ହେବ କସାକ୍ ସର୍ଦ୍ଦାର ତା ଗାଁ ମାଟି ମାଡ଼ିନି । ପ୍ରଥମ ମହାଯୁଦ୍ଧ କାଳରେ ଜର୍ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ହାତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲା ସେ । ସେଠୁ ମୁକୁଳି ଭ୍ରାଙ୍ଗେଲ୍ ବାହିନୀରେ ଯୋଗ ଦେଇଛି । ତା' ପରେ ଯାଇଛି ଖରା ଝରା ସେହି କନ୍‌ଷ୍ଟାଣ୍ଟିନୋପଲ୍‌କୁ । କଣ୍ଟା ତାରବେଢ଼ା ବନ୍ଦୀ ଶିବିରରେ ସଢ଼ିଛି ସେ । ଲୁଣଖିଆ ତିନି କୋଣିଆ ପାଲଲଗା ଆଲକାତରାବୋଳା ତୁରସ୍କର ଛୋଟ ଛୋଟ ବୋଇତରେ ତା'ର ଦିନ ବି କଟିଛି, କୁବାନ୍‌ର କାଣ୍ଡସର ନଳ ବଣରେ ସେ ବୁଲିଛି । ଶେଷରେ ଫେରି ଆସି ସର୍ଦ୍ଦାର ହୋଇଛି କସାକ୍ ବାହିନୀରେ ଏବେ ।

ପଛକୁ ଚାହିଁଲେ ଏ ହେଉଛି କସାକ୍ ସର୍ଦ୍ଦାରର ଜୀବନ । ଏହି ଜୀବନ ହୃଦୟଟାକୁ ତା'ର ପଥର ପରି କଠିନ କରି ଦେଇଛି — ଷ୍ଟେପୀର କାଦୁଅ ପାଟରେ ପଡ଼ିଥିବା ବଳଦ ଖୁରାର ଦାଗସବୁ ଖରା ଖାଇ ଯେମିତି ପଥର ପାଲଟି ଯାଇଥାଏ । ଭିତରଟା ତା'ର କିନ୍ତୁ ସବୁବେଳେ ଗୋଟାଏ ଅବୋଧ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଜୁହୁଳୁଥାଏ । ପ୍ରତିଟି ମାଂସପେଶୀରେ ସେ ପୀଡ଼ା ଅନୁଭବ କରେ । ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବି ସେ ଏହି ପୀଡ଼ାଟାକୁ ପାସୋରି ପାରେ ନା । ମଦ ନିଶା ଭିତରେ ନିଜକୁ ହଜାଇ ଦେଇବି ସେ ନିଜକୁ ସେ ପୀଡ଼ାରୁ ମୁକ୍ତ କରି ପାରି ନି । ତଥାପି ସେ ମଦ ପିଏ — ଦିନଟିଏ ବି ବାଦ୍ ଯାଏ ନା । ଡନ୍ କୂଳେ କୂଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ପେଟ ଦେଖାଇ ପଡ଼ି ରହିଛି ଷ୍ଟେପୀର କଳା ମାଟି । ଉପରେ ତା'ର ହସନ୍ତ ଯଅ ଫୁଲର ମନମତାଣିଆ ଗନ୍ଧରେ ସର୍ଦ୍ଦାର ମାତାଲ ହୋଇ

ପଡ଼େ । ଦୂରଦେଶୀସ୍ୱାମୀ, ବାଦାମୀ-ଅଧରୀ ଗାଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଝରଣାର ଜଳଠାରୁ ସ୍ୱଚ୍ଛ ମଦ ତିଆରି କରି ଦିଅନ୍ତି ସର୍ଦ୍ଦାର ପାଇଁ ।

୪

ସେଦିନ ବଡ଼ି ଭୋରୁ ସେ ବର୍ଷ ପ୍ରଥମ ବରଫ ପଡ଼ିଲା । କଇଁଫୁଲର ଚଟକା ଚଟକା ପତର ଉପରେ ସଫେଦ ବରଫକଣାସବୁ ରୂପା ପରି କରି ଉଠିଲା ଝଲମଲ । ସକାଳୁ ଲୁକିଚ୍ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ଦେଖିଲା ତା' ମିଲ୍‌ର ଚକା ଉପରେ ଅଭ୍ର ପରି ପତଳା ବରଫକଣାସବୁ ବିଛାଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ।

ଲୁକିଚ୍ ସେଦିନ ସକାଳୁ ପିଠିରେ କ'ଣ ଗୋଟାଏ ପୀଡ଼ା ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା । ଜୁଡୁଜୁଡିଆ ଏ ପୀଡ଼ାଟା ହେତୁ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟା ତା'ର ଲାଗୁଥିଲା ଲୁହା ପରି ଓଜନିଆ । ମନେ ହେଉଥିଲା ମାଟି ସାଙ୍ଗରେ ସେ ଦୁଇଟା ଯେମିତି ଲାଗି ଯାଇଛି । ମିଲ୍ ଭିତରେ ଗୋଡ଼ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ଏପାଖ ସେପାଖ ହେଉଥାଏ ସେ । ମନେ ହେଉଥାଏ ହାଡ଼ରୁ ମାଂସଗୁଡ଼ାକ ଯେମିତି ଖସି ପଡ଼ୁଛି । ଯଅଧୂଆ ମେସିନ୍ ଚଲୁ ପଲେ ମୂଷା ଛୁଆ ବାହାରି ଆସିଲେ । ବଲବଲ କରି ପେଚୁଆ ଆଖିରେ ସେଗୁଡ଼ାକ ଅନାଇ ରହିଲେ ଲୁକିଚ୍‌କୁ । ଛାତ ବରଗା ଉପରେ ପାରାଟିଏ ଆନନ୍ଦରେ ଘୁମୁରି ଉଠିଲା । ଷ୍ଟେପୀର ଦୋଅଂଶା ମାଟିରେ ଗଢ଼ା ହେଲା ଭଳି ଦିଶେ ବୁଢ଼ା ଲୁକିଚ୍‌ର ନାକ ପୁଡ଼ା ଦୁଇଟି । ବୁଢ଼ା ନାକ ପୁଡ଼ାରେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା ଡନ୍ ନଈର ଚେକ୍‌ଟା ମାଟିର ଆମ୍ବିଳିଆ ଗନ୍ଧ ଆଉ ଯଅ କ୍ଷେତର ମିଠାଳିଆ ବାସନା । କାଠ ଗଦାରୁ ଝରୁଥିବା ଜଳର ଶବ୍ଦଟା ବୁଢ଼ାକୁ ଲାଗୁଥାଏ ବଡ଼ ବିରକ୍ତିକର — ମୁହଁର ଅଡ଼ୁଆ ମଡ଼ୁଆ ଦାଢ଼ିଗୁଡ଼ାକରେ ହାତ ବୁଲଉ ବୁଲଉ ସେ କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଭାବି ଚାଲିଥାଏ ।

ମିଲ୍‌କୁ ଲାଗି ମହୁମାଛି ପୋଷା ହୋଇଥିବା ଗଳିଆ ତଳେ ଲୁକିଚ୍ ଚାଲି ପଡ଼ିଲା ଟିକେ ଥକା ମେଣ୍ଟାଇବା ପାଇଁ । ବଡ଼ ଲମ୍ବା ମେଣ୍ଢା ଚମଡ଼ା କୋଟ୍ ଭିତରେ ବୁଢ଼ାକୁ ନିଦ ଆସି ଗଲା । ପାଟିଟା ତା'ର ଉପରକୁ

ଷ୍ଁ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ପାଟି କୋଣରୁ ଉଷୁମ ନାଳର ଧାରଟିଏ ଦାଢ଼ି ଉପରକୁ ଗଡ଼ି ଆସିଲା । ବୁଢ଼ା ଲୁକିଚ୍‌ର ଛୋଟ କୁଡ଼ିଆଟି ଉପରେ ଗୋଧୂଳିର ପତଳା ଅନ୍ଧାର ଢାଙ୍କି ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ମିଲ୍‌ଟି କୁହୁଡ଼ିର ଦୁଧିଆଳୀ ପରଦା ତଳେ ଲୁଚି ଗଲା ପରି ଲାଗୁଥାଏ ...

ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା ପରେ ବୁଢ଼ା ଦେଖିଲା, ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରୁ ଦୁଇ ଜଣ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ତା' ଆଡ଼କୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ବୁଢ଼ା ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ହୋଇ ମହୁପୋକଘରଟିଆରୁ ବାହାରି ଆସିଲା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିଲା :

"ଏ ବୁଢ଼ା, ଇଆଡ଼େ ଆଏ !"

ସନ୍ଦେହମିଶା ଆଖିରେ ଚାହିଁ ଅଟକି ଗଲା ଲୁକିଚ୍ । ଦେଶରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଲାଗିଲା ଦିନୁ, ଗତ କେତେ ବର୍ଷ ଧରି ସେ ଏହି ଭଳି ଅନେକ ବନ୍ଧୁକଧାରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଛି । ଏମାନେ ଘରେ ପଶି, ପଚରା ଉଚୁରା ନକରି ଅଟାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ନଡ଼ା କୁଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା ପାଆନ୍ତି ନେଇ ଯାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବୁଢ଼ା ଲୁକିଚ୍‌ର ବଡ଼ ଘୃଣା ।

"ଆବେ ବୁଢ଼ା ଓଲୁ, ଚାହିଁଛୁ କ'ଣ, ବାହାରି ଆ !"

ହାତ ତିଆରି ମହୁ ଫେଣା ବାକ୍‌ସଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓଠକୁ ଚାମୁଡ଼ି ଲୁକିଚ୍ ନୀରବରେ ବାହାରି ଆସିଲା । ଆଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କଠାରୁ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଚାହିଁଲା ସାବଧାନରେ ସେମାନଙ୍କୁ ।

"ଆମେ ଲାଲ ଫୌଜର ଲୋକ ... ଆମକୁ ଭୟ କର ନା ବୁଢ଼ା", ନରମ ଗଳାରେ କସାକ୍ ସର୍ଦ୍ଦାର କହିଲା । "ଆମେ ଗୋଟାଏ ଦସ୍ୟୁ ଦଳକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଯାଉଛୁ । ଆମ ଦଳର ଅନ୍ୟ ସାଥୀମାନେ ଆମ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲି ଆସିଲେ ... ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ବାଟେ ଯିବାର ଦେଖିଛୁ କି ?"

"ହଁ, ଦଳେ କିଏ ଏହି ବାଟ ଦେଇ ଗଲେ ବାବୁ !"

"କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଗଲେ ?"

"ସେ କଥା ମୁଁ କହି ପାରିବି ନି ।"

"ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଏ ମିଲ୍ ପଛରେ ଅଛନ୍ତି କି ?"

"ନା, ଏଠି କେହି ନାହାନ୍ତି", ଚୁମ୍ବକରେ ଉତ୍ତର ଦେଇ ବୁଢ଼ା ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦେଲା ।

"ଟିକିଏ ରହ, ବୁଢ଼ା !" ଜିନ ଉପରୁ ଧଡ଼୍‌କିନା ତଳକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲା ସର୍ଦ୍ଦାର । ମଦ ନିଶାରେ ସେ ଟଳମଳ ହେଉଥାଏ, ଗୋଡ଼ ଦିଟା ବାଙ୍କି ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ନିଶ୍ୱାସରେ ଚୂଲେଇ ମଦର ଭସ୍‌ଭସ୍ କଡ଼ା ଗନ୍ଧ । ସର୍ଦ୍ଦାର କହିଲା : "ବୁଝିଲୁ ବୁଢ଼ା, ଆମେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଖତମ୍ କରି ଦେବାକୁ ବାହାରିଛୁ ... ମନେ ରଖିଥା !.. ଆମେ କିଏ, ସେ କଥା ଜାଣିବାର ତୋ'ର ଦରକାର ନାହିଁ !" ସର୍ଦ୍ଦାର କହୁଁ କହୁଁ ଟଳି ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ହାତରୁ ଖସି ଗଲା ଲଗାମଟା । "ତୋ କାମ ହେଉଛି, ସତୁରିଟା ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ପାଇଁ ଦାନା ତିଆରି କରିବା, କାହା ଆଗରେ କିଛି କହିବୁ ନାହିଁ ... ବୁଝିଲୁ ? ଦାନା କେଉଁଠି ରଖିଛୁ ?"

"ମୋ ପାଖରେ ମୁଠାଏ ବି ଦାନା ନାହିଁ", ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଲୁକିଚ୍ ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

ସେ ଗୋଲାରେ କ'ଣ ଅଛି ?"

"ଖାଲି ଚଷୁଗୁଡ଼ାଏ ... ଗୋଟାଏ ହେଲେ ଦାନା ନାହିଁ !"

"ଆଚ୍ଛା, ଇଆଡ଼କୁ ଆ ।"

ସର୍ଦ୍ଦାର ବୁଢ଼ାର କୋଟ୍ କଲରକୁ ଝିଙ୍କି ଧରି ଆଣ୍ଠୁରେ ଧକା ମାରି ମାରିକା ନେଇ ଗଲା ନୁଆଁଣିଆ ପୁରୁଣା ଗୋଲାଘର ଆଡ଼କୁ । ଗୋଇଠାଟାଏ ମାରି ଦେଲା କ୍ଷଣି ଦୁଆରଟା ଖୋଲି ଗଲା । ଗୋଲାରେ ଠେସମରା ହୋଇ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଛି ଗହମ ଆଉ ବାଜରା ।

"ଆବେ ବୁଢ଼ା, ଏଗୁଡ଼ାକ ଦାନା ନୁହଁ ତ ଆଉ କ'ଣ ?"

"ହଁ ପୁଅ ଏଗୁଡ଼ାକ ହେଉଛି ଦାନା ... ଏତିକି ମାତ୍ର ମୋର ସମ୍ବଳ, ଖାଇବା ପାଇଁ ରଖିଛି । ବର୍ଷ ସାରା ତୁଣ୍ଡଝାଳ ମୁଣ୍ଡରେ ମାରି ଏତକ ସାଇତିଛି । ତୁମେ ଯାକୁ ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ ଦେବାକୁ କହୁଛ ..."

"ତା ଅର୍ଥ ତୁ କହୁଛୁ ଆମ ଘୋଡ଼ାମାନେ ନଖାଇ ଉପାସରେ ରହିବେ ? ତା ହେଲେ, ତୁ ସେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ, ନା ? ତେବେ ତୁ ଗୁଳି ଖାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ ?"

"ନା, ମୋତେ ରକ୍ଷା କର ପୁଅ ! ମୁଁ ତମର କି କ୍ଷତି କରିଛି

କର ?" ବୁଢ଼ା ମୁଣ୍ଡରୁ ତା'ର ପୁରୁଣା ଟୋପିଟାକୁ କାଢ଼ି ଆଣି ଉପରେ ଆଉ ସର୍ଦ୍ଦାରର ଚାପୁଡ଼ିଆ ହାତଟାକୁ ଧରି ଚୁମାଟିଏ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ...

"କହ ତୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ଭଲ ପାଉକି ନା ?"

"ମୋତେ ମାଫ୍ କର ପୁଅ, ମୋର ସେ ଗୁଅଖିଆ କଥା ପାଇଁ ମୋତେ ମାଫ୍ କର, ମୋତେ ମାର ନା ବାପ", ବୁଢ଼ା ଥରି ଥରି ସର୍ଦ୍ଦାରର ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ି ଗଲା ।

"ତା ହେଲେ, ହଲପ୍ କରି କହୁଛୁ, ତୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ନାହୁଁ... କେବେହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷକୁ ଯିବୁ ନାହିଁ କହୁଛୁ ! ସେ ମାଟିକି ଖାଇ କହ !.."

ବୁଢ଼ା ହାତରେ ମାଟି ମୁଠାଏ ଉଠାଇ ଆଣି ପାକୁଆ ପାଟିରେ ପୂରାଇ ଦେଲା । ଆଖିରୁ ତା'ର ଝରି ପଡ଼ିଲା ଲୁହ ଟୋପା କେଇଟି ।

"ଅଚ୍ଛା, ଏଥର ତୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କଲି, ଉଠ ଏଥର ବୁଢ଼ା !"

ଲୁକିଚ୍‌ର ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟି ଲଠି ପାଇଟି ଯାଇଥାଏ । ଅସହାୟ ଭାବେ ବୁଢ଼ା ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ବେଳେ ସର୍ଦ୍ଦାର ହସି ଉଠିଲା । ଏତିକିବେଳେ ଅନ୍ୟ ଅଶ୍ୱାରମାନେ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ ଆଗେଇ ଆସିଲେ । ଗୋଲାରୁ ଗହମ ଆଉ ବାଜରା ଓଳିଆସବୁ ବାହାର କରି ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ଆଣି ଢାଳି ଦେଲେ । ଅଗଣାରେ ବିଛାଇ ହୋଇ ଗଲା ସୁନେଲି ଶସ୍ୟର ଗାଲିଚ଼ଟିଏ ଯେମିତି ।

୫

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠିବା ଆଗରୁ ସେଦିନ କୁହୁଡ଼ିବୋଳା ଆକାଶଟା ବଡ଼ ବିଷଣ୍ଣ ଆଉ ଆର୍ଦ୍ର ଆର୍ଦ୍ର ଲାଗୁଥାଏ ।

ବୁଢ଼ା ଲୁକିଚ୍ ସମସ୍ତ ପ୍ରହରୀଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଫାଙ୍କି ଦେଇ ଜଙ୍ଗଲ ବାଟେ ଛୁଟିଲା ଗାଁକୁ । ଲୁକିଚ୍ ଛଡ଼ା ସେ ବାଟଟି ଆଉ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସକାଳର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ବଣବୁଦାସବୁ ସଂତର୍ପଣରେ ଡୋଳଉଥାନ୍ତି ।

ବୁଢ଼ା ଛୋଟାଇ ଛୋଟାଇ କୌଣସିମତେ ପବନଚକ୍କା - କଳଟା ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା । ପୋଦରଟା ପାର ହୋଇ ଗୋଟାଏ ଗଳି

ଭିତରକୁ ଯାଉଛି ହଠାତ୍ ଆଗରେ ତା'ର ପଡ଼ିଲା କେତେ ଜଣ ଅଶ୍ୱାରୋହୀଙ୍କ ଝାପ୍‌ସା ଝାପ୍‌ସା ମୂର୍ତ୍ତି ।

"କିଏ ଯାଉଛ ?" ନୀରବତା ଭାଙ୍ଗି ଶୁଣାଗଲା ଗୋଟାଏ ଜରୁରି ପ୍ରଶ୍ନ ।

"ମୁଁ... ମୁଁ..." ବୁଢ଼ା ଅଟକି ଯାଇ ଖନି ଖନି ଗଳାରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା । ଭୟରେ ଦେହଟା ତା'ର ଏଣେ କମ୍ପିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ।

"କିଏ ତୁମେ ? ତୁମ ଛାଡ଼ପତ୍ର କାହିଁ ? ଏଠି କ'ଣ କରୁଛ ?"

"ଏଇ ପାଖ ମିଲ୍‌ର ମାଲିକ ମୁଁ... ଗାଁକୁ ଯାଉଛି, କାମ ଅଛି ।"

"ଗାଁରେ କ'ଣ ଦରକାର ? ଚାଲ କମାଣ୍ଡରଙ୍କ ପାଖକୁ ଆଗେ ଚାଲ !" ଜଣେ ଅଶ୍ୱାର ଲୁକିଚ୍ ଆଡ଼କୁ ଘୋଡ଼ାଟାକୁ ଝପଟାଇ ଆଣି କହିଲା ।

ଘୋଡ଼ାର ଉଷୁମ ଓଠର ସର୍ଶ ବୁଢ଼ା ଅନୁଭବ କଲା ବେକ ଉପରେ । ପାଖପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛୋଟାଇ ଛୋଟାଇ ଚାଲିଲା ଗାଁ ଆଡ଼କୁ ପଡ଼ିଥିବା ସଡ଼କ ଦେଇ ।

ଗୋଟାଏ ଚଉକ ଉପରେ ସେମାନେ ଯାଇ ଅଟକିଲେ । ସାମ୍ନାରେ ଟାଇଲଛପ୍ପର ଘରଟିଏ । ଅଶ୍ୱାର ଜଣକ ବିରକ୍ତିକର ଶବ୍ଦଟାଏ କରି ଘୋଡ଼ା ପିଠିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲା । ଘୋଡ଼ାଟିକୁ ବାଡ଼ରେ ଖଟାଇ ଦେଇ ଶିଡ଼ିରେ ଉଠି ଗଲା ବେଳେ ବାରଣ୍ଡାକୁ ତରବାରିଟା ତା'ର ଝଣ୍ ଝଣ୍ କରି ଉଠୁଥାଏ ।

"ମୋ ପଛେ ପଛେ ଆସ !.."

ଝରକା ଫାଙ୍କରେ ଭିତରର ଆଲୁଅ ଦିଶୁଥାଏ । ସେମାନେ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଗଲେ ।

ତମାଖୁର କଡ଼ା ଗନ୍ଧରେ ଛିଙ୍କି ପକାଇଲା ଲୁକିଚ୍ । ଘରର ସାମ୍ନା କୋଣକୁ ଗୁହିଁ ଛାତି ଉପରେ ହାତ ମାରି ସ୍ମରଣ କଲା ସେ ଯିଶୁଙ୍କୁ ।

"ଏ ବୁଢ଼ାକୁ ଧରି ଆଣିଛି, ଗାଁ ଆଡ଼କୁ ଯାଉଥିଲା !"

ଟେବୁଲ ଉପରକୁ ନଇଁ ଆସିଥିବା କ୍ଲାନ୍ତ ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଉପରକୁ ଟେକି କମାଣ୍ଡର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ :

"କେଉଁଠିକି ଯାଉଥିଲ ?" କଣ୍ଠରେ ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ତା ସାଙ୍ଗକୁ ନିମ୍ରୋଣତି ଫୁଟି ଉଠୁଥାଏ ।

ଆନନ୍ଦରେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ବେଇ ପାଦ ଆଗେଇ ଆସିଲା ଲୁଜିତ୍ ।

"ହୁଗୋ, ପ୍ରଭୁ! ଆମ ନିଜ ଲୋକ! ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ସେ ଦୁଷ୍ଟଲୋକଗୁଡ଼ାକ ପୁଣି ... ଏତେ ଡରି ଯାଇଥିଲି ନା ପଚାରିବାକୁ ଭୟ ଲାଗୁଥିଲା । ମୁଁ ହେଉଛି ସେଇ ମିଲ୍ ମାଲିକ । ମନେ ଅଛି, ମିତ୍ରୋଖା ହଟାଇ ଦେଇ ଯେଉଁ ବେଳେ, ମୋ ମିଲ୍‌କୁ ଆସିଥିଲ । ମୁଁ ଦୁଧ ପିଇବାକୁ ଦେଇଥିଲି, ମନେ ପଡ଼ୁଛି, ପ୍ରଭୁ ?.."

"ଅଚ୍ଛା, ତୁମର କ'ଣ କହିବାର ଅଛି କୁହ ?"

"କ'ଣ କହିବି ପ୍ରଭୁ! କାଲି ରାତିରେ ସେହି ଡକାଏତ ଦଳଟା ଘସି ମୋ ମିଲ୍‌ରେ ପଶି ଗଲେ । ଗୋଲାରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଶସ୍ୟକୁ ବୋହି ନେଇ ଖୁଆଇ ଦେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ!.. ମୋତେ ମାରି ଦେବାକୁ ବସିଥିଲେ ବାପ!.. କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର ମୋତେ ମାଟି ଖୁଆଇ ହଲପ୍ କରାଇ କହିଲା ତାଙ୍କ ଲୋକ ବୋଲି କହିବାକୁ ।"

"ସେମାନେ ଏବେ କେଉଁଠି ?"

"ଏବେ ବି ସେଇଠି ଅଛନ୍ତି । ସାଙ୍ଗରେ ଭୋଦ୍‌କା ଧରି ଆସିଛନ୍ତି ସେମାନେ । କି ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନିଆ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ, ମୋ ସେ ସଫା ସୁତୁରା ଘରଟା ଭିତରେ ପଶି ଢକଢକ କରି ପିଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଆସିଛି ଆପଣଙ୍କୁ ଖବର ଦେବାକୁ । ହଜୁର ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିହିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତୁ ।"

"ସମସ୍ତଙ୍କୁ କୁହ ଘୋଡ଼ାରେ ସଜିଲି ହେବାକୁ!" ବୁଢ଼ା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ, ଟିକିଏ ମୁରୁକି ହସି ନିକଲାଇ ବେଞ୍ଚରୁ ଉଠି ପଡ଼ିଲା । ଅବଶ ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ପୂରାଇ ଦେଲା ତା'ର ସେହି ଲମ୍ବା କୋଟ୍ ପକେଟରେ ।

୬

ସେତେବେଳକୁ ଘୋର ହୋଇ ଆସିଥାଏ ।

ଅନେକ ଦିନ ଧରି ନିକଲାଇକୁ ରାତିରେ ନିଦ ନାହିଁ, ଲାଲ ଟକ୍ ଟକ୍ ଆଖି ଦୁଇଟି ପାଉଁଶିଆ ପଡ଼ି ଯାଇଛି । ଘୋଡ଼ା ଝପଟାଇ ସେ ଛୁଟି ଗଲା କମାଣ୍ଡରଙ୍କ ଗାଡ଼ି ଆଡ଼କୁ ।

"ଆକ୍ରମଣ କଲା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଡାହାଣ ଆଡ଼ୁ ଗୁଳି ଚଳାଇବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ ଆମକୁ ଆଉ ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ!"

ହୁକୁମ୍ ଦେଇ ପରେ ନିକଲାଇ ପୁଣି ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ ଫେରି ଆସିଲା ତା'ର ସୈନ୍ୟ ଦଳଟି ପାଖକୁ । ସୈନ୍ୟମାନେ ସେତେବେଳକୁ ସଜିଲ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତି ।

ଘୁଗୁଡ଼ିଆ ଘୁଗୁଡ଼ିଆ ଓକ୍ ଗଛର ଧାଡ଼ି ପଛକୁ ବଡ଼ ସଡ଼କ ଉପରେ ଦଳେ ଘୋଡ଼ସବାର ଦେଖା ଗଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାଡ଼ିରେ ଥାନ୍ତି ଚାରି ଜଣ କରି । ମଝିରେ ଥାଏ କମାଣଲଗା ଗାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ।

"ଲଗାଓ!" ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା ନିକଲାଇ । ପଛଆଡ଼େ ଅନେକ ଘୋଡ଼ା ଟାପୁର ଶବ୍ଦ, କ୍ରମଶଃ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଶୁଣାଯାଉଥାଏ । ନିକଲାଇ ବସୁବକଟାଏ ବସାଇ ଦେଇ ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ।

ଜଙ୍ଗଲ ଧାରରୁ ଭାସି ଆସୁଥାଏ କମାଣର ପାଗଳ ପ୍ରଳାପ । ବଡ଼ ସଡ଼କ ଉପରେ ଘୋଡ଼ସବାର ସୈନ୍ୟମାନେ ପରେଡ-ପଡ଼ିଆରେ ଦୌଡ଼ିଲା ପରି ଏକସାଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଆକ୍ରମ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଗଲେ ।

* * *

ପାହାଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆର ଗହଳିଆ ଗଛବୁଛ ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲା ଗଧିଆଟାଏ । ଚମରେ ତା'ର ମେଞ୍ଚା ମେଞ୍ଚା ଗୁଗୁଚିଆ । ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଟେକି ଟିକିଏ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଯାଇ ଗୁଳି ଗୋଳାର ଆବାଜ ଶୁଣିଲା ଜନ୍ତୁଟା । ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଗୁଳି ଗୋଳା ଚାଲିଥାଏ । ଉତାଳ ଲହରୀର ଗର୍ଜନ ପରି ଭାସି ଆସୁଥାଏ ଯୁଦ୍ଧର ଉନ୍ମତ୍ତ କୋହାଟ ।

ପାହାଡ଼ ଆର ପାଖ ବୁଦା ଗହଳି ଭିତରୁ 'ଢୋ' କରି ଗୋଟାଏ ଗୋଳାର ଆବାଜ ଶୁଣାଗଲା । ଚଷ ଜମି ଉପର ଦେଇ ଫେରି ଆସିଲା ତା'ର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ।

ତା' ପରେ ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ ଗୁଳିର ଆବାଜ—ଢୋ-ଢା, ଢୋ-ଢା!.. ପୁଣି ସେହି ଢୋ-ଢା, ଢୋ-ଢା ପ୍ରତିଧ୍ୱନି!..

ହେଟାଟା କିଛି ସମୟ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଗୋହିଡ଼ିର ନାଁଅଜଣା ହଳଦିଆ ଘାସର ଗହଳି ଭିତରକୁ ପଶି ଗଲା ...

ଝିକର ଗାଦାର ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ି କସାକ୍ ସର୍ଦ୍ଦାର ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲ: "ଛାଡ଼ ନାହିଁ, କମାଣ ଛାଡ଼ ନାହିଁ, ବଣ ଭିତରକୁ ନେଇ ଯାଅ!"

କିନ୍ତୁ ଦସ୍ୟୁ ଦଳର କମାଣ ଗାଡ଼ି ଚଳାଳୀ ଆଉ କମାଣ ଚଳାଳୀମାନେ ଅବିରାମ ଗୁଳି ଗୋଳା ଆଘାତରେ ଛିନ୍ନଛତ୍ର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଯିଏ ଯୁଆଡ଼େ ପାରୁଥିଲେ ଧାଇଁଥିଲେ ଏଣେତେଣେ ।

ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଘୋଡ଼ାର ମୁହଁଟାକୁ ପଛକୁ ବୁଲାଇ ନେଇ କସାକ୍ ସର୍ଦ୍ଦାର ରହିଲ । ଧଳ ଫୌଜର ଜଣେ ସୈନିକ ତଲୱାର ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ ତା' ଆଡ଼କୁ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ ଧାଇଁ ଆସୁଛି । ଦେହରେ ପିନ୍ଧିଥିବା କୋଟ୍‌ର ଚଉଟା ତା'ର ଉଡ଼ୁଥାଏ ପବନରେ ଡେଣା ଯୋଡ଼ାଏ ପରି । ଗଳାରେ ଝୁଲୁଥିବା ନଳରନଳି ଓ ଛେଳି ଚମର ପୋଷାକ ଦେଖି କସାକ୍ ସର୍ଦ୍ଦାରର ମନେ ହେଲ ଲୋକଟା ଧଳ ଫୌଜର ସାଧାରଣ ସୈନିକ ନୁହଁ । ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମଟାକୁ କଷି ଧରିଲ ସର୍ଦ୍ଦାର । ଦୂରରୁ ଠଉରେଇ ନେଲ, ଲୋକଟା ଟୋକାଟାଏ, ମୁହଁରେ ଦାଢ଼ି ଉଠି ନି । ମୁଣ୍ଡକୁ ତା'ର ଖୁନ୍ ଚଢ଼ି ଗଲ । ନିଆଁବାଣ ପରି ଛୁଟି ଗଲ ସେ ନିକଲାଇ ଆଡ଼କୁ । ଛାମୁଆଁ ପବନରେ ଆଖି ଦିଇଟା ତା'ର ଲୁହ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । କମର ପେଟିରୁ ପିସ୍ତଲ କାଢ଼ି ସର୍ଦ୍ଦାର ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା ବେଳେ ଘୋଡ଼ାଟା ଡେଇଁ ଉଠି ପଛକୁ ହଟି ଆସିଲ:

"ଆ, ନିସ୍ତମା କୁରା, ଆ! ଉଡ଼ାଇ ଦେଉଛି ଆ ... ଏକା ଫୁଙ୍କାକେ ଉଡ଼ାଇ ଦେବି!.."

ସାମ୍ନାରେ ତା'ର ଭୟଙ୍କର ହୋଇ ମାଡ଼ି ଆସୁଥିବା ସେହି କଳା ପୋଷାକଟା ଆଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଗୁଳି ଚଳାଇ ଦେଲ ସର୍ଦ୍ଦାର । ଘୋଡ଼ାଟା ୪୦ ହାତ ଖଣ୍ଡ ଆଗକୁ ଛୁଟି ଯାଇ ପଡ଼ି ଗଲ ମାଟି ଉପରେ । ନିକଲାଇ କିନ୍ତୁ ତା'ର ଲମ୍ବ କୋଟ୍‌ଟାକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ସର୍ଦ୍ଦାର ଆଡ଼କୁ ଗୁଳି ଚଳାଇ ଧାଇଁ ଆସିଲ... ପାଖକୁ ଆଉରି ପାଖକୁ...

ଗଛବୃଛ ଉହାଡ଼ରେ କିଏ ଜଣେ କଲୁଟାଏ ପରି ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରି ଚୁପ୍ ହୋଇ ଗଲ । ଏତିକିବେଳେ ମେଘ ଆଢ଼ୁଆଳରେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ ଦେଲ ସୂର୍ଯ୍ୟ । ଝେପା ଭୂଇଁ, ବଡ଼ ସଡ଼କ ଆଉ ଶରତର

ହାଉଆରେ ପତ୍ରଝରା ଗଛବୃଛ ଉପରେ ନଇଁ ଆସିଲ କଳା ମେଘର ମହଳବୋଳା ଛାଇ ।

"ଏକେବାରେ ମେଣ୍ଢା ଟୋକାଟାଏ, ଗୋଟାଏ ପାଗଳ କୁକୁର । ମୃତ୍ୟୁ ତୋର ପାଖେଇ ଆସିଲାଣି ଉହ!" ସର୍ଦ୍ଦାର ନିଜକୁ ନିଜେ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ହୋଇ କହି ପକାଇଲ । ଅପେକ୍ଷା କଲ ନିକଲାଇର ଗୁଳି ସରି ଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଗୁଳି ସରି ଯିବା କ୍ଷଣି ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମଟାକୁ କୋହଳ କରି ନେଇ ଛଞ୍ଚାଣ ପରି ଝାମ୍ପି ପଡ଼ିଲ ତା ଉପରକୁ ।

ଜିନ ଉପରୁ ତଳକୁ ଝୁଙ୍କି ଆସି ସର୍ଦ୍ଦାର ତା'ର ଉନ୍ନତ ତରବାରିରେ ଲଗାଇ ଦେଲ ଗୋଟାଏ ଖେଚ । ତରବାରି ଆଘାତରେ ଟଳି ପଡ଼ୁଥିବା ଏକ ଦେହର ସ୍ପର୍ଶ ସେ ହଠାତ୍ ଅନୁଭବ କଲ । ଅତି ବିନୀତ ଭାବେ ଦେହଟି କ୍ଷଣକରେ ଲୋଟି ଗଲ ମାଟି ଉପରେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘୋଡ଼ା ଉପରୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ି ସର୍ଦ୍ଦାର ମୃତ ନିକଲାଇ ଗଳାରୁ ନଳରନଳିଟିକୁ ଛିଡ଼ାଇ ନେଇ ଗୋଡ଼କୁ ତା'ର ଚାହିଁ ଦେଲ । ମୃତ୍ୟୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟି ଛଟଛଟ ହେଉଥାଏ । ଏଣିକି ତେଣିକି ଚାହିଁ ସର୍ଦ୍ଦାର ବସି ପଡ଼ିଲ ତା ମୃତ ଶତ୍ରୁର ଗୋଡ଼ରେ ଲାଗିଥିବା ନରମ ଚମଡ଼ାର ଜୋତା ହଳକ ଖୋଲି ନେବା ପାଇଁ । ନିକଲାଇର ଆଣ୍ଠୁ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଉଭା ଦେଇ ଅତି ନିପୁଣତାର ସହିତ ବାହାର କରି ନେଲ ଗୋଟିଏ ପଟ ଜୋତା ।

କିନ୍ତୁ ଆର ପାଦର ଜୋତାଟା ଖୋଲିଲ ନାହିଁ, ମୋଜାଟା ଅଠା ପରି ସଟି ଯାଇଥିଲ ସେଥିରେ । ରାଗ ତମ୍‌ତମ୍ ହୋଇ ସର୍ଦ୍ଦାର ଗୋଟାଏ ଝୁଙ୍କରେ ଜୋତାଟାକୁ ଟାଣି ଦେଲ । ଜୋତା ଆଉ ମୋଜା ଏକାଠି ବାହାରି ଆସିଲ ପାଦରୁ । ହଠାତ୍ ଆଖିରେ ତା'ର ପଡ଼ି ଗଲ ଗୋଇଠି ଉପରେ କଳାଛାଇଟିଏ । ଦେଖିବାକୁ ପାରା ଡିମ ପରି ଛୋଟ । ମନଟା କାହିଁକି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏକ ଅଜଣା ଆଶଙ୍କାରେ ଥରେଇ ଉଠିଲ । ମୃତ ଦେହଟାକୁ ଟେକିକି ଦେଖିବା ପାଇଁ ହାତ ତା'ର ଆଗେଇଲ ନାହିଁ । ଖୁବ୍ ସଂତର୍ପଣରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ନିକଲାଇର କଇଁଥା-ଶୀତଳ ମୁହଁଟିକୁ ତା ଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲ ସର୍ଦ୍ଦାର । ମୁହଁରୁ ଗଳଗଳ ହୋଇ ବାହାରି ଆସୁଥିବା ରକ୍ତରେ ହାତ ଦୁଇଟା ତା'ର ଭିଜି ଗଲ । ଘଡ଼ିକ ପାଇଁ ମୁହଁକୁ ତା'ର ସେ ଚାହିଁ ରହିଲ । ଚଉଡ଼ା ଚଟ୍ଟା କାନ

ଦୁଇଟିକୁ ଅସ୍ତିରେ ଭିଡ଼ି ଧରି ଭଙ୍ଗା ଭଙ୍ଗା ଗଳାରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା :

"ମୋ ପୁଅ ! ମୋ ନିକଲଇ ... ମୋରି ରକ୍ତ ମାଂସ ..."

ମୁହଁରେ ତା'ର ଘୋଟି ଗଲା ଏକ କଳାଛାଇ ଏବଂ ସେ ପୁଣି ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା :

"ପୁଅ, ଥରୁଟିଏ କହ କେମିତି ଏସବୁ ହେଲା ? କାହିଁକି ଏସବୁ ଘଟିଲା ?"

ମୃତ ଆଖି ଦୁଇଟିକୁ ଚାହିଁ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ି ଗଲା ସର୍ଦ୍ଦାର । ରକ୍ତାକ୍ତ ଆଖି ପତା ଦୁଇଟିକୁ ଟେକି ଦେଇ ନିକଲଇର ନିଶ୍ଚଳ ଦେହଟାକୁ ସେ ହଲଇ ଦେଲା ... କିନ୍ତୁ କ'ଣ ହେବ ... ନେକିଆ କିଭଟି ତା'ର କାବି ହୋଇ ଯାଇଥାଏ — ସତେ ଯେମିତି ତା'ର ଭୟ ହେଉଥାଏ, କାଳେ ପାଟିରୁ କିଛି ଗୋଟାଏ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, ଦାମୀ କଥା ବାହାରି ଯିବ ।

ସର୍ଦ୍ଦାର ପୁଅକୁ କାବୁଡ଼ି ଧରି ଶୀତଳ ହାତ ଦୁଇଟିରେ ତା'ର ଚୁମା ଦେଲା । ନିଜ ପିସ୍ତଲର ନଳିଟାକୁ ଚାପି ଧରିଲା ଦାନ୍ତରେ । ଶୀତଳ ଇସ୍ପାତ ନଳିଟା ପାଟି ଭିତରେ ପଶି ଗଲା କ୍ଷଣି ଘୋଡ଼ା ଟିପି ଦେଲା ...

* * *

ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ି ଗଲା ପରେ ଆକାଶରେ ନଇଁ ଆସିଲା ମହଳ ସଞ୍ଜ । ଗହଳବନ୍ତ ଗଛଳିରେ ଲୁଚିଥିବା ଅଶ୍ୱାରୋହୀମାନେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବାହାରି ଆସିଲେ । ପବନରେ ଶୁଣାଗଲା ସେମାନଙ୍କ କଣ୍ଠସ୍ୱର, ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କର ହେଁ ହେଁ ଶବ୍ଦ ଆଉ ପାଦାନିର ଝଣ୍ ଝଣ୍ ଆବାଜ । ସର୍ଦ୍ଦାରର ନୁଖୁରା ମୁଣ୍ଡ ଉପର ଦେଇ ଅନିହାରେ ଉଡ଼ି ଗଲା ଶାଗୁଣାଟାଏ — ଉପରକୁ ଉଠି ପଲ ହେମନ୍ତର ମଇଳା ଧୂସର ଆକାଶରେ କୁଆଡ଼େ ମିଳାଇ ଗଲା ।

୧୯୨୪

ଗାଈଆଳ

୧

ଆଜିକି ଶୋକ ଦିନ ହେଲା ପୁର୍ବେଇ ଝାଞ୍ଜି ପିଟୁଛି । ଧୂସର, ଖରାପୋଡ଼ା ଷ୍ଟେପୀ ଉପର ଦେଇ, ଢେଲା ଢେଲା, ଫଟା ଫଟା ଲୁଣା ପାଟ ଉପରୁ ବହି ଆସୁଛି ହୁତୁହୁତିଆ ଝାଞ୍ଜି ପବନ ।

ମାଟି ପୋଡ଼ି କଳା ପାଲଟି ଗଲାଣି, ଘାସସବୁ ମୋଡ଼ା ମୋଡ଼ା ହୋଇ ହଳଦିଆ ମାରି ଯାଇଛି । ବଡ଼ ସଡ଼କ କଡ଼ରେ ଥିବା କୂଅସବୁ ଶୁଖି ଠକ୍ ଠକ୍ ହୋଇ ଗଲାଣି । ମାଟିର ଶିରା ପ୍ରଶିରା ଦରାଣ୍ଡିଲେ ବି ପାଣି ଟୋପାଏ ନାହିଁ । ପଦର ଭିତରୁ ଉଙ୍କି ମାରୁଥିବା ଗହମ କେଣ୍ଡାସବୁ ଝାଉଁଳି ବୁଢ଼ାଙ୍କ ପରି ନଇଁ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।

ନିଦୁଆଳୀ ଅବଶ ଗାଁଟି ଦେହରେ ଶିହରଣ ଚୋଳି ଦିପହରଟାରେ ଢଙ୍ଗ୍ ଢଙ୍ଗ୍ ହୋଇ ବାଜି ଉଠିଲା ପିତଳର ଘଣ୍ଟାଟାଏ ।

ମୁହଁକଳା ତାତି । ଚାରି ଆଡ଼େ ନୀରବତା । ମଝିରେ ମଝିରେ ନୀରବତା ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଛି ବାଡ଼ କଡ଼େ କଡ଼େ ଧୂଳି ଉଡ଼ାଇ ଯାଉଥିବା ଲୋକଙ୍କ ପାଦ ଶବ୍ଦରେ । ଆଉ କେବେ କେବେ ଶୁଣାଯାଉଛି ବୁଢ଼ାମାନେ ବାଡ଼ି ଠକ୍ ଠକ୍ କରି ଯାଉଥିବାର ଆବାଜ ।

ଘଣ୍ଟା ଡାକୁଛି ସେମାନଙ୍କୁ ଗାଁ ସଭାକୁ ଯିବା ପାଇଁ । ସଭାରେ ଆଲୋଚନାର ବିଷୟ ହେଉଛି ଜଣେ ଗାଈଆଳର ନିଯୁକ୍ତି ।

କାର୍ଯ୍ୟକରୀ କମିଟି ଅଫିସ୍ ଆଲୋଚନାରେ ଗରଗରମ ହୋଇ ଉଠିଛି । ତମାଖୁ ଧୂଆଁରେ ବୁଡ଼ି ହୋଇ ଯାଉଛି ଘରଟା ।

ଟେବୁଲ ଉପରେ ପେନ୍‌ସିଲ୍ ଠକ୍ ଠକ୍ କରି ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ ସଭାରମ୍ଭ କଲେ ।

"ବନ୍ଧୁଗଣ, ଆମ ପୁରୁଣା ଗାଈଆଳ କହୁଛନ୍ତି, ସେ ଆଉ ଆମ

ଏବେ ମେଡ୍ରୋଭ୍‌ଙ୍କୁ ଭଲା ଗଲା ବୋଲି ପାରିବେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ କାମ ଦିଆଯାଉଛି, ସେଥା ତାଙ୍କୁ ପୋଷାଉ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ କହୁଛି । ତେଣୁ ଆମେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସଦସ୍ୟମାନେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଉଛୁ, ତାଙ୍କ ଜାଗାରେ ଗ୍ରିଗରି ପ୍ରଲେଭ୍‌ଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦିଆଯାଉ । ସିଏ ଆମରି ଭିତରୁ ଜଣେ, ଆମରି ପରି ସିଏ ବି ବଡ଼ିବୁଢ଼ି ମଣିଷ ହୋଇଛି । ସେ ଉଦ୍ୟମୀ, ବାପମା ହେଉଛ । ଯୁବ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଲୀଗ୍‌ର ସେ ଜଣେ ସଭ୍ୟ ... ଆପଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଗ୍ରିଗରିର ବାପା ଥିଲେ ଜଣେ ମୋଚି । ଗ୍ରିଗରି ଏବେନେ ତା ଭଉଣୀ ପାଖରେ ରହୁଛି ଏବଂ ପେଟ ପୋଷିବାକୁ ମେଣ୍ଢାଚରାଇବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ତେଣୁ ବନ୍ଧୁଗଣ, ମୋର ଧାରଣା ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ଗ୍ରିଗରିର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତି ସୁବିଚାର କରି ଆମ ଗାଈଆଳ ହିସାବରେ ତାକୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବେ ।”

ବୁଢ଼ା ନେଷ୍ଟେରଭ୍‌ଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରସ୍ତାବଟା ବଡ଼ ଅସହ୍ୟ ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ସେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଲେସ୍‌କୋଷ୍ଟ ପିଗ୍‌କୁ ଏଣିକି-ତେଣିକି ହଲାଇ କହିଲେ :

“ସେ ଆମ କାମକୁ ପାଇବ ନାହିଁ ... ଆମର ତ ଗାଈ ବାଛୁରୀ ନିଶ୍ଚି ଯୋଠରେ ଯୋଠେ । ସେ କ'ଣ ବା କରିବ !.. ଆଖ ପାଖରେ ତ ଏଠି ଘାସ ପଡ଼ିଆ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ନେଇ ଚରାଇବାକୁ ହେବ । ସେସବୁ କାମ ସେ କେବେ କରି ନି, ତାକୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଦେଲେ ଶରତ ପଡ଼ିବା ଆଗରୁ ଅଧେ ବାଛୁରୀ ମରି ହଜି ଯାଇଥିବେ ...”

ଚତୁର ନିମ୍ ମାଖିର ଉତ୍ପାତ୍ ବୁଢ଼ା, ମୁହଁରେ ହସ, ପେଟରେ ବିଷ ରଖି — କହିଲା :

“କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ବି ଆମେ ଜଣେ ଭଲ ଗାଈଆଳ ଖୋଜି ବାହାର କରି ପାରିବା । ସମସ୍ୟାଟା ତ ଆମର, ସେମାନଙ୍କର ନୁହଁ ... ଯାହାକୁ ତାହାକୁ ରଖି ଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଦେଖି ଶୁଣି ବାଛିବାକୁ ହେବ । ଲୋକଟି ବୁଢ଼ା ହୋଇଥିବ, ବିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇଥିବ — ତା' ସହିତ ପୋଷା ପଶୁଙ୍କ କାମ ଜାଣିଥିବା ଦରକାର ...”

“ଠିକ୍ କହିଛ ନେଭ୍ ...” କିଏ ଜଣେ କହି ଉଠିଲେ ।

“କିନ୍ତୁ ଆପଣମାନେ ବୁଢ଼ା ଲୋକ ରଖିଲେ ତ ଆହୁରି ହଇରାଣରେ

ପଡ଼ିବେ । ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ାକ ମରି ହଜି ଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ତା ଦ୍ୱାରା ବେଶି ... ସେ ଆଗ କଥା ଆଉ ଏବେ ନାହିଁ । ଘରି ଆଡ଼େ ଘେରଡକାଏତଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ି ଗଲଣି ...” ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ଏତକ କହି ଆଗ୍ରହୀ ଆଖିରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ହଠାତ୍ ପଛରେ ବସିଥିବା କିଏ ଜଣେ ତାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇ କହିଲା :

“ନା, ନା, ବୁଢ଼ା ରଖିଆଳ ଦେଇ ସେ କାମ ହେବ ନି ... ଆମ ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ିକ ବେଶି ବଡ଼ ନୁହନ୍ତି, ସବୁଗୁଡ଼ାକ ବର୍ଷିକିଆ । ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ କୁକୁର ପରି ଲାଗି ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କେବେ ଯଦି ସେଗୁଡ଼ାକ ହୁରୁଡ଼ି ଯାଆନ୍ତି ତେବେ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳୁ ସମ୍ଭାଳୁ ତୁମ ବୁଢ଼ାର ପାଡ଼ ବାହାରି ପଡ଼ିବ ...”

ହସରେ ଘରଟା ଉଛୁଳି ପଡ଼ିଲା, କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ା ଇଗ୍‌ନାତ୍ ନଛୋଡ଼ବନ୍ଧା । ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି ପଛରୁ କହିଲା :

“ଏଥିରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର କିଛି କରିବାର ନାହିଁ ... ବିପଦ ଆପଦ ପାଇଁ ଭଗବାନ ତ ଅଛନ୍ତି ...” ଏତକ କହି ଦେଇ ବୁଢ଼ା ସଇତାନ୍ ଟାଙ୍ଗରା ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ କିନ୍ତୁ ଯଥୋଚିତ ଦୃଢ଼ତା ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ :

“ଏସବୁ ଆଜେ ବାଜେ କଥା ଏଠି ଚଳିବ ନାହିଁ, ଭାଇମାନେ ... ସେପରି କଲେ ... ଆପଣମାନଙ୍କୁ ... ସଭା ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯିବାକୁ ମୁଁ କହିବି ...”

ତା' ପର ଦିନ ସକାଳୁ ଚିମ୍‌ନିରୁ ଚିକ୍‌କଣ ମେଞ୍ଚା ମେଞ୍ଚା ତୂଳା ପରି ବହଳ ଧୂଆଁ ବାହାରି ପଡ଼ିଆ ଉପରେ ନଇଁ ନଇଁ ଖେଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗ୍ରିଗରି ଦେଢ଼ଶହ ଗାଈ ବାଛୁରୀ ଗାଁ ବାହାରେ ଅଡ଼ାଇ ଅଡ଼ାଇ ଚାଲିଲା ପାଖିଣିଆ ପାହାଡ଼ତଳି ଆଡ଼କୁ ।

ସ୍ତେପୀର ତୃଣଭୂମିରେ ଧୂସର ପାହାଡ଼ୀ ମୂଷାଙ୍କର ଗାତସବୁ ଛାଇ ହୋଇ ଯାଇଛି । ବାଟୋଇମାନଙ୍କୁ ସତର୍କ କରି ଦେବା ପାଇଁ ମୂଷାମାନେ ଦୂରରୁ ଚେଁ ଚେଁ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ପାଣି ପହାଉର ଘାସ ପହଳାନ୍ତୁ ଫଡ୍ ଫଡ୍ ହୋଇ ଉଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି ଅସଂଖ୍ୟ ବଗ ଓ

ହେଉଥିବା । ଧୂଳି ଜୀବଣରେ ସେମାନଙ୍କ ଖୁରପୋଲ ଧାରଧାରୁ ଟକ୍ ଟକ୍ ଲାଗୁଛି ।

ଯୁଧାର ଗୋରୁ ପଲଟି ଚରି ଚରି ଯାଉଛନ୍ତି । କଅଁଳ ଧୂଳି ଉପରେ ଟପ୍ ଟପ୍ ବର୍ଷାର ଦାଗ ପରି ଆଙ୍କି ହୋଇ ଯାଉଛି ବାଛୁରୀମାନଙ୍କ ବିଫାଳିଆ ଖୁରାର ଦାଗସବୁ ।

ଗ୍ରିଗରିକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି ତା'ର ଭଉଣୀ ଦୁନ୍ୟାତ୍କା । ସେ ତା'ର ସହକାରୀ ରାଖାଳୀ । କଳାହାଇ ଭରା ଖରାସିଝା ଗାଲ ଦୁଇଟି ତା'ର ହସରେ ଫୁଲି ଉଠୁଥାଏ । ହସୁଥାଏ ତା'ର ଓଠ ଆଉ ଆଖି ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟ । ମନେ ହୁଏ ଦୁନ୍ୟାତ୍କାର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଯେପରି ହସରେ ଉଛୁଳି ଉଠୁଛି : ସେ ବା ହସିବ ନି କାହିଁକି, ମାତ୍ର ସତରଟି ବସନ୍ତ ସେ ଦେଖିଛି । ସତର ବର୍ଷରେ ସବୁ କିଛି ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ : ତା ଭାଇର ମଉଳା ଉଦାସ ମୁହଁ, ଷ୍ଟେପୀ ଉପରେ ଘାସ ଟୁଙ୍କି ଟୁଙ୍କି ଯାଉଥିବା ହୁନି ହୁନି ଫୁଲିଲ ଫୁଲିଲ କାନ ଉଠା ବାଛୁରୀ ଦଳ ତାକୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶନ୍ତି । ଏପରିକି ଆଜି ଆଉ କାଲି ପାଇଁ ଖାଇବାକୁ ରୁଟି ବିଫଡ଼ା ନଥିଲେ ବି ତାକୁ ଏକ କୌତୁକ ପରି ଲାଗୁଛି ସବୁ କିଛି ।

ଗ୍ରିଗରି କିନ୍ତୁ ହସି ପାରୁ ନି । ତା'ର ମଳିଛିଆ ଟୋପି ତଳେ ଘଣି ହୋଇ ଯାଉଛି ହାଡୁଆ କପାଳର ରେଖାସବୁ । ଆଖି ଦୁଇଟିରେ ଭରି ଯାଉଛି କ୍ଲାନ୍ତି । ବୟସ ତା'ର ମାତ୍ର ଉଣେଇଶି, କିନ୍ତୁ ମନେ ହେଉଛି ଉଣେଇଶି ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ କାଳ ସେ ଭୋଗ କଲଣି, ଅନେକ କିଛି ଅମହେଉଛଣି ।

ସଡ଼କ ଉପର ଦେଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛନ୍ତି ତା'ର ଗାଈ ବାଛୁରୀ ପଲଟି । ମନେ ହେଉଛି କତୁରୀକଟା ମଳା ମଳା ଘାସ ଯେପରି ସଡ଼କ ଉପରେ ସଜା ହୋଇଛି ।

ପଛରେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବା ବାଛୁରୀ କେଇଟାକୁ ଗ୍ରିଗରି ଶୁଖୁରିଟାଏ ମାରି ଦେଇ ଦୁନ୍ୟାତ୍କା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ କହିଲା :

"ଅଘିଣ-କାର୍ତ୍ତିକ ବେଳକୁ ଆମେ ଅନେକ ଗହମ ଜମାଇ ପାରିଥିବା ଦୁନ୍ୟା । ତା' ପରେ ଆମେ ସହରକୁ ଚାଲି ଯିବା । ମୁଁ ଶ୍ରମିକ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବି, ଆଉ ତୋ ପଢ଼ା ପଢ଼ିର ମଧ୍ୟ କିଛି - ଗୋଟାଏ

ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଦେବି ... ସହରରେ ଯେଉଁ ବହି ଚାହିଁବୁ ସେ ବହି ମିଳିବ । ସହର ଲୋକ ଆମ ପରି ଘାସ ଅ.ଉ ଭୁଷିମିଶା ରୁଟି ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଖାଆନ୍ତି ଭଲ ରୁଟି ।"

"ସେଠିକି ଯିବା ପାଇଁ ... ପଇସା ପାଇବା କେଉଁଠୁ ?"

"କେଡ଼େ ବୋକୀଟାଏ ତୁ ...ସେମାନେ ଆମ ଦରମା ବାବଦକୁ ପରା କୋଡ଼ିଏ ପୌଟି ଗହମ ଦେବେ—ସେଇଥିରୁ ତୋର ପଇସା ହୋଇ ଯିବ ... ଆମେ ପ୍ରତି ପୌଟିକୁ ଏକ ରୁବଲରେ ବିକି ଦେବା ! ତା' ଛଡ଼ା ଆମକୁ ତ କିଛି ବାଜରା ଆଉ ଘଷି ମଧ୍ୟ ମିଳିବ । ତାକୁ ବିକି ଦେଲେ ସେଥିରୁ ବି କିଛି ପଇସା ଆସି ଯିବ ।"

ଗ୍ରିଗରି ହଠାତ୍ ଅଟକି ଗଲା ସଡ଼କ ଉପରେ । ଗାଈଅଡ଼ା ଡାଙ୍ଗରେ ଧୂଳି ଉପରେ ଗାର କାଟି କାଟି ହିସାବ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

"ସେସବୁ ତ ପରେ ହେବ, ଆଜି ଖାଇବା କ'ଣ, ଗ୍ରିଶା ? ଟୁକୁରାଏ ହେଲେ ରୁଟି ତ ଥଳିଆରେ ନାହିଁ ..."

"ମୋ ଥଳିରେ ପରା ଖଣ୍ଡେ ବାସି ପିଠା ପଡ଼ିଛି !"

"ସେତକ ଖାଇ ଦେଲା ପରେ, କାଲିକି ପୁଣି କ'ଣ କରିବା ?"

"କାଲି କୋଠଖମାରରୁ କେହି ହେଲେ ଜଣେ ଆମ ପାଖକୁ ଅଟା ଘେନିକି ଆସିବେ ... ଆସିଲା ବେଳେ ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ ମୋତେ କହିଥିଲେ ..."

ଦିପହରର ନିଆଁଝରା ଖରାରେ ବିହମୁଣ୍ଡ ପୋଡ଼ି ଯାଉଥାଏ । ଗ୍ରିଗରିର ଅଖାଚଟିଆ ମୋଟା ଜାମାଟା ଝାଳରେ ଭିଜି ଦେହରେ ସଟି ଗଲଣି ।

ଗୋରୁଗୁଡ଼ାକ ହାଲିଆ ହୋଇ ଧିମେଇ ଧିମେଇ ଚାଲୁଥାନ୍ତି ! ମାଛି ଡାଆଁଶସବୁ ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ାକୁ ଫୁଟାଇ ପକାଉଛନ୍ତି । ଗୋରୁଙ୍କର ବୋବାଳି ସାଙ୍ଗକୁ ମାଛି ଡାଆଁଶଙ୍କ ଗଣ୍ ଗଣ୍ ଶବ୍ଦରେ ଟିକେ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ ଦେହଅସହା ଗୁଳୁଗୁଳିଆ ପବନଟା ।

ସଞ୍ଜ ନଇଁ ଆସିଲା ବେଳକୁ ସେମାନେ ଗୋରୁ ରହିବାର ବଡ଼ ଖୁଆଡ଼ ପାଖରେ ଗାଈ ବାଛୁରୀକୁ ନେଇ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଲେ । ଖୁଆଡ଼ ପାଖକୁ ଲାଗିକି ଗୋଟିଏ ଗାଡ଼ିଆ ଆଉ ଗୋଟିଏ ନଡ଼ାଛିଆ ରଜଘର । ବର୍ଷା ପାଣି ଖାଇ ନଡ଼ାସବୁ ଅଧା ପଚି ଯାଇଛି ।

ଗ୍ରିଗରି ଗାଈ ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ିକୁ ଘଉଡ଼ାଇ ଆଣି ଖୁଆଡ଼ ଅଗରେ ଏକାଠି କଲା । ଖୁଆଡ଼ର ଧଡ଼ାଟାକୁ ଖୋଲି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଗଣି ଗଣିକି ଖୁଆଡ଼ ଭିତରେ ଭରି ପୁଣି ବନ୍ଦ କରି ଦେଲା ଧଡ଼ାଟିକୁ ।

୨

ଗହିଆ ଧାରକୁ ଲାଗି ଡିପ ଜାଗା ଖଣ୍ଡେ । ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ପନ୍ଦ୍ରକ ଚଣା ମଞ୍ଜି ପରି ଦୂରରୁ ଡିପଟି ଦିଶେ । ଗ୍ରିଗରି ଏବଂ ଦୁନ୍ୟା ଉଭୟ ମିଳି ଡିପ ଉପରେ ନୂଆ କୁଡ଼ିଆଟିଏ ତିଆରି କଲେ । ଝାଟି ମାଟିରେ ଜାନ୍ଥ କରି ଉପରେ ତା'ର ଉଭୟ ମିଳି ଲେପି ଦେଲେ ଗୋବର । ଗ୍ରିଗରି ଘାସ ମାସ ଦେଇ ଛାତଟାକୁ ଛାଇ ଦେଲା ।

ତହିଁ ଆର ଦିନ କୋଠଖମାରର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ଘୋଡ଼ାରେ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସାଙ୍ଗରେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଣିଥିଲେ ଅଧପୌଡିଏ ମକା ଅଟା ଆଉ ବସ୍ତାଏ ବଜରା ।

କୁଡ଼ିଆର ପିଣ୍ଡାରେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ପିଷ୍ଟ ମାଡ଼ିଦେଇ ତଳେ ବସି ପଡ଼ି ଖଣ୍ଡେ ସିଗାରେଟ୍‌ରେ ନିଆଁ ଧରାଇଲେ ।

"ଗ୍ରିଗରି ତମେ ବଡ଼ ଭଲ ପିଲା । ଅଶ୍ୱିଣ-କାର୍ତ୍ତିକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଗାଈ ବାଛୁରୀ କେଇଟାଙ୍କୁ ଜଗା ରଖା କରୁଥା । ତା' ପରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଆମ ଜିଲ୍ଲା କେନ୍ଦ୍ରକୁ ନେଇ ଯିବି । ସେଠି ତୁମ ପଢ଼ା ଶୁଣାର କିଛି ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇ ଯିବ... ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଅଛନ୍ତି । ସେ ତୁମକୁ ଏ ଦିଗରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ..."

ଆନନ୍ଦରେ ଭଲ ପଡ଼ି ଆସିଲା ଗ୍ରିଗରିର ମୁହଁଟି । ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲା ବେଳେ ସେ ଘୋଡ଼ା ପିଠିକୁ ଉଠିବା ପାଇଁ ପାଦାନିଟିକୁ ପକାଡ଼ି ଧରିଥିଲା । ହାତକୁ ତାଙ୍କର ଚାପି ଧରି ଜଣାଇଥିଲା ଅନ୍ତରଭରା କୃତଜ୍ଞତା । ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ବିଦାୟ ନେଇ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ଗଲା ବେଳେ ଘୋଡ଼ା ଟାପୁରୁ ଉଠୁଥିବା ଢୁଲିଢୁଲିକିଆ ଧୂଳି ପଟଳକୁ ଚାହିଁ ରହିଥିଲା ଗ୍ରିଗରି ।

ନୀରସ ରୁକ୍ଷ ଷ୍ଟେପୀ ଭୂଇଁଟା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗଳିଲା ବେଳେ ଏବଂ ବୃଷ୍ଟିର ବେଳେ ଯକ୍ଷ୍ମାରୋଗୀ ପରି ଜଳ ଟକ୍ ଟକ୍ ଦିଶେ ଏବଂ ନିଆଁ ଝରା ଖରା ବେଳେ ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଗ୍ରିଗରି ସେ ଦିନ ପିଠି ମାଡ଼ି ଶୋଇ ଶୋଇ ଦେଖୁଥିଲା ଫିକା ଫିକା କୁହୁଡ଼ିଢଙ୍କା ନୀଳାଭ ପାହାଡ଼କୁ । ତାକୁ ଲାଗୁଥିଲା ଷ୍ଟେପୀର ବି ଜୀବନ ଅଛି । ଅସୁମାରି ଘର ବାଡ଼ି, ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ଆଉ ସହରର ଭାରରେ ପ୍ରାଣଟା ତା'ର ଧକ୍‌ଧକ୍ କରୁଛି, ତାକୁ କଷ୍ଟ ହେଉଛି । ବସୁଧା ଅଣଆକଟ ହୋଇ ନିଶ୍ୱାସ ମାରି ପାରୁନି ଏବଂ ଅନେକ ଗହୀରରେ, ମାଟିର ମୋଟା ଆବରଣ ତଳେ କେଉଁଠି ଅଧିର ଆବେଗରେ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠୁଛି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂଆ ଏକ ଅଜ୍ଞାତ ଜୀବନ ।

ଦିନ ଦିପହରଟାରେ ବି ଗୋଟାଏ ଅଜଣା ଭୟ ମନକୁ ତା'ର କାହିଁକି ଛୁଇଁ ଗଲା ।

ଆକାଶଛୁଆଁ ପାହାଡ଼ର ଧଡ଼ିକୁ ଆଖି ତା'ର ମାପି ଚାଲିଥାଏ । ସାମ୍ନାରେ ଭାସି ଉଠୁଥାଏ ତହ ତହ ଖରାର ନାଚ ଆଉ ଧୂସର ଘାସ ଉପରେ ଝୁପୁ ଝୁପୁକିଆ ଗୋରୁ ପଲ । ଗ୍ରିଗରିର ମନଟା ନିଃସଙ୍ଗତାରେ ଭରି ଉଠିଲା, ମନେ ହେଲା ଛୁଟି ପଡ଼ାକରୁ କଟା ଟୁକୁରାଟି ପରି ସେ ଏ ଦୁନିଆରୁ ଯେପରି ବିଛିନ୍ନ ।

ସବୁ ଦିନ ପରି ସେଦିନ ଶନିବାର ସଞ୍ଜ ବେଳେ ଗ୍ରିଗରି ଗୋରୁ ବାଛୁରୀ ଧରି ଫେରିଲା ଖୁଆଡ଼କୁ । ଦୁନ୍ୟାତ୍‌କା ଚୁଲୀ ଲଗାଇ କିଛି ବାଜରା ଆଉ ପାଳଙ୍ଗ ସାଗ ରାନ୍ଧୁଥାଏ ।

ଚୁଲୀ ପାଖରେ ବସି ପଡ଼ିଲା ଆସି ଗ୍ରିଗରି । ଗାଈରଖା ଡାଙ୍ଗରେ ଫୁଲୁକି ବାସୁଥିବା ଘଣ୍ଟି ପଡ଼ାଗୁଡ଼ାକୁ ନିଆଁ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଇ ଦଉଁ ଦଉଁ କହିଲା :

"ଗ୍ରିଶାକାର ବାଛୁରୀଟିକୁ ରୋଗ ଧରି ପକାଉଛି, ତାକୁ ଖବର ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ..."

ଏଇ ବେପରୁଆ ନିଧଡ଼କ ଗଳାରେ ଦୁନ୍ୟାତ୍‌କା କହିଲା, "ଯାଁକୁ ଯାଇ ମୁଁ କହି ଆସିଲେ କ'ଣ ହେବ ନାହିଁ ?.."

"ନା, ତୁ ଗଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏକଲା ଏ ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ାକୁ

ଦେଖାଚି ପାରୁଚି ନାହିଁ …" ତିଡ଼ିଏ ଚୁପ୍ ମାରି ଯାଇ ଗ୍ରିଗରି ହସି ହସି କହିଲା, "ତୋତେ ଏଠି ଏକୁଟିଆ ଏକୁଟିଆ ଲାଗୁଛି ନା କ'ଣ, ଉଁରେ ?"

"ହଁ, ଏକୁଟିଆ ଲାଗୁଛି ଭାଇ … ଏ ନିଛାଟିଆ ଷ୍ଟେପୀଟାକୁ ମାସେ ବାଦ ହେବ ଆସିଲେଣି, ଜଣକ ଛଡ଼ା ବିଜଣଙ୍କ ମୁହଁ ତ ମୋ ଆଖିରେ ପଡ଼ିନି ନାହିଁ । ସାରା ଗରମ କାଳଟା ଯଦି ଏଠାରେ ରହିବା, ତେବେ କଥା କହିବାକୁ ବି ଭୁଲି ଯିବା …"

"କଷ୍ଟେ ମଷ୍ଟେ ଟିକେ ପଡ଼ି ରହିବାକୁ ହେବ ଦୁନ୍ୟା … ଅଶିଣ-କାର୍ତ୍ତିକ ବେଳକୁ ଆମେ ଚାଲି ଯିବା ସହରକୁ । ସେଠି ସ୍କୁଲ ଅଛି, ପାଠ ପଢ଼ିବା । ପାଠ ପଢ଼ା ଶେଷ ହୋଇ ଗଲେ ପୁଣି ଫେରି ଆସିବା ଏଇଠିକୁ, ଏଇ ଷ୍ଟେପୀ ଭୂଇଁକୁ । ଏଠି ନୂଆ ରକମର ଚାଷ ବାସ କରି ରହିବା । ଏଠି ତ ସମସ୍ତେ ମୂର୍ଖ, ଅଗୁଆଁର … ଦିଧାଡ଼ି ଲେଖିବାକୁ ପଢ଼ିବାକୁ କାହାରି ଭାଗ୍ୟରେ ଯୋଟେନି … ବହି ଖଣ୍ଡେ ଆଖିରେ ପଡ଼ିବା ତ ସାତ ସପନ …"

"ସମସ୍ତଙ୍କ ପରି ଆମେ ତ ମୂର୍ଖ … ଆମକୁ କିଏ କାହିଁକି ପଢ଼ାଇବାକୁ ଯିବ ?"

"ନା, ସେମାନେ ଆମକୁ ପଢ଼ାଇବେ । ମୁଁ ଗାଁରେ ଥିଲା ବେଳେ ଲେନିନ୍ଙ୍କର ବହିଟିଏ ପଢ଼ିଥିଲି । ବହିଟି ଥିଲା ଆମ ପାର୍ଟି ସଂପାଦକଙ୍କ ପାଖରେ । ଲେନିନ୍ ସେଥିରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ସର୍ବହରାମାନେ ଦେଶ ଶାସନ କରିବେ । ତେଣୁ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଲେଖା ପଢ଼ା ଶିଖିବାକୁ ହିଁ ହେବ ।"

ଗ୍ରିଶା ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ି ସିଧା ହୋଇ ବସି ପଡ଼ିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ଲାଲ ଆଲୋକରେ ଝଲସି ଉଠିଲା ତା'ର ଗାଲ ଦିଓଟି ।

"ଆମ ଦେଶକୁ ଶାସନ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଆମକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ସହରରେ ଶ୍ରମିକମାନେ ଶାସନ କରୁଛନ୍ତି । ଜାଣିଛୁ, ଖାଲି ଆମ ଗାଁରେ ନୁହେଁ, ଅଧିକାଂଶ ଗାଁର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ହେଉଛନ୍ତି ଧନୀ …"

"ମୁଁ ଘର ଓଳା, ଧୁଆ ଧୋଇ କାମ କରି ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରିବି, ତୁ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରିବୁ", ଦୁନ୍ୟା କହିଲା ।

ଘଡ଼ି ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକ ହୁହୁକି ଉଠି ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ଜଳୁଥିଲା ଏବଂ ବେଳେ ବେଳେ ଧପ୍ କିନା ନିଆଁ ଶିଖାଟା ଡେଇଁ ଉଠୁଥିଲା ଉପରକୁ ।

ନିଛାଟିଆ ଷ୍ଟେପୀ ଭୂଇଁଟା ସେତେବେଳେ ଢୋଳଉଥାଏ ଛାଇ ନିଦରେ ।

୩

ଜିଲା କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଯିବା ବାଟରେ ଜଣେ ସିପାଇ ଗ୍ରିଗରିକୁ ଖବରଟିଏ ଦେଇ ଗଲା । ପାର୍ଟି ଶାଖାର ସଂପାଦକ ପଲିତଭ୍ ଖବର ଦେଇଛନ୍ତି ଗାଁକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ।

ଜାଗୁଲୁ ଜୁଗୁଲୁ ରାତି ନପାହୁଣୁ ଗ୍ରିଗରି ଗାଁକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । ଛାଇ ନେଉଟିଲା ବେଳକୁ ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ଦେଖାଗଲା ଗାଁର ଘଣ୍ଟାଲଗା ଉଚ୍ଚ ବୁରୁଜ ଆଉ ଘରି ପାଖରେ ତା'ର ନୂଆଁଣିଆ ଗୁଳଘରସବୁ ।

ଚାଲି ଚାଲି ଗ୍ରିଗରିର ଗୋଡ଼ ଘୋଳାଇ ପଡ଼ୁଥାଏ । ଥକାମରା ହୋଇ ସିଧା ସଳଖ ସେ ଛୁଟିଲା ଗାଁ ଚଉକକୁ ।

ଗାଁ କ୍ଲବଟି ଗାଁର ପାଦ୍ରିଙ୍କ ଘରେ ଥାଏ । ନଡ଼ାବୁଣା ନୂଆ ମଶିଣା ଉପର ଦେଇ ବଡ଼ ବଖରାଟି ଭିତରକୁ ପଶି ଗଲା ଗ୍ରିଗରି ।

ଝରକାର ଝିଲିମିଲି ସବୁ ବନ୍ଦଥାଏ, ଘରଟା ଲାଗୁଥାଏ ଅନ୍ଧାରୁଆ । ଝରକା ପାଖରେ କାଠ କେଇ ଖଣ୍ଡ ନେଇ ତଉକାଠ ତିଆରିରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଥାନ୍ତି ପଲିତଭ୍ ।

ହାତ ମିଳାଇବା ପାଇଁ ଝାଳ ଜରଜର ହାତଟିକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ପଲିତଭ୍ ହସ ହସ ମୁହଁରେ କହିଲେ, "ସବୁ ଖବର ମୁଁ ପାଇଛି । ସେଥି ପାଇଁ ତୁମେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅ ନା ! ଜିଲା କେନ୍ଦ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଖୋଜ ନେଇଛି । ତେଲକଳ ପାଇଁ ସେମାନେ କେତେ ଜଣ ଲୋକ ଚାହିଁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଏତେ ଲୋକ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ଗଲେ ଯେ ବାର ଜଣ ଅଧିକ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ … ତୁମେ ଅଶିଣ-କାର୍ତ୍ତିକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଗାଈ ବାଛୁରୀ କେଇଟାଙ୍କୁ ଦେଖୁଥାଅ, ତା' ପରେ ଆମେ ତୁମକୁ ସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇ ଦେବୁ ।"

"ଏ କାମ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଅନ୍ୟ କାମ ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ ହେବ … ଗାଁର ଧନୀ ଚାଷୀମାନେ ମୋତେ ଗାଈଆଳ ହିସାବରେ ରଖିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ … ସେମାନେ କହୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ଯୁବ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଲୀଗର ସଭ୍ୟ, ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀ, ଭଗବାନ ମାନେ ନା । ବାଛୁରୀ

ଚଢାଉଛ ତେବେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଡାକୁ ନାହିଁ ...” ଗ୍ରିଗରି ମୁହଁରେ ଖେଳି ଗଲା ଚେନାଏ ହସମିଶା ବିଷାଦ ।

ପଲିତଭ୍ ଉହାମରା କାଠଗୁଣ୍ଡଗୁଡ଼ାକୁ ହାତରେ ଏଡ଼ାଇ ଦେଇ ଝରକାର ଏକୁଣ୍ଡି ଉପରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ଗ୍ରିଗରିର ମୁହଁକୁ ତାଙ୍କର ଘାଡ଼ଛିଡ଼ା ବହଳ ଭ୍ରୂ ତଳୁ ନିରିଖାଇ କି କହିଲେ :

“ଗ୍ରିଗରି, ତୁମେ ଶୁଖି କି କୁଟା ଖଣ୍ଡ ପରି ଦିଶିଲଣି ... ସେଠି ଖାଇବା ପିଇବାକୁ କ’ଣ କିଛି ମିଳୁ ନି ?”

“ଖୁବ୍ ମିଳୁଛି ।”

କିଛି ସମୟ ଉଭୟ ଚୁପ୍ ମାରିଗଲେ ।

“ଆସ, ଆମ ଘରକୁ ଯିବା ଗ୍ରିଗରି । ଜିଲା କେନ୍ଦ୍ରରୁ ଆମ ପାଖକୁ କିଛି ବହିପତ୍ର ଆସିଛି । ତୁମକୁ କିଛି ନୂଆ ବହି ଦେବି ।”

କବରଖାନା ଅଡ଼କୁ ପଡ଼ିଥିବା ରାସ୍ତା ଦେଇ ସେମାନେ ଅଗେଇଲେ । ମାଇ କୁକୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିଏ ପାଉଁଶ ଗଦା ଉପରେ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ହୋଇ ପର ସଫା କରୁଥାନ୍ତି । କେଉଁଠି କୂଅରେ ଲଗା ଅରଟଟାଏ କଟ କଟ କରି ଉଠିଲା । ତା’ ପରେ ଗୋଟାଏ ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ନୀରବତା ଖେଳି ଗଲା ଚାରି ଆଡ଼େ ।

“ଆଜି ରହିଗଲେ କେମିତି ହୁଅନ୍ତା ଗ୍ରିଗରି ? ରାତିକୁ ଆମ ମିଟିଂ ବସୁଛି । ପିଲାମାନେ ପଚାରୁଥିଲେ – “ଗ୍ରିଶା ଆଜିକାଲି କ’ଣ କରୁଛି ?” ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ହୋଇ ଯିବ ... ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପରିସ୍ଥିତି ଉପରେ ମୁଁ କହିବି । ତା’ପରେ ରାତିଟା ମୋ ପାଖରେ ରହି, କାଲି ପୁଣି ଫେରି ଯିବ । କ’ଣ କହୁଛ ?”

“ନା, ରାତିରେ ରହି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁଲ୍ୟାତ୍କା ସେଠି ଏକୁଟିଆ ଗାଈ ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ାକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିବ ନାହିଁ । ସଭା ସାଙ୍ଗ ହେବା ପରେ ରାତିଏ ରାତିଏ ମୁଁ ଫେରି ଯିବି ।”

ପଲିତଭ୍‌ଙ୍କ ପିଣ୍ଡାଟା ଖୁବ୍ ଥଣ୍ଡା ଲାଗୁଥାଏ ।

ଶୁଖିଲା ଅତପତର ମିଠା ମିଠା ବାସନା ସାଙ୍ଗକୁ କାନ୍ଥରେ ଝୁଲୁଥିବା ଘୋଡ଼ାର ଜିନ ଓ ଲଗାମର ଚିକଟିଆ ଝାଳ ଗନ୍ଧରେ ମାତି ପଡ଼ୁଥାଏ ଘରଟା ।

ଘର କୋଣକୁ ପିମ୍ପାରେ ପିମ୍ପେ ଗହମଲୁ ତିଆରି ତୋରାଣି ଏବଂ ପାଖକୁ ଲାଗି ତା’ର ନୁଆଁଣିଆ ଖଟରେ ବିଛଣା ।

“ଏଇ ହେଉଛି ମୋର ସେହି ନିଛାଟିଆ ବସା ଘର । ଭିତରଟା ଖୁବ୍ ଗରମ ...”

ପଲିତଭ୍ ନଇଁ ପଡ଼ି ଅତି ଯତ୍ନରେ ମଇଳା ଲଇଲେନ୍ ଚଦର ତଳୁ “ପ୍ରାଭ୍‌ଦା”ର କେତୋଟି ପୁରୁଣା ସଂଖ୍ୟା ଆଉ ଦୁଇଟି ବହି କାଢ଼ିଲେ ।

ଗ୍ରିଗରି ହାତକୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ଗୋଟିଏ ସାତସିଆଁ ଅଖା ମୁଣି ବାହାର କଲେ । ମୁଣିଟିକୁ ଟିକେ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ଦେଇ ମୁହଁଟାକୁ ତା’ର ଖୋଲି ଦେଲେ ଏବଂ ଗ୍ରିଗରିକୁ କହିଲେ :

“ଧର ଯାକୁ ...”

ଗ୍ରିଗରି ମୁଣିର କାନିଟାକୁ ଧରିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଆଖି ତା’ର ଲାଗି ରହିଥାଏ ବହି ଆଉ ଖବରକାଗଜ ଉପରେ ।

ବସ୍ତାରୁ ଅଞ୍ଜୁଳା ଅଞ୍ଜୁଳା କରି ମଇଦା କାଢ଼ି ପଲିତଭ୍ ମୁଣିରେ ଅଧମୁଣିଏ ଭରି ଦେଲେ । ମୁଣିଟାକୁ ଟିକିଏ ହଲାହଲି କରି ରଖି ଦେଇ ପଶି ଗଲେ ଘରର ସାମ୍ନା ବଖରାଟିକୁ ।

ଘୁଷୁରି ଚର୍ବି ଦିଖଣ୍ଡ ଶୁଖିଲା କୋବି ପତ୍ରରେ ଗୁଡ଼ାଇ ମୁଣି ଭିତରେ ଆଣି ଭରି ଦେଲେ ପଲିତଭ୍ ଏବଂ ଟିକିଏ କଡ଼ା ଗଳାରେ କହିଲେ :

“ଗଲା ବେଳେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯିବ ।”

ଗ୍ରିଗରିର ମୁହଁଟା ଲାଲ ପଡ଼ି ଆସିଲା । କହିଲା, “ମୁଁ କ’ଣ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ନେଇ ପାରିବି ...”

“ହଁ, ନେଇ ପାରିବ ।”

“ନା, ମୁଁ ପାରିବି ନାହିଁ ...”

“କି ଅଜବ୍ ପିଲା ତମେ”, ପଲିତଭ୍ ବଡ଼ ପାଟି କରି କହି ଉଠିଲେ । ମୁହଁଟା ତାଙ୍କର ଲାଲିଆ ପଡ଼ିଗଲା । କଡ଼ା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗ୍ରିଗରିକୁ ଚାହିଁ ପୁଣି କହିଲେ, “ତମେ ପରା ନିଜକୁ କମ୍ରେଡ୍ ବୋଲି କହୁଛ ! ଖାଇବାକୁ ନପାଇ, ଶୁଖି ଶୁଖି ମରିବ, ମୁହଁ ଫିଟାଇ କାହାକୁ କହିବ ନାହିଁ ! ନେଇ ଯାଅ ମୁଁ କହୁଛି, ନ ନେଲେ ତମର ମୋର ଏତିକି, ବୁଝିଲ ...”

"ତୁମର ଶେଷ ସମ୍ବଳଟକ ନେବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ ନା..."

"ମୋର ଶେଷ ସମ୍ବଳ! କିଏ କହିଲା ତମକୁ ?" ଟିକିଏ ନରମ ସ୍ୱରରେ ଏଥର କହିଲେ ପାଭେଲଭ୍ । ଗ୍ରିଗରି ଅଭିମାନରେ ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ତାଙ୍କିଲା ବେଳେ ସେ ତା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଥିଲେ ।

ରାଗୀ ସାଙ୍ଗ ହେଇ ବେଳକୁ ରାତି ପାହି ଆସୁଥିଲା ।

ଗ୍ରିଗରି ପାଖେ ପାଖେ ଚାଲିଲା ଷ୍ଟେପୀ ଆଡ଼କୁ । ଓଜନିଆ ମଇଦା ଥଳିଟା କାନ୍ଧକୁ ତା'ର ଦବି ଦେଉଥାଏ ଏବଂ ଜଳାପୋଡ଼ା କରୁଥାଏ ଗୋଡ଼ ପାଦୁକିର ଫୋଟକାଗୁଡ଼ାକ । ଗ୍ରିଗରିର ସେସବୁ ପ୍ରତି କିନ୍ତୁ ନଜର ନଥାଏ, ଆନନ୍ଦ ମିଶା ମନୋବଳ ନେଇ ଦୃଢ଼ ପଦକ୍ଷେପରେ ସେ ଆଗେଇ ଚାଲିଥାଏ ସେହି ଜ୍ୱଳମାନ ଉଷା ଆଡ଼କୁ ।

୪

ବଡ଼ିସକାଳୁ ଦୁନ୍ୟାତ୍କା ଗୋବର ଗୋଟେଇବା ପାଇଁ କୁଡ଼ିଆରୁ ବାହାରିଲା ବେଳେ ଦେଖିଲା ଗ୍ରିଗରି ଖୁଆଡ଼ ଆଡ଼ୁ ଛୁଟିଛି । ଗ୍ରିଗରିର ହାବ ଭାବ ଦେଖି ତା'ର ମନେ ହେଲା, ଗୋଟାଏ କିଛି ଅଘଟଣ ଘଟି ଯାଉଛି ନିଶ୍ଚୟ ।

"କ'ଣ ହୋଇଛି କି ?"

"ଗ୍ରିଶାକାର ବାଛୁରୀଟା ମରି ଯାଇଛି... ତା'ର ଆଉ ତିନିଟା ବି ସେଇ ରୋଗରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।" ଗ୍ରିଗରିର ଛାତି ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲା ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସଟାଏ । "ଦୁନ୍ୟା, ତୁ ଗାଁକୁ ଯାଇ ଗ୍ରିଶକାକୁ ଜଣାଇ ଦିଏ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବି କହ ଏଠିକି ଆସିବାକୁ । କହିବୁ, ସେମାନଙ୍କ ବାଛୁରୀକୁ ରୋଗ ଧରିଛି ।"

ଚଦରଟାକୁ ଦେହରେ ଘୋଡ଼େଇ ନେଇ ପାହାଡ଼ ଉପର ଦେଇ ଗାଁ ଆଡ଼କୁ ଛୁଟି ଚାଲିଲା ଦୁନ୍ୟା । ପଛ ଆଡ଼େ ତା'ର କୁଡ଼ିଆ ଥିବା କୂଦ ଉପରକୁ ସକାଳର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠି ଆସୁଥିଲା ।

ଉଭେଇ ଯିବା ବାଟକୁ ଚାହିଁ ରହିଥିଲା ଗ୍ରିଗରି । ଦୂର ପାହାଡ଼ୀ ପଥରେ କ୍ରମଶଃ ଲୁଚି ଗଲା ଦୁନ୍ୟା, ଗ୍ରିଗରି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଫେରି ଆସିଲା ଖୁଆଡ଼ ଭିତରକୁ ।

ଗାଇ ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ିକ ଚରିବାକୁ ଚାଲି ଯାଇଥାନ୍ତି । ଖୁଆଡ଼ ଭିତରେ ପଡ଼ି ରହିଥାନ୍ତି ତିନୋଟି ଅସୁସ୍ଥ ବାଛୁରୀ । ଛାଇ ନେଉଟିଲା ବେଳକୁ ତିନୋଟି ଯାକ ମରି ଗଲେ ।

ଗ୍ରିଗରି ଆଉ ଥୟ ଧରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦୌଡ଼ି ଯାଇ ଗୋରୁ ପଲଟାକୁ ଅଡ଼ାଇ ଆଣି ଖୁଆଡ଼ରେ ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦେଲା । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଆଉରି ଦିଟା ବାଛୁରୀ ରୋଗରେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ...

ଗଡ଼ିଆ ପାଖ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ କାଦୁଅ ଭିତରେ ବାଛୁରୀଟାଏ ଗଳି ପଡ଼ିଲା । ତହଲ ବିକଳ ହୋଇ ସେ ବୋବାଳି ଛାଡ଼ୁଥାଏ । କୂଳୁ କୂଳୁ ଆଖି ଦୁଇଟି ତା'ର ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଉଠିଥାଏ ଲୁହରେ । ବାଛୁରୀଟିର ବିକଳ ଦେଖି ଗ୍ରିଗରିର କହରା ଗାଲ ଦୁଇଟି ଦେଇ ଝରି ପଡ଼ିଲା ଲୁଣିଆ ଲୁହର ଦୁଇଟି ଧାର ।

ସଞ୍ଜ ନଇଁଲା ବେଳକୁ ଦୁନ୍ୟାତ୍କା ଫେରି ଆସିଲା । ସାଙ୍ଗରେ ତା'ର ଆସିଥିଲେ ବାଛୁରୀ ମାଲିକମାନେ...

ବୁଢ଼ା ଅର୍ଦ୍ଦୋମିଚ୍ କାଠ ପାଲଟି ଯାଇଥିବା ତା ମଲା ବାଛୁରୀଟାକୁ ବାଡ଼ିରେ ଡିଅଟାଏ ମାରି କହିଲା, "ଆରେ, ଏତ ମଡ଼କ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହଁ । ଗୋଠ ଯାକ ଗାଈ ବାଛୁରୀ ସବୁ ମରି ପଦା ହୋଇ ଯିବେ ।"

ମଲା ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ିକ ଦେହରୁ ଛାଲ ବାହାର କରି ନେଇ ହାଡ଼ ମାଂସଗୁଡ଼ାକ ଗଡ଼ିଆ ପାଖରେ ସେମାନେ ପୋତି ଦେଲେ । ଶୁଖିଲା କଳା ମିଚ୍‌ମିଚ୍ ମାଟିର ଆଉ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଢିପ ପୁଣି ମୁଣ୍ଡଟେକି ଉଠିଲା ।

ତହିଁ ଆର ଦିନ ସକାଳୁ ପୁଣି ଗାଁକୁ ଧାଇଁଲା ଦୁନ୍ୟାତ୍କା । ଏକା-ବେଳକେ ଆଉରି ସାତଟା ବାଛୁରୀ ରୋଗରେ ପଡ଼ିଗଲେ...

ଦିନ ପରେ ଦିନ ସେଇ ଏକା ରକମର ଦୁଃଖକର ଘଟଣା ଘଟି ଚାଲିଥାଏ । ଖୁଆଡ଼ଟା କ୍ରମଶଃ ଖାଲି ହୋଇ ଆସିଲା । ତା ସାଙ୍ଗରେ ଖାଲି ଲଗିଲା ଗ୍ରିଶାର ହୃଦୟ ଭିତରଟା । ଦେଢ଼ ଶହ ଗାଈ ବାଛୁରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମାତ୍ର ପଚାଶଟା ବଞ୍ଚିଥାନ୍ତି । ବାଛୁରୀମାନଙ୍କ ମାଲିକମାନେ ଗାଡ଼ିରେ ଆସନ୍ତି, ଛାଲ ବାହାର କରି ନେଇ ରକ୍ତ ଝଲଝଲ ହାଡ଼

ମାଂସକୁ ପକ୍ଷିମାନେ ଖୋଟି ଦେଇ ପୁଣି ଆକାଶରେ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ଖୁଆଡ଼ରେ ରହି ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ାକୁ ଭର୍ତ୍ତି କରିବା ଦିନରୁ ଦିନ କଠିନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ରକ୍ତର ବାସନାରେ ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ାକ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ବୋବାଳି ଛାଡ଼ିଲେ । ଅଦୃଶ୍ୟରେ ମୃତ୍ୟୁ ଯେପରି ଗ୍ରାସ କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲା ସେମାନଙ୍କୁ ।

ମନମରା ହୋଇ ବଡ଼ିସକାଳୁ ଗ୍ରିଗରି ଖୁଆଡ଼ର ଦଦରା ଝାଟିଟାକୁ ଖୋଲି ଗାଈ ବାଛୁରୀଙ୍କୁ ଚରାଭୂଇଁକୁ ଅଡ଼ାଇ ନିଏ । ଗଲା ବେଳେ ପ୍ରତିଦିନ ତାକୁ ସେହି ଦରଶୁଖା ମାଟିର ଢିପଗୁଡ଼ାକୁ ପାରି ହୋଇ ଯିବାକୁ ପଡ଼େ ।

ଦିନ ସାରା ସଢ଼ା ମାଂସର ଦୁର୍ଗନ୍ଧରେ ନାକ ଫାଟି ପଡ଼େ । ଚରଚା ଗାଈ ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ାକର ଖୁରାଉଠା ଧୂଳି, ହତାଶିଆ ହମ୍ବାରଡ଼ି ଆଉ ଷ୍ଟେପୀ ଉପରେ ଧିମେଇ ଧିମେଇ ଯାଉଥିବା ସୂର୍ଯ୍ୟର ଦିହଜଳା ଖରା ପ୍ରାଣଟାକୁ ଅଥୟ କରି ଦିଏ ।

ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଗାଁରୁ ଦଳେ ବନ୍ଧୁକବାଲା ଶିକାରୀ ଆସି ଖୁଆଡ଼ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମଡ଼କକୁ ଖୁଆଡ଼ରୁ ତଡ଼ିବା ପାଇଁ ଖୁଆଡ଼ ଚାରି ପାଖରେ ନାଛି ଦେଇ ଗଲେ ଗୁଳିସବୁ । କିନ୍ତୁ କିଛି ଫଳ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ଗୋଟାକ ପରେ ଗୋଟାଏ ବାଛୁରୀ ସେଇ ପରି ମରି ପଡ଼ିଲେ । ଖୁଆଡ଼ଟା କ୍ରମଶଃ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଆସିଲା ।

ଗ୍ରିଗରି ଦିନେ ଦେଖିଲା ମଡ଼ପୋତା କୁଦଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଟାକୁ କିଏ ଖେଳେଇ ମେଳେଇ ପକାଇଛି । ଢିପର ଆଖ ପାଖରେ ମାଂସଲଗା ହାଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ବିଛୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ଏଣେତେଣେ । ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ାକ ରାତିରେ ଭୟରେ କୁଙ୍କୁରି ତାଙ୍କୁରି ହୋଇ ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ।

ରାତି ଅଧ ବେଳକୁ ଗୋଟାଏ ବଣୁଆ ଜନ୍ତୁର ରଡ଼ି ଶୁଭୁଛି । ଖୁଆଡ଼ ଭିତରେ ଗାଈ ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ାକ ଧଡ଼ଧାଡ଼ ହୋଇ ବାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ପଳାଇ ଆସୁଛନ୍ତି ଗ୍ରିଗରିର ଗୁଳିଆ ଭିତରକୁ । ଗୁଳିଆ ଭିତରେ ଜଳୁଥିବା ନିଆଁ ପାଖରେ ମାଡ଼ି ମୁଡ଼ି ହୋଇ ସାଁ ସାଁ ନିଶ୍ୱାସ ମାରୁଛନ୍ତି ଆଉ ଆଶ୍ୱାସରେ ପାକୁଳି କରୁଛନ୍ତି ।

ଗ୍ରିଗରି ଏସବୁର କାରଣ କ'ଣ ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦିନେ ରାତିରେ କୁକୁରଗୁଡ଼ାକ ଭୋ ଭୋ କରି ଉଠିଲେ । ଗ୍ରିଗରିର ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା । ଧିଅରେ କୋଟ୍‌ଟା ଗଳାଇ ଦେଇ ଗୁଳିଆ ବାହାରେ ଆସି ଛିଡ଼ା ହେଲା ସେ । ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ାକ ଚାରି ପାଖରେ ତା'ର ଘେରି ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ କାକରିଆ ଦେହକୁ ତା' ଦେହରେ ଘଷିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଗୁଳିଆର ଦୁଆର ପାଖରେ କିଛି ସମୟ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଶୁଷୁରି ମାରି କୁକୁରଗୁଡ଼ାକୁ ଡାକ ପକାଇଲା ଗ୍ରିଗରି । ପାଖରେ ଥିବା ସାପୁଆ ଘାଟ ନାମକ ଗହୀର ଭିତରୁ ପଲେ ହେଟା ଗଳା ଫଟାଇ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପାହାଡ଼ ପଖର କଣ୍ଟା ବୁଦା ଭିତରୁ ଆଉ ଗୋଟାଏ ହେଟା ବୋବାଳି ଛାଡ଼ିଲା ... ।

ଗ୍ରିଗରି ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଜଳାଇ ଦେଲା ଦୀପଟାକୁ ।

"ଦୁନ୍ୟା, ଶୁଣି ପାରୁଛୁ ତ ?"

ରାତି ସାରା ହେଟାଗୁଡ଼ାକ ସେହି ଭଳି ରଡ଼ି ଛାଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ଆକାଶରେ ସିନ୍ଦୂରା ଫାଟି ତାରାସବୁ ମଉଳିଲା ପରେ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ବୋବାଳି ବନ୍ଦ ହେଲା ।

୫

ସେ ଦିନ ସକାଳୁ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲେ ମିଲ୍ ମାଲିକ ଇଗ୍‌ନାତ୍ ଆଭ ମିଖେଇ ନେସ୍ତେରଭ୍ । ଗ୍ରିଗରି କୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ ବସି ତା ଜୋତା ସିଲାଇ କରୁଥାଏ । ବୁଢ଼ା ଧିଏଁ କୁଡ଼ିଆ ଭିତରକୁ ସିଧା ପଶି ଗଲେ । କୁଡ଼ିଆର ମାଟି ଚଟାଣ ଉପରେ କେଉଁଠୁ ଗଳି ଆସି ଖରା ମଳାଏ ପଡ଼ିଥାଏ । ମୁଣ୍ଡରୁ ଟୋପିଟାକୁ କାଢ଼ି ମୁହଁରେ ତେରଛାଇ କି ପଡ଼ିଥିବା ଖରା ଆଡ଼କୁ ଧରିଲା ଇଗ୍‌ନାତ୍ । ଘର କଣରେ ଝୁଲୁଥିବା ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ଛୋଟ ଛବିଟିକୁ ଚାହିଁ ଛାତି ଉପରେ କ୍ରୁଶ ଚିହ୍ନଟିଏ ଆଙ୍କିବାକୁ ବୁଢ଼ା

ହାତ ଉଠାଇଲା । କିନ୍ତୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେ ବୁଝି ପାରିଲା ଛବିଟା କ'ଣ । ହାତଟାକୁ ଫେରାଇ ଆଣି ଝଟ୍‌କିନା ପକେଟ୍‌ରେ ଭରି ଦେଲା ଏବଂ ଥୁକରି ପକାଇ ଦେଲା ଛେପ ଲଣ୍ଡାଏ ।

"ଘରେ ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କ ଛବିଟାଏ ରଖିନୁ !.."

"ନା", ଗ୍ରିଗରି ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

"ସେ କୋଣରେ କା ଛବି ଟାଙ୍ଗିଛୁ !"

"ଲେନିନ୍‌ଙ୍କର ।"

"ତା ହେଲେ କାରଣଟା ଠିକ୍ ଏଥର ଧରା ପଡ଼ିଗଲା ... ଈଶ୍ୱର ଯେଉଁଠି ନାହାନ୍ତି, ସେଠି ତ ରୋଗ ରହିବ ... ସେଇଥି ଯୋଗୁ ଆମ ବାଛୁରୀଗୁଡ଼ାକ ମରି ଯାଉଛନ୍ତି ... ହେ ଭଗବାନ, ହେ ଈଶ୍ୱର, ତୁମେ ହିଁ ରଖିଲାବାଲା ..."

"ନା, ଜେଜେ, ସେଥି ପାଇଁ ନୁହଁ । ପଶୁ ଡାକ୍ତର ଆସୁ ନାହିଁ ବୋଲି ବାଛୁରୀସବୁ ମରୁଛନ୍ତି ।"

"ଆଗେ ତ ଆମର ଏ ଡାକ୍ତର ଫାକ୍ତର ନଥିଲେ, ଆମେ ବେଶ ଚଳୁଥିଲୁ ... ତୁମେ ସବୁ ଆଜି ବେଶି ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଯାଇଛ ନା ... ତୁମର ସେ କପାଳରେ ପାପ ବସା ବାନ୍ଧିଣି, ସେଟାକୁ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ଦେଖି କରି ଲଗାଅ, ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇ ଯିବ । ଆଉ ଡାକ୍ତରର ଦରକାର ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।"

ମିଖେଇ ନେସ୍ତେରଭ୍ ଆଖି ଦିଟାକୁ କଟମଟ କରି ଗର୍ଜି ଉଠିଲା । "ହଟା ସେ ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀର ଛବିଟାକୁ ସେଠୁ, ହଟା ସେ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନରୁ । ତୋରି ପାଇଁ, ତୋ ପରି ମ୍ଳେଚ୍ଛ ଅପକର୍ମୀଗୁଡ଼ାଙ୍କ ପାଇଁ ଆଜି ଏ ଦଶା ଘଟିଛି । ଆମର ବାଛୁରୀସବୁ ମରିଛନ୍ତି ।"

ଗ୍ରିଶାର ମୁହଁରେ ଖେଳି ଗଲା ଗୋଟାଏ କଡ଼ା ହସ ।

"ସେସବୁ ହାକିମି ତମ ଘରେ ଦେଖାଇବ ... ମୋ ଘରେ ସେସବୁ ଚଳିବ ନାହିଁ... ସେ ହେଉଛନ୍ତି ସର୍ବହରାଙ୍କ ନେତା..."

ମିଖେଇଲର ମୁହଁଟି ଏକେବାରେ ଖୁନ୍ ଚଢ଼ି ଗଲା । ହାତରେ ରଇ ପଡ଼ି ପାଇ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲା :

"ତୁ ହେଉଛୁ ଆମ ଶତ୍ରୁ — ଆମ ଦେଶ ନିଗାବଙ୍କ ତୁ ଚିହ୍ନିବୁ...

ତୋତେ ଆମେ ହାଡ଼େ ହାଡ଼େ ଚିହ୍ନିଲୁଣି, ଏଥର ତୋ'ର ଗର୍ବ ଛଡ଼ାଇ ଦେଉଛୁ ରହ । ତୋ' କାମ ଶୀଘ୍ର ବଢ଼ି ଯିବ ଏଥର ।"

ଆଉ ବେଶି ଉଚ୍ଚ ବାଚ ନକରି ମୁଣ୍ଡରେ ଟୋପି ଦେଇ ସେମାନେ ଘରୁ ବାହାରି ଗଲେ ।

ଦୁନ୍ୟାତ୍‌କା ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଭାଇ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଲା ।

ତହିଁ ଆର ଦିନ କମାରଘର ତିଖନ୍ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ତା' ବାଛୁରୀକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ।

ତିଖନ୍ ଗ୍ରିଶାର ଚୁଲିଆ ପାଖରେ ବସି ପଡ଼ି ପିକାଟାଏ ଲଗାଇଲା । ମୁହଁରେ ତା'ର ଫୁଟି ଉଠୁଥାଏ ଗୋଟାଏ ଦୁଃଖମିଶା ହସ :

"ଆମ ଅବସ୍ଥା ତ କହିଲେ ନସରେ ଗ୍ରିଶା ... ସେମାନେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍‌କୁ ତଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି, ମିଖେଇ ନେସ୍ତେରଭ୍‌ଙ୍କ ହୋଇଁ ଏବେ ନୂଆ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ । ମନ ଇଚ୍ଛା ସବୁ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି ... ଗତ କାଲି ଜମି ଭାଗ ବଣ୍ଟା ହେଉଥିଲା । ଗରିବଙ୍କ ବାଣ୍ଟରେ ଭଲ ଟୁକୁରା ଖଣ୍ଡେ ପଡ଼ି ଗଲା କ୍ଷଣି ପୁଣି ନୂଆ କରି ବଣ୍ଟା ହେଉଥାଏ । ଏଥର ସେହି ବଡ଼ବଡ଼ିଆମାନେ ପୁଣି ଆମ ପିଠିରେ ସବାର ହେବେ, ହାକିମି ଚଳାଇବେ ... ଭଲ ଭଲ ଜମିସବୁ ତାଙ୍କ ହାତକୁ ଯିବ । ଆମ ଭାଗରେ ପଡ଼ିବ ଖାଲି ବାଲିଚର ଅବା ଲୁଣାପଟି ଜେଲ ଖଣ୍ଡ ... ଆଜିକାଲି ଏହିସବୁ ଚାଲିଛି ଗ୍ରିଗରି ..."

ରାତି ଅଧ ଯାଏ ଗ୍ରିଗରି ନିଆଁ ପାଖରେ ବସିଥାଏ । ଅଙ୍ଗାର ଗଦାରେ ସେକୁଥିବା ଚମଡ଼ା ମଳା ପତ୍ର ଉପରେ ଲେଖି ଚାଲିଥାଏ କ'ଣ ସବୁ । ସେ ଲେଖୁଥାଏ ଗାଁରେ କ'ଣ ସବୁ ଘଟୁଛି, ଜମିସବୁ କେମିତି ଅନ୍ୟାୟ ଭାବେ ବଣ୍ଟା ହୁଅଁ ହେଉଛି । ପଶୁ ଡାକ୍ତରକୁ ନଡାକି, କଞ୍ଚ ମାରି କିପରି ବାଛୁରୀ ମଡ଼କ ହଟାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଉଛି । ତା' ପରେ ଅନେକ ରାତେ ନବପତ୍ରର ଲେଖା ଶେଷ ପତ୍ର ପୁଳାଟିକୁ ତିଖନ୍ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ଗ୍ରିଗରି କହିଲା :

"ତମେ ଯଦି କିଛି କେନ୍ଦ୍ରକୁ କେବେ ଯିବ, ତାହେଲେ "ଗ୍ରାମ୍ୟା ପ୍ରାଭ୍‌ଦା" ଖବରକାଗଜ ଅଫିସ୍ ଦେଇଁଠି । ସେଇ ଅଫିସ୍‌ରେ ଏହିକ

ଦେଇ ଦେବ ... ମୁଁ ମୋ ପାଖୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିଷ୍କାର କରି ଲେଖିଛି । ପଥରଗୁଡ଼ିକୁ ମୋଡ଼ାମୋଡ଼ି କରିବ ନାହିଁ । ଅଙ୍ଗାର ଲେଖା ଦାଗଗୁଡ଼ିକୁ ଲିଭାଇବ ନାହିଁ ..."

ଟିଖନ୍ ତା'ର ଲୁହାପିଟା ବିଣ୍ଡିବସା କଳା କଳା ଆଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକରେ ପଥର ପୁଡ଼ାଟିକୁ ଅତି ଯତ୍ନରେ ନେଇ ଠିକ୍ ତା'ର କଲିଜା ଉପରେ, ଛାତି ପକେଟ୍‌ରେ ରଖିଲା । ଗଲା ବେଳେ ହସ ହସ ମୁହଁରେ କହି ଗଲା :

"ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଭିଓ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଯିବି । ସେଠି ତ ସୋଭିଏତ୍ ରାଜ ଚାଲିଛି ... ବାଟ ମୋଟେ ପଚାଶ କୋଶ, ଯିବାକୁ ତିନି ଦିନ ଲାଗି ଯିବ । ସପ୍ତାହକ ଭିତରେ ମୁଁ ଫେରି ଆସିବି । ତା' ପରେ ତୋ ସହିତ ଦେଖା ହେବ ..."

୬

ଶରତ ଆସି ଯାଇଛି । ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଛି ଡୁହାକୁ ଡୁହା ବର୍ଷା ଆଉ କଳାମେଘୀ ଆକାଶ ।

ଦିନେ ବଡ଼ି ସକାଳୁ ଦୁନ୍ୟାତ୍କା ଗାଁକୁ ଯାଇଥାଏ ଖାଇବା ପାଇଁ ଜିନିଷପତ୍ର ଆଣିବାକୁ ।

ପାହାଡ଼କାନ୍ଥି ତଳେ ବାଛୁରୀମାନେ ଚରୁଥାନ୍ତି । କାନ୍ଧରେ ମେଣ୍ଢା ଛାଲର କାମାଟାଏ ପକାଇ ବାଛୁରୀ ପଲର ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଛି ଗ୍ରିଗରି । ସଡ଼କ କଡ଼ରୁ ବଣୁଆ ଫୁଲର ମଉଳା ପେଛାଟାଏ ଆଣି ହାତରେ ଦଳି ଦଳି କ'ଣ ସବୁ ଭାବି ଚାଲିଥାଏ ସେ । ମୁହଁରେ ଢାଙ୍କି ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ ଚିନ୍ତାର କଳା ଛାଇଟିଏ । ଶରତର ଶୀତଳ ସଞ୍ଜ ନଇଁ ଆସୁଥାଏ ଧୀରେ ଧୀରେ । ଦୁଇ ଜଣ ଅଶୁଆର ପାହାଡ଼ ଉପର ଦେଇ ଆସୁଥିବାର ଦେଖାଗଲା ।

ଘୋଡ଼ା ଦୁଇଟି ଟପ୍ ଟପ୍ ଶବ୍ଦ କରି ସବାର ଦିଜଣଙ୍କୁ ଘେନି ଆଗେଇ ଆସୁଥିଲେ ଗ୍ରିଗରି ଅଡ଼କୁ ।

ଗ୍ରିଶା ସେମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲା । ଜଣେ ଥିଲେ ନୂଆ ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ – ମିଖେଇଲ ନେଡ଼େରଭ୍‌ଙ୍କ ଜୁଆଇଁ, ଆଉ ଜଣେ ମିର୍ ମାଲିକ ଇଭ୍‌ନାଦ୍‌ର ପୁଅ ।

ଘୋଡ଼ା ଦୁଇଟିଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଫେଣ ବାହାରି ପଡ଼ୁଥାଏ ।

"କିରେ ଗାଇଆଳ ଟୋକା, ଖବର କ'ଣ ?"

"କ'ଣ କୁହନ୍ତୁ ।"

"ତୋତେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଛୁ ..."

ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ ଜିନ୍ ଉପରେ ଭରା ଦେଇ ଅବଶ ଆଙ୍ଗୁଳିରେ କୋଟ୍‌ର ବୋତାମକୁ ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ ହୋଇ ଖୋଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କୋଟ୍ ଭିତରୁ ହଳଦିଆ ଖବରକାଗଜ ଖଣ୍ଡେ ବାହାର କରି ସାମ୍ନାରେ ଧରି ପଚାରିଲେ :

"ତୁ ଯାକୁ ଲେଖିଛୁ, ନା ?"

ଗ୍ରିଗରିର ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠିଲା ମକା ପଥର ଉପରେ ଅଙ୍ଗାରରେ ଲେଖା ସେହି ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ । ଜମି ବଣ୍ଟା ଆଉ ବାଛୁରୀ ମଡ଼କର ସେହି କଥାସବୁ ।

"ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲେ ।"

"କୁଆଡ଼େ ?"

"ଏଇ ସେ ଗୋହିରି ଆଡ଼କୁ ... ତୋ' ସାଙ୍ଗରେ କେତେକ କଥା ଅଛି ..." ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍‌ଙ୍କ ନୀଳ ଓଠ ଦିଓଟି ନାଚି ଉଠୁଥାଏ ଏବଂ ଆଖିରେ ଉକୁଟି ଉଠୁଥାଏ ଧମକମିଶା କୁଟିଳତା ।

ଗ୍ରିଗରି ହସି ଉଠିଲା :

"ଏଇଠି କୁହନ୍ତୁ ।"

"ତୁ ଚାହୁଁଛୁ ଏଇଠି କହିବାକୁ ... ତେବେ କହୁଛି ..."

ପକେଟ୍‌ରୁ ରିଭଲଭରଟା ବାହାର କରି ପକାଇଲେ ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ । ଅରଣା ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମଟାକୁ ଓଟାରି ଆଣି ଗର୍ଜି ଉଠିଲେ :

"ତୁ ଏସବୁ ଖବରକାଗଜକୁ ଲେଖିଛୁ, ବଦ୍ଜାତ୍ କାହାଁକା ?"

"ଲେଖିଲି କ'ଣ ହେଲା ?.."

"କ'ଣ ହେଲା ବତଉଛି, ତୋ ପାଇଁ ମୋର ବିଚାର ହେବ ! ଆଉ ଦିନେ ପୁଣି ଏମିତି ଲେଖିବୁ ?.. କହ ବଦ୍ଜାତ୍ କାହାଁକା !.."

ଗ୍ରିଗରିର ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା ନକରି ତା'ର ନିଷ୍ପାପ୍ ମୁହଁ ଉପରେ ଗୁଳିଟାଏ ସିଧା ଲାଛି ଦେଲେ ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ ।

ପଛକୁ ଛୁଟି ଯାଉଥିବା ଘୋଡ଼ାର ଟାପୁ ତଳେ ପଡ଼ି ଗଲ ଗୁଳିରେ । ମୁହଁଟି ତା' ଥରଟିଏ ମାତ୍ର ଧକାଇ ଉଠିଲ । ହାତରେ ମୁଠାଏ ଜଦା ଓଦା ଘାସକୁ ଛିଡ଼ାଇ ଆଣି ତା' ପରେ ନିଶ୍ଚଳ୍ ହୋଇ ଗଲ ସେ ।

ଉତ୍ସାହରେ ପୁଅ ଘୋଡ଼ା ପିଠିରୁ ଫଟ୍‌କିନା ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲ ତଳକୁ । ଗୁଳିଖିଆ ଦେହ ଉଷୁମ ରହୁଥିବା ପାଟି ଭିତରେ ଆଣି ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦେଲ ମୁଠାଏ କଳା ମାଟି ...

* * *

ହେଡ଼େ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ, ସୀମାହୀନ ଏଇ ଷ୍ଟେପୀ ଭୂଇଁ । ମଣିଷ ତାକୁ କେବେ କଳନା କରି ପାରି ନି । କେତେ ସଡ଼କ କେତେ ଚଲବାଟ ତା' ଉପରେ ହଜି ଯାଉଛି । ଶରତର କଳା ମିଟି ମିଟି ଅରମା ରାତି ଗର୍ଜୁଛି ଅଳି । ଘୋଡ଼ା ଟାପୁର ଚିହ୍ନସବୁ ଝଡ଼ଡ଼ା ବର୍ଷାରେ ଧୋଇ ହୋଇ ମାଟି ସାଙ୍ଗରେ ମିଶାଇ ଯିବ ...

୭

ବର୍ଷା ଝିପିଝିପି ପଡ଼ୁଛି । ଚାରି ଆଡ଼େ ଛାଇ ଛାଇକିଆ ଅନ୍ଧାର । ଷ୍ଟେପୀ ଉପରେ ପଡ଼ିଛି ସଡ଼କଟିଏ ।

ପିଠିରେ ଥଳିଟିଏ ଜଅ ଅଟାର ରୁଟି ଆଉ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ଚଉକସିଆ ଠେଙ୍ଗା ଥିଲେ ଷ୍ଟେପୀ ଉପରେ ଯିବା କଷ୍ଟକର ନୁହଁ ।

ଦୁନ୍ୟାତ୍‌କା ସେଇ ନିଛାଟିଆ ସଡ଼କ ଉପରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି । ହେମାଳିଆ ଦମକା ପବନ ଚିରି ପକାଉଛି ତା'ର ଧଣିଆ ବ୍ଲାଉଜ୍ ଖଣ୍ଡକୁ – ବେଳେବେଳେ ପଛ ଆଡ଼ୁ ଧକା ମାରି ଆଗକୁ ଠେଲି ଦେଉଛି ।

ଚାରି ଆଡ଼େ ତା'ର ବିଛେଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ନିଶୂନ, ନିର୍ଜନ ଷ୍ଟେପୀ ଭୂଇଁ । ଅନ୍ଧାରଟା କ୍ରମଶଃ ଗାଢ଼ ହୋଇ ଆସୁଛି ।

ସଡ଼କର ଅନ୍ତ ଦୂରକୁ ଦିଶୁଛି ସେହି ମାଟି କୁଦଟା ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବା ତା'ର ସେହି କୁଡ଼ିଆଟି । ବତାସରେ ଛପରଟା ଦୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ି ଯାଉଛି ।

ମାତାଲ ପରି ଟଳିଟଳି କୁଡ଼ିଆ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଥିଲା ଦୁନ୍ୟାତ୍‌କା । ତଳକୁ ଦବି ଯାଇଥିବା କବର ପାଖରେ ହଠାତ୍ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଗଲ ସେ ।

ରାତି ସେତେବେଳକୁ ...

ରେଲ ଷ୍ଟେସନକୁ ପଡ଼ିଥିବା ଗାଡ଼ିଗୁଳାଟିଆ ସଡ଼କ ଉପରେ ଦୁନ୍ୟାତ୍‌କା ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲ ।

ଚାଲିବାଟା ତା ପକ୍ଷରେ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟକର ହେଉ ନି । ପିଠିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଥଳିରେ ଅଛି ଫଡ଼ାଏ ମାତ୍ର ଜଅ ରୁଟି, ଭାଇ ଗ୍ରିଗରିର ଅଖାପାଲିଆ ସେହି ଜାମା ଖଣ୍ଡକ ଆଉ ବହି ଖଣ୍ଡେ । ଷ୍ଟେପୀର ଧୂଳି ମାଟି ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକୁ ତା'ର ଖାଇ ଗଲଣି ।

ଛାତି ଭିତରେ ଦୁଃଖଟା କୁହୁଳି ଉଠି ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଆସେ, ସଡ଼କ କଡ଼ର ନିଛାଟିଆ ଜାଗା ଦେଖି ବସି ପଡ଼େ ଦୁନ୍ୟାତ୍‌କା । ଥଳି ଭିତରୁ ମୋଟା ମଇଳା ଜାମାଟିକୁ କାଢ଼ି ମୁହଁରେ ଚାପି ଧରି, କଅଁ କଅଁ ହୋଇ ସେ କାନ୍ଦେ । ଗ୍ରିଗରିର ଝାଳ ଗନ୍ଧରେ ପୂରି ଉଠେ ତା'ର ନାକ ... ଅନେକ ସମୟ ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହେ ସେ ମାଟି ଉପରେ ...

ଆଗେଇ ଚାଲିଛି ଦୁନ୍ୟାତ୍‌କା, ମାଇଲ ପରେ ମାଇଲ ରହି ଯାଉଛି ତା'ର ପଛକୁ । ଷ୍ଟେପୀର ବୁଦା ଭିତରୁ ଭାସି ଆସୁଛି ହେଟାମାନଙ୍କର ବିଭସ ଚିତ୍‌କାର—ଦୁର୍ବିସହ ଜୀବନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେମାନେ ଯେପରି ପ୍ରତିବାଦ ଜଣାଉଛନ୍ତି । ଦୁନ୍ୟାତ୍‌କା କିନ୍ତୁ ଦୃଢ଼ ପଦରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି ସଡ଼କ ଦେଇ । ସେ ଯାଉଛି ସହରକୁ ଯେଉଁଠି କାଏମ୍ ହୋଇଛି ସୋଭିଏତ୍ ରାଜ, ଯେଉଁଠି ଗରିବ ସର୍ବହରାମାନେ ପାଠ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେହିମାନେ ଦେଶକୁ ଶାସନ କରିବେ ।

ଲେନିନ୍ ତାଙ୍କ ବହିରେ ଏ କଥା ଲେଖିଛନ୍ତି ।

୧୯୨୫

ଢେଧନ୍ତୁଆ

ମିଶା ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲା – ଜେଜେ ତା'ର ଚେରୀ ଗଛର ଡାହିଟାଏ ଉଖାଉ ଉଖାଉ ତା' ଆଡ଼କୁ ଆସୁଛନ୍ତି ଏବଂ ରାଗରେ ତାକୁ ଧମକାଇକି କହୁଛନ୍ତି :

"ଆ, ଏଠିକି ଆ । ପିଟି ପିଟି ତୋ ଚମଡ଼ାଟାକୁ ଉତାରି ଦେଉଛି ଆଜି ।.."

"କାହିଁକି ଜେଜେ ?" ମିଶା ପଚାରିଲା ।

"ତୁ ହୁଡ଼ା ଭାଙ୍ଗିକି ସେ ଚିଡିରି ମିଡିରିଆ ମୁରୁଗିର ଡିମଗୁଡ଼ାକୁ ଚୋରି କରିଛୁ, ନା । ଚରକିରେ ଖେଳିବା ପାଇଁ ତୁ ଏସବୁ କରିଛୁ ନିଶ୍ଚୟ ।.."

"ନାଇଁ ଜେଜେ, ଏ ବର୍ଷ ଥରେ ହେଲେ ମୁଁ ସେ ଚରକି ପାଖକୁ ଯାଇ ନି ।" ମିଶା ଡରରେ ଚିଡ଼ି ଉଠି କହିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଜେଜେ ଦାଢ଼ିରେ ହାତ ବୁଲେଇ ନେଇ ମାଟିରେ ଗୋଡ଼କୁ କଚାଡ଼ି କହିଲେ :

"ବଜାତ୍ କାହିଁକା, ଖୋଲ ତୋ ପ୍ୟାଣ୍ଟ, ଆଜି ଚମଡ଼ା ଉତାରି ଦେବି ।"

ଚିହିଁକି ଛାଡ଼ି ଉଠିଲା ମିଶା, ନିଦଟା ତା'ର ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଛାତିଟା ଖାଲି ତା'ର ଉଠ ପଡ଼ ହେଉଥାଏ, ଯେତେ ଯେମିତି ଛାତିଏ ପାହାଡ଼ଟା ତା ଦିହରେ ଚଢ଼ିଛି । ଅତି ଦୁର୍ବିଷହରେ ସେ ବାଁ ଆଖିକୁ ଖୋଲି ଏଣିକି ତେଣିକି ଅନିଶା କଲା । ରାତି ଅଢ଼ ପହରୁ ବିତିଥାଏ । ଝରକା ସେ ପାଖରେ ପଡ଼ାବର ଉଷୁମ ଅନ୍ଧାର । ପାଟେ ପାଖରେ ଜେଜେଙ୍କର ଶୋଇବା ଘର । ମିଶା ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଅନାଇଲା । ମା ତା'ର

ଖୁସିରେ କ'ଣ ସବୁ କହି, ହସି ହସି ବେଦମ୍ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଜେଜେ ଖୁଁ ଖୁଁ ହୋଇ କାଶୁଛନ୍ତି । ଆଉ ଜଣେ କିଏ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି ସେଠି, ଗଳାଟା ତାଙ୍କର ଗଣଗଣିଆ ଶୁଭୁଛି ।

ମିଶା ଆଖି ମଳି ମଳି ଚାହିଁଲା ଭଲକି – କବାଟଟା ଖୋଲି ଯାଇ ପୁଣି ବନ୍ଦ ହୋଇ ଗଲା । ଜେଜେ ଦୁଲୁକି ଦୁଲୁକି ପଶି ଆସିଲେ କୋଠରୀ ଭିତରକୁ । ଚଷମାଟା ତାଙ୍କର ନାକ ଉପରେ ଖାଲି ନାଚିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ମିଶା ଭାବିଲା ପାଦ୍ରି ବୋଧେ ଆସିଛନ୍ତି । ଇଷ୍ଟର ପର୍ବ ସମୟରେ ପାଦ୍ରି ଆସିଲେ, ଜେଜେ ତା'ର ଦୁଲୁକି ଦୁଲୁକି ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପାଦ୍ରିଙ୍କ ବଦଳରେ ଆଉ ଜଣେ କିଏ ଲମ୍ବା ଚଉଡ଼ା ଚେହେରାବାଲା ସୈନ୍ୟ । ଦେହରେ ତାଙ୍କର ଲମ୍ବା କଳା କୋଟ୍ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡରେ ଫିତାଲଗା ଟୋପି । ମା ତାଙ୍କର ଗଳାରେ ହାତ ଭିଡ଼ି ଆନନ୍ଦରେ କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଅଜଣା ସୈନିକ ଜଣକ ମାଉ ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ଗଳାରୁ ଛଡ଼ାଇ ଦେଇ ବଡ଼ ପାଟିରେ ପଚାରିଲେ :

"ମୋ ପୁଅ କାହିଁ ?"

ମିଶା ଭୟରେ କମ୍ବଳଟାକୁ ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

"ମିନ୍ୟୁସ୍କା, ଉଠି ପଡ଼ ବାବା, ତୋ ବାପ ଯୁଦ୍ଧରୁ ଫେରିଛନ୍ତି ରେ ।"

ମିଶା ମୁହଁ କାଢ଼ିବା ଆଗରୁ ସୈନ୍ୟ ଜଣକ ଆଗିପିଛୁ ତାକେ ତା'କୁ ବିଛଣାରୁ ଟେକି ଆଣିଲେ । ଆଦରରେ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ପୁଣି ହାତରେ ଧରି ବୁକୁରେ ଚାପି ଧରିଲେ । ମିଶାର ଗାଲ, ଓଠ ଆଉ ଆଖିରେ ଦାବି ଦେଇ ଘଷେ ତାଙ୍କ ନାଲି ନିଶଟାକୁ । ନିଶଟା ମିଶାକୁ ଓଦା ଆଉ ଲୁଣିଆ ଲାଗୁଥିଲା । ସେ ପଳାଇ ଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା କିନ୍ତୁ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

"ଆରେ ବାଃ, କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ବଲ୍‌ଶେଭିକ୍‌ଟାଏ ହୋଇ ଗଲୁଣି !.. ଆଉ କେଇ ଦିନ ଭିତରେ ତୋ ବାପକୁ ତୁ ଟପି ଯିବୁ ଦେଖୁଛି !.. ହୋ-ହୋ-ହୋ !.." ବାପ ତା'ର ଜୋରରେ ହସି ଉଠି ମିଶାକୁ ଧରି ଟେକିବାରେ ଲାଗିଲେ । କେତେବେଳେ ହାତ ପାପୁଲିରେ ବସାଇ ଟେକି

ପରି ବୁଲି ପଡୁଥାନ୍ତି ତ ଆଉ କେତେବେଳେ ଛାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ଧରି ପକାଉଥାନ୍ତି ।

ମିଶା ତା ପାଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ ବାପାଙ୍କ ଆଦର ଛଡ଼ିବାକୁ । ବେଙ୍ଗଙ୍କ ଭଳି ଆଖି ତରାଟି ଦେହଟାକୁ ସେ ଶକ୍ତ କରି ନେଲା ଏବଂ ବାପାଙ୍କ ନିଶ ହଳକୁ ହାତରେ ଧରି କହିଲା :

“ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଦିଅ, ବାପା !”

“ନା, ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ !”

“ଛାଡ଼ି ଦିଅ, ମୁଁ ପରା ବଡ଼ ହୋଇ ଗଲିଣି ! ତୁମେ ମୋତେ ଛୋଟ ଛୁଆଙ୍କ ପରି କ’ଣ ଖେଳ କରୁଛ !..”

ବାପ ତା’ର ବସି ପଡ଼ିଲେ, ମିଶାକୁ ଆଣ୍ଠୁ ଉପରେ ବସାଇ ହସି ହସି କହିଲେ :

“କେତେ ବର୍ଷ ତୋତେ ହେଲଣି ରେ ?”

“ଆଠ ବର୍ଷ ପୂରିଛି”, ବାପାଙ୍କୁ କଟମଟ କରି ଚାହିଁ ମିଶା କହିଲା ।

“ତୋର ଖିଆଲ ଅଛି, ଦୁଇ ବର୍ଷ ତଳେ ମୁଁ ଆସିଥିଲି ? ତୋତେ ଜାହାଜ ତିଆରି କରି ଦେଉଥିଲି, ଆମେ ଦିହେଁ ପୋଖରୀରେ ଜାହାଜ ଭସାଉଥିଲେ ?”

“ହଁ, ମନେ ଅଛି !..” ମିଶା ଝଟ୍‌କିନା ଉତ୍ତର ଦେଇ ବାପାଙ୍କ ଗଳାରେ ତା’ କୁନି ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ଛନ୍ଦି ଦେଲା ।

ତା’ ପରେ ଜମିଉଠିଲା ବାପ ପୁଅଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖେଳଟା ! ବାପା ମିଶାକୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ, ତା ଗୋଡ଼କୁ ଧରି କୋଠରୀ ଭିତରେ ନାଚିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେତେବେଳେ ଡେଇଁଥାନ୍ତି ତ ଆଉ କେତେବେଳେ ଘୋଡ଼ା ପରି ହେଁ ହେଁ ହେଉଥାନ୍ତି । ମିଶା ଆନନ୍ଦରେ ଧଇଁସଇଁ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ମା ତାଙ୍କ ଜାମାର ହାତଟାକୁ ଟାଣି ଟାଣି ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିଲେ :

“ଆରେ, ଯା, ବାହାରେ ଖେଳିବୁ !.. କଥା କ’ଣ ଶୁଣୁ ନି ଦୁଷ୍ଟ ! ମୁଁ କହୁଛି ପରା, ତୁ ବାହାରେ ଖେଳିବୁ ଯା !” ତା’ ପରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ କହିଲେ : “ତା’କୁ ଛାଡ଼ି ଦିଅ, ପମା ! ଛାଡ଼ି ଦିଅ ତାକୁ !.. ମୋତେ ଟିକେ ଆଖି ପୂରାଇ ଦେଖିବାକୁ ଦିଅ ! ଦୁଇ ବର୍ଷ ହେଲା ତମକୁ

ଟିକେ ଦେଖି ନି, ଆଖି ଦୁଇଟା ଯେମିତି ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଗଲା ପରି ଲାଗୁଛି । ତୁମେ ସେ ପିଲଟା ସାଙ୍ଗରେ ଏକେବାରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଛ !”

ବାପା ମିଶାକୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଇ କହିଲେ :

“ଯା, ତୋ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ସହିତ ଖେଳିବୁ । ଖେଳିକି ଆସିଲେ ତୋ ପାଇଁ ଭଲ ଜିନିଷ ଆଣିଛି ଦେବି ।”

ମିଶା କବାଟ ଖୋଲି ବାହାରି ଆସିଲା । ପ୍ରଥମେ ଭାବିଲା ସେ କବାଟ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଶୁଣିବ — ବାପା ମା କ’ଣ କଥା ହେଉଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ତା’ ଖିଆଲ ପଡ଼ି ଗଲା, ବାପା ଘରକୁ ଆସିବା ଖବରଟା ତ ସହି ପିଲମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେ ଡିଆଁଟାଏ ମାରି ଦେଲା । ଫଳ ବଗିଚା ବାଟେ ଆଳୁ ଗଛଗୁଡ଼ାକୁ ଦଳି ଚକଟି ଛୁଟିଲା ପୋଖରୀ ଆଡ଼କୁ ।

ପୋଖରୀ ଭିତରକୁ କୁଦାଟାଏ ମାରି ଦେଇ ମଇଳା ପଙ୍କୁଆ ପାଣିରେ ଦୁଇ ତିନିଟା ବୁଡ଼ ମାରି ଦେଲା ଏବଂ ବାହାରେ ଆସି ଗଡ଼ିଲା । ତା’ ପରେ ବାଲି ବାଲୁ ବାଲୁ ଧିଅଟାକୁ ପାଣିରେ ଧୋଇ ନେଇ ଉଠି ଆସିଲା ତୋଠକୁ । ପାଇଜାମା ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼ ଗଳାଇ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼ ଗଳାଉଛି, ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲା ପାଦ୍ରିଙ୍କ ପୁଅ ଭିତ୍ୟା ।

“ମିଶା ଟିକେ ରହି ଯା ! ଆଏ ଆଉ ଥରେ ଦିହେଁ ଗାଧୋଇବା । ତା’ ପରେ ଆମ ଘରକୁ ଯାଇ ଖେଳିବା । ତୁ ଏଥର ଆମ ଘରକୁ ଗଲେ ମୋ ମା ଆଉ କିଛି କହିବ ନାହିଁ ।”

ଖସି ଯାଉଥିବା ପାଇଜାମାଟାକୁ ବାଆଁ ହାତରେ ଧରି କାନ୍ଧରେ ଫିତାଟାକୁ ବାନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧୁ ମିଶା ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ କହିଲା :

“ମୁଁ ତୋ ସହିତ ଖେଳିବି ନାହିଁ । ତୋ କାନ ଗନ୍ଧଉଛି !..”

ଭିତ୍ୟା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆଖି ଦିଟାକୁ ତରାଟି, ଜାମାଟାକୁ କାନ୍ଧରୁ କାଢ଼ି ପକାଇ କହିଲା :

“ଏଟା ହେଉଛି ଗୋଟେ ଗଣ୍ଡମାଳା ରୋଗରେ ମୂର୍ଖ ! ତୁ ତ ବସ୍.କ୍ ଛୁଆ ନହୁଁ, ଏସବୁ ଜାଣିବୁ କେମିତି ! ତୋ ମା ତ ତୋତେ କେଉଁଠି ବାଡ଼ କଡ଼ରେ ଜନ୍ମ କରିଛି !..”

"ତୁ ଯେମିତି ଦେଖିଥିଲୁ ?"

"ମୁଁ ଶୁଣିଛି । ଆମ ରୋଷେଇଆ ମୋ ମାକୁ କହୁଥିଲା ।"

ମିଶା ଗୋଡ଼ ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ମାଟି ଉଖାରୁ ଉଖାରୁ ଭିତ୍ୟାର ପାଦରୁ ଟାକୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାହିଁ ଗଲା ।

"ତୋ ମା ହେଉଛି ଗୋଟେ ମିଛେଇ । ମୋ ବାପା ତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ୁଛନ୍ତି, ତୋ ବାପା ଅନ୍ୟର ଲହୁକୁ ଶୋଷୁଛନ୍ତି ଆଉ ବସି ବସି ପରଧନ ଲୁଟୁଛନ୍ତି !.."

"ବେଧଡ଼ୁଆ !" ପାଦ୍ରିଙ୍କ ପୁଅ ଆଖି ଛଳ ଛଳ କରି କହିଲା ।

ମିଶା ତୋଠରୁ ପଥର ଖଣ୍ଡେ ଯେତେବେଳେ ଉଠାଇ କି ଧରିଲା, ପାଦ୍ରି ପୁଅର ଆଖି ଛଳ ଛଳ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଗଲା । ସେ ମୁରୁକିହସା ଦେଇ କହିଲା :

"ମୋତେ ମାର ନା ମିଶା, ରାଗ କର ନା । ତୁ ମାଗିବୁ ଯଦି ମୋ ଛୁରିଟା ତୋତେ ଦେଇ ଦେବି ! ଭଲ ଲୁହାରେ ମୁଁ ସେଟାକୁ ତିଆରି କରିଛି ।"

ଭିତ୍ୟାର କଥା ଶୁଣି ଖୁସିରେ ଝଲସି ଉଠିଲା ମିଶାର ଆଖି ଦୁଇଟି । ପଥରଟାକୁ ସେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲା ତଳକୁ । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ତା ମନେ ପଡ଼ି ଗଲା ତା ବାପାଙ୍କ ଘର ଫେରିବା କଥା । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୁହଁରୁ ତା'ର ବାହାରି ପଡ଼ିଲା :

"ମୋ ବାପା ତୋ ଛୁରିଠୁ ଆହୁରି ବଢ଼ିଆ ଛୁରି ଆଣିଛନ୍ତି ଲଢ଼େଇରୁ ।"

"ଆରେ ଯା, ମିଛ କଥା କହୁଛୁ ।" ଭିତ୍ୟା ବିଶ୍ବାସ କଲା ନାହିଁ ।

"ତୁ ନିଜେ ମିଛୁଆ !.. ଆଣିଛନ୍ତି ବୋଲି କହୁଛି ମାନେ ସେ ଆଣିଛନ୍ତି !.. ତା' ଛଡ଼ା ଗୋଟେ ବନ୍ଧୁକ ମଧ୍ୟ ..."

"ତା' ହେଲେ ତୁମେ ତ ଏଥର ବଡ଼ ଲୋକ ହୋଇ ଗଲ", ଈର୍ଷାରେ ହସି ଦେଇ ଭିତ୍ୟା କହିଲା ।

"ଏ ଛଡ଼ା ବାପାଙ୍କର ଗୋଟେ ଫିତାଲଗା ଟୋପି ବି ଅଛି । ସେଥିରେ ତୋ ବହିରେ ଯେମିତି ଲେଖା ହୋଇଛି ନା, ସେମିତି ଲେଖା ହୋଇଛି ।"

ଏଥର ଉତ୍ତର ଦେବା ପାଇଁ ଭିତ୍ୟାକୁ ଟିକେ ଭାବିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କପାଳଟା ତା'ର କୁଞ୍ଚି ହୋଇ ଗଲା ଏବଂ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭଙ୍ଗି ପେଟ ଥାପୁଡ଼ାଇ କହିଲା :

"ମୋ ବାପା ତ ଶୀଘ୍ର ବଡ଼ ପାଦ୍ରି ହୋଇ ଯିବେ, ଆଉ ତୋ ବାପା – ଯେମିତି ଗାଈ ରଖୁଥିଲା, ସେମିତି ଗାଈ ରଖିବ । ଏଥର ହେଲା ତ ?.."

ମିଶା ଚିଡ଼ା ହୋଇ ହୋଇ ଥକି ପଡ଼ିଥିଲା । ତା'ର ଆଉ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନଥିଲା ଭିତ୍ୟା ସାଙ୍ଗରେ ଯୁକ୍ତି କରିବାକୁ । ସେ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ନେଇ ଘରକୁ ଚାଲିଲା । ପାଦ୍ରି ପୁଅ ପଛରୁ ତା'ର ଡାକ ପକାଇଲା :

"ମିଶା, ତୋ ସହିତ କଥା ଅଛି, କଥା ଅଛି !"

"କ'ଣ ଅଛି, କହ !"

"ମୋ ପାଖକୁ ଆ !.."

ପାଖକୁ ଆସି ମିଶା ସନ୍ଦେହରେ ତାକୁ ଚାହିଁ ରହିଲା :

"କ'ଣ କହିବୁ ପରା କହ ।"

ବାଡ଼ି ଉପରେ ଟେଁ ଟେଇଁଆ ଗୋଡ଼ରେ ନାଚି ନାଚି, ମୁରୁକିହସା ଦେଇ ଭିତ୍ୟା ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିଲା :

"ତୋ ବାପା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ! ତୁ ମଲା ପରେ ସ୍ବର୍ଗକୁ ଗଲେ, ଭଗବାନ ତୋତେ କହିବେ : 'ତୋ ବାପ ଥିଲା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ, ତେଣୁ ତୁ ନରକକୁ ଯିବୁ !'.. ତା' ପରେ ଯମଦୂତମାନେ ନରକକୁ ନେଇ ତତଲା କଡ଼େଇରେ ତୋତେ ପକାଇ ଦେବେ !.."

"ତୁ ଭାବୁଛୁ, ତୋତେ ଯମଦୂତମାନେ ଛାଡ଼ି ଦେବେ ?"

"ମୋ ବାପ ତ ପାଦ୍ରି !.. ତୁମେଗୁଡ଼ା ମୂର୍ଖ ଗଉଁଆର, ସେସବୁ କଥା କ'ଣ ବୁଝିବ ?.."

ମିଶା ଭୟ ପାଇ ଗଲା । ପଛକୁ ବୁଲି ପଡ଼ି ଦ୍ରୁତ ଛୁଟିଲା ଘରକୁ ।

ତାଙ୍କ ବାଡ଼ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ପାଦ୍ରି ପୁଅ ଅଚାନକ ହାତ ଉଞ୍ଚାଇ କହିଲା :

"ମୁଁ ଯାଉଛି ମୋ ଜେଜେଙ୍କୁ ପଚାରିବି । ତୁ ଯଦି ମିଛ କହିଥିବୁ, ତେବେ ଆମ ହତା ମଡ଼ାଇ ଦେବି ନାହିଁ !"

ବାଡ଼ଟାକୁ ଡେଇଁ ମିଶା ଘର ଭିତରକୁ ଦୌଡ଼ି ଗଲା । ଆଖି ଆଗରେ ତା'ର ନାଚୁଥିଲା ତତଲା ତେଲ କଡ଼େଇ ଆଉ ସେଥିରେ ସେ କେମିତି ଭଜା ହେଉଛି ... କଡ଼େଇ ଭିତରେ ସେ ପଡ଼ିଛି ଏବଂ ଦୁଧ ଫୁଟିଲା ପରି ଚାରି ପାଖରେ ତା'ର ଫେଣସବୁ ଉଠୁଛି । ଭୟରେ ମିଶାର ଦେହଟା ଶୀତେଇ ଉଠିଲା । ଜଲଦି ତା'କୁ ଜେଜେଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ସବୁ କଥା ବୁଝିବାକୁ ପଡ଼ିବ ...

ଫାଟକ ପାଖରେ ଦେଖିଲା ଘୁଷୁରିଟାଏ ବାଡ଼ ଧିଅରେ ଗୋଟାଏ ଅର୍ଗଳରେ ଅଟକି ଯାଇଛି । ମୁଣ୍ଡଟା ଅର୍ଗଳ ଭିତରେ, ଦେହଟା ବାହାରେ । ତା' ସାଧ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ମୁଣ୍ଡଟାକୁ କାଢ଼ି ଆଣିବା ପାଇଁ । ଖୁରାରେ ମାଟିକୁ ଠେସ ଦେଇ, ଟିକି ଲାଞ୍ଜଟିକୁ ବିଞ୍ଚି ସେ ଭିଡ଼ି ରାଡ଼ି ହେଉଛି । ମିଶା ଭାବିଲା ଘୁଷୁରିଟାକୁ ଅର୍ଗଳରୁ ବାହାର କରି ଦେବ । କିନ୍ତୁ ବେକଟା ତା'ର ଅର୍ଗଳରେ ଏକେବାରେ ଅଟକି ଯାଇଥାଏ ଏବଂ ସେ ଚିଙ୍କେଇବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ମିଶା ତା ପିଠି ଉପରେ ବସି ପଡ଼ିଲା । ଘୁଷୁରିଟା ଏତେ ଜୋରରେ ଠେସଟାଏ ମାରି ଦେଲା ଯେ ଅର୍ଗଳଟା ଭାଙ୍ଗି ଦିଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଗଲା । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେ ଅଗଣା ଆଡ଼କୁ ମାରିଲା ଚିଲଟାଏ । ମିଶା ତା ପେଟରେ ଛନ୍ଦି ଦେଇଥାଏ ଗୋଡ଼ ଦିଟାକୁ । ଘୁଷୁରିଟା ଏତେ ଜୋରରେ ଦୌଡ଼ୁଥାଏ ଯେ ମିଶାର ବାଳଗୁଡ଼ାକ ପବନରେ ଲହରି ପରି ଉଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଥାଏ । ଅଗଣା ପାଖରେ ମିଶା ଘୁଷୁରି ପିଠିରୁ ଡୁବାଟାଏ ମାରି ଦେଇ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲା । ଘରି ଆଡ଼କୁ ଆଖି ପକାଇ ଦେଖିଲା — ଜେଜେ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି ଆଉ ତା' ଆଡ଼କୁ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇ କହୁଛନ୍ତି :

"ଲଗାମକୁ ଟିକେ ଆପେଇ, ବାବୁ !"

ଜେଜେ ଏମିତି କାହିଁକି ଡାକୁଛନ୍ତି ମିଶା ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏତିକି ବେଳେ ତା ମନରେ ପଡ଼ିଗଲା ସେହି ତତଲା କଡ଼େଇ କଥା । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେ ଦୌଡ଼ି ଗଲା ଜେଜେଙ୍କ ପାଖକୁ ।

"ଜେଜେ ସ୍ୱର୍ଗରେ କ'ଣ ସଇତାନସବୁ ଅଛନ୍ତି ?"

"ରହ, ତୋତେ ସଇତାନ ଦେଖାଇ ଦେଉଛି !.. ପାଜି, ଛାତିଆରେ ପାହାରଟାଏ ବସି ଗଲେ, ତୋ ସଇତାନ ବାହାରି ପଡ଼ିବ !.. ତୁ ସେ ଘୁଷୁ ପିଠିରେ ଚଢ଼ିଥିଲୁ କାହିଁକି ?.."

ଜେଜେ ମିଶାର ଚୁଟିକି ଧରି, ତା ମାକୁ ଡାକ ପକାଇଲେ : "ଟିକେ ବାହାରକୁ ଆସି ତୁମ ପୁତ୍ରମଣିର କୀର୍ତ୍ତି ଦେଖ !"

ମା ଘର ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ ।

"ପିଲାଟାକୁ ମାରୁଛ କାହିଁକି ? କ'ଣ ହୋଇଛି ?"

"କ'ଣ ହୋଇଛି ? ପୁଅ ଘୁଷୁରି ପିଠିରେ ବସି ଅଗଣାରେ ଚାଉଆ ଖାଉଛି ! ଧୂଳିରେ ସେ କ'ଣ ହୋଇଛି ଦେଖୁନ !.."

"ଆଏଁ, ଏ ଗାଉଁଲୀ ଘୁଷୁରିଟା ଉପରେ ବସୁଛି !" ମା ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ କହିଲେ ।

ମିଶା ନିଜ ସପକ୍ଷରେ କ'ଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା, ଜେଜେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଅଣ୍ଟାରୁ କମର ପଟିଟାକୁ ଖୋଲି ବାଆଁ ହାତରେ ପାଇଜାମାକୁ ଭିଡ଼ି ଧରିଲେ । ଡାହାଣ ହାତରେ ମିଶାର ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ଦିଆଣ୍ଠୁ ମଝିରେ ପୂରାଇ ଦେଇ କମର ପଟିଟାକୁ ଉଠାଇ କି କହିଲେ :

"କହ, ପୁଣି ଆଉ ଦିନେ ସେ ଘୁଷୁରି ଉପରେ ଚଢ଼ିବୁ ନାହିଁ !.."

ମିଶା ଜୋରରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା । ଜେଜେ ପୁଣି ଧମକେଇ କି କହିଲେ :

"ଆରେ ବଦ୍‌ମାସ ! ତୁ ତୋ ବାପକୁ କ'ଣ ଟିକେ ଆସକତ ମୋଟାଇବାକୁ ଦେବୁ ନାହିଁ ! ସେ ପରା ହାକିମ ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରିଛି । ଟିକିଏ ଶୋଉଛି କି ନାହିଁ, ତୁ ଚିତ୍କାରଟାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲୁ !"

ମିଶାର ଚୁପ୍ ହୋଇ ଯିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନଥିଲା । ଜେଜେଙ୍କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ନଡ଼ିଟାଏ ଉଠାଉଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସେଟା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା ନାହିଁ । ମା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାକୁ ଟାଣି ଟାଣି ଘର ଭିତରକୁ ନେଇ ଗଲେ :

"ବସ୍ ଏଇଠି ସଇତାନ ବସ୍ !.. ଏମିତି ମାଡ଼ ଦେବି ଯେ ଜେଜେଙ୍କ ମାଡ଼କୁ ବି ପାସୋରି ପକାଇବୁ !.."

ଜେଜେ ଦାଣ୍ଡଘର ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ବସି ମିଶା ଆଡ଼କୁ ବେଳେ ବେଳେ ଆଖି ପକାଉଥିଲେ ।

ମିଶା ଜେଜେ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିଲା । ଆଖିର ଶେଷ ଲୁହ ଟୋପାକ ପୋଛି, କବାଟ ଦିହରେ ପିଠିଟାକୁ ସଟାଇ ଦେଇ କହିଲା :

"ବୁଢ଼ ଜେଜେ... ତମକୁ ମୁଁ ଦେଖି ଦେଉଛି !"

"ଆରେ ପାଜି, ତୁ ତୋ ଜେଜେଙ୍କୁ ଧମକଉଛୁ ?"

ଜେଜେ କମର ପଟିଟାକୁ ଅଣ୍ଟାରୁ ଖୋଲି ପୁଣି ଯେତେବେଳେ ଧରିଲେ, ମିଶା କବାଟଟାକୁ ଟିକେ ମେଲା କରି ଦେଲା ।

"କ'ଣ ତୁ ମୋତେ ଧମକଉଛୁ ?" ଜେଜେ ପଚାରିଲେ ।

ମିଶା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଲୁଚି ଗଲା କବାଟ ପଛରେ । ଜେଜେଙ୍କ ଗତିବିଧିକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ କବାଟଟାକୁ ଦର ଆଉଜା କରି ରଖିଲା ଏବଂ କବାଟ ଫାଙ୍କରେ ଉଙ୍କି ମାରି କହିଲା :

"ବୁଢ଼ ଜେଜେ, ଆଉ କିଛି ଦିନ ଯାଉ !.. ତୁମ ଦାନ୍ତସବୁ ପଡ଼ି ଗଲେ କିଏ ତମକୁ ଚୋବେଇ କି ଦେବ ବୁଢ଼ ! ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଚୋବେଇ କି ଦେବି ନାହିଁ !.. ତମେ ବି ମୋତେ ଚୋବେଇ କି ଦେବାକୁ କହିବ ନାହିଁ !"

ଜେଜେ ବାରଣ୍ଡାକୁ ଆସି ଦେଖିଲେ, ବାଡ଼ି ପଟ ଝରକା ଫାଙ୍କରେ ମିଶାର ମୁଣ୍ଡ ଆଉ ନେଳିଆ ପାଇଜାମା ଦିଶୁଛି । ଦାନ୍ତ ତଳେ ଓଠକୁ ଚାପି ଲୁଚାଇ ଜେଜେ ବାଡ଼ି ଉଠାଇ ମିଶାକୁ ଭୟ ଦେଖାଇଲେ ।

* * *

ମିଶାର ବାପା ମିଶାକୁ ଡାକୁଥିଲେ ମିଙ୍କା ବୋଲି । ମିଶାର ମା ଡାକୁଥିଲେ ମିନ୍ୟୁଷ୍କା । ଜେଜେ ଖୁସି ଥିଲେ ବେଳେ ପାଜି ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ବହଳ ଧୂସର ଭ୍ରୂ ଦୁଇଟି ଟେକି ଜେଜେ ବେଳେ ଡାକୁଥିଲେ : "ମିଖାଇଲୋ ପଟାପିଚ୍ । ଏଣେ ଟିକେ ଆସ, ତୋ ଜାନଟା ଉଠ ଘର ହେଉଛି ନା କ'ଣ !"

କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ—ଗାଁର ଚୁଗୁଲିଖୋର ସାଇପଡ଼ିଶା, ପିଲା ଛୁଆ ଏବଂ ଗାଁ ଲୋକେ ଡାକୁଥିଲେ, ମିଶ୍କା କିମ୍ବା ବେଧଛୁଆ ବୋଲି ।

ମିଶାର ମା ବାହା ହେବା ଆଗରୁ ମିଶା ତାଙ୍କ ପେଟରେ ଥିଲା । ଗାଁର ଗାଈ ରଖୁଆଳ ଫମାକୁ ସେ ବାହା ହେବାର ମାସକ ପରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ମିଶା । ତେଣୁ କରି ଏ ଅପବାଦଜନକ ବେଧଛୁଆ କଥାଟି ସବୁଦିନ ପାଇଁ ମିଶାର ନାଆଁ ସହିତ ରହି ଯାଇଛି ।

ମିଶା ଦେଖିବାକୁ ଥିଲା ଟିକେ ଗୁଲୁଗୁଡ଼ିଆ, ଗେଡ଼ା । ପ୍ରଥମ ବସନ୍ତରେ ମୁଣ୍ଡର ବାଳଗୁଡ଼ିକ ତା'ର ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀର ପାଖୁଡ଼ା ପରି ହଳଦିଆ ପଡ଼ି ଯାଉଥିଲା । ଜ୍ୟେଷ୍ଠର ସୂର୍ଯ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଭିଣି ଦେଉଥିଲା ତୁଳା ପରି, ଯେମନ୍ତ ଏକ ଝାଡ଼ୁଣ ପରି ସେସବୁ ନୁଖୁରା ଏବଂ କର୍କଶ ଦିଶୁଥିଲା । ଗାଲ ଦୁଇଟି ତା'ର ଥିଲା ଘରଚଟିଆର ଡିମ ପରି ଦାଗଭରା । ଖରାରେ ବୁଲି ବୁଲି ମିଶାର ନାକ ଉପର ଚମଡ଼ା ଉଠି ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବଙ୍କାଗୋଡ଼ିଆ ମିଶାର ଆଖି ଦୁଇଟି ଥିଲା ସୁନ୍ଦର, ଆକାଶ ପରି ନୀଳ । ଗୋଟାଏ ଦୁଷ୍ଟାମିର ଭାବ ସବୁବେଳେ ସେଥିରୁ ଫୁଟି ବାହାରୁଥିଲା । ନଈରେ ଭାସୁଥିବା ଦରବସା ବରଫ ଟୁକୁରା ପରି ଆଖି ଦୁଇଟି ଟିକ୍ ଟିକ୍ କରୁଥାଏ ଦରବୁଜା ପତା ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ ।

ମିଶାର ଏହି ଆଖି ଦୁଇଟି ଆଉ ତା'ର ସେହି ଧୁକୁବୁକିଆ ଗାଦଟା ବାପାକୁ ତା'ର ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧରୁ ଫେରିଲା ବେଳେ ସେ ତା ପାଇଁ ଆଣିଥିଲେ ମହୁମିଶା ଟାଣଟାଣିଆ ପିଠା ଅଧା ଅଧ ଘୋଡ଼ି ଯାଇଥିବା ହଳେ ବୁଟ୍ ଜୋତା । ଜୋତା ହଳକୁ ମା ତଉଲିଆରେ ଗୁଡ଼ାଇ ସିନ୍ଦୁକରେ ରଖି ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପିଠାଟାକୁ ମିଶା ସେହି ଦିନ ବଡ଼ ଦୁଇ ହାତୁଡ଼ିରେ ପିଟି ଶେଷ ଟୁକୁରାଟିକୁ ବି ଶେଷ କରି ଦେଇଥିଲା ।

ପର ଦିନ ସକାଳୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠିଲା ବେଳକୁ ମିଶା ବିଛଣାରୁ ଉଠିଲା । ଦୁଆରେ ବସିଥିବା ଲୁହା ଡାଳରୁ ତଳେ ଥଣ୍ଡା ପାଣି ଅଞ୍ଜୁଳି ମୁହଁରେ ମାରି ଦେଇ ଖେଳା ବୁଲିବାକୁ ବାହାରି ଗଲା ଘରା ଅଗଣାରୁ ।

ମା ଦାଣ୍ଡରେ ଚୋପା ଗାଈଙ୍କ କାମ କରୁଥାନ୍ତି । ଜେଜେ ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ବସିଥାନ୍ତି । ମିଶା ଯାଉଥିଲା ବେଳେ ଜେଜେଙ୍କ ଆଖି ତା ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା ।

"ଏ ପାଜି, ଭଲ କରି ସେ ଖଞ୍ଜା ଘରେ ଦେଖି ଆସିବୁ, କୁକୁଡ଼ାଟାଏ କକ କରୁଛି, ଡିମଟାଏ ଦେଇଛି ନା କ'ଣ ?"

ଚେଙ୍କେଙ୍କୁ ଖୁସି କରିବା ପାଇଁ ମିଶା ସବୁବେଳେ ତିଆର । ଗୁରୁଣ୍ଡି ଗୁରୁଣ୍ଡି ପଶି ତଳ ଖଞ୍ଜା ଘର ତଳକୁ ଏବଂ ଏଣେତେଣେ ଦରାଣ୍ଡିବାକୁ ଲାଗେ । ଗଣ୍ଡ ବେଳେ ପଛକୁ ଫନାଉଥାଏ, ବେଳେ ତା ଆଡ଼କୁ ଫନାଉଛନ୍ତି କି ନାହିଁ । ବାଡ଼ କଡ଼ରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ମିଶାର ଗୋଡ଼ରେ ବିଛୁଅଟିଗୁଡ଼ାକ ଘଷି ଜଳା ପୋଡ଼ା କରୁଥାଏ । ବେଳେ ଏଣେ ମିଶାକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଶେଷକୁ ବୁଢ଼ା ଯାଇ ପଶିଲେ ଝୋ ଘରେ । ଘରି ଅଡ଼େ କୁକୁଡ଼ା ଗୁଅ ମେଞ୍ଚା ମେଞ୍ଚା । ଦେହରେ ସେଗୁଡ଼ାକ ଲଗି ଯାଉଥାଏ । ଭିତରଟା ଅନ୍ଧାର କିଟି ମିଟି ! ନଇଁ ନଇଁ ଅଣ୍ଟାକି ଅଣ୍ଟାକି ଗଲ ବେଳେ ମୁଣ୍ଡଟା କଡ଼ି ଧିଅରେ ବାଜି ଯାଉଥାଏ ଠୁଠା । ବୁଢ଼ା ରାଗି ମାଗି ଶେଷରେ ଆର ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

"ଆରେ ଓଲୁ ମିଶା, କେତେବେଳ ଯାଏ ସେ ଡିମଟାକୁ ଖୋଜୁଥିବୁ !.. କୁକୁଡ଼ା କ'ଣ ସିଆଡ଼େ ଡିମ ଦିଏ ? ଦେଇଥିଲେ ଏହି ପଥର ପାଖରେ ଦେଇଥାନ୍ତା । ରେ, ମିଶା, କୁଆଡ଼େ ଗଲୁ ରେ ସଇତାନ ?"

କିନ୍ତୁ କୌଣସି କିଛି ଖବର ମିଳିଲା ନାହିଁ । ବୁଢ଼ା ଗାଡ଼ି ତଳୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ପେଣ୍ଡକୁ କୁକୁଡ଼ା ଗୁହଗୁଡ଼ାକୁ ଝାଡ଼ି ଝୁଡ଼ି ଅନିଷା କଲେ ପୋଖରୀ ଆଡ଼କୁ । ସତକୁ ସତ ମିଶା ଯାଇ ସେଠି ନାଟ ଲଗାଇଛି । ବୁଢ଼ା ଦିକ୍ ହୋଇ ହାତ ଛିଆଡ଼ି ଫେରି ଆସିଲେ...

ପୋଖରୀ ହୁଡ଼ାରେ ମିଶାକୁ ଘେରି ଯାଇ ସାଇପିଲମାନେ ପଚାରୁଥିଲେ :

"ତୋ ବାପ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯାଇଥିଲେ ପରା ?"

"ହଁ ଯାଇଥିଲେ ।"

"ଯୁଦ୍ଧରେ କ'ଣ କରୁଥିଲେ ?"

"କ'ଣ କରୁଥିଲେ — ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ ..."

"ମିଛ କଥା !.. ଉକୁଣି ମାରୁଥିଲେ, ରୋଷେଇ ଘରେ ହାଡ଼ି ଚୁଟୁମୁଥିଲେ !.."

ପିଲମାନେ ଠୋ ଠୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । ମିଶା ଆଡ଼କୁ ଆଙ୍ଗୁଳି ଦେଖାଇ ନାଚିବାକୁ ଲାଗିଲେ ସେମାନେ । ରାଗ ଆଉ ଅପମାନରେ ମିଶାର ଆଖି ଦୁଇଟି ଲୁହରେ ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଆସିଲା । ଏହି ସମୟରେ ପାଦ୍ରି ପୁଅ ଭିତ୍ୟା ଛାଡ଼ି ଦେଲା ଆଉ ଗୋଟାଏ ବାଣ ।

"ତୋ ବାପ ପରା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ?.."

"ମୁଁ ଜାଣେ ନା ..."

"ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଜାଣେ ସେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ । ସେ ତାଙ୍କ ଆତ୍ମାଟାକୁ ସଇତାନକୁ ଦେଇ ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ମୋ ବାପା ଆଜି କହୁଥିଲେ । ତା' ଛଡ଼ା, ବାପା ଆଉରି କହୁଥିଲେ, ସବୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର ଫାଶି ଦିଆଯିବ !.."

ପିଲମାନେ ସମସ୍ତେ ଚୁପ୍ ମାରି ଗଲେ । ମିଶାର ଛାତିଟା ଦବି ଗଲା ପରି ଲାଗିଲା । ତା ବାପକୁ ଫାଶି ଦିଆଯିବ ? କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ?

ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ି ମିଶା କହି ପକାଇଲା :

"ମୋ ବାପାଙ୍କ ପାଖରେ ବଡ଼ ବନ୍ଧୁକ ଅଛି । ସେଥିରେ ସେ ସବୁ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ମାରି ଉଡ଼ାଇ ଦେବେ !"

ଭିତ୍ୟା ଆଗକୁ ପାଦଟିଏ ଆଗେଇ ଯାଇ ଦାଣ୍ଡରେ କହିଲା :

"ନା, ସେ କିଛି କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ମୋ ବାପା ତ ତୋ ବାପାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବେ ନାହିଁ । ଆଶୀର୍ବାଦ ନପାଇଲେ ସେ କିଛି କରି ପାରିବେ ନାହିଁ, ବୁଝିଲୁ !.."

ଦୋକାନଦାର ପୁଅ ପ୍ରୋଶ୍କା ମିଶା ଛାତିକୁ ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ଠିଅଟାଏ ମାରି ଦେଇ କହିଲା :

"ତୁ ଆଉ ତୋ ବାପର ସେ ପତିଆରାଗୁଡ଼ା ଦେଖା ନା । ବିପ୍ଳବ ବେଳେ ତୋ ବାପ ପରା ମୋ ବାପାଙ୍କ ଦୋକାନରୁ ଜିନିଷପତ୍ର କାଢ଼ି ନେଇଥିଲା । ମୋ ବାପା ସେତେବେଳେ କ'ଣ କହିଥିଲେ ଜାଣିଛୁ ? ସେ କହିଥିଲେ, 'ସରକାର ବଦଳି ଗଲେ, ଏ ଗାଣ୍ଡଆଳ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ସାବାଡ଼ କରିବି !..'"

[illegible] ଦେଇ କହି ଉଠିଲା :

"ଅନେଇଛ କ'ଣ ଯେ, ଏଥର ଦି'ଟା ବଙ୍କେଇ ଦିଅ !"

"ଏ ... ଲଗାଅ !.." ପରେ ଜଣେ ପିଲା ଇଶାରା ଦେଇ କହିଲା ।

"ବେଧଡ଼କ୍ ଆ !.."

"ପ୍ରୋଶ୍କା, ଏଥର ପିଲାକୁ ଟିକେ ଡରା ଦେଖାଇ ଦିଏ ତ !"

ପ୍ରୋଶ୍କା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବାଡ଼ିଟାକୁ ବୁଲାଇ ମିଶାର କାନ୍ଧରେ କଟିକି ଚାପ ଚଟାଏ ଲଗାଇ ଦେଲା । ପାବ୍ଲି ପୁଅ ଏତିକି ବେଳେ ମିଶାର ଘୋଡ଼ାଟାକୁ ଟାଣି ଅଣିଲା, ମିଶା ପଡ଼ିଗଲା ଚିତ୍କାର ହୋଇ ।

ପିଲାମାନେ ଚିତ୍କାର କରି ତା ଉପରେ ଚଢ଼ି ଗଲେ । ନାତାଶା ତା ବନ୍ଧୁ ଗଳାରେ ଚେଷ୍ଟେଇ ଉଠି ମିଶାର ବେକଟାକୁ ନଖରେ ଆମ୍ପୁଡ଼ି ପକାଇଲା । ଆଉ ଜଣେ କିଏ ମିଶାର ପେଟରେ ଫଟ୍‌କିନା ବସାଇ ଦେଲା ନାତଟାଏ ।

ମିଶା ଜୋରରେ ଠେଲାଟାଏ ମାରି ପ୍ରୋଶ୍କାକୁ ତଳକୁ ଲେଉଟାଇ ଦେଲା ଏବଂ ନିଜେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଶିକାରୀ ହାତରୁ ପଳାଉଥିବା ଠେକୁଆ ପରି ମିଶା ଭୟରେ ଧାଇଁଲା ଘରକୁ । ତା ପଛରେ ପିଲାମାନେ ସୁହୁରି ମାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, କିଏ ଜଣେ ଢେଲଟାଏ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲା । କିନ୍ତୁ ତା ପଛରେ କେହି ଦଉଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ।

ମିଶା ଏକେବାରେ ବଗିଚାର ସେ ଗହଳିଆ ଛଣପଟ ଗଛ ଅନ୍ଧାରରେ ନିଶ୍ୱାସ ମାରିଲା । ଛଣପଟର ସବୁଜ ପତରସବୁ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ତା'ର ନଇଁ ଆସି ଢାଙ୍କି ଦେଉଥାନ୍ତି । ମହଜିଉଠା ଓଦା ମାଟି ଉପରେ ବସି ମିଶା ବେଜାୟ ନହୁଲୁହାକ ପୋଛି ପୋଛି କାନ୍ଦି ପକାଇଲା । ଉପରୁ କେଉଁଠୁ ଗହଳ ଗଛପତ୍ର ଭିତର ଦେଇ ଟିକିଏ ଖରା ଆସି ପଡ଼ୁଥାଏ ମିଶାର ଆଖିରେ । ମିଶାର ଗାଲ ଉପରେ ବହି ଆସିଥିବା ଲୁହ ଧାରକୁ ସେ ମା ଭଳି ସ୍ନେହରେ ଶୋଷି ନେଲା । ମନେ ହେଉଥିଲା ମିଶାର ଢୁଳିଢୁଳିଆ ନାଲି ଗାଲକୁ ସେ ଯେମିତି ଚୁମା ଦେଉଛି ।

ମିଶା ଅନେକ ସମୟ ଧରି ବସି ରହିଲା ସେଇଠି । ଆଖିରୁ ଲୁହ

ଶୁଖି ଗଲା ପରେ ସେ ଉଠିଲା । ଦିହରେ ଲାଗିଥିବା ଧୂଳି ମାଟିକୁ ଝାଡ଼ି ଝୁଡ଼ି ଦେଇ ଘରକୁ ଫେରିଲା ଧୀରେ ଧୀରେ ।

ବାପା ଗୁଳ ଘରେ ବସି ଗାଡ଼ି ଚକରେ ତେଲ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଟୋପିଟା ତାଙ୍କର ଖସି ଆସିଥାଏ ପିଠି ଉପରକୁ । ଟୋପିର ଫିତାଗୁଡ଼ିକ ତଳକୁ ଝୁଲୁଥାଏ । ଧଳା ଗାରିଗାରିକିଆ ନୀଳ ଜାମାଟିଏ ସେ ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି । ମିଶା ଛପି ଛପି ଗାଡ଼ି ପାଖକୁ ଯାଇ ଚୁପ୍ କରି ଛିଡ଼ା ହେଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ, ମନରେ ସାହସ ବାନ୍ଧି ବାପାଙ୍କ ହାତକୁ ଧରି ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି ପଚାରିଲା :

"ବାପା, ତମେ ଯୁଦ୍ଧରେ କ'ଣ କରୁଥିଲ ?"

ନାଲିଆ ନିଶ ହଳକ ତଳେ ହସ ଫୁଟାଇ ବାପା ଉତ୍ତର ଦେଲେ :

"ଯୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ାଇ କରୁଥିଲି, ପୁଅ !"

"କିନ୍ତୁ, ସେମାନେ... ଆମ ସାଇପିଲମାନେ କହୁଛନ୍ତି ତୁମେ କାଳେ ଉକୁଣି ମାରୁଥିଲ !.."

ଲୁହମିଶା କୋହରେ ମିଶାର ଗଳାଟା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଗଲା । ବାପା ହସି ଦେଇ ମିଶାକୁ ହାତରେ ଟେକି ନେଲେ ।

"ସେମାନେ ମିଛ କହୁଛନ୍ତି ! ମୁଁ ପରା ଜାହାଜରେ ଥିଲି ରେ । ଦରିଆରେ ଯେଉଁ ବଡ଼ ଜାହାଜ ଯାଏ, ସେଇ ଜାହାଜରେ ! ମୁଁ ସେଇଥିରେ ଥିଲି, ତା'ପରେ ଗଲି ଯୁଦ୍ଧକୁ ।"

"କାହା ସହିତ ଲଢ଼ାଇ କଲ, ବାପା ?"

"ସେଇସବୁ ବଡ଼ବଡ଼ିଆ ଧନୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ, ପୁଅ ! ତୁ ଏବେ ଖୁବ୍ ଛୋଟ ତ, ତେଣୁ ତୋ ପାଇଁ ମୋତେ ଲଢ଼ାଇ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତୁ ଜାଣି ନୁ, ସେମାନେ ପରା ତୋ ବିଷୟରେ ଗୀତଟିଏ ଗାଉଥିଲେ !"

ବାପ ହସି ଉଠିଲେ । ମିଶା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଗୋଡ଼ରେ ତାଳ ଦେଇ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ :

ମିଶାରେ ମିଶା ମୋ ସରଗ ଶଶି !
ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବାକୁ ବସ ନା ଖୁସି,
ତୋ ପାଇଁ ତୋ ବାପ କରିବେ ଯୁଦ୍ଧ !
ତାଙ୍କ ବେଳ ବୁଡ଼ିଗଲାଣି ହେଲେଣି ବୃଦ୍ଧ,

ଡାକଇ ତୋ ସୁପ ଏବେ ସକାଳ,
କହୁ ଅସିବାର ହୋଇ ନି ବେଳ...

ମିଶା ତା'ର ସବୁ ଦୁଃଖ ଅପମାନକୁ ପାସୋରି ଦେଇ ତୋ ତୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲା । ତାକୁ ମଜା ଲାଗୁଥିଲା ତା' ବାପାର ସେହି ଟୁପିଟା ମଝେ ମଝେ ହଲିବାକୁ ଦେଖି । ଟିପଟା ଫୁଙ୍ଗା ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ସେହି ସବୁ ରଙ୍ଗଗୁଡ଼ାକ ପରି, ମିଶାର ମା ଯେଉଁଥିରେ ଲଣ୍ଡୁଣୀ ତିଆରି କରନ୍ତି । ମିଶା ତଳେ ଓଠ ଚିପିଟି ଉପର ତଳ ହେଲା ବେଳେ ତା'କୁ ଆଉଥରେ କୌତୁକ ଲାଗୁଥାଏ । ପାଟିଟା ଖୋଲି ଗଲା ବେଳେ ତା' ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଦାନ୍ତ ରହିଛି ବୋଲି ସେ ଭାବୁଥିଲା ।

"ତୁ ଏଥର ଯାଆ ମିଶା," ବାପା କହିଲେ । "ମୁଁ ଏବେ ଗାଡ଼ିଟାକୁ ପଛାଡ଼ି ନିଏ । ରାତିରେ ଶୋଇଲା ବେଳେ ତୋତେ ଯୁଦ୍ଧ କଥା କହିବି !"

* * *

ସୀମାହୀନ ଷ୍ଟେପୀର ନିଛାଟିଆ ରାସ୍ତା ପରି ଦିନଟା ଖୁବ୍ ଲମ୍ବା ଲାଗୁଥାଏ । ଅନେକ ବେଳ ପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମଉଳି ଆସି ପଶ୍ଚିମରେ ବୁଡ଼ିଗଲା । ଗୋରୁ ଗାଈସବୁ ଗାଁ ବାଉରେ ଗୋଠରୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ଗୋଧୂଳିର ଧୂଳି ପଟଳସବୁ ବସି ଗଲା କ୍ରମଶଃ । ଅନ୍ଧାରବୋଳା ଆକାଶରେ ପ୍ରଥମ ସନ୍ଧ୍ୟା ତାରାଟି ଲକେଇ ଲକେଇ ଚାହିଁଲା ପୃଥିବୀକୁ ।

ମିଶାର ମନଟା କ୍ରମାଗତ ଅଧୀର ହେଉଥାଏ । ତା'କୁ ଲାଗୁଥାଏ ମା ଯେମିତି ଜାଣି ଶୁଣି ଡେରି କରୁଛନ୍ତି । ଦୁଧ ଦୁହିଁବା ଆଉ ଛାଣିବାକୁ ଏତେ କ'ଣ ସମୟ ଲାଗେ ! ଭଣ୍ଡାର ଘରୁ ବାହାରୁ ବାହାରୁ ତାଙ୍କୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ଯାଉଛି ! ମିଶାର କିନ୍ତୁ କରିବାର କିଛି ରାସ୍ତା ନଥାଏ । ସେ ଆଖି ଛାତ ପିଟି ହେଲା ପରି ଟହଲ ମାରୁଥାଏ ଏପାଖ ସେପାଖ ।

"ମା, ଖାଇବାକୁ ଦବୁନି, ନା କ'ଣ ?"

"ଭୋକ ହେଲାଣି କି ରେ ? ରହ, ମୁଁ ନେଇକି ଯାଉଛି !"

ମିଶା ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଥାଏ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ । ସେ ଯୁଆଡ଼କୁ ଗଲେ ମିଶା ତାଙ୍କ ପିଛା ଧରିଥାଏ — ଭଣ୍ଡାର ଘରଠାରୁ ରୋଷେଇ ଘର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୋକ ପରି ଲାଗି ରହିଥାଏ, କାନିକୁ ଧରି ଓହଳି ପଡ଼ୁଥାଏ ।

"ମା-ଆ, ଖା-ଇ-ବାକୁ ଦି-ଏ !.."

"କହିଲି ତ ଦଉଛି, ଉଠୁ ସେ ବାଟକୁ ... ପେଟରେ ଯଦି ନିଆଁ ଲାଗିଛି, ଯା ରୁଟି ଖଣ୍ଡେ ଆଣି ଖା !"

ମିଶା କ'ଣ ଚୁପ୍ ହେବା ପିଲା । ପୁଣି ସେହି ପରି ସେ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ମା ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଗାଲରେ ଗୋଟାଏ ଚାପୁଡ଼ା ବସାଇ ଦେଲେ, କିନ୍ତୁ କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ ।

ଟେବୁଲକୁ ଖାଇବା ଜିନିଷ ଆସିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମିଶା ତରବରରେ ତା' କାମରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲା । ଗବ ଗାବ କରି ଦିଗୁଣାରେ ଖାଇବା ଶେଷ କରି ପଶି ଗଲା ଶୋଇବା ଘରକୁ । ପାଇଜାମାଟାକୁ ଖୋଲି ଫିଙ୍ଗି ଦେଲା ସିନ୍ଦୁକ ଉପରକୁ । ଫଟ୍‌କିନା ବିଛଣା ଉପରକୁ ଉଠି ଯାଇ ମାଙ୍କ ରେଜେଇଟାକୁ ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ରେଜେଇଟିକୁ ମା ଟୁକୁରା ଟୁକୁରା ରଙ୍ଗରଙ୍ଗିଆ କନା ପକାଇ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ବିଛଣାରେ ଶୋଇ ରହି ମିଶା ଚାହିଁ ରହିଲା ବାପା କେତେବେଳେ ଆସିବେ, ତାକୁ ଯୁଦ୍ଧ ଗପ କହିବେ ।

ଜେଜେ ଠାକୁରଙ୍କ ଆଗରେ ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ି ଗୁଣୁଗୁଣୁ ହୋଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥାନ୍ତି । ମିଶା ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଜେଜେଙ୍କୁ ଚାହିଁଲା । ଜେଜେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ପିଠି ନୁଆଇଁ, ବାଁ ହାତ ଭରା ଦେଇ ତଳେ ମୁଣ୍ଡିଆଟିଏ ମାରିଲା ବେଳକୁ ମିଶା କହୁଣିରେ ଠକ୍ କରି ପିଟି ଦେଲା କାନ୍ଥକୁ !..

ଜେଜେ ପୁଣି ଥରେ ଗୁଣୁଗୁଣୁ ହୋଇ ଭୂଇଁରେ ଠକ୍‌କିନା ମୁଣ୍ଡିଆଟିଏ ମାରିଲେ । ମିଶା ବି ପୁଣି କାନ୍ଥକୁ ଠକ୍‌କିନା ଆବାଜ କରି ଦେଲା । ଜେଜେ ଚିଡ଼ି ଉଠିଲେ :

"ତୋତେ ଦେଉଛି ରହ ବଦ୍‌ମାସ । ହେ ଭଗବାନ କ୍ଷମା କର ! ପୁଣି ଯଦି ସେମିତି କରିବୁ, ତୋ ଆଦତ୍ ଏକେବାରେ ଛଡ଼ାଇ ଦେବି, କହୁଛି !"

ଆଉ ଟିକେ ଡେରି ହୋଇଥିଲେ ଜେଜେ ନାତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ଯାଇଥାନ୍ତା । ବାପା ହଠାତ୍ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲେ ।

"ତୁ ସେଠି କ'ଣ କରୁଛୁ ମିଶା ?" ବାପା ପଚାରିଲେ ।

"ମୁଁ ପରା ମାଙ୍କ ପାଖରେ ସବୁ ଦିନେ ଶୁଏଁ !"

ବାପା ଚୁପ୍‌କିନା ଶେଜରେ ବସି ପଡ଼ି ନିଶ ଆଉଁଷିଲେ । କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ଗହୀରିଆ ନିଶ୍ୱାସଟାଏ ମାରି କହିଲେ :

"ମୁଁ ତୋ ବିଛଣା ଜେଜେଙ୍କ ପାଖରେ କରି ଦେଇ ଆସିଛି ..."

"ନା, ମୁଁ ଜେଜେଙ୍କ ପାଖରେ ଶୋଇବି ନାହିଁ ।"

"କାହିଁକି ?.."

"ତାଙ୍କ ନିଶରୁ ପିକା ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଛି !"

ବାପା ପୁଣି ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସଟାଏ ପକାଇ ନିଜ ନିଶରେ ହାତ ମାରିଲେ ।

"ନାଇଁ ପୁଅ, ତୁ ଜେଜେଙ୍କ ପାଖରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିବୁ ଯା ..."

ମିଶା ରେଜେଇରେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଢାଙ୍କି ମିଟିମିଟି କରି ଚାହିଁ ଅଭିଯୋଗ କଲା :

"କାଲି ପରା ତମେ ମୋ ଜାଗାରେ ଶୋଇଥିଲ ; ଆଜି ପୁଣି ଶୋଇବାକୁ ଚାହୁଁଛ ... ନିଜେ ଯାଇ ଜେଜେଙ୍କ ପାଖରେ ଶୋଇ ପଡ଼ !"

ଏତକ କହି ମିଶା ଉଠି ବିଛଣାରେ ବସି ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ବାପାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ହାତରେ ଟାଣି ଆଣି କାନରେ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି କହିଲା :

"ବାପା, ତୁମେ ଜେଜେଙ୍କ ପାଖରେ ଶୋଇ ପଡ଼ । ମା ତମ ପାଖରେ ଶୋଇବ ନାହିଁ, ତୁମ ନିଶରୁ ସିଗାରେଟ୍ ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଛି !"

"ଆଚ୍ଛା, ଭଲ କଥା, ମୁଁ ଯାଉଛି ଜେଜେଙ୍କ ପାଖରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିବି । କିନ୍ତୁ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ ଗପ କହିବି ନାହିଁ ।"

ବାପା ଉଠି ପଡ଼ି ଜେଜେଙ୍କ ଘରକୁ ଚାଲିଲେ ।

"ବାପା !"

"ପୁଣି କ'ଣ ହେଲା ?"

"ନାଇଁ, ଏଇଠି ଶୋଇ ପଡ଼ ..." ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପକାଇ ମିଶା ଉଠି ପଡ଼ିଲା, "ମୋତେ ଯୁଦ୍ଧ ଗପ କହିବ ତ ?"

"ହଁ, କହିବି ।"

ମିଶା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ ଜାଗା ରଖି ସେ ବି ବିଛଣାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଟିକକ ପରେ ବାପା ପଶିଲେ ଘର ଭିତରକୁ । ବେଶ ଘଣ୍ଟେ ବିଛଣା ପାଖରୁ ଟାଣି ଝଣେ ବସିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସେଇ କଡ଼ା ସିଗାରେଟ୍‌ଟି ଗୋଟିଏ ଧରାଇଲେ ।

"କଥାଟା ହେଉଛି ... ଆମ ଢିଙ୍କିଶାଳ ପାଖକୁ ଲଗି ଦୋକାନୀର ଯେଉଁ ଜମି ଥିଲା, ତୋର ମନେ ଅଛି ?.."

ବାପାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ମିଶା ମନେ ପକାଇଲା । ହଁ ତ, ଢିଙ୍କିଶାଳ ପାଖ ସେ ଗହମ କିଆରୀର ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ିକିଆ ଉଚ୍ଚ ଗହମ ଗଛ ଭିତରେ ସେ କେତେ ଦୌଡ଼ୁଥିଲା । ଗହମର ମିଠା ବାସନାରେ ପୂରି ଉଠୁଥିଲା ନାକ ତା'ର । ଢିଙ୍କିଶାଳର ପଥର ପାଚିରୀ ଉପରକୁ ଉଠି ଯାଇ ଗହମ କିଆରୀକୁ ସେ ଝପାଟାଏ ମାରି ଦିଏ । ଗହମ ଗଛସବୁ ଥିଲା ମିଶାଠାରୁ ଆଉରି ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ । ମିଶା ତା ଭିତରେ କୁଆଡ଼େ ଲୁଚି ଯାଉଥିଲା ଏବଂ ମୋଟା ମୋଟା କଳା ଗହମ କେଣ୍ଡାସବୁ ତା ଗାଲରେ ବାଜି ସଲସଲ ଲାଗୁଥିଲା । ଗହମ କ୍ଷେତର ଧୂଳି ମାଟିର ବାସନା ସାଙ୍ଗକୁ, ସେପା ପବନରେ ବାସନ୍ତି ଫୁଲର ଗ୍ରେରା ମହକ ସେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା କେତେ । ମା ତେଣେ ଆକଟ କରି ଡାକ ପକାଉଥିଲେ :

"ମିଶା, ଗହମ କିଆରୀର ବେଶି ଭିତରକୁ ଯାଆ ନା । ଆସିବାକୁ ବାଟ ପାଇବୁ ନାହିଁ !.."

ବାପା ଟିକେ ଚୁପ୍ ରହି ଯାଇ ମିଶାର ମୁଣ୍ଡକୁ ଆଉଁଷି ଆଉଁଷି ପୁଣି କହିଲେ :

"ତୋର ଖିଆଲ ଅଛି ସେ ପାହାଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆଟା କଥା, ଯେଉଁଠିକି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଥରେ ଯାଇଥିଲୁ ? ସେଠି ଆମର ଗହମ କିଆରୀଟାଏ ଥିଲା ..."

ମିଶାର ସେ କଥାଟା ବି ଖିଆଲ ଥିଲା : ସେହି ଦାଣ୍ଡି ପାହାଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆ ତଳେ ରାସ୍ତା ପାଖକୁ ଲାଗି ତାଙ୍କର ଥିଲା ସବୁ ପଟିଟିଏ । ସେ ବାପାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯେଉଁ ଦିନ ସେଠିକି ଯାଇଥିଲା, ସେ ଦିନ ଜାହାଜ ଯୋଡ଼ି ପାଇ ପଶି ପଟିଟିକୁ ଦଳି ଚକଟି ଦେଉଥିଲେ । ବିଥାଯାଇ ଏଣେତେଣେ ଗହମ କେଣ୍ଡାସବୁ ଛିଡ଼ିକି ପଡ଼ିଥାଏ । ଶୁଖିଲା ଗହମ ପତ୍ରଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ଉଡୁଥାଏ ପବନରେ । ମିଶାର ଆଉ ମନେ ପଡ଼ିଲା, ଏସବୁ ଦେଖି ବାପାଙ୍କର ନମ୍ରା ଚଉଡ଼ା ଦଳୁଆ ଚେହେରାଟା କେମିତି ଭୟଙ୍କର ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । କିପରି ତାଙ୍କର ସେହି ଧୂଳି ମାଟି ଲାଗିଥିବା ଗାଲ ଦୁଇଟି ଦେଇ ବହି ଚାଲିଥିଲା ଦୁଇ ଧାର ଲୁହ । ବାପାଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖି ମିଶା ବି କାନ୍ଦି ପକାଇଥିଲା ...

ଫେଲିକ୍ସ ବାଟରେ ଖେଠ ବନ୍ଧୁଆଙ୍କୁ ଦେଖି ବାପା ପଚାରିଥିଲେ :

"ଫେଦୋତ୍, ମୋ ଗହମ କିଆରୀକୁ କିଏ ଏମିତି କରିଛି, ତୁ ଜାଣିଛୁ ?"

ଫେଦୋତ୍ ଥୁକରି ଛେପ ମେଞ୍ଚାଏ ତଳକୁ ପିଙ୍ଗି ଦେଇ କହିଥିଲା :

"ଗାଁ ଦୋକାନୀ ହାଟକୁ ଘୋଡ଼ା ନେଇ ଯାଇଥିଲା । ଇଚ୍ଛା କରି ସେ ତମ କିଆରୀରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲା ତା' ଘୋଡ଼ାଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ..."

...ବାପା ବେଞ୍ଚଟାକୁ ଆଉରି ଟିକେ ପାଖକୁ ଘୁଞ୍ଚାଇ ଆଣି ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲେ :

"ଦୋକାନୀ ଆଉ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧନୀ ଲୋକମାନେ ସବୁ ଜମିକୁ ହାତରେ ରଖିଥିଲେ । ଗରିବଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଗୁଣ୍ଠେ ବିଶ୍ୱେ ବି ନଥିଲା । ଖାଲି ଆମ ଗାଁ କଥା ନୁହଁ, ସବୁଠି ଅବସ୍ଥା ଥିଲା ଏହି ଭଳି । ତେଣୁ ସେମାନେ ସେତେବେଳେ ଆମକୁ ଦବେଇ କି ରଖିଥିଲେ, ନାନା ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ... ବଞ୍ଚିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ଉପାୟ ନପାଇ ପେଟ ବିକଳରେ ଶେଷକୁ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ଗାଈ ଚରେଇଛି । ଏମିତି କେତେ ବର୍ଷ ଗଲା ପରେ ମୋତେ ଲଢ଼େଇକୁ ଡକାଗଲା । ସେଠି ବି କେଉଁ ଅବସ୍ଥା ଭଲ – ମହରଗଣ୍ଡା ଯାଇଁ କାନ୍ତାରରେ ପଡ଼ିବା କଥା ! ସାମାନ୍ୟ ଟିକେ ଭୁଲ ଉଟକା ପାଇଁ ଅଫିସରମାନେ ନିର୍ଘୃଣ ମାଡ଼ ଦେଉଥିଲେ... ଏହି ସମୟରେ ବାହାରିଲେ ବଲ୍‌ଶେଭିକ୍‌ମାନେ । ତାଙ୍କର ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ ନେତାଙ୍କ ନାଁ ଥିଲା ଲେନିନ୍ । ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ସାଦା ସିଧା, କିନ୍ତୁ ମୁଣ୍ଡରେ ତାଙ୍କର ବହୁତ ବୁଦ୍ଧି ଥିଲା । ଆମରି ଭଳି ଚାଷୀ ଘରର ପୁଅ ସେ ଥିଲେ । ବଲ୍‌ଶେଭିକ୍‌ମାନେ ଆମକୁ ଏମିତି କଥାସବୁ କହିଲେ ଯେ ଆମେ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲୁ । ସେମାନେ କହିଲେ, 'ଚାଷୀ ମଜୁରିଆମାନେ, ଚୁପ୍ ହୋଇ କ'ଣ ଦେଖୁଛ ?.. ମେଳ ବାନ୍ଧ, ଏକଜୁଟ୍ ହୁଅ, ଜମିଦାର ଆଉ ଅଫିସରଙ୍କୁ ଘାଡ଼୍ ଚିପି ଦିଅ ! ସବୁ କିଛି ତୁମମାନଙ୍କର, ତୁମେମାନେ ହିଁ ମାଲିକ !..' "

"ସେମାନଙ୍କର ଏସବୁ କଥା ଶୁଣି ମୁଣ୍ଡ ଝିମ ଝିମ ଘୂରେଇ ଗଲା । ଅନେକ ଭାବି ଚିନ୍ତି ଦେଖିଲୁ, ସେମାନେ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି, ସବୁ ଠିକ୍ ।

ତା'ପରେ ଆମେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଜାଗା ଜମି କାଢ଼ି ନେଲୁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଏସବୁକୁ ଭଲ ଆଖିରେ ଦେଖି ନଥିଲେ, ପାଗଳା କୁକୁର ପରି ଆମ ଉପରକୁ – ଆମ ଚାଷୀ ଆଉ ମଜୁରିଆଙ୍କ ଉପରକୁ ଝାମ୍ପି ପଡ଼ିଲେ । ଆମ ସହିତ ଲଢ଼େଇ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲେ ... ବୁଝିଲୁ ପୁଅ ?"

"କିନ୍ତୁ ବଲ୍‌ଶେଭିକ୍‌ମାନଙ୍କର ସେଇ ବଡ଼ ନେତା ଲେନିନ୍ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ମତେଇ ଦେଲେ । ଲଙ୍ଗଳ ମୁନରେ ତଳ ମାଟି ଉପରକୁ ଉଠି ଆସିଲା ପରି ଲୋକଙ୍କୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇଲେ । ଶ୍ରମିକ ଆଉ ସୈନ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କ କଥାରେ ଏକଜୁଟ୍ ହେଲେ ଏବଂ ମାଲିକମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବହପ ଚାଲି ଗଲା ! ଆମ ସୈନିକ ଆଉ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଲାଲ ଫୌଜ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ମୁଁ ଥିଲି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କୋଠା ଭିତରେ ରହୁଥିଲୁ । ତା' ନାଁ ଥିଲା ସ୍ମୋଲ୍‌ନି । ସେଥିରେ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଦାଲାଣ ଆଉ ଘର ଏତେ ଥିଲା ଯେ ଲୋକ ବାଟ ବଣା ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ।

"ଦିନେ ସେଇ କୋଠାର ସାମନା ଦରିଜାରେ ପହରା ଦେଉଥିଲି ମୁଁ । ବାହାରେ ଖୁବ୍ ହେମାଳ ଲାଗୁଥାଏ ଏବଂ ଦେହରେ ମୋର କେବଳ ଥାଏ ଫୌଜି କୋଟ୍ ଖଣ୍ଡକ । କୋହଲା ପବନଟା ସିଧା ମୁହଁକୁ ମୋର ପିଟୁଥାଏ ... ଏହି ସମୟରେ ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକ ବାହାରକୁ ବାହାରିଲେ । ମୋ ପାଖ ଦେଇ ଆଗେଇ ଆସିଲା ବେଳେ ମୁଁ ଦେଖିଲି ଦିଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ହେଉଛନ୍ତି ଲେନିନ୍ । ସେ ମୋ ପାଖକୁ ଲାଗି ଆସି ଆଦରରେ ପଚାରିଲେ :

"କମ୍ରେଡ୍, ତୁମକୁ ଥଣ୍ଡା ଲାଗୁ ନି ?"

ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଲି :

"ନା ; କମ୍ରେଡ୍ ଲେନିନ୍ ! ଖାଲି ଥଣ୍ଡା ନୁହଁ, କୌଣସି ଦୁଷମନ୍‌କୁ ବି ମୋର ଖାତିର ନାହିଁ ! ବୁର୍ଜୁଆମାନଙ୍କୁ ଫେରେଇ ଦବା ପାଇଁ ଆମେ ସେମାନଙ୍କଠୁ କ୍ଷମତା କାଢ଼ି ଆଣିଛୁ !.."

"ଲେନିନ୍ ହସି ଦେଇ ମୋ ସହିତ ଜୋରରେ ହାତ ମିଳାଇଲେ । ତା' ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ଫାଟକ ଆଡ଼କୁ ।"

5—2543

ବାପା କିଛି ସମୟ ଚୁପ୍ ମାରି ଯାଇ ପକେଟ୍‌ରୁ ତମାଖୁ ଆଉ ଚଉଡ଼ ଖଣ୍ଡେ ବାହାର କଲେ । କାଗଜରେ ସିଗାରେଟ୍ ଖଣ୍ଡେ ବଳି ନିଆଁ ଧରାଉଥିଲା ବେଳେ ମିଶା ବାପାଙ୍କ ନାଲି ଝଉ ହୁଗୁଡ଼ା ନିଶ ଉପରେ ଦେଖିଲା ଲୁହ ବିନ୍ଦୁ କେଇଟି ଚିକ୍ ଚିକ୍ କରୁଛି, ବିଛୁଆତି ପତର ଉପରେ ସକାଳର କାକର ବିନ୍ଦୁ ପରି ।

"ହଁ ଲେନିନ୍ ଥିଲେ ଏହି ପରି ! ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୈନିକଙ୍କ ପାଇଁ ହୃଦୟରେ ତାଙ୍କର ଦରଦ ପୂରି ରହିଥିଲା... ତା' ପରେ ବି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ଥର ଭେଟିଛି । ସେ ଗଲା ବେଳେ ଦୂରନ୍ତୁ ଦେଖି ହସି ହସି କହୁଥିଲେ :

"ତା ହେଲେ ବୁର୍ଜୁଆମାନେ ଆମକୁ ପାରିବେ ନାହିଁ, ନା ?"

"ସେମାନଙ୍କର ସେ ତାକତ ନାହିଁ, କମ୍ରେଡ୍ 'ଲେନିନ୍ !" ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଏହି ଜବାବ ଦେଉଥିଲି ।

"ସେ ଯା କହୁଥିଲେ ଠିକ୍ ସେଇଆ ହେଲା, ପୁଅ ! ରକ୍ତଶୋଷା ଜମିମାଲିକ ଆଉ ଧନୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଆମେ ଜମି, କଳକାରଖାନା ଦଖଲ କରି ନେଲୁ । ତା 'ପରେ ସେମାନଙ୍କ କମର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା !.. ତୁ ବଡ଼ ହେଲେ ଭୁଲିବୁ ନାହିଁ—ତୋ ବାପ ଥିଲା ଜଣେ ଜାହାଜୀ ଆଉ କମ୍ୟୁନ୍ ପାଇଁ ଚାରି ବର୍ଷ କାଳ ବୁକୁର ରକ୍ତ ଦେଇ ଲଢ଼ିଥିଲା । ଦିନ ଆସିବ ମୁଁ ବି ଏ ଦୁନିଆରୁ ଚାଲି ଯିବି, ଲେନିନ୍ ବି ଚାଲି ଯିବେ, କିନ୍ତୁ ଆମ କାମ ସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ରହିବ !.. ତୁ ବଡ଼ ହୋଇ ଗଲେ, ତୋ ବାପ ପରି ସୋଭିଏତ୍ ରାଜ ପାଇଁ ଲଢ଼େଇ କରିବୁ, କରିବୁଟି ?"

"ନିଶ୍ଚୟ ଲଢ଼ିବି !" ମିଶା ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିଲା । ବିଛଣା ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ି ବାପାଙ୍କ ଗଳାରେ ଇଟକି ଗଲା ଏକେବାରେ । ତା ପାଖରେ ଜେଜେ ଶୋଇଛନ୍ତି ବୋଲି ତା'ର ହୋସ୍ ବି ନଥିଲା । ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ନାଚି ଉଠିଲା ବେଳେ ଜେଜେଙ୍କ ପେଟରେ ଯାଇ ବାଜିଲା ତା ଗୋଡ଼ଟା । ଜେଜେ ପଚ୍‌କିନା ଚିହିଁକି ଉଠିଲେ । ମିଶାର ଆଗ ବାଳ କେରାକୁ ଧରିବା ପାଇଁ ବୁଢ଼ାଙ୍କ ହାତଟା ଆଗେଇ ଆସୁଥିଲା । ଏତିକି ବେଳେ ବାପା ହଠାତ୍ ମିଶାକୁ ହାତରେ ଉଠାଇ ନେଇ ଆର ଘରକୁ ଚାଲି ଗଲେ ।

ମିଶା ବାପାଙ୍କ କୋଡ଼ରେ ଘୁମେଇ ପଡ଼ିଲା । ଶୋଇବା ଆଗରୁ ସେ ଭାବୁଥିଲା ସେହି ଅସାଧାରଣ ମଣିଷ—ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ କଥା, ବଲ୍‌ଶେଭିକ୍‌ଙ୍କ କଥା, ଯୁଦ୍ଧ ଆଉ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜାହାଜ କଥା । ଢୋଳ ଆସିଲା ବେଳେ ସେ ଶୁଣୁଥିଲା ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କଥା ଆଉ ନାକରେ ବାରି ପାରୁଥିଲା ଝାଳ ଆଉ ସିଗାରେଟ୍‌ର ଗନ୍ଧ । ତା'ପରେ ମିଶାର ଆଖି ପତା ଦୁଇଟି ବୁଜି ହୋଇ ଗଲା, ମନେ ହେଲା କିଏ ଯେମିତି ସେଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ହାତ ଦେଇ ବନ୍ଦ କରି ଦେଉଛି ।

ମିଶା ଆଖିରେ ନିଦ ଆସି ଗଲା ପରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ସହର ତା' ଆଗରେ ଭାସି ଉଠିଲା । ଚଉଡ଼ା ଚଉଡ଼ା ରାସ୍ତା, ପାହିଁଶ ଗଦା ଉପରେ କୁକୁଡ଼ାଛୁଆଗୁଡ଼ାକ ଗୋଳେଇ ପୋଳେଇ ହେଉଛନ୍ତି । ଗାଁରେ କୁକୁଡ଼ା ଆଉ ମୁରୁଗୀ ତ ଏମିତି ଅନେକ, କିନ୍ତୁ ସହରରେ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଆଉରି ଅନେକ ବେଶି । ତା'ଛଡ଼ା ସହରର ଘରଗୁଡ଼ାକ ବାପା ଯେମିତି କହୁଥିଲେ ଠିକ୍ ସେଇ ଭଳି । ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ପକା ଘର, ନୂଆ କରି ଟାଇଲରେ ଛିଆ ହୋଇଛି । ସେ ଘରର ଚିମିନି ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି ଆଉ ଗୋଟେ ଘର, ତା ଉପରେ ପୁଣି ଆଉ ଗୋଟେ ଘର ଏବଂ ସବା ଉପରେ ଥିବା ଘରଟିର ଚିମିନି ଏକେବାରେ ଆକାଶକୁ ଲାଗିଛି ।

ମିଶା ସେ ସହରର ରାସ୍ତାରେ—ମୁହଁ ଉପରକୁ କରି, ଏଣିକି ତେଣିକି ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଯାଉଥାଏ । ହଠାତ୍ ଜଣେ ଲମ୍ବା ଚଉଡ଼ା ଲୋକ ଆସି ତା ଆଗରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଗଲେ । ଦେହରେ ତାଙ୍କର ନାଲି କମିଜ୍‌ଟିଏ ।

"କିରେ ମିଶା, କାମ ଦାମ ନକରି ସଡ଼କ ଉପରେ ତୁଛାଟାରେ କାହିଁକି ବୁଲୁଛୁ ?" ଲୋକ ଜଣକ ବଡ଼ ଆଦରରେ ପଚାରିଲେ ।

"ଜେଜେ ଖେଳିବା ପାଇଁ ମୋତେ ଛୁଟି ଦେଇଛନ୍ତି ।" ମିଶା ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

"ମୁଁ କିଏ ଜାଣିଛୁ ?"

"ନା, ମୁଁ ଜାଣି ନି..."

"ମୁଁ ପରା କମ୍ରେଡ୍ ଲେନିନ୍ !.."

ମିଶା ଏତେ ଡରି ଗଲା ଯେ ତା ଗୋଡ଼ ଦି'ଟା ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମିଶାର ମନ ହେଉଥିଲା ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ଗୋଡ଼ ଉପରକୁ କରି ଦୌଡ଼ି କି ସେ ପଳାଇବ । କିନ୍ତୁ ନାଲି କମିଜ୍ ପିନ୍ଧା ଲୋକ ଜଣକ ତା ବାହାଁ ହାତକୁ ଧରି ପକାଇ କହିଲେ :

"ଆରେ ମିଶା, ତୋର ଲାଜ ସରମ ବୋଲି କଡ଼ାକରେ ନାହିଁ ! ତୁ ତ ଭଲ କରି ଜାଣୁ, ମୁଁ ଗରିବ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଲଢ଼ୁଛି । ମୋ ଫୌଜରେ ତୁ ଯୋଗ ଦେଉ ନାହୁଁ କାହିଁକି ?..."

"ଜେଜେ ମୋତେ ଛାଡ଼ୁ ନାହାନ୍ତି ପରା !" ମିଶା ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

"ହେଉ ତୋ ଖୁସି କଥା, କିନ୍ତୁ ତୋ ବିନା ମୋ କାମ ଚଳୁ ନି ! ମୁଁ ଚାହୁଁଛି ତୁ ଆସି ମୋ ଫୌଜରେ ଯୋଗ ଦିଏ ।..." କମ୍ରେଡ୍ ଲେନିନ୍ କହିଲେ ।

ମିଶା ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ହାତକୁ ଧରି ପକାଇ ଜୋରରେ କହିଲା :

"ଆଚ୍ଛା, ଠିକ୍ ଅଛି । ଜେଜେଙ୍କ ପଚାରିବାର ଦରକାର ନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଫୌଜରେ ଯୋଗ ଦେବି ଆଉ ଗରିବ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଲଢ଼ିବି । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥା, ଜେଜେ ଯଦି ମୋତେ ପିଟିବାକୁ ଆସିବେ, ଆପଣ ମୋ ପାଇଁ ଛିଡ଼ା ହେବେ ତ ।..."

"ନିଶ୍ଚୟ ତୋ ପାଇଁ ଛିଡ଼ା ହେବି ।" ଏତକ କହି ଲେନିନ୍ ସଡ଼କ ଦେଇ ଚାଲି ଗଲେ । ମିଶା ଏତେ ଖୁସି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ଯେ ନିଶ୍ୱାସ ମାରି ପାରୁ ନଥିଲା । ତା ଇଚ୍ଛା ହେଉଥିଲା ଚିତ୍କାର କରି କିଛି କହିବ, କିନ୍ତୁ ଜିଭଟା ତା'ର ଶୁଖି ଗଲା, ଲେଉଟିଲା ନାହିଁ...

ମିଶା ବିଛଣାରେ ଗୋଡ଼ ହାତ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଜେଜେଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ବାଜି ଗଲା ଯେଣି ନିଦଟା ତା'ର ଭାଙ୍ଗି ଗଲା ଫଟ୍‌କିନା ।

ଜେଜେ ନିଦରେ ବିଳିବିଳେଇ ହୋଇ ପାଟି ପାକୁ ପାକୁ କରୁଥାନ୍ତି । ଝରକା ବାଟେ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଆସୁଥାଏ ସକାଳ ଆଲୁଅର ସୁଅ । ପୋଖରୀ ସେ ପାଖର ମହଳ ନୀଳ ଆକାଶରେ ଗୋଲାପୀ ମେଘର ଫେଣଫେଣିଆ ଦେଉସବୁ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଭାସି ଯାଉଥାଏ ।

* * *

ଏଣିକି ପ୍ରତିଦିନ ସଞ୍ଜ ବେଳେ ବାପା ମିଶାକୁ ଯୁଦ୍ଧ ଆଉ ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ଗପ କହନ୍ତି । ଯେଉଁସବୁ ଦେଶକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ସେସବୁ କଥା ବି କହନ୍ତି ।

ସେଦିନ ଥିଲା ଶନିବାର । ସଞ୍ଜ ବେଳେ ଗାଁ ସୋଭିଏତ୍‌ର ଚୌକିଦାର ଜଣେ ଅଚିହ୍ନା ଲୋକକୁ ଧରି ମିଶାଙ୍କ ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଲୋକ ଜଣକ ଥିଲେ ଗେଡ଼ା, ଦେହରେ ପିନ୍ଧିଥିଲେ ଲମ୍ବା ଫୌଜି କୋଟ୍ । ହାତରେ ତାଙ୍କର ଥିଲା ଚମଡ଼ା ବ୍ୟାଗ୍‌ଟିଏ । ଚୌକିଦାର ଜେଜେଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲା :

"ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଘରକୁ ଜଣେ ସୋଭିଏତ୍ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିଛି । ସେ ସହରରୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଆଜି ରାତିକ ସେ ଆପଣଙ୍କ ଘରେ ରହିବେ । ତାଙ୍କ ଖାଇବା ପିଇବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ଦେବେ, ଜେଜେ ।"

"ହଉ ସେସବୁ ଆମେ କରି ଦେବୁ", ଜେଜେ କହିଲେ । "ଆଚ୍ଛା; କମ୍ରେଡ୍ ଆପଣଙ୍କ ପରିଚୟ ପତ୍ର କାହିଁ ?"

ଜେଜେଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଦେଖି ମିଶା ଅବାକ୍ ହୋଇ ଗଲା ଗାଲରେ ଆଙ୍ଗୁଳି ଦେଇ ସବୁ କଥା ଶୁଣିଲା ସେ ।

"ପରିଚୟ ପତ୍ର ଆଦିସବୁ ଅଛି !" ଚମଡ଼ା ବ୍ୟାଗ୍‌ଟି ଧରି ହସି ହସିକା ଲୋକ ଜଣଙ୍କ ଘରକୁ ପଶି ଗଲେ ।

ଜେଜେ ଅଚିହ୍ନା ଲୋକଟି ପଛରେ ଚାଲିଲେ ଏବଂ ମିଶା ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲା ।

"ଆପଣ କି କାମରେ ଗାଁକୁ ଆସିଛନ୍ତି ?" ଜେଜେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ପଚାରିଲେ ।

"ମୁଁ ନିର୍ବାଚନ କାମରେ ଆସିଛି । ଗାଁ ସୋଭିଏତ୍‌ର ସଭାପତି ଆଉ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ନିର୍ବାଚନ ହେବ ।"

କିଛି ସମୟ ପରେ ବାପା ବି ଆସି ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇ ମାଙ୍କୁ ଖିଆପିଆର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ କହିଲେ । ଖିଆପିଆ ସରି ଗଲା ପରେ ବାପା ଓ ଆଗନ୍ତୁକ ଯାଇ ବସିଲେ

ବେଞ୍ଚ ଉପରେ । ବ୍ୟାଗ୍‌ରୁ ଖାତାର ପୃଷ୍ଠାଟିଏ କାଢ଼ି ବାପାଙ୍କୁ ଦେଇ ଦେଲେ, ଅଗନ୍ତୁକ । ମିଶାର ଉତ୍ସୁକ ଭରିଲେ ନଜରେ । ବାପାଙ୍କ ହାତ ଉପରେ ସେ ନଜର ପକାଇ ଦେଲାଏ, କାଗଜଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଛବି ଦେଖିବା ପାଇଁ । ବାପା ଫଟୋ ଖଣ୍ଡେ ଧରି ମିଶାକୁ ଦେଖାଇ କହିଲେ :

"ଦେଖ ମିଶା, ଏଇ ହେଉଛନ୍ତି ଲେନିନ୍ !"

ମିଶା ବାପାଙ୍କ ହାତରୁ ଫଟୋଟିକୁ ଝାମ୍ପି ନେଲା ପରି ନେଇ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଦେଖିଲା । ମୁହଁରେ ତା'ର ଖେଳି ଗଲା ବିସ୍ମୟର ଏକ ଝଲକ । ଫଟୋରେ ଥିବା ଲୋକ ଜଣକ ବେଶି ଉଚ୍ଚ ନୁହନ୍ତି, ଦେହରେ ତାଙ୍କର ସେ ନାଲି କମିଜ୍ ନାହିଁ—କେବଳ ଖଣ୍ଡେ ସାଧାରଣ କୋଟ୍ । ଗୋଟିଏ ହାତ ତାଙ୍କର ପେଣ୍ଟ ପକେଟ୍‌ରେ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ହାତ ସାମ୍ନାକୁ ଉଠି କି ରହିଛି—ସତେ ଯେମିତି ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଉଛି । ମିଶା ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ଛବିଟିର ଉପରୁ ତଳ ଯାଏ ଦେଖିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ତା'ର ସ୍ମୃତି ପଟରେ ସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ଆଙ୍କି ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ଲେନିନ୍‌ଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଚିତ୍ର । ତାଙ୍କର ଧନୁ ଭଳି ଭ୍ରୂ, ଆଖି ଓଠରେ ଫୁଟି ଉଠୁଥିବା ଦରଦର ହସ, ମୁହଁରେ ସବୁ କିଛି ଭାବ ମନରେ ତା'ର ଛାପି ହୋଇ ଗଲା ।

ଅଗନ୍ତୁକ ଜଣକ ମିଶା ହାତରୁ ଫଟୋଟିକୁ ନେଇ ତାଙ୍କ ପକେଟ୍‌ରେ ରଖି ଦେଲେ ଏବଂ ଶୋଇବା ପାଇଁ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲେ । ଯୋତାଯୋଡ଼ାକୁ ଖୋଲି, ଫୌଜି କୋଟ୍‌ଟିକୁ ଢାଙ୍କି ହୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ ବିଛଣାରେ । ଆଖି ପତା ଦୁଇଟି ତାଙ୍କର ବୁଜି ହୋଇ ଆସୁଥାଏ, ହଠାତ୍ କବାଟଟା କଟକଟ କରି ଉଠିଲା । ଆଗନ୍ତୁକ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ପଚାରିଲେ :

"କିଏ ସେ ?"

ଖାଲି ପାଦର ଖସ୍ ଖସ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା ।

"କିଏ ସେଠି ?" ଅଗନ୍ତୁକ ପୁଣି ଥରେ ପଚାରିଲେ । ବିଛଣାକୁ ଲାଗି ଠିଆ ହୋଇଥିଲା ମିଶା ।

"କ'ଣ ହୋଇଛି ପୁଅ ?"

ମିଶା ପାଟିରୁ କଥା ଫିଟିଲା ନାହିଁ । ଘଡ଼ିକ ପରେ ମନରେ ସାହସ ବାନ୍ଧି ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି କହିଲା :

"ବାବୁ, ଆପଣଙ୍କ ... ସେ ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ଫଟୋଟା ମୋତେ ଦିଅନ୍ତୁ !.."

ଆଗନ୍ତୁକ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ, ବିଛଣା ଉପରୁ ମିଶାକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

ମିଶାର ପେଟେଇ ଏକେବାରେ ପାଣି । ଲୋକଟି କାଳେ କୃପଣ ହୋଇଥିବ, ଫଟୋଟି ଯଦି ନଦିଏ ? ଆଗ୍ରହମିଶା ଗଳାରେ ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ ହୋଇ ସେ କହିଲା :

"ମୋତେ ସେ ଫଟୋଟି ଦିଅନ୍ତୁ, ମୁଁ ରଖିବି । ମୋ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ବଢ଼ିଆ ଟିଣ ବାକ୍ସ ଅଛି, ତାକୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଇ ଦେବି । ଆଉ ମୋ ପାଖରେ ଯେଉଁ ପଇସା ଅଛି, ତାକୁ ..." ସ୍ୱରରେ ତା'ର ଏକ ହତାଶାର ଭାବ । ହାତକୁ ହଲାଇ ମିଶା ପୁଣି କହିଲା : "ହଁ, ବାପା ମୋ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଜୋତା ଆଣିଛନ୍ତି ସେଟାକୁ ବି ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଇ ଦେବି !"

"ତୁ ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ଫଟୋ ନେଇ କ'ଣ କରିବୁ ?" ଆଗନ୍ତୁକ ମୁରୁକି ହସି ପଚାରିଲେ ।

"ଲୋକଟା ତା ହେଲେ ଦେବ ନାହିଁ", ମିଶା ମନେ ମନେ ଭାବିଲା । ଆଖିରେ ଭରି ଆସିଥିବା ଲୁହକୁ ଲୁଚାଇ ଦେବା ପାଇଁ ମୁହଁକୁ ତଳକୁ କରି ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ ହୋଇ କହିଲା :

"ମୋର ଦରକାର ଅଛି !"

"ଆଗନ୍ତୁକ ହସି ଉଠିଲେ । ତକିଆ ତଳୁ ବ୍ୟାଗ୍‌ଟି କାଢ଼ି, ଫଟୋଟିକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ ମିଶା ହାତକୁ । ମିଶା ଫଟୋଟିକୁ ନେଇ କମିଜ୍ ତଳେ, ଠିକ୍ ତା କଲିଜା ଉପରେ ବି ରଖିଲା । ଛାତିକୁ ଜୋରରେ ଚାପି ଧରି ଘର ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସି ପଶି ଗଲା ଜେଜେଙ୍କ ପାଖକୁ । ଜେଜେଙ୍କ ନିଦଟା ଭାଙ୍ଗି ଗଲା ଖଟ୍‌କିନା, ବିରକ୍ତ ହୋଇ ବୁଢ଼ା ପଚାରିଲେ :

"ରାତିଅଧଟାରେ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଥିଲୁ କିରେ ? ରାତିରେ ଦୁଧ ପିଇବାକୁ ପରା ମନା କରିଥିଲି—ଏବେ ଥରକୁ ଥର ବାହାରକୁ ଧାଉଁଛୁ !

ଶୁଣୁ, ସେ ଦେଇଁ ମଇଳା ପାଣି ବାଲ୍‌ଟିଟା ଆଣେ ସେଇଠି କାମ ସାରି ଦେ । ତେବେ ବାପାଙ୍କୁ ଏତେ ଦୂର ନେଇ ଯିବାକୁ ମୁଁ ଉଠି ପାରିବି ନାହିଁ।”

ମିଶା କିନ୍ତୁ ଫଟୋଟିକୁ ଛାତିରେ ଜାକି ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଫଟୋଟି ଲେଉଟି ଚୋପା ହୋଇ ଯିବ ବୋଲି କଡ଼ ବି ଲେଉଟ ଇଲା ନାହିଁ । କ୍ରମଶଃ ବୁଜି ହୋଇ ଆସିଲା ଆଖି ଦୁଇଟି ତା'ର ।

ମୁହଁ ଅନ୍ଧାରୁଆ ବେଳୁ ମିଶାର ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା । ମା ଦୁଧ ଦୁହିଁ ସାରି ଗାଁ ଗୋଠରେ ଗାଈ ବାଛୁରୀକୁ ଅଡ଼ାଇ ଦେଇଥିଲେ । ମିଶାକୁ ଦେଖିଲା କ୍ଷଣି ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ କହି ଉଠିଲେ :

“ତୋତେ କିଏ ଉଠାଇ ଦେଲା ରେ ? ତୁ ଏତେ ସକାଳୁ କାହିଁକି ଉଠି ପଡ଼ିଲୁ ?”

ମିଶା ଫଟୋଟିକୁ କମିଜ୍ ତଳେ ଜାକି ମାଙ୍କ ପାଖ ଦେଇ ତରବରରେ ଡିଙ୍ଗିଶାଳ ପାଖ ଖଳା ଘର ଆଡ଼କୁ ପଶି ଗଲା ।

ଖଳା ଘର ଚାରି ପଟେ ବହଳ କଣ୍ଟା ଗଛର ବାଡ଼ । ବାଡ଼ ଉପରେ ଲିଲୁଅଡ଼ି ଲତା । ସତେ ଯେମିତି ଗୋଟାଏ ସବୁଜ ଦିଆଲ । ମିଶା ଚପାଟାଏ ମାରି ଦେଇ ବାଡ଼ଟାକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ି ଖଳା ଘରେ ଯାଇ ହାଜର ! ଜମି ଥିବା କୁଟୁଡ଼ା ଗୁହକୁ ହାତରେ ଏଡ଼ାଇ ଦେଇ ଘରର କୋଣିଏ ପାଖକୁ ମଳେ ଜାଗା ସଫା କରି ଦେଲା ସେ । କଣ୍ଟା ଗଛରୁ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ହଳଦିଆ ପତର ଆଣି ଫଟୋଟିକୁ ଗୁଡ଼େଇ ସଫା କରିଥିବା ଜାଗାରେ ଥୋଇ ଦେଲା । ପବନରେ ଫଟୋଟି କାଳେ ଉଡ଼ି ଯିବ, ତେଣୁ ଖଣ୍ଡେ ପଥର ରଖି ଦେଲା ତା' ଉପରେ ।

ସେଦିନ ସକାଳୁ ସଞ୍ଜ ଯାଏ ଲଗାଣ ବର୍ଷା, ସବୁବେଳେ ମେଘ ଅମ ଅମ ଅକାଶ ! ହତା ଭିତରଟା ଗୋଳିଆ ପାଣିରେ ପଚ ପଚ ହଉଥାଏ ଏବଂ ସଡ଼କ ଉପରେ ଛୁଟୁଥାଏ ପାଣିର ସୁଅ ।

ଦିନ ତମାମ ମିଶା ଘରୁ ବାହାରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସଞ୍ଜ ବେଳକୁ ବାବା ଆଉ ବେଳେ ବାହାରି ଗଲେ ଗାଁ ସୋଭିଏତ୍ ସଭାକୁ । ମିଶା ବେଳେବେଳେ ଟୋପିଟାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଇ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲା । ଗାଁ ସୋଭିଏତ୍‌ର ଅଫିସ୍‌ଟି ଶିର୍କାର ଚୌକିଦାରଙ୍କ ଘରେ । ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ

କାନ୍ଧ ଚପଡ଼ା ଭଙ୍ଗା ପାହାଚ ଉପର ଦେଇ ମିଶା ଯାଇ ସେଠି ପହଞ୍ଚିଲା । ଘର ଭିତରେ ଏତେ ଲୋକ ଯେ ସୋରିଷ ପକାଇବାକୁ ଜାଗା ନଥାଏ । ପିକା ଆଉ ସିଗାରେଟ୍ ଧୂଆଁରେ ବୁନ୍ଦି ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ଘରଟା । ଝରକା ପାଖକୁ ପଡ଼ିଥିବା ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ବସି ସେ ଆଗନ୍ତୁକ ଜଣକ କ'ଣ ବୁଝାଉଥିଲେ ।

ମିଶା ଚୁପି ଚୁପି ପଛ ପାଖ ବେଞ୍ଚରେ ଯାଇ ବସି ପଡ଼ିଲା ।

“କମ୍ରେଡ୍‌ଗଣ, ଯେଉଁମାନେ ଫମା କୋର୍ଣ୍ଣୁନଭ୍‌ଙ୍କୁ ଗାଁ ସୋଭିଏତ୍‌ର ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ହାତ ଟେକନ୍ତୁ !”

ମିଶା ଆଗରେ ବସିଥିଲା ଦୋକାନୀର ଜୁଆଇଁ ପ୍ରୋଖର୍ ଲିସେନ୍‌କଭ୍ । ପ୍ରୋଖର୍ ଚିଲେଇ କି କହିଲା :

“ଭାଇମାନେ ମୁଁ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବର ବିରୋଧିତା କରୁଛି । ସେ ସତ୍ ଲୋକ ନୁହଁ । ସେ ଗାଁର ଗାଈ ଚରାଉଥିଲା ବେଳେ ଆମେ ତାକୁ ଚିହ୍ନିଛୁ !..”

ମୋଟି ଫେଦୋତ୍ ଝରକା ପିଣ୍ଡିରେ ବସିଥିଲା । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ହାତକୁ ହଲେଇ କି କହି ଉଠିଲା :

“କମ୍ରେଡ୍‌ଗଣ, ଏ ବଡ଼ବଡ଼ିଆମାନେ ଜଣେ ଗାଈ ରଖୁଆଳକୁ ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ମତରେ ଫମା ହେଉଛି ସର୍ବହରା, ସେ ସୋଭିଏତ୍ ରାଜ ପାଇଁ ଲଢ଼ିବ ...”

ଫେଦୋତ୍‌ର କଥା ନସରୁଣୁ, ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଧନୀ କସାକ୍‌ମାନେ ଗୋଡ଼ କଚଡ଼ି ଶୁଷୁରି ମାରିଲେ । ଘରଟା ପାଟିତୁଣ୍ଡରେ ଉଛୁଳି ଉଠିଲା ।

“ଗାଈଆଳ ଆମେ ଚାହୁଁ ନା !”

“ସେ ଯୁଦ୍ଧରୁ ଆସିଛି, ଏଥର ପୁଣି ଗାଁ ଗୋଠ ରଖୁ !..”

“ଫମା କୋର୍ଣ୍ଣୁନଭ୍ ମୁର୍ଦ୍ଦାବାଦ୍ !”

ଗୋଳମାଳ ଭିତରେ ମିଶା ତା ବାପାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା । ବେଞ୍ଚକୁ ଲାଗି ସେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତି । ମୁହଁଟା ଶେତା ପଡ଼ି ଯାଇଥାଏ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମିଶାର ମୁହଁଟି ବି ଉପରେ ମଉଳି ପଡ଼ିଲା ।

"ଗୋଳମାଳ ବନ୍ଦ କରନ୍ତୁ, ଭଦ୍ରଲୋକଗଣ!.. ନହେଲେ ସଭାକୁ ବାହାର କରି ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବୁ ଆମେ," ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ହାତ ପିଟି ଆଗନ୍ତୁକ ଜଣକ ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିଲେ ।

"ଜଣେ ଖାଣ୍ଟି କସାକ୍‌କୁ ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ କରନ୍ତୁ!.."

"ଫମା ହେବା ଚଳିବ ନାହିଁ!.."

"ଚଳିବ ନାହିଁ, ଚଳିବ ନାହିଁ!.." ସମସ୍ତ ଧନୀ କସାକ୍‌ମାନେ ଚିତ୍କାରଥାନ୍ତି ଏବଂ ସବୁଠୁ ବେଶି ଚିଲଉଥାଏ ଦୋକାନଦାରର ଜୁଆଇଁ ପ୍ରୋଖର୍ ।

ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ଲମ୍ବା ନାଲି ଦାଢ଼ିଆ କସାକ୍ ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କାନରେ ତାଙ୍କର ଦୋହଲୁଥାଏ ନୋଳି । ଦେହର ଫଟା କୋଟ୍‌ଟିରେ ଅସଂଖ୍ୟ ତାଳି ପଡ଼ିଛି ।

"ଭାଇମାନେ, ଏ ବଡ଼ବଡ଼ିଆମାନେ କ'ଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ଆପଣମାନେ ବୁଝି ପାରୁଥିବେ!.. ସେମାନେ ଚାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଲୋକକୁ ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ କରିବାକୁ!.. ତା ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ପୁଣି ଆଗ ଭଳି ସବୁ ଛିଡ଼ି କରି ଚାଲିବେ..."

ନୋଳିପିନ୍ଧା କସାକ୍ ଜଣକ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗୋଳମାଳ ଭିତରେ ମିଶା କେବଳ ତାଙ୍କର ଦୁଇ ତିନୋଟି କଥା ଶୁଣି ପାରିଥିଲା :

"ଜମି... ପୁଣି ବଣ୍ଟା ହେବ... ଆମ ବାଣ୍ଟରେ ଠେଙ୍ଗ ବାଲିଚର... ଦୋରସାକୁ ସେମାନେ ନିଜେ ନେବେ..."

"ପ୍ରୋଖର୍‌ଙ୍କୁ ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ କରାଯାଉ!.." ଦରିଦ୍ରା ପାଖରୁ ଲଗାତର ଆବାଜ୍ ଉଠୁଥିଲା ।

"ପ୍ରୋଖର୍!.. ପ୍ରୋ–ଖର୍! ପ୍ରୋ–ଖର୍!"

ଅନେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଟି ତୁଣ୍ଡ ଚାଲିଲା । ଅପରିଚିତ ଆଗନ୍ତୁକ ରାଗ ତମ୍‌ତମ୍ ହୋଇ ମୁହଁ ବିକୃତ କରି ଚିତ୍କାର କରୁଥିଲେ । ମିଶାର ମନେ ହେଉଥିଲା ସେ କାହାକୁ ଗାଳି ଗୁଲଜ କରୁଛନ୍ତି । ପାଟି ତୁଣ୍ଡ ଟିକେ କମିଲା ପରେ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣକ ବଡ଼ ପାଟିରେ ପଚାରିଲେ :

"ଫମା କୋର୍ଣ୍ଣିଲଭଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ କେଉଁମାନେ?"

ଅନେକ ହାତ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଉଠି ପଡ଼ିଲା । ମିଶା ମଧ୍ୟ ଟେକି ଦେଇଥିଲା ତା ହାତଟିକୁ । କିଏ ଜଣେ ବେଞ୍ଚକୁ ବେଞ୍ଚ ଗଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

"ତେଷଠି... ଚଉଷଠି..." ମିଶା ଆଡ଼କୁ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇ, "ପଞ୍ଚଷଠି!"

ଅପରିଚିତ ଲୋକ ଜଣକ କାଗଜ ଉପରେ କ'ଣ ଟିପି ନେଇ ପୁଣି ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିଲେ :

"ପ୍ରୋଖର୍ ଲିସେନ୍‌କଭ୍‌ଙ୍କୁ ଯେଉଁମାନେ ସମର୍ଥନ କରୁଛନ୍ତି, ହାତ ଟେକନ୍ତୁ!"

ସତେଇଶ ଜଣ ଧନୀ କସାକ୍‌ଙ୍କ ସମେତ ଗାଁ ଦୋକାନୀ ଯେଗର ଉପରକୁ ହାତ ଟେକିଲେ । ମିଶା ବି ହାତ ଟେକି ଦେଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ହାତ ଗଣୁଥିବା ଲୋକ ଜଣକ ପଛ ବେଞ୍ଚରେ ଉଠିଥିବା ହାତଗୁଡ଼ିକୁ ଗଣିଲା ବେଳକୁ ମିଶାକୁ ଦେଖି ପକାଇଲେ । ମିଶାର କାନକୁ ଜୋରରେ ଧରି ସେ ପଚାରିଲେ :

"ଆରେ ପାଜି, ତୁ ଏଠି କ'ଣ କରୁଛୁ? ଭୋଟ ଚାଲିଛି ପରା! ଯାଉଛୁ ନା ଏଠୁ... ନଇଲେ ଥଣ୍ଡା କରି ଦେବି!"

ସମସ୍ତେ ଠୋ ଠୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । ହାତ ଗଣୁଥିବା ଲୋକ ଜଣକ ମିଶାକୁ ଦୁଆର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନେଇ ବାହାରକୁ ବାହାର କରି ଦେଲେ । ମିଶାର ହଠାତ୍ ମନେ ପଡ଼ିଗଲା, ଦିନେ ବାପା ଓ ଜେଜେଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଝଗଡ଼ା ହେଲା ପରେ ବାପା କ'ଣ କହିଥିଲେ । ଭଙ୍ଗା ଖସଡ଼ା ସିଡ଼ିରେ ଓହ୍ଲାଉ ଓହ୍ଲାଉ ମିଶା ସେହି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ଦୋହରେଇ କି କହିଲା :

"ତୁମକୁ ଏମିତି କରିବାର ଅଧିକାର କିଏ ଦେଇଛି?"

"ରୁହ ମୁଁ କିଏ ତୁମକୁ ବତେଇ ଦଉଛି!"

ଅନ୍ୟାୟଟା ସବୁବେଳେ ପ୍ରାଣକୁ ବାଧେ!

ମିଶା ଘରକୁ ଫେରି ଆସି ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ, ନାକ ସୁଁ ସୁଁ କରି ମାଙ୍କ ପାଖରେ ଫେରାଦି ହେଲା । ମା ଓଲଟି ଧମକ ଦେଇ କହିଲେ :

"ତୁ ସବୁଠି କି କାହିଁକି ଦୌଡ଼ୁଛୁ? ସବୁ କଥାରେ ନାକ

ପୁରସ୍କାର ଦରକାର କ'ଣ ତୋର !.. ତୋ ପାଇଁ ମଣିଷ କେତେ ବଡ଼ଗପ୍ପ ହେବ ଭଲ !"

ତା' ପର ଦିନ ସମସ୍ତେ ସକାଳଖିଆ ପାଇଁ ବସିଲେ ବେଳେ ଶୁଣାଗଲା ଏକ ସଂଗୀତର ଆବାଜ୍ । ସଂଗୀତଟି ଭାସି ଆସୁଥିଲା ଦୂରରୁ । ବାପା ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଚା ଗ୍ଲାସଟି ରଖି ଦେଇ ନିଶ ଆଉଁଷୁ ଆଉଁଷୁ କହିଲେ :

"ଏ ନିଶ୍ଚୟ ପଲଟଣଙ୍କ ବାଜଣା !"

ମିଶା ସଙ୍ଗେ-ସଙ୍ଗେ ସେଠୁ ଏକେବାରେ ହାୱା । କବାଟଟା ଧଡ଼୍‌କିନା ହେଲା ପରେ ଅଗଣାରେ କଅଁଳ ପାଦର ଖସ୍ ଖସ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା ...

ବାପା ଆଉ ଜେଜେ ବାରଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଚାଲି ଆସିଲେ । ଝରକା ବାଟେ ମୁଣ୍ଡ ଗଳାଇ ବାହାରକୁ ଚାହିଁଲେ ମା ।

ସବୁଜ ଲହରୀ ମାଡ଼ି ଆସିଲା ପରି ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଧାଡ଼ିକି ଧାଡ଼ି ଲାଲ ଫୌଜ ଆଗେଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ଆଗରେ ବ୍ୟାଣ୍ଡ୍‌ବାଜା ଆଉ ବିଗୁଲ ବଜାଇ ବଜାଇ ଚାଲିଛନ୍ତି ଦଳେ ସୈନ୍ୟ । ବ୍ୟାଣ୍ଡ୍‌ବାଜା ଆଉ ବିଗୁଲ ସହିତ ତାଳ ରଖି ଢୋଲ ଡମ୍ ଡମ୍ ହୋଇ ବାଜୁଛି । ସାରା ଗାଁଟା ଏକେବାରେ ଉଛୁଳି ପଡ଼ୁଛି ବାଜଣାରେ ।

ମିଶା ମନରେ ଉଛୁଳି ଉଠିଲା ଆବେଗର ଲହରୀ । ସେ ଅଥୟ ହୋଇ ଧାଇଁବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରଥମେ ସେ ଖାଲି ଜାଗା ଦେଖି ଦୂରେଇ କି ଟିକେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଦେଖିଲା । ତା' ପରେ ବ୍ୟାଣ୍ଡ୍‌ବାଲାଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ନାଚିଲା । ଛାତି ଭିତରଟା ତା'ର ଅଜଣା ଆନନ୍ଦରେ ଉଛୁଳି ପଡ଼ୁଥାଏ ... ଲାଲ ଫୌଜର ଧୂଳିଧୂସର ହସନ୍ତ ମୁହଁ ଆଉ ବାଜଣାଦାରମାନଙ୍କ ଫୁଲି ଉଠିଥିବା ଗାଲକୁ ସେ ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । ମିଶା ମନେ ମନେ ପଣ କଲା : "ମୁଁ ବି ଏମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଯିବି !.."

ସେଦିନର ସେ ସ୍ୱପ୍ନ କଥା ଭିଆଇ ପଡ଼ି ଗଲା ତା'ର । ମନରେ ତା'ର ଏତେଦିନ୍ କେମିତି ଅଟିଲା କେଜାଣି, ଜଣେ ଲାଲ ଫୌଜର ଲୁଚି ମୁହିଁକି ଟାପି ଧରି ପଚାରିଲା :

"ଆପଣମାନେ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛନ୍ତି ? ଯୁଦ୍ଧକୁ ?"

"ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ ? ଯୁଦ୍ଧ ଛଡ଼ା ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ !"

"କାହା ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ?"

"ସୋଭିଏତ୍ ରାଜ ପାଇଁ, ରେ ପାଗଳା ! ଚାଲିଆ ଏଣିକି, ଏଇ ଧାଡ଼ି ଭିତରକୁ !"

ସୈନ୍ୟ ଜଣକ ମିଶାକୁ ଧାଡ଼ି ଭିତରକୁ ଟାଣି ଆଣିଲେ । ଆଉ ଜଣେ କିଏ ହସି ହସି ମିଶାର ଅଲରା ବାଳକୁ ଟିକେ ଝିଙ୍କି ଦେଲା । ଆଉ କିଏ ପକେଟ୍‌ରେ କେବେଠୁ ପଡ଼ିଥିବା ଚିନିମୁଣ୍ଡାଟାଏ ବାହାର କରି ଗୁଞ୍ଜି ଦେଲା ତା ପାଟିରେ । ଗାଁ ସଡ଼କରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ଜଣେ କିଏ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ :

"ରୁକ୍ ଯାଅ !"

ସୈନ୍ୟମାନେ ଅଟକି ଗଲେ ଏବଂ ଧାଡ଼ି ଭାଙ୍ଗି ସଡ଼କ ଉପରେ ଏଣେତେଣେ ଖେଳାଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କେହି କେହି ଯାଇ ଥକା ମେଣ୍ଟାଇଲେ ଧୂଳି ହତାର ବାଡ଼ ଛାଇରେ ଯାଇ । ନଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡିଆ ଲମ୍ବା ଚଉଡ଼ା ଚେହେରାବାଲା ଲାଲ ଫୌଜ ଜଣେ ମିଶା ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଆସିଲେ । ଅଣ୍ଟାରେ ତାଙ୍କର ତରବାରିଟାଏ ଝୁଲୁଥାଏ । ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସି ମିଶାକୁ ସେ ପଚାରିଲେ :

"ତୁ ଏଠିକି କେମିତି ଆସିଲୁ ?"

ମିଶା ବୀରଦର୍ପରେ ଖସି ଯାଇଥିବା ପ୍ୟାଣ୍ଟଟାକୁ ଅଣ୍ଟା ଉପରକୁ ଟେକି ଦେଇ ଜବାବ ଦେଲା :

"ମୁଁ ପରା ଆପଣମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯାଉଛି !"

"କମ୍ରେଡ୍ ବାଟେଲିଅନ୍ କମାଣ୍ଡର, ଆପଣ ତାକୁ ଆପଣଙ୍କ ସହକାରୀ କମାଣ୍ଡର କରି ନିଅନ୍ତୁ !" ଲାଲ ଫୌଜର ଜଣେ ସୈନିକ ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିଲେ ।

ସମସ୍ତେ ହସି ଉଠିଲେ ହୋ ହୋ ହୋଇ । ମିଶା କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ "ବାଟେଲିଅନ୍ କମାଣ୍ଡର" ବୋଲି ସେହି ଅଜଣା ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣକ ହସୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଆସି ଦାଣ୍ଡିକି କହିଲେ :

"ଏଥିରେ ହସିବାର କ'ଣ ଅଛି ରେ ମୂର୍ଖବଳ ? ଏମିତ ତାକୁ ଦିଅନ୍ତ ନ ହସେ କେବା, କେତେ କେତେ ଦିନ ଦର୍ପରେ ..." ମିଶା ଉତ୍ତରକୁ ମୂର୍ଖ ବୁଲିକି ଚାହିଁଲେ, କମାଣ୍ଡର କହିଲେ, "ବେଶ ତୋ ପାଖରେ କେତୋଟି ଶତ୍ରୁ ପିଠା ଅଛି । ଏଥିରେ କାମ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଆମର ମନ ଖୁସି ହେବ !.. ହେଉ ହେଉ, ମୋର ଦୁଇଟି ପିଠା, ଆମ ସେନାଙ୍କ ପାଖରେ ଦୁଇଟି କରି ଅଛି । ତୁ ଗୋଟିଏ କାମ କର, ଦୌଡ଼ି ଯା, ମା' ପାଖରୁ ଆଉ କେତୋଟି ପିଠା ନିଏଇ କରି ଆଣିବୁ । ଆମେ ତୋ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବୁ ..." ବାଡ଼ ପାଖରେ ବିଶ୍ରାମ ନେଉଥିବା ସୈନିକଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି କମାଣ୍ଡର ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିଲେ, "ହେଇହେଇହୋ, ଆମ ଏ ନୂଆ ଭର ସୈନିକ ପାଇଁ ଜଲଦି ଖୋଲାଏ ବନ୍ଧୁକ ଆଉ ଟୋପି ବୋଡ଼୍ ନେଇ ଆସ !"

ବାଡ଼ ପାଖରେ ଶୋଇଥିବା ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଉଠି ପଡ଼ି ଟୋପିଟାକୁ ଝାଡ଼ି ନେଇ କହିଲା :

"ଯେ ହୁକୁମ !.." ସୈନ୍ୟ ଜଣକ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ କଦମ୍ ବଜାଇ ବଜାଇ ଚାଲି ଗଲା ବାଡ଼ କଡ଼େ କଡ଼େ ।

"ତୁ ଏଥର ଦୌଡ଼ି କି ଚାଲି ଯାଅ ! ମାଙ୍କ ପାଖରୁ ଜଲଦି ବିସ୍କୁଟ ଲଡ଼ୁ କି ଆଣି ଆସିବୁ !.."

ମିଶା ବଡ଼ ବଡ଼ା ଆଖିରେ କମାଣ୍ଡରଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିଲା :

"ମୋତେ ଠକାଉ ନାହାନ୍ତି ତ !"

"କ'ଣ କହୁଛୁ.. ତୋତେ ପୁଣି ଆମେ ଠକାଇବୁ ?.."

ସୈନିକଠାରୁ ମିଶାକୁ ଗଉଣା କହେ ବାଡ଼ । ପାଟକ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ପହଞ୍ଚି ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରି ଛ ଛିଡ଼ିଲା । ହେଉ ପାଖରୁ ଖୋଲି ଦେଇଥିବା ରାସ୍ତା ଉପରେ ମିଶା ଦୌଡ଼ିଲା ଘର ଭିତରକୁ ।

"ମା !.. ମୋ ପାଖରେ !.. ଆଉ ଗୋଟେ ପିଠା ଲଗାଇ ଦିଅ !.."

କିନ୍ତୁ ଘରେ କାହାର ଶବ୍ଦ ନାହିଁ, ସବୁ ଶୂନଶାନ । ଭୁଆ ଘରେ କେହି କଥା ନାହିଁ କହୁଛନ୍ତି । ଘର, ବିଛଣାଣ, ଅଗଣାଏ, ବାଡ଼ି—ସବୁଠି ମିଶା ବୁଲାଣି ଗଲା । ମା, ବାପା, କେହେ—

କେହି ହେଲେ କଥା ନାହାନ୍ତି । ସେଠରୁ ସେ ଫେରି ଆସିଲା ଘର ଭିତରକୁ । ଖାଲି ଅଗଣା ଉପରେ ନଜର ପଡ଼ିଲା ତା'ର । ଛୁଟିଗାଏ ଆଣି ସେଥିରୁ ଲମ୍ବା କି ଅଧେ ଗଡ଼ି ଚାଟି ନେଲା । ବିସ୍କୁଟ କଢ଼ିବାକୁ ତା'ର ଇଚ୍ଛା ହେଲ ନାହିଁ, ତା' ଉଦ୍ଧା ତାକୁ କି ବିସ୍କୁଟ କରି ଅଟେ ନା । ତତକ୍ଷଣରେ ପାଖରେ ପଡ଼ିଥିବା ବାଲିଟି ସେ । ଭାବ ଉପରେ ଫିଡାଟିକୁ ଗୁଡ଼ାଇ ଅଣି ସାମ୍ନାରେ ପଡ଼ିଥିବା ପକାଇ ଦୌଡ଼ିଲା ଫଟକର ଆଡ଼କୁ ।

ଫଟକର ପଥର ଉପରେ ଥିବା ବାଡ଼ି ଦେଇ ମିଶା ସେନିନ୍‌ଙ୍କ ଫଟୋଟିକୁ ଆଣି ହାତରେ ଧରିଲା । ଆଉ ଇଶାରା ଦେଉଥିବା ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ହାତଟି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ହୋଇ ସେ କହିଲା :

"ଦେଖିଲ ତ ?.. ମୁଁ ଏଥର ଫଉଜରେ ଯୋଗ ଦେଲି !.."

ଫଟୋଟିକୁ ପୁଣି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପତ୍ରରେ ଗୁଡ଼ାଇ ମିଶା ଅତି ସାବଧାନରେ ଛାତି ପକେଟ୍ ତଳେ ରଖିଲା । ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଝୁଲୁଥିବା ପାଣ ଆଉ ଅନ୍ୟ ହାତରେ ଜାମା ତଳେ ଥିବା ଫଟୋଟିକୁ ଚାପି ଧରି ମିଶା ଧାଇଁଲା ଘାଟିଆ ଆଡ଼କୁ । ଘାଟିଆ ଉପରେ ବାଡ଼ ପାଖ ଦେଇ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ମିଶା ଡାକ ପକାଇଲା :

"ଅନିସିମଭ୍ନା !"

"କ'ଣ ହେଲା କି ?" ଅନିସିମଭ୍ନା ପଚାରିଲା ।

"ଆମ ଘରେ ଟିକେ କହି ଦେବ, ଖାଇବା ବେଳେ ମୋ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିବେ ନାହିଁ !.."

"ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ରେ ବଗଲା ?"

ମିଶା ହାତ ହଲାଇ ହଲାଇ ଜବାବ ଦେଲା :

"ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯାଉଛି !.."

କିନ୍ତୁ ବୈଠକରେ ପହଞ୍ଚି ମିଶା ଅବାକ୍ ହୋଇ ଗଲା । ସେଠି କାହା କେହି ନାହାନ୍ତି—ସବୁ ଶୂନଶାନ । ବୈଠକର ବାଡ଼ କଡ଼େ କଡ଼େ ପଡ଼ିଥିବା ସିଗାରେଟ୍, ଖାଲି ଟିଣ ଆଉ ପୁରୁଣା ଚିରା ପଡ଼ିଛି । ତା'ର ଅଳ୍ପ ଦୂରକୁ ବାଲିକାଡ଼ାର ଅବାକ୍ ଆଉ ଧୂଳିଭିଜା ସଡ଼କ ଉପରେ ଯାଉଥିବା ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଦର ଦୁର୍ ଦୂର ଶୁଭି ଆସୁଥାଏ ।

ମିଶା ହତାଶାରେ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ଏବଂ ନିଜର ଗୋଡ଼ରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ତାକତ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ଠିକ୍ ଧରି ପକାଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ସେ ତଳ ବେଢେ ମୋଟିଆଳ ଥାଉରେ ଗୋଟାଏ ହଳଦିଆ କୁକୁର ବାଟ ଉପରେ ବି ଶୋଇଥିଲା । ମିଶାକୁ ଦେଖିଲା କ୍ଷଣି ଦାନ୍ତଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଖାଇ କୁକୁରଟା ଖିଙ୍କାରି ଉଠିଲା । ମିଶା ବାଟ କାଟି ସଡ଼କ ଉପରକୁ ପୁଣି ଉଠିଲା ବେଳକୁ ବାଜାର ଆବାଜ୍ ଏବଂ ପଦ ଧ୍ୱନି ଆଉ ଶୁଭୁନଥିଲା ।

* * *

ଦି ଦିନ ପରେ ସ୍ୱକିଷି ଜଣ ସରିକି ଏକ ସୈନ୍ୟ ଦଳ ଆସି ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମଳିଛିଆ ଛିଡ଼ା ବୁଟ୍ ଜୋତା ଆଉ ମଜ୍ଦୁରଙ୍କ ପରି ତେଲ ଚିକିଟିଆ ଜାମା ସେମାନେ ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି । ଗାଧୁଆ ବେଳେ ଗାଁ ସୋଭିଏତ୍ ଅଫିସ୍‌ରୁ ବାପା ଘରକୁ ଖାଇବା ପାଇଁ ଆସି ଜେଜେଙ୍କୁ କହିଲେ :

"ବାପା, ଅମ୍ବାରରୁ ଗହମ ବାହାର କରି ରଖ । ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ଆମ ଲୋକେ ଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ବଳକା ଶସ୍ୟତକ ଦେଇ ଦେବାକୁ ହେବ !"

ସୈନ୍ୟ ଦଳଟି ଘର ଘର ବୁଲି ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ଘରର ମେଜିଆରେ ସଙ୍ଗିନମୁନ ମାରି ପରୀକ୍ଷା କରୁଥାନ୍ତି—କାଳେ କିଏ ଲୁଚେଇ କି ଗହମ ରଖିଥିବ । ବଳକା ଗହମତକ ନେଇ ଜମା କରୁଥାନ୍ତି ଗାଁର କୋଠଗୋଲାରେ ।

ଗାଁ ସୋଭିଏତ୍‌ର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍‌ଙ୍କ ଘରକୁ ବି ସେମାନେ ଆସିଲେ । ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପାଇପ୍ ଟାଣୁଥିବା ଜଣେ ସୈନ୍ୟ ଧୂଆଁ ଛାଡ଼ି କହିଲେ :

"ବୁଢ଼ା ବାବୁ, ସତ କରି କହିବେ କେତେ ଗହମ ଲୁଚେଇଛନ୍ତି !.."

ଦାଢ଼ିରେ ହାତ ବୁଲାଇ ଜେଜେ ଗର୍ବର ସହିତ କହିଲେ :

"ମୋ ପୁଅ ପା ନିଜେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ !"

ସେମାନେ ଖଳାଘରକୁ ଗଲେ । ପାଇପ୍ ଟାଣୁଥିବା ସୈନ୍ୟ ଜଣକ ଗହମ ଓଳିଆଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ଦେଇ ହସି ହସି କହିଲେ :

"ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ କୋଠଭଣ୍ଡାରକୁ ଦେଇ ଦିଅ, ଆଉ ବାକିତକ ତମ ଘର ଖର୍ଚ୍ଚ ଆଉ ବିହନ ପାଇଁ ରଖ ।"

ଜେଜେ ତାଙ୍କ ବୁଢ଼ା ଘୋଡ଼ାଟିକୁ ଗାଡ଼ିରେ ଜୋତି ଦେଲେ । ଅମ୍ବାରରୁ ଗହମ କାଢ଼ି ଭର୍ତ୍ତି କଲେ ଆଠଟା ଅଖାରେ । ଭର୍ତ୍ତି କଲା ବେଳେ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ୁଥାନ୍ତି ସେ । ଗୁରୁଗୁରୁ ହୋଇ ନିଜକୁ ନିଜେ କ'ଣ ସବୁ କହୁଥାନ୍ତି । ମନେ ହେଉଥାଏ, ଛାତି ଭିତରଟା ତାଙ୍କର ଯେମିତି କରତି ହୋଇ ଯାଉଛି । ଗହମ ବସ୍ତାଗୁଡ଼ିକୁ ଗାଡ଼ିକୁ ଉଠାଇ ଦେଇ ବୁଢ଼ା ବିରକ୍ତିରେ ହାତଟାକୁ ଛିଆଡ଼ି କୋଠଭଣ୍ଡାରକୁ ଗାଡ଼ି ଛୁଟାଇଲେ । ଏସବୁ ଦେଖି ମାଙ୍କ ଆଖି ମଧ୍ୟ ଛଳଛଳ ହୋଇ ଗଲା । ମିଶାର କିନ୍ତୁ କିଛି ପରବାଏ ନଥାଏ । ଅଖାରେ ଗହମ ଭରିବାଠୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗାଡ଼ିରେ ବସ୍ତାଗୁଡ଼ିକୁ ଲଦିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜେଜେଙ୍କୁ ସେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ଜେଜେ କୋଠଭଣ୍ଡାରକୁ ଗାଡ଼ି ଛୁଟାଇଲା ପରେ ମିଶା ଚାଲିଲା ପାଦ୍ରି ପୁଅ ଭିତ୍ୟା ସାଙ୍ଗରେ ଖେଳିବା ପାଇଁ ।

ଉଭୟ ଭିତ୍ୟାଙ୍କ ଖଳାଘରେ ବସି କାଗଜରେ ଘୋଡ଼ା ତିଆରି କରି ଖେଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମିଶାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଥିବା ସୈନ୍ୟମାନେ ଆସି ହାଜର ହୋଇ ଗଲେ ଭିତ୍ୟାଙ୍କ ଦୁଆର ମୁହଁରେ । ପାଦ୍ରି ସାହେବ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ବଡ଼ ଅତର୍କ ହୋଇ ଘର ଭିତରୁ ଛୁଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆସୁ ଆସୁ ଢିଲା ପୁରୋହିତିଆ ପୋଷାକଟାକୁ ମାଡ଼ି ପକାଇ ସେ ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ବିନୟମିଶା ଆଦରରେ ଆଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କୁ ସେ ଡାକିଲେ ତାଙ୍କ ବୈଠକଖାନାରେ ବସିବା ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ପାଇପ୍ ଟାଣୁଥିବା ସୈନ୍ୟ ଜଣକ କଡ଼ା ଗଳାରେ କହିଲେ :

"ଆଗେ ଖଳାଘରକୁ ଚାଲନ୍ତୁ ! ଗହମ କେଉଁଠି ଲୁଚେଇଛନ୍ତି ଦେଖିବା !"

କଥାଟା ପାଦ୍ରିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କାନରେ ଯାଇ ବାଜି ଗଲା । ତରବରରେ ଘର ଭିତରୁ ସେ ଛୁଟି ଆସିଲେ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରକୁ । ବାଳଗୁଡ଼ାକ ତାଙ୍କର

ଫଲରା ମଲରା ହୋଇ ଝୁଲୁଥାଏ । ଓଠରେ ଘେରା ହସ ଟିକିଏ ଫୁଟାଇ ପାଦ୍ରିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ :

"ଆପଣମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ, ଆମେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଠାଏ ହେଲେ ଫସଲ ଘରକୁ ଆଣି ନୁ!.. ସ୍ୱାମୀ ତ ମୋର ଏବେ ବି ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଖଳାକୁ ଯାଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି ..."

"ଖଣି କେଉଁଠି ପକାଉଛନ୍ତି ?"

"ଆମେ ପୁଣି ଖଣି ପକାଇବୁ ...! ଯାହା ଖଣ୍ଡେ ମିଳେ ସେତକ ଏହି ଅମାରକୁ ତ ଆଣେ ନା ..."

ଏତିକି ବେଳେ ମିଶାର ଖିଆଲ ପଡ଼ିଗଲା—ସିଏ ଆଉ ଭିଡ୍ୟା ଦିନେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଘରେ ଖେଳୁଥିଲେ । ହାଣ୍ଡିଶାଳରୁ ସେ ଘରକୁ ଗୋଟାଏ ବାଟ ଫିଟିଛି ।

"ହାଣ୍ଡିଶାଳ ତଳେ ସେ ଯେଉଁ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଘରେ ଭିଡ୍ୟା ଆଉ ମୁଁ ଖେଳୁଥିଲୁ, ସେଟା କ'ଣ ? ତମ ମନେ ଅଛିଟି ?.." ପାଦ୍ରିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ମିଶା କହିଲା ।

ମିଶା କଥା ଶୁଣି ପାଦ୍ରିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମୁହଁ ଏକେବାରେ ଫିକା ପଡ଼ିଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହସି ଦେଇ କହିଲେ :

"ତୁ ପିଲାଲୋକ, ତୋ ଖିଆଲ ନାହିଁ, ଆଉ କେଉଁଠି ଦେଖିଥିବୁ !.. ଯାଆ, ଭିଡ୍ୟା ସାଙ୍ଗରେ ବଗିଚାରେ ଖେଳିବୁ । ଏଠି କ'ଣ କରୁଛୁ ?"

ପାଇପ୍‌ବାଲା ସୈନ୍ୟ ଜଣକ ମିଶା ଆଡ଼କୁ ଆଖି ଠାରି ଟିକେ ହସି ଦେଲେ । ପଚାରିଲେ :

"ପୁଅ, କେଉଁ ବାଟେ ସେ ଘରକୁ ଯାଉଥିଲୁ ତୋର ମନେ ଅଛି ?"

ହାତ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ି ପାଦ୍ରିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କହି ଉଠିଲେ :

'ଆପଣମାନେ ବି ଏ ଛୁଆଟା କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି ? ମୁଁ ସତ କହୁଛି, ଆମ ଘରେ ଲୁଚିକି ରହିବାର କୌଣସି ଜାଗା ନାହିଁ !"

ପାଦ୍ରି ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କ ପୋଷାକଟାକୁ ଟିକେ ସାଉଁଳାଇ ଦେଇଁ ଦେଇଁ କହିଲେ :

"କମ୍ରେଡ୍‌ମାନେ, ଆପଣ ଏଥର ମୁହଁରେ ଟିକେ କିଛି ଦିଅନ୍ତୁ ! ଆମ ବୈଠକଖାନା ଭିତରକୁ ଆସି ଟିକେ ବସନ୍ତୁ !"

ପାଦ୍ରିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ମିଶା ପାଖକୁ ଲାଗି ଆସି ମିଶାର ବାଳକୁ ଝିଙ୍କି ଦେଇ ହସ ହସ ମୁହଁରେ କହିଲେ :

"ଯା ପୁଅ, ବଗିଚାରେ ଖେଳିବୁ ଯା । ଏଠି ଗଣ୍ଡଗୋଳ କର ନା !"

ସୈନ୍ୟମାନେ ଆଖି ଠରା ଠରି ହୋଇ ହାଣ୍ଡିଶାଳ ଭିତରକୁ ପଶି ଗଲେ । ଘର ଭିତରେ ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଦେଖି ମେଜିଆକୁ ଠକ୍‌ଠକ୍ କଲେ ବନ୍ଧୁକ ଗୋବାରେ ! କାନ୍ଥ ପାଖକୁ ଲାଗି ଟେବୁଲ୍‌ଟାଏ ପଡ଼ିଥାଏ, ତା ତଳେ କେଇ ପଟ ଅଖା । ଅଖା ପଟଗୁଡ଼ିକୁ କାଢ଼ି ଦେଲା ପରେ ମେଜିଆ ଉପରେ ତକ୍‌ତା କେତେ ଖଣ୍ଡ ବିଛା ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ପାଇପ୍‌ବାଲା ସୈନ୍ୟ ଜଣଙ୍କ ଖଣ୍ଡେ ତକ୍‌ତାକୁ ଟେକି ଦେଲା କ୍ଷଣି ଦିଶିଲା ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଘରଟା । ସେ ରାଗି ଉଠି କହିଲେ :

"ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଲଜ୍ଜା ଲାଗୁ ନି ? ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଘରେ ଏତେ ଗହମ ରଖି କହୁଛନ୍ତି ଆମ ଘରେ ଗହମ ଦାନାଟିଏ ବି ନାହିଁ, ଛି ଛି !.."

ଏତିକି ବେଳେ ପାଦ୍ରିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ମିଶାକୁ ଏମିତି କଟମଟ କରି ଚାହିଁଲେ ଯେ ମିଶାର କଲିଜାଟା ଥରି ଉଠିଲା । ଘରକୁ କେମିତି ଦୌଡ଼ି କି ପଳାଇବ, ତାକୁ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ଉଠି ପଡ଼ି ଦୁଆର ମୁହଁକୁ ଧାଇଁ ଆସିଲା ବେଳେ ପାଦ୍ରିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ପଛପଟୁ ତା ଚୁଟିକି ଧରି ଦୁଆର ଚଉକାଠରେ ଆଚ୍ଛା କରି ବାଡ଼ାଇ ଦେଲେ ।

ବିଚରା କ'ଣ କରିବ, ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ପାଦ୍ରିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହାତରୁ ନିଜକୁ ମୁକୁଳାଇ ଧାଇଁବାକୁ ଲାଗିଲା ଘରକୁ । ଘରେ ପହଞ୍ଚି ମାଙ୍କ ଆଗରେ ସବୁ କଥା ବଖାଣିଲା ଏବଂ ଭେଁ ଭେଁ କରି କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ମା କିନ୍ତୁ ତା' କଥା ଶୁଣି ଏକେବାରେ ଖପା :

"ତୋତେ ଆଉ ପାରିବି ନାହିଁ ମିଶା !... ଯା, ଉଠ ମୋ ଆଗରୁ, ନହେଲେ ତୋ ପିଠିକୁ ପିଟିକି ଫଟାଇ ଦେବି କହୁଛି !.."

ଏଣିକି ମିଶାକୁ ଗାଳି ମନ୍ଦ କରେ ସେ ସିଧା ଖଜାଘରକୁ ଚାଲି ଯାଏ । ପଥର ଖଣ୍ଡିକୁ କାଢ଼ି ଦେଇ ପତର ଭିତରୁ ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ଫଟୋଟିକୁ ବାହାର କରେ ଏବଂ ଆଖି ଛଳଛଳ କରି ଫଟୋଟି ଆଗରେ ନିଜର ସବୁ ଦୁଃଖ ଅଭିଯୋଗ ଜଣାଏ ।

ଏମିତି ଅନେକଦିନ ବିତି ଗଲା । ମିଶା ପାଖରେ ଖେଳିବା ପାଇଁ କେହି ହେଲେ ଜଣେ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ପାଖ ପଡ଼ିଶା ଘର ପିଲାମାନେ ତା ସହିତ ମିଶୁ ନଥାନ୍ତି । ଏଣିକି ସେମାନେ ତାକୁ କେବଳ "ବେଲେରୁସ୍" ବୋଲି ଡାକୁ ନାହାନ୍ତି, ବଡ଼ବଡ଼ିଆଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ନାଁ ଯୋଡ଼ି ଦେଉଛନ୍ତି :

"ଧରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଟୋକା ! ପଶୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ! ଇଆଡ଼େ ଆ !.."

ଦିନେ ଛାଇନେଉଟା ବେଳେ ମିଶା ପୋଖରୀରେ ଗାଧୋଇ ସାରି ଘରକୁ ଫେରିଲା । ଶୁଣିଲା ବାପା ବଡ଼ ପାଟିରେ କ'ଣ ସବୁ କହୁଛନ୍ତି । ଜେଜି ମରିଗଲେ ଲୋକେ ଯେମିତି ବାହୁନନ୍ତି, ମା ସେହିପରି ବାହୁନୁଛନ୍ତି । ମିଶା ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇ ଦେଖିଲା, ବାପା ପିନ୍ଧୁଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ବୁଟ୍ ଯୋତା । ପାଖରେ ତାଙ୍କର ଫୌଜି କୋଟ୍‌ଟା ଥୁଆ ହୋଇଛି ।

"କୁଆଡ଼େ ଯିବେ, ବାପା ?"

ବାପା ହସି ଦେଇ କହିଲେ :

"ଯାଅ ତୋ ମାକୁ ଆଗେ ବୁଝି କହୁ !.. ତା କାନ୍ଦଣା ଶୁଣି ମୋ କଲିଜା ଫାଟି ଯିବାକୁ ବସିଲାଣି । ମୁଁ ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯାଉଛି, ତୋ ମା ମୋତେ ଛାଡ଼ୁ ନି !.."

"ମୁଁ ତମ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବି, ବାପା !"

ବାପା କମର ପଟିଟା ଭିଡ଼ି, ଫିତାଲଗା ଟୋପିଟିକୁ ପିନ୍ଧି ଦେଇ କହିଲେ :

"ତୁ ବି ଅଜବ୍ କଥା କହିଲୁଣି, ପୁଅ ! ଆମେ ଦିଜଣ ଯାକ କୋଉଠି କେମିତି ଯିବା ? ମୁଁ ଲେଉଟି ଆସିଲେ ସିନା ତୁ ଯିବୁ । ତୁ ଗଲେ ଫସଲ ଅମଳ କରିବ କିଏ ? ମା ତ ଘର କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ, ଜେଜେ ତ ବୁଢ଼ା ହେଲେଣି, ଫସଲ କାଟିବ କିଏ ?"

ଆଖି ଲୁହକୁ ଚପି ରଖି, ହସ ହସ ମୁହଁରେ ବାପାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲା ମିଶା । ବାପା ଘରକୁ ଫେରିଲା ବେଳେ ସେଦିନ ମା ଯେମିତି କାନ୍ଦିଥିଲେ ତାଠାରୁ ଜୋରରେ ଆଉରି କାନ୍ଦୁଥିଲେ । ଜେଜେ ଖାଲି ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପକାଉଥାନ୍ତି । ବାପାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଚୁମା ଦେଇ ଜେଜେ ଜେଜେ କାନରେ ତାଙ୍କର ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ କରି କହିଲେ :

"ଫମା ... ଏଥର ନଗଲେ କ'ଣ ଚଳିବ ନାହିଁ ? ତୁ ନଗଲେ ସେମାନଙ୍କ କାମ କ'ଣ ଅଟକି ଯିବ ?.. ତୋ ବିନା ଆମ ଯଶା କ'ଣ ହେବ ଜାଣିଛୁ ତ, ପୁଅ !.."

"ସେସବୁ କଥା ଭାବିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ବାପା, ସେସବୁ ଭଲ ନୁହଁ । ସମସ୍ତେ ଯଦି ମାଇପଙ୍କ କାନି ତଳେ ଲୁଚିବେ ତେବେ ଏ ସୋଭିଏତ୍ ରାଜକୁ ରକ୍ଷା କରିବ କିଏ ?"

"ତା' ହେଲେ ତୁ ଯାଆ ପୁଅ ! ତୁ ଯାହା ଠିକ୍ ଭାବୁଛୁ, ତାହା ହିଁ କର !"

ଜେଜେ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ନେଇ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ପକାଇଲେ । ଜେଜେ, ମା ଆଉ ମିଶା—ସମସ୍ତେ ଗାଁ ସୋଭିଏତ୍ ଅଫିସ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲେ ବାପାଙ୍କୁ ବାଟେଇ ଦେବାକୁ । କୋଡ଼ିଏ ସରିକି ଲୋକ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସେଠି ବନ୍ଧୁକ ଧରି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତି । ମିଶାର ବାପା ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧୁକଟିଏ ତୋଳି ନେଲେ ହାତରେ । ମିଶାକୁ ଶେଷ ଥର ପାଇଁ ଚୁମାଟିଏ ଦେଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଗାଁ ବାହାରକୁ ଯାଇଥିବା ସଡ଼କ ବାଟେ ସେ ଆଗେଇଲେ ।

ମିଶା ଜେଜେଙ୍କ ସାଥିରେ ଲେଉଟିଲା ଘରକୁ । ମା ଅନେକ କଷ୍ଟରେ ଟଳିଟଳିକା ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଫେରିଥିଲେ । ଗାଁରେ ଏଣେତେଣେ କୁକୁରଗୁଡ଼ାକ ଭୋ ଭୋ ହୋଇ ଭୁକୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ଝରକା ଫାଙ୍କରେ କାହାରି କାହାରି ଘରୁ ଆଲୁଅ ଦିଶୁଥାଏ । ଶୀତ ଥୁରୁଥୁରୁ ବୁଢ଼ୀଟିଏ କଳା ଚଦର ଖଣ୍ଡେ ଢାଙ୍କି ହୋଇ ବସିଲା ପରି ଗାଁଟି ଅନ୍ଧାର ଢାଙ୍କି ହୋଇ ଜାକିଜୁକି କି ବସିଥାଏ । ଆକାଶରୁ ପଡ଼ୁଥାଏ ଝିପି ଝିପି ବର୍ଷା, ଘଡ଼ଘଡ଼ି ଶବ୍ଦ କରି ସ୍ତେପୀର କେଉଁ ଦୂର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବିଜୁଳି ରହି ରହି ଚମକି ଉଠୁଥାଏ ।

ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ନୀରବରେ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ଫାଟକ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ମିଶା ପଚାରିଲା :

"ଜେଜେ, ବାପା କାହା ସାଥିରେ ଲଢ଼ିବାକୁ ଗଲେ ?"

"ତୁ ଏଠୁ ଗଲୁ ଆଗେ !.."

"ଜେଜେ !"

"କ'ଣ ?"

"ତାହା ସାଙ୍ଗରେ ବାପା ଲଢ଼େଇ କରିବେ ?"

ଫାଟକର କିଚିଣୀଟା ଦେଇଁ ଦେଇଁ ଜେଜେ କହିଲେ :

"ଆମ ଗାଁ ପାଖରେ କେତେକ ବଦ୍‌ମାସ ଲୋକ ଗଣ୍ଡଗୋଳ କରୁଛନ୍ତି । ଲୋକେ ସେଗୁଡ଼ାକୁ ଲୁଟତରାଜକାରୀ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ମୋ ମତରେ ସେଗୁଡ଼ାକ ପୁରା ଡାକୁ । ତୋ ବାପ ସେଇମାନଙ୍କ ସହିତ ଲଢ଼ିବାକୁ ଯାଇଛି ।"

"ସେମାନେ କେତେ ଜଣ, ଜେଜେ ?"

"ଶୁଣୁଛି, ଜାଣେ ଦୁଇ ଶହ ଖଣ୍ଡ ହେବେ... ତୋର ସେସବୁ କଥାରୁ କ'ଣ ମିଳିବ, ଯାଆ ଏଥର ଶୋଇ ପଡ଼ିବୁ !"

ରାତିରେ ପାଟିଗୋଳ ଶୁଣି ମିଶାର ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା । ଧଡ଼-ପଡ଼ ହୋଇ ଉଠି ପଡ଼ି ଦେଖିଲା, ଜେଜେ ବିଛଣାରେ ନାହାନ୍ତି ।

"ଜେଜେ, କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ?"

"ଚୁପ୍ !.. ପାଟି କର ନା, ଶୋଇ ପଡ଼ !"

ଅନ୍ଧାରରେ ଅଣ୍ଡାଳି ଅଣ୍ଡାଳି ମିଶା ଝରକା ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା । ଜେଜେ ଅଣ୍ଟର ଉପର ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧି ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ବସି ଝରକା ବାଟେ କ'ଣ ଶୁଣୁଥାନ୍ତି । ମିଶା ବି କାନପାତି ଶୁଣିଲା । ରାତିର ନିଶବ୍ଦ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ଗାଁ ଆର ପାଖରୁ ଗୁଳିର ଆବାଜ୍ ଭାସି ଆସୁଥାଏ । ପ୍ରଥମେ ରହି ରହି, ତା' ପରେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଅନେକ ଗୁଳିର ଶବ୍ଦ ।

"ଢୋ-ଢା !.. ଢୋ-ଢା !.. ତା'ପରେ ଢୋ-ଢୋ-ଢୋ !"

ମନେ ହେଉଥାଏ, କିଏ ଯେମିତି ଘଣ୍ଟା ପିଟିବାରେ ଲାଗିଛି ।

ମିଶା ଡରି ଗଲା । ଜେଜେଙ୍କ ପାଖକୁ ଲାଗି ଆସି ପଚାରିଲା :

"ବାପା ଏସବୁ ଗୁଳି ଚଳାଉଛନ୍ତି ନା, ଜେଜେ ?"

ଜେଜେ ଚୁପ୍ ରହିଲେ ଏବଂ ମା କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ରାତି ତମାମ୍ ଗୁଳିର ଆବାଜ୍ ଶୁଭୁଥାଏ । ଭୋର ବେଳକୁ ସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଗଲା । ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ମିଶା ମୋଡ଼ି ମାଡ଼ି ହୋଇ ନିଘୋଡ଼ ନିଦରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ଦୁଃଖରେ । ଫରଚା ହେଲା ପରେ

ଦଳେ ଅଶୁଆର ଗାଁ ସୋଭିଏତ୍ ଅଫିସ୍ ଆଡ଼କୁ ଜୋରରେ ଛୁଟି ଆସୁଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଜେଜେ ମିଶାକୁ ଉଠାଇ ଦେଇ ନିଜେ ଦାଣ୍ଡକୁ ଚାଲି ଆସିଲେ ।

ଗାଁ ସୋଭିଏତ୍ ଅଫିସ୍ ଉପରେ ଧୂଆଁ ଉଠୁଥାଏ । କଳା କଳା ଧୂଆଁର ସ୍ତମ୍ଭ । ଆଖ ପାଖର ଘରକୁ ଡେଇଁ ଡେଇଁ କି ଗଲା ଭଳି ମାଡ଼ି ଯାଉଥାଏ ନିଆଁ । ଅଶୁଆରମାନେ ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ ଏଣେତେଣେ ଧାଉଁଥାନ୍ତି । ଜଣେ ଅଶୁଆର ଜେଜେଙ୍କ ପାଖକୁ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ ଧାଇଁ ଆସି ବଡ଼ ପାଟିରେ ପଚାରିଲା :

"ଏ ବୁଢ଼ା, ତୋର ଘୋଡ଼ା ଅଛି ?"

"ଅଛି ..."

"ଜଲଦି ଗାଡ଼ିରେ ଘୋଡ଼ା ଜୋଡି ଗାଁ ମୁଣ୍ଡକୁ ଚାଲି ଯା ! ସେ ବୁଦା ତଳେ ତମ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟସବୁ ପଡ଼ିଛନ୍ତି !.. ସେଗୁଡ଼ାକୁ ନେଇଆ, ତାଙ୍କ ଲୋକଙ୍କୁ କହ ସେଗୁଡ଼ାକୁ କବର ଦେଇ ଦେବେ !.."

ଜେଜେ ତରବର ହୋଇ ଗାଡ଼ିରେ ଘୋଡ଼ା ଜୋଡିଲେ ଏବଂ ଥର ଥର ହାତରେ ଲଗାମଟିକୁ କୌଣସିମତେ ଧରି ଜୋରରେ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇଲେ ।

ଗାଁ ସାରା ହାହାକାର ପଡ଼ି ଗଲା । ଡାକୁମାନେ ପିଢ଼ାରୁ ଛଣ କୁଟାସବୁ ଓହ୍ଲାରି ପକାଉଥାନ୍ତି, ଛେଳି ମେଣ୍ଢାଗୁଡ଼ାକୁ ହାଣି ପକାଉଥାନ୍ତି । ଜଣେ ଡାକୁ ଆନିସିମଭ୍‌ନାଙ୍କ ବାଡ଼ ପାଖରେ ଘୋଡ଼ା ପିଠିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ତାଙ୍କ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଗଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ଘର ଭିତରୁ ଆନିସିମଭ୍‌ନାଙ୍କ କରୁଣ ଚିତ୍କାର ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲା ମିଶା । ତା' ପରେ ଡାକୁଟା ତା ତରବାରିଟାକୁ ହଲାଇ ହଲାଇ ଦୁଆର ବାଟେ ବାହାରି ଆସିଲା ଏବଂ ବାରଣ୍ଡା ଉପରେ ବସି ପଡ଼ି ଜୋତାକୁ ଖୋଲିଲା । ଆନିସିମଭ୍‌ନା ପର୍ବପର୍ବାଣିରେ ଦେହରେ ଢାଙ୍କି ହେଉଥିବା ସୁନ୍ଦର ଚଦରଟାକୁ ହାତରେ ଦିଫାଳ କରି ଫାଡ଼ି ଦେଲା ସେ । ନିଜର ଚିରା ଅସନା ପଟି ଦିଟାକୁ ଖୋଲି ପକାଇ ତା ଜାଗାରେ ଫାଳକରା ଚଦରକୁ ବାନ୍ଧିଲା ।

ମିଶା ମାଙ୍କ ଶୋଇବା ଘରକୁ ପଳାଇ ଯାଇ ତକିଆ ଉପରେ

ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ଫାଟକ ଖୋଲିବା ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସେ ଉଠି ପଡ଼ି ଦୁଆର ମୁହଁକୁ ଧାଇଁ ଦେଖିଲା, ଜେଜେ ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିରେ ଫେରୁଛନ୍ତି, ଦାଢ଼ି ତାଙ୍କର ଧଳା ଲହୁରେ ଭିଜି ଯାଇଛି ।

ଗାଡ଼ି ଉପରେ ଶୋଇଛନ୍ତି କିଏ ଜଣେ, ପାଦରେ ତାଙ୍କର ଜୋତା ନାହିଁ । ହାତ ଦୁଇଟି ଝୁଲି ପଡ଼ିଛି ତଳକୁ । ଗାଡ଼ିଟା ହଲି ଗଲା ବେଳେ ମୁଣ୍ଡଟି ତାଙ୍କର ବାଆଁ-ଡାହାଣକୁ ହଲି ପଡୁଥାଏ । ଗାଡ଼ିର ପଟା ଉପରେ ଗଡ଼ୁ ଛେଦା ଛେଦା ଜମା ରକ୍ତ ପଡ଼ିଥାଏ ମେଞ୍ଚା-ମେଞ୍ଚା ହୋଇ ...

ମିଶା ନଇଁ ନଇଁକା ଗାଡ଼ି ପାଖକୁ ଯାଇ ଚାହିଁଲା ଲୋକଟିର ମୁହଁକୁ । ମୁହଁଟି ତରବାରି ଚୋଟରେ ଚେନା ଚେନା ହେଲା ପରି ଦିଶୁଛି, ଦାନ୍ତଗୁଡ଼ାକ ବାହାରକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଛି । ଗୋଟାଏ ପାଖର ଗାଲ କଟି ଯାଇ ଝୁଲି ରହିଥାଏ ଚମଡ଼ା ଟିକକରେ । ଗୋଟିଏ ଆଖିରୁ ଡୋଳା ବାହାରି ପଡ଼ି ଆଖିର ଗାତରେ ରକ୍ତ ଜମି ଯାଇଛି ଏବଂ ତା ଉପରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ନେଳିଆ ମାଛି ବସିଛି ।

ମିଶା ଠଉରାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ମଡ଼ାଟା କାହାର ବୋଲି । ଭୟରେ ଦେହଟା ଖାଲି ତା'ର ଥରୁଥାଏ । ମୃତ ଲୋକଟିର ତଳଠୁଁ ତାଳୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଆଖି ବୁଲାଇ ଦେଖିଲା । ତା ଦୃଷ୍ଟିଟା ଯେତେବେଳେ ରକ୍ତ ଭିଜା ବାଇତଣୀ ଧଡ଼ିବୋଲା ଜାହାଜି କୋଟ୍‌ଟା ଉପରେ ପଡ଼ି ଗଲା, କମ୍ପି ଉଠିଲା ମିଶାର ଭିତରଟା । ମନେ ହେଲା ତା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କିଏ ଜଣେ ଯେମିତି ଠେଙ୍ଗାରେ ଜୋ କରି ପାହାରଟାଏ ବସାଇ ଦେଲା । ଆଖିକୁ ଆଉରି ମେଲା କରି ପୁଣି ଥରେ ସେ ନିଶ୍ଚଳ କଇଁଥା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଗାଡ଼ି ଉପରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲା ।

"ବାପା, ବାପା, ଉଠ ବାପା !.." କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ମିଶା । ନିଜକୁ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ ସେ । ଥରି ଥରି ଗାଡ଼ି ଉପରୁ ତଳକୁ ଗଡ଼ି ପଡ଼ି ଚେଷ୍ଟା କଲା ସେଠୁ ପଳାଇ ଯିବାକୁ । କିନ୍ତୁ ପାରିଲା ନାହିଁ । ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ହୋଇ ଦରଜା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ଧୂଳିରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ି ଗଲା ।

* * *

ଜେଜେଙ୍କ ଡୋଳା ଦୁଇଟି ପଶି ଯାଇଥାଏ ଆଖି ଭିତରକୁ । ମୁଣ୍ଡଟି ହଲ ହଲ ହେଉଥାଏ । ଓଠ ଦୁଇଟି ଫାଙ୍କୁ ଫାଙ୍କୁ ସେ କରୁଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କୌଣସି କଥା ବାହାରୁ ନଥାଏ ।

ଅନେକ ସମୟ ଧରି ବୁଢ଼ା ମିଶା ପାଖରେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବସି ତା ମୁଣ୍ଡ ବାଳକୁ ଆଉଁସିଲେ । ବିଛଣାରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ବହୂକୁ ଚାହିଁ ମିଶାକୁ କହିଲେ :

"ଚାଲ ନାତି, ବାହାରକୁ ଯିବା ..."

ମିଶାର ହାତକୁ ଧରି ଜେଜେ ଦୁଆର ବାହାରକୁ ଚାଲି ଗଲେ । ଆଉ ଘରର ଖୋଲା ଦୁଆର ଦେଇ ବାହାରି ଆସିଲା କ୍ଷଣି ମିଶାର ଆଖି ଦୁଇଟା ବୁଜି ହୋଇ ଗଲା, ଦେହଟା ଥରି ଉଠିଲା । ଟେବୁଲ ଉପରେ ଶୋଇ ରହିଥାଏ ତା ବାପାଙ୍କ ସ୍ଥିର ନିଶ୍ଚଳ ଦେହଟି । କଳା କଳା ରକ୍ତଗୁଡ଼ାକୁ ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଧୋଇ ସଫା କରି ଦିଆଯାଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ସେଇ କଇଁଥା, ରକ୍ତଭିଜା ଆଖିଟି ଦିଶୁଥାଏ ସେଇ ଭଳି, ଯା' ଉପରେ କିଛି କ୍ଷଣ ଆଗରୁ ନେଳିଆ ମାଛିଟାଏ ବସିଥିଲା ।

ଜେଜେ ଅନେକ କଷ୍ଟରେ ଥର ଥର ହାତରେ କୁଅର ରସିଟାକୁ କୁଅ ନଦାରୁ ଖୋଲିଲେ । ଘୋଡ଼ାଶାଳକୁ ଯାଇ ବାହାରକୁ ନେଇ ଆସିଲେ ଘୋଡ଼ାଟିକୁ । ଜାମା କାନିରେ ପୋଛି ଦେଲେ ତା'ର ମୁହଁର ଫେଣଗୁଡ଼ାକୁ । ଲଗାମଟାକୁ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇ କାନ ପାତି ବାହାରୁ ଆସୁଥିବା ଅବାଜକୁ ଶୁଣିଲେ । ହୋ ହୋ ହସ ଆଉ କୁହାଟରେ ଗାଁଟା ଫାଟି ପଡୁଥାଏ । ଦୁଇଟା ଡାକୁ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ଅନ୍ଧାରରେ ସେ ବାଟେ ଚାଲି ଗଲା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ସିଗାରେଟ୍‌ର ନିଆଁ ଚକ୍ ଚକ୍ ଦିଶିଲା । ଜଣେ ଆଉ ଜଣକୁ କହୁଥାଏ :

"ବଢ଼କା ଫସଲ କାଢ଼ି ନେବାର ଅର୍ଥ ଏଥର ସଭିଏଁ ବୁଝି ଗଲେ !.. ଏବେ ଆଉ ଦୁନିଆରେ ଯାଇ ବୁଝିବେ ଫସଲ କାଢ଼ି ନେବାର ଫଳ କ'ଣ ହୁଏ !.."

ଘୋଡ଼ା ଟାପୁର ଆବାଜ୍ ମିଳାଇ ଗଲା ପରେ ଜେଜେ ନଇଁ ପଡ଼ି ମିଶାର କାନ ପାଖରେ ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ କରି କହିଲେ :

"ଦେଖ ନାତି, ମୁଁ ବୁଢ଼ା ହେଲି... ଘୋଡ଼ା ଉପରକୁ ଉଠି ପାରିବି ନାହିଁ... ତୋତେ ଏଥି ଉପରେ ବସାଇ ଦେଉଛି, ତୁ ସିଧା ପ୍ରୋହିତ୍ ପାଡ଼ିକୁ ଚାଲି ଯିବୁ... ମୁଁ ତୋତେ ବାଟ ବତେଇ ଦେଉଛି... ଆମ ଗାଁକୁ ଦେ'ହାତରେ ସେ ଦିନ ଯେଉଁ ପତ୍ତନ ଆସିଥିଲେ, ସେମାନେ ଛେଡ଼ି ଦିଏ... ସେମାନଙ୍କୁ କହିବୁ, ସେମାନେ ସାହେବ ସାଙ୍ଗେ ଆମ ଗାଁକୁ ଚାଲି ଆସିବେ। ଏଠି ଡାକୁମାନେ ଘେରାଉ କରିଛନ୍ତି!.. ମନେ ରହିଲା କ'ଣ କହିବୁ?.."

ମିଶା ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ହଁ ଭରିଲା। ତେବେ ମିଶାକୁ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ବସାଇ ଦେଲେ। ଦିନ୍ ସହିତ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟିକୁ ତା'ର କୁଆ ଦଉଡ଼ିରେ ଭଲ କରି ବାନ୍ଧି ଦେଲେ ଯେପରି ସେ ପଡ଼ି ନଯାଏ। ତା' ପରେ ଘୋଡ଼ାଟିର ଲଗାମକୁ ଧରି ଖଳାଘର, ପୋଖରୀ, ତାକୁ ବଗିଚା ଅତିକ୍ରମ ପାଦ ବଢ଼ାଇ ଘୋଡ଼ାଟିକୁ ନେଇ ଆସିଲେ ଦିଗହଡ଼ା ଖୋଲା ପଡ଼ିଆ ପାଖକୁ।

"ଦେଖ ନାତି, ହେଇ ସେଇ ପାହାଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆ ପାଖେ ପାଖେ ଯେଉଁ ନାଳଟା ଯାଇଛି, ତା'ରି ଧାରେ ଧାରେ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଯିବୁ, ଏଣିକି ତେଣିକି ମୋଡ଼ିବୁ ନାହିଁ!.. ସିଧା ଯାଇ ପଶି ଯିବୁ ସେ କୋଠଘରର ଭିତରକୁ। ଏଥର ଯା, ବାପା, ଯା!.."

ତେବେ ନାତିକୁ ଚୁମାଟିଏ ଦେଇ ଘୋଡ଼ାର ପିଠିକୁ ଥାପୁଡ଼ାଇ ଦେଲେ।

ଆକାଶରେ ପାଣ୍ଡୁ ଜୋଛନା ପଡ଼ି ଜହ୍ନ। ଘରି ଅଡ଼ ଧୋବ ଫର ଫର ଦେଖା। ଘୋଡ଼ାଟି ଯାଉଥାଏ ଧାର କଦମରେ, କେବେକେବେ ହେଁ ହେଁ ରଡ଼ କରୁଥାଏ। ଦିନ୍ ଉପରେ ବେଢ଼ିଥିବା ସବାରଟି ହାଲୁକା ହେଉଥିବାରୁ ସେ କଦମର ଗତି ଶିଥିଳ କରି ଦେଲା କ୍ଷଣି ମିଶା ଗୋଇଠିରୁ ପିଛି ଦେଉଥାଏ, ଘୋଡ଼ାର ବେକକୁ ଥାପୁଡ଼ାଇ ଦେଉଥାଏ।

ନାଳ କଡ଼ର ପାଣିର ପରଛନ୍ଦା ଝାଡ଼ ଭିତରେ ତିତିର ପକ୍ଷୀମାନେ ଡେଣାରେ ମନ୍ଥର ହୋଇ ତାଳ ଛାଡ଼ିଥାନ୍ତି। ନାଳ ଭିତରକୁ ପାହାଡ଼ର ଝରଣାର ପାଣି ଝୁରୁ ଝୁରୁ ହୋଇ ବହି ଯାଉଥାଏ ଏବଂ ତିନି ଚାରି ପାଦର ପଥର ଦେହକୁ ଛୁଇଁ ଯାଉଥାଏ ଧିମେ ଧିମେ।

ନିଛାଟିଆ ସେପାଖରେ ମଣିଷର ସ୍ୱର ଶବ୍ଦ ନାହିଁ। ମିଶାକୁ ଡର ଲାଗିଲା। କୁନି କୁନି ହାତ ଦୁଇଟିରେ ସେ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଲା ଘୋଡ଼ାର ବେକକୁ। ତା'ର ଅଜିଣ ଅଚିହ୍ନ ମୁହଁଟି ଲୁଚି ହୋଇ ରହେ ଘୋଡ଼ାର ଉଷୁମ ଦେହ ଉପରେ।

ନାଳ ପାଖେ ପାଖେ ଯାଉଥିବା ରାସ୍ତାଟା କେତେବେଳେ ଉପରକୁ ଉଠି ଯାଏ, ପୁଣି କେତେବେଳେ ତଳକୁ ଗଡ଼ି ହୋଇ ଆସିଥାଏ। ପୁଣି କେତେବେଳେ ଉଠାଣି ତ ପୁଣି କେତେବେଳେ ଗଡ଼ାଣି। ପଛକୁ ଘୁରିବାକୁ ଡର ଲାଗୁଥାଏ ମିଶାକୁ। ମନକୁ ମନ କ'ଣ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ହୋଇ ସେ କହୁଥାଏ ଏବଂ କୌଣସି ଭୟାନକ ଭାବନା ମନରେ ତା'ର ପ୍ରବେଶ ନକରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ। ସେପାରେ ନିସ୍ତବ୍ଧ ନୀରବତାରେ ଝଁ ଝଁ କରୁଥାଏ କାନ ଦୁଇଟି ତା'ର। ଆଖି ଦୁଇଟି କ୍ରମଶଃ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଆସିଲା।

ଘୋଡ଼ାଟା ହଠାତ୍ ମୁଣ୍ଡକୁ ହଲାଇ ହେଁ ହେଁ କରି ଉଠିଲା, କଦମର ଗତି ଚଞ୍ଚଳ କଲା। ମିଶା ଆଖି ଖୋଲି ତଳକୁ ଅନାଇଲା। ପାହାଡ଼ ବାଙ୍କ ତଳେ ଦିଶୁଛି ଧିପି ଧିପି ନିଆଁ। ହାଉଆରେ ଭାସି ଆସୁଛି କୁକୁରମାନଙ୍କର ଭେଉଁ ଭେଉଁ ଆବାଜ୍।

ସଡ଼କ ପାଇଁ ମିଶାର କୋହମଟା ଛାତିଟା ଆନନ୍ଦରେ ଉଷୁମ ହୋଇ ଉଠିଲା। ଘୋଡ଼ାର ପେଟକୁ ଗୋଇଠିରେ ଠେଲାଟାଏ ମାରି ଦେଇ ସେ କହି ପକାଇଲା:

"ଚକ୍-ଚ-ଚ-ଚ!.."

କୁକୁର ଭୁକିବାର ଆବାଜ୍‌ଟା ପାଖେଇ ଆସୁଥିଲା ତା ଆଡ଼କୁ। ପାହାଡ଼ର ଗଡ଼ାଣି ଉପରେ ପଡ଼ନ୍ତରୀ କଳର ପକ୍ଷୀପୁଡ଼ାକ ବହୁ ଅଳୁଅରେ ଛାଇ ଛାଇ ଦିଶୁଥାଏ।

"କିଏ ଯାଉଛ?" ଜଳ ପାଖରୁ କିଏ ଜଣେ ପଚାରିଲା।

ମିଶା ଆଉ କରି ଘୋଡ଼ା ପେଟରେ ପୁଣି ଖୁଣ୍ଟାଟାଏ ମାରି ଦେଲା। କୁକୁରା କେତୋଟି ଏଣିକି ତେଣିକି ଭଉ ଭଉ କରି ଡାକି ଉଠିଲେ।

"ଚୁପ୍ ଯାଅ! କିଏ ଯାଉଛି?.. ନହେଲେ୍ ଗୁଳି କରିଦେବି!.."

ମିଶା ତରି ପାଇ ଲଗାମଟାକୁ ଭିଡ଼ି ଧରିଲା । କିନ୍ତୁ ଘୋଡ଼ାଟା ପଛ ପାଖରେ ଅନ୍ୟ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କର ଶବ୍ଦ ପାଇ ହେଁ ହେଁ କରି ଆଗକୁ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

"ରୁକ୍ ଯାଅ !.."

ପବନଚକ୍କି କଡ ପାଖରୁ ଭାସି ଆସିଲା ଗୁଳିର ଢୋ ଢୋ ଆବାଜ୍ । ମିଶା ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା ଏବଂ ସେ ଚିତ୍କାର ମିଶି ଗଲା ଘୋଡ଼ା ଟାପୁର ଅବାଜ୍‌ରେ । ଘୋଡ଼ାଟି ସଁ ସଁ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ପଛ ଗୋଡ଼ରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ି ଡାହାଣ ଆଡ଼କୁ ଢଳି ପଡ଼ିଲା ।

ମିଶାର ଗୋଡ଼ଟା ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଫାଟି ପଡ଼ୁଥାଏ, ପ୍ରାଣ ବାହାରି ଗଲା ଭଳି ତା'କୁ ଲାଗୁଥାଏ । ପାଟିରୁ ତା'ର କଥା ବି ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଫାଟି ପଡ଼ୁଥିବା ଗୋଡ଼ଟି ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଟା ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଗୋଡ଼ଟି କ୍ରମଶଃ ଚାପି ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।

ଦୂରରୁ ଘୋଡା ଟାପୁର ଅବାଜ୍ କ୍ରମେ ପାଖେଇ ଆସୁଥିଲା । ଝମ୍ ଝମ୍ ତରବାରି ଧରି ଦୁଇ ଜଣ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ପହଞ୍ଚି ଗଲେ ଆସି । ଘୋଡା ପିଠିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ମିଶା ଆଡ଼କୁ ଝୁଙ୍କି ପଡ଼ି ଜଣେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା :

"ହାୟ ଭଗବାନ, ଆମେ କ'ଣ କଲେ ! ଏତ ଏକେବାରେ ପିଲଟାଏ !.."

"ଆରେ ମରିନି ତ ?"

ଜଣେ ମିଶାର ଜାମା ଭିତରେ ହାତ ପୂରାଇ ଦେଲା ତା' ଛାତିର ଦୁକ୍ ଦୁକି ଦେଖିବା ପାଇଁ । ମିଶା ମୁହଁରେ ବାଜିଲା ତମାଖୁର ଉଷୁମ ଉଷୁମ କଡ଼ା ଗନ୍ଧ । ଲୋକଟି ଖୁସିରେ କହି ଉଠିଲା :

"ଆରେ ବଞ୍ଚିଛି !.. ଘୋଡ଼ାଟା ତା ଗୋଡ଼ ଉପରେ ପଡ଼ି ଯାଇଛି ରେ !.."

ମିଶାର କିନ୍ତୁ ହୋସ୍ ନଥାଏ । ସେଇ ବେହୋସ୍ ଅବସ୍ଥାରେ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି ସେ କହି ପକାଇଲା :

"ଗାଁରେ ଡାକୁମାନେ ପଶିଛନ୍ତି ... ବାପାଙ୍କୁ ମାରି ଦେଉଛନ୍ତି ...

ସୋଭିଏତ୍ ଅଫିସ୍ ପୋଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି, କେଳେ କହିଛନ୍ତି, ଆପଣମାନେ ତୁରନ୍ତ ଗାଁକୁ ଯିବେ !"

ମିଶାର ଆଖି ଆଗରେ ଅନ୍ଧାର ଘୋଟି ଆସୁଥିଲା, ଖେଳି ବୁଲୁଥିଲା ରଙ୍ଗ ବେରଙ୍ଗର ଚକରସବୁ ...

ସେ ଦେଖୁଥିଲା ବାପା ତା'ର ନାଲି ନିଶରେ ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ ହସି ହସି ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି । ଆଖି ଉପରେ ତାଙ୍କର ବସି ରହିଛି ସେ ନେଳିଆ ମାଛିଟା । ତା' ପରେ ମୁଣ୍ଡ ଦୋହଲାଇ ଚିଡ଼ିଚିଡ଼ିକା ଆସିଲେ କେଳେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଦିଶିଲେ ମା । ସବା ଶେଷରେ ଆସିଲେ ଉଚ୍ଚ କପାଳବୋଲା ବାଙ୍ଗରା ଲୋକ ଜଣେ, ହାତଟିଏ ତାଙ୍କର ଆଗକୁ ଉଠି ଯାଇଛି ମିଶା ଆଡ଼କୁ ଇଶାରା କରି ।

"କମ୍ରେଡ୍ ଲେନିନ୍ !.." କ୍ଷୀଣ କଣ୍ଠରେ ମିଶା କହି ପକାଇଲା । ଅତି କଷ୍ଟରେ ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଟେକି ହସ ହସ ମୁହଁରେ ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ତା'ର ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ସେହି ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ।

୧୯୨୫

ନୀଳ ଷ୍ଟେପୀ

ବନ୍ ନଈ କୂଳର ସେହି ପାହାଡ଼ମୁଣ୍ଡିଆ ଉପରେ ଥିବା ବଣୁଆ ବର ବୃକ୍ଷ ଛାଇରେ ବୁଢ଼ା ଜାଖାର୍ ଆଉ ମୁଁ ଶୋଇ ଶୋଇ ଟିକେ ଜିରେଇ ନେଉଥିଲୁ । ଖରା ଖାଇ ଖାଇ ପାହାଡ଼ମୁଣ୍ଡିଆଟା ଟାଙ୍ଗରା ପାଲଟି ଯାଉଛି, ବଡ଼ ଗଛବୃକ୍ଷ ଗୋଟାଏ ହେଲେ ନାହିଁ । ଆକାଶରେ ଉଠାଉଛି ମାଛକାଟିଆ ମେଘ ଖଣ୍ଡେ, ତଳେ ତା'ର ଚକର କାଟି ଉଡ଼ୁଛି ଚିଲଟାଏ । ଖରା ତାତିରେ କାନ ଦିଇଟା ମୋର ଝାଇଁ ଝାଇଁ କରି ଉଠୁଥାଏ । କଣ୍ଟା ଗଛର ଚଢ଼େଇହଗା ଚିତିରି ମିତିରି ପତର କେଇଟା ତଳେ ବା କି ଛାଇ ମିଳିବ ! ବନ୍‌ର ଢେଉଢେଉ କିଆ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବିଛଣି କିମ୍ବା ପାଦ ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା ତରଭୁଜର କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚିକିଆ ଖେପା କେଇ ଖଣ୍ଡକୁ ଚାହିଁ ଦେଲା କ୍ଷଣି ମନ ଭିତରଟା ସରଗି ଉଠୁଥାଏ । ବହଳ ଅଠାଳିଆ ଛଳରେ ପୂରି ଉଠୁଥାଏ ପାଟିଟା । ଲାଳଗୁଡ଼ିକୁ ପାଟିରୁ କାଢ଼ି ଫିଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ମନ ବଳୁ ନଥାଏ ।

ପାହାଡ଼ମୁଣ୍ଡିଆର ପାଖ ଗୋହିରୀ ଭିତରେ ଥିବା ଅଧାଶୁଖା ଘାସିଆଟାରେ ଜାକିଜୁକି ହୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଥାନ୍ତି ବୁଢ଼ାର ମେଣ୍ଢା ପଲଟି । ହାଲିଆ ହୋଇ ମେଣ୍ଢାଗୁଡ଼ାଙ୍କର ପଛପଟସବୁ ନଇଁ ଆସିଥାଏ । ଛୋଟ ଛୋଟ ଲାଞ୍ଜଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନେ ହଲଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ଧୂଳି ଶୁଙ୍ଘି ଶୁଙ୍ଘି ଜୋରରେ ଛିଙ୍କୁଥାନ୍ତି । ପାଡ଼ିଆର ହୁଡ଼ା ଉପରେ ଥାକୁଲ ଥୁକୁଲ ମେଣ୍ଢାଛୁଆଟାଏ ପଛ ଗୋଡ଼ ଦିଇଟାକୁ ମାଟିରେ ଠେସି ଦେଇ ମଳିଛିଆ ହଳଦିଆପଣା ମେଣ୍ଢାଟାଠୁଁ ଦୁଧ ଖାଇବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ ପହ୍ଲାକୁ ତା'ର ଜୋରରେ ମାରି ଦେଉଥାଏ ମୁଣ୍ଡିଆଟାଏ ଲେଖାଏ । ମେଣ୍ଢାଟି ଦୋବାଉ ଉଠି ପିଠିଟାକୁ ଟିକେ ହୁଙ୍କା କରି ଦେଉଛି, ଅଧିକ

ଦୁଧ ବାହାରି ଆସିବା ପାଇଁ । କୌତୁକରେ ମେଣ୍ଢାଟି ଆଡ଼କୁ ମୁଁ ଚାହିଁ ଦେଲି । ଆଖିରେ ତା'ର ଏକ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଛାପ ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା ।

ବୁଢ଼ା ଜାଖାର୍ ଟିକେ ଭିଡ଼ି ମୋଡ଼ି ହୋଇ ଉଠି ପଡ଼ି ପାଖକୁ ଲାଗି ମୋର ବସିଲେ । ହାତସିଆଁ ମୋଟା ଜାମାଟାକୁ କାଢ଼ି ପକାଇ ଆଖି ପାଖକୁ ଆଣି ବୁଢ଼ା ଭାଞ୍ଜରେ କ'ଣ ଖୋଜିଲେ ହାତ ମାରି ମାରି । ଆଉ ବର୍ଷକ ପରେ ବୁଢ଼ାଙ୍କର ସତୁରି ପୂରିବ । ପିଠି ଚମଡ଼ାରେ ଗହୀରିଆ ଭାଞ୍ଜସବୁ ପଡ଼ି ଗଲଣି । ଚମଡ଼ା ତଳୁ କାନ୍ଧ ହାଡ଼ ଦିଇଟା ବି ବାହାରକୁ ଫୁଟି ବାହାରି ପଡ଼ିଲା ପରି ଦିଶୁଛି । କିନ୍ତୁ ଆଖି ଦୁଇଟି ଦିଶୁଛି ପୂର୍ବ ପରି ନୀଳ – ତାରୁଣ୍ୟର ଚମକ ସେଗୁଡ଼ିକରୁ ଲିଭି ଯାଇ ନି । ଧଳା ଭ୍ରୂରୁ ଦୁଇଟି ତଳେ ଏବେ ବି ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଛି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଖରତା ।

ଥୁରୁ ଥୁରୁ ହାଡ଼ୁଆ ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ଗୋଟାଏ ଛାରପୋକକୁ ବୁଢ଼ା ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଧରି ପକାଇଛନ୍ତି । କାଳେ ସେଟା ଖସି ପଳାଇ ଯିବ, ତେଣୁ ଖୁପିକି ମାଡ଼ି ବସିଛନ୍ତି ଆସ୍ତେ କରି । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଦେଇ ସେ ପୋକଟାକୁ ଯେତେ ଦୂରକୁ ପାରନ୍ତି ମାଟି ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ । ଯିଶୁଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ଛାତି ଉପରେ କ୍ରୁଶ ଚିହ୍ନଟିଏ ଆଙ୍କି ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ହୋଇ କହିଲେ :

"ଏଥର ଯାଆ, ଚାଲି ଯାଆ ରକ୍ତଖୋର ! ବଞ୍ଚିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଯଦି ଅଛି, କହୁଛି ଚାଲି ଯାଆ ! କ'ଣ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ ? ହଁ, ଅଛି, ମନେ ହେଉଛି ... ଯାଆ ... ଅନେକ ରକ୍ତ ତ ଖାଇଛୁ !"

ତା' ପରେ ବୃଦ୍ଧ କାଶୁ କାଶୁ ଜାମାଟାକୁ ପୂରା ଖୋଲି ପକାଇଲେ ଏବଂ ମୁହଁ ଉପରକୁ କରି ତାଙ୍କ କାଠ ତୁମ୍ବାରୁ ଉଷୁମ ପାଣିକୁ ଢୋକ ଢୋକ କରି ପିଇ ଗଲେ । ଖରା ତାତିରେ ତୁମ୍ବାଟା ଗରମ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଢୋକ ଢୋକ କରି ପାଣି ପିଇଲା ବେଳେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ଥୋଡ଼ି ତଳେ ଓହଳି ଆସିଥିବା ଚମଡ଼ା ଓ ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ଘଣ୍ଟିକାଟି ଉଠୁଥାଏ ପଡ଼ୁଥାଏ । ଟପ୍ ଟପ୍ କରି ଖସି ପଡ଼ୁଥାଏ ଦାଢ଼ି ଉପରୁ ଟୋପା ଟୋପା ପାଣି । ନୂଆଣିଆ ଗେରୁଆ ଆଖି ପତାର ଉପରଟା ଛଳ ଦିଶୁଥାଏ ଖରାର ଝଲକରେ ।

ତୁମ୍ବାରେ ଢାଙ୍କୁଣୀଟା ଦେଇ ବୃଦ୍ଧ ଜଣେରକି ମୋ ଆଡ଼କୁ

ବୁଝିଲେ । ତା' ପରି ଅଚିହ୍ନା ତାଙ୍କର ନଜର ମିଶି ଯାଏ ପରି ସେ ଶୁଣିଲ
... ଭିତିଟିକୁ ଭିତରେ ଡେରେ ଚିହ୍ନାର ନେଇ ସ୍ୱେପା ଆଡ଼କୁ ଚାହାଁଇଲେ ।
ଦୂରରେ ଦେଖିବା ଗଛ ପାଖରେ ଧୂଆଁ କରି ନିଆଁ ଜଳିଲା ଭଳି
ଆପ୍ରୋଙ୍ଗ ବୈଶାଖର ଗଛ । ବରାପୋଡ଼ା ପୃଥିବୀ ଉପରେ ସାଙ୍ଘ
ଦଣ୍ଡି ହୋଇ ଝୁରି ପିଟୁଥାଏ ଏବଂ ପବନରେ ବଣ ମହୁର ମହକ ଭାସି
ଆସୁଥାଏ । ଦୁହେଁ କିଛି ସମୟ ନୀରବରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ ସ୍ୱେପା ଆଡ଼କୁ ।
ମେଣ୍ଢାରକ୍ଷା ଡାକ୍ତରଟିକୁ ତାଙ୍କର ଟିକିଏ ପେଲି ଦେଲେ ଏବଂ ପିଲାଦାରଇଗା ଅଙ୍ଗୁଳିଟିକୁ ଦୂରକୁ ଦେଖାଇ କହିଲେ :

"ଏ ମାହାଡାଚାର ଆର ପାଖରେ ଥିବା ସେ ପପ୍‌ଲର ଗଛଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଖି ପାରୁଛ ? ସେ ଜାଗାଟାର ନାମ ହେଉଛି ତୋପଲେଭ୍‌କା । ଆଗେ ସେଟା ଥିଲା ତମିଲିନ୍ ଜମିଦାରଙ୍କ ସଂପତ୍ତି । ଗାଁଟିର ନାମ ବି ତୋପଲେଭ୍‌କା, କୃଷକମାନଙ୍କ ଗାଁ । ଆଗେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଥିଲେ ଭୂମିଦାସ । ମୋ ବାପ ବି ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ଜମିଦାର ୟେଭ୍‌ଗ୍ରାଫ୍ ତମିଲିନ୍‌ଙ୍କ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି, ବାପ ମଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଳାଉଥିଲେ । ମୋ'ତେ ପିଲା ବେଳେ ବାପା ଥରେ କହୁଥିଲେ, ଗୋଟାଏ ପୋଷା ହଂସ ବଦଳରେ ତାଙ୍କ ମାଲିକ ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ପଡ଼ିଶା ଘରୁ କିଣି ଆଣିଥିଲା । ବାପା ମରିଗଲା ପରେ ତାଙ୍କ ଜାଗାରେ ମୁଁ ପୁଣି ଚଳାଉଲି ଜମିଦାରର ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି । ବୁଢ଼ା ମାଲିକକୁ ସେତେବେଳେ ଷାଠିଏ ପାଖାପାଖି ବୟସ । କିନ୍ତୁ ଲୋକଟା ଥିଲା ଖୁବ୍ ମଜଭୁତ୍, ମୋଟା ସୋଟା । ସେ ତା ବୟସ ବେଳେ ଜାର୍‌ର ରକ୍ଷୀ ବାହିନୀରେ ଚାକିରୀ କରୁଥିଲା । ଚାକିରୀ ମିଆଦ ପୂରିଗଲା ପରେ ଜୀବନର ବାକୀ ସମୟତକ ସେ କଟାଉବାକୁ ଘୁଞ୍ଚିଥିଲା ଦନ୍ ନଈ କୂଳରେ । କିନ୍ତୁ କସାକ୍ ସୈନିକମାନେ ଦନ୍ ନଈ କୂଳରେ ଥିବା ବୁଢ଼ାର ସବୁ ଜମିକୁ ସେତେବେଳେ ଦଖଲ କରି ବସିଥିଲେ । ବୁଢ଼ା ସେମାନଙ୍କୁ ଆଉ ବେଦଖଲ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେସବୁର କ୍ଷତିପୂରଣ ବାବଦକୁ ସାରାତଭ୍ ପ୍ରଦେଶରେ ବୁଢ଼ାକୁ ମିଳିଥିଲା ସାତ ହଜାର ଏକର ଜମି । ସବୁତକ ଜମିକୁ ସାରାତଭ୍‌ର ଲୋକଙ୍କୁ ଇଜାରା ଲଗାଇ ଦେଇ ବୁଢ଼ା ନିଜେ ତୋପଲେଭ୍‌କାରେ ରହୁଥିଲା ।

"ଲୋକଟା ଥିଲା ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର । ବାହାରକୁ ବାହାରିଲା ବେଳେ ସବୁ ଦିନେ ଜର୍ଜିଆର ସବୁଠୁ ବଢ଼ିଆ ପଶମର ଲମ୍ବା କୋଟ୍ ସେ ପିନ୍ଧୁଥିଲା । କମରରେ ରେଶମୀ ପଟ୍ଟଦ ବାନ୍ଧି ଝୁଲର ଦେଉଥିଲା ଛୁରାଟାଏ । ସେ ବାହାରକୁ ଗଲେ ମୁଁ ତା'ର ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ଚଳାଉଥିଲି । ବୁଢ଼ା ତୋପଲେଭ୍‌କାକୁ ବାହାରିଲା ବେଳେ ଗାଡ଼ିରେ ବସି ପଡ଼ି ହୁକୁମ ଦେଉଥିଲା :

"ଯେ ବୁଡ଼୍‌ବକ୍, ଜଲଦି ଚଲ !"

"ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଘୋଡ଼ା ଦିଇଟାଙ୍କ ପିଠିରେ ମୁଁ ବସାଇ ଦେଉଥିଲି ଚଟ୍ ଚଟ୍ ଚାବୁକ । ସେମାନେ ପବନ ପରି ଛୁଟି ଚାଲୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଧାଉଡ଼ି ଦେଖିଲେ ଆଖି ଖୋସି ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ବସନ୍ତ ଋତୁର ବନ୍ୟାରେ ସଡ଼କ ସାରା ଭରି ଯାଉଥିଲା ପାଣି ଅଉ ଗାଡ଼ରେ । ଗାଡ଼ିଟା ବିଜୁଳି ଭଳି ସେସବୁ ଦେଇ ଛୁଟିଲା ବେଳେ ଆଗ ଚକ ଦିଟା ଯଦିଓ କିଛି ହେଉନଥିଲା, କିନ୍ତୁ ପଛ ଚକ ଦିଟା ଧଡ଼ଧାଡ଼ ହୋଇ ଫାଟି ଯାଉଥିଲା । ଦିନେ ଆଗକୁ ଆଉରି ଅଧ ମାଇଲିଏ ବାଟ ଯିବାକୁ ଥାଏ, ବୁଢ଼ା ପାଟି କରି କହିଲା : "ଗାଡ଼ି ଫେରା !" ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଗାଡ଼ି ପଛକୁ ମୁହାଁଇଲି । ପୁଣି ସେହି ପାଣି କାଦୁଅ ରାସ୍ତାରେ ପୂରା ଦମ୍‌ରେ ଚାଲିଲା ଗାଡ଼ି । ଏହି ଭଳି ଦୁଇ ତିନି ଥର ଯିବା ଆସିବା କଲା ପରେ ଗାଡ଼ିର ଗୋଟାଏ ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍ ଏବଂ ଚକ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ତା' ପରେ ମାଲିକ ମୋର ଗରଗର ହୋଇ ଗାଡ଼ି ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସି ବାକି ବାଟ ତକ ଗୋଡ଼ରେ ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲା । ମୁଁ ତା' ପଛରେ ଘୋଡ଼ା ଦିଇଟାକୁ ଧରି ଧରିକା ଚାଲିଲି । ମଝିରେ ମଝିରେ ସେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ମଉଜିଆ କାମ କରୁଥିଲା । ଗାଡ଼ିରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ବାଟରେ ଗାଡ଼ିଟାକୁ ଅଟକାଇ ଦେଇ ଆସି ବସୁଥିଲା ମୋ ପାଖରେ । ହାତରୁ ମୋର ଚାବୁକଟାକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ଚିତ୍‌କାର କରି କହୁଥିଲା : "ଆଣ, କିମିତି ଗାଡ଼ି ଚଳାଇବାକୁ ହୁଏ ଦେଖାଇ ଦେଉଛି !" ମୁଁ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବସି ରହି ବୁଢ଼ାର ନାଟ ଦେଖୁଥିଲି । ଚାବୁକରେ ପିଟି ପିଟି ଘୋଡ଼ାଗୁଡ଼ାକୁ ସେ ଲହୁଲୁହାଣ କରି ଦେଉଥିଲା । ମାଲିକର ସେତେବେଳେ ତିନିଟା ଘୋଡ଼ା ଥାଏ ଏବଂ ତିନିଟା ଯାକ ଥିଲେ ଖାଣ୍ଟି ଦନ୍ ଘୋଡ଼ା ।

ଉପରେ ପଡ଼ି ରହେବ ବେଳେ ଘୋଡ଼ା ମିଛି ଦୌଡ଼ୁଥି ପରି ମନେ ହୁଏ, ନଈକୁ ଛୁଟି ପଳେଇ ଯାଉଛି ।

"ମାଳିର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲା ବେଳେ ପଡ଼ି ଭୁଲି ଯେବେ ସେଠି । ଯେତେ ବିଚିତ୍ର ସ୍ୱପ୍ନ ଦିଶେ, କିଏଲା ଘୋଡ଼ାର ପାଖିକୁ ଯେଉଁ ହରି ଦେହ... କେବେକେବେ ପଣାକୁ ଛୁଆଙ୍କୁ ବାହାର କରି ସବୁ କୁହେଁ ପଡ଼ି ଘୋଡ଼ାର ପିଠିରୁ ଖସି ପଡ଼ାଏ—ସ୍ୱପ୍ନରେ ବାଡ଼ ଡେଇଁଲା ପରି । ଘୋଡ଼ାଟା ଉପରକୁ ଖୋଲି ପାଞ୍ଚ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ଡେଇଁ ପଡ଼ି ଯେତେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ି ଯାଏ । ଖାଲରୁ ତା'ର ଧାର ଧାର ରକ୍ତ ବୁହେ, ସେଥରୁ ସେଥା ଯେଉଁଠି ପଡ଼ି ଦେ ଛଟ ହୋଇ ମରି ଯାଏ !.. ତା' ପରେ ଏଡ଼େ ଜୋରରେ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ଲୋଟେ ଘୋଡ଼ାକୁ ଦେଖୁଥିବି ଜରେ... ଏବଂ ସବୁ ଅନ୍ଧ ଘୋଡ଼ାଟା ପଡ଼ିଛି ମଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଏହିପରି କରି ସ୍ୱପ୍ନରେ । ବୁଢ଼ାର କୌଣସି କିଛିକୁ ତିରିଶ ହେଲେ ଜାଗିରି ନିଲ । ସବୁର ଅନ୍ଧ ଘଣ୍ଟ ସେ କରୁଥିଲ ଏସବୁ ଏବଂ ଏସବୁ କଥ ଭେବେ ଖାଲ ଦିଶା ତା'ର ଦିଶୁଥିଲ ଲଲ ଟକ୍ ଟକ୍ ।

"ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଦେଖିଲ ଦିନକୁ କିଛି ନା କିଛି ଘୋଟାଏ କରିବି ଅଛିଲ ଦେ—କେତେବେଳେ ଚଢ଼ି ଖାଉଥିଲ ବ, ଆଉ କେତେବେଳେ ଘୋଡ଼ାକୁ ମାରୁଥିଲ । ସବୁ କରିଛି ଦେଇ ବାକି ବାଟ ପର ଖୁସି ଖୁସିରେ ହେଲଟି ଅଛିଲ । କିନ୍ତୁ ସେସବୁ ଯାହା ହେଲ ନା କହିବି, ମୁନିବଙ୍କ ମୋର ଟିକ ବରରେ ଘୋଟାଏ ମରିଥିବ ହେଲ... ହେଉ ମରି ଗଲଛି... ତା' ଚିନ୍ତା ଲଗଛାନ କରୁଥିବେ । ବୁଢ଼ାର ଦି ନେ ବା ଘରେ ଲଗା ମଳର ଟିକ । ସେ ଟିକ ବୁଢ଼ାର ସ୍ୱଭାବାଙ୍କ ମନକୁ କଲେ । ଅନେ ସ୍ୱଭାବକଙ୍କ ପାଇଁ ଟିକା ପରେ ରହୁଥିଲୁ । କିନ୍ ଦିନେ ବା ନେଇ ଚିତ୍କାର କରି କରି ଦୌଡ଼ି ଅଛିଲ ଅମ ଘରକୁ । ଲଟିତ ଦୁଃଖକୁ ତା'ର ଚିରି ଭୁଲା ଦୁଲା ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ଏବଂ ଅଖିରୁ ଦୁଇ ଧର ଧର ହୋଇ ବହୁଥାଏ । ମୁଁ ଧାଇଁ ଲଖି ଦେଖେ ଲମ୍ବ ବୁଢ଼ା ବାଡ଼ ବର ଅଣ ବାଡ଼ ବାଟରେ ବକୁଡ଼ୁଥାଏ ହୋଇ ଲଗିଛି... ଦିନ ବା'ର ହେଲ ନା, ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ଲଗ ଲଗୁଥ

ବୁଢ଼ା ମୋତେ ସହରକୁ ଡାକିଲା । ରାତିର ପାହାନ୍ତା ବେଳାରୁ ପ୍ରଭୃତିରେ ମଠାଏ । ବୁଢ଼ାର ଉଠର ମଳଜଳା ବୁଦ୍ଧିଟାକୁ ମୋତେ ଜେଣି ଜଣିନ ନାହିଁ । ସହରକୁ ନେଇ ସେଥା ମିଶାରେ ରେଖାଏ ହାତରେ ଅପେକ୍ଷା କଲି ଏବଂ ଉଖାଡ଼ ହୋଇ ରହି ପଡ଼େ ସବୁ ଦେଖିଲି । ଧାନ୍ଦା ପାଟଳ ବାଟେ ନଥିବ ଦିଶା ପଲ ବାଟେ ଥାଇ ଘୋଡ଼ା'କୁ ଖଟାଇ ପକାଇଲି ବାଡ଼ି ପାଏ ଦଉଡ଼ିରେ । ଘୋଡ଼ାଟାକୁ ଖାଇବାର ଧରି ବସିଲି ଅନେକ ରହୁଥିବା ପର ଅନ୍ଧାରୁ । ହେଲେ ପଲିଲ ଘୋଡ଼ାଟାକୁ ଖୋଲି ଦେଲି ଧକ୍କା ମାରି ଏବଂ ଜୋର କରି ବଡ଼ି ଚଲାଇଲି ନାହିଁ । ଚିଲଟା ଉପରେ ଠକାଠକିଲା ଶବ୍ଦ... ଘୋଡ଼ାଟାକୁ ବାନ୍ଧେଇଛି ଧରିଥାଏ । ମାଲିକ ବିଲଖାକୁ ଲଠି ପଡ଼ିଲା ଖଟି ଧରି ବୁଢ଼ା ଖୋଜ ଲଲି । ଘୋଡ଼ାଟା ଉପରେ ବାଧା ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ଦେଖିଲି ବୁଢ଼ା ଲେଖା ବାଟେ ଖସି ପଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଲୁଚା କରି ତା କପାଳକୁ ଦେଖି ବନ୍ଦି ଦେଲି ଘର ପାହାରେ । ପ୍ରାୟ ବିଳମ୍ବରେ ସେ ଲେଖା ବାଟେ ବାହାରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲ । ତା' ପରେ ମୋ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଉପରେ ଚିନ୍ତି ପାହାଡ଼ ଦେଇ ସେ ଦିନ ମୁଁ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲି । ଏହି ଘଟଣା ଘଟିବାର ପାଞ୍ଚ ଦିନ ପରେ ମାଲିକ ଗାଁକୁ ଫେରିବାକୁ ବସିଲ । ଗାଡ଼ିରେ ବିଲଖାଟକୁ ମୁଁ ଧକ୍କା ଦେଇ ପଲ ବେଳେ ଦେଖିଲି ବୁଢ଼ା ମୋ ଘୋଡ଼ାଟାକୁ ନେଇ ତା ଘରକୁ ଅନ୍ଧାରିରେ ଚିତୁଛି । ଅପରେ ବାଧା ଲଗିଲି ଜାଣି ପାରି ବୁଢ଼ା ପଚାରିଲ :

"ଆରେ ଭୁଲା, କାହିଁକା, ଏ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ବାଧା ଲଗିଛି ଲଗାଉଛ ?"

"ଏଥା ଉଚିତ ପଲା ପଳାଇବାକୁ ଚାହିଁଥିଲ", ମୁଁ କହେଇ ଦେଲି ।

"ମାଲିକ ଆଉ କିଛି କହିଲ ନାହିଁ । ଏକ୍ଷଣେ ପାଣି ପଡ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖଣ୍ଡି ହୁରୁଡ଼ି ମାରି ମାରି ଗାଡ଼ିରେ ବସିଥାଏ । ଘରକୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ଅନାଇଲି । ଦେଖିଲି ବୁଢ଼ା ଦେହିନ କପାଳ ଉପରକୁ ବାଡ଼ିଚୁଡ଼ାର ମୁହଁ ରଖି ଭୁଷାଇଛି, ଚୋଡ଼ିଟାକୁ ବି ଅଳ ଜଡ଼ରେ ମୁହାଁଇ ଦେଇଛି ...

ଏହାର ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ବୁଢ଼ାକୁ ଧରିଲା ପକ୍ଷାଘାତ ରୋଗ । ଘମେ ରଢ଼ି ବସି ତାକୁ ନେଇ ଗଲୁ ଉସ୍ତ-ମେଦ୍‌ଭେଦିହା ସହରକୁ । ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କୁ ଟେଜାଇକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ । ସେମାନେ ଅସିଲା ବେଳକୁ ବୁଢ଼ା ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ରହିଥାଏ, ମୁହଁଟି ଦିଶୁଥାଏ କଳା କାଠ ପରି । ସେ ପକେଟ୍‌ରୁ ନୋଟ୍ ବିଡ଼ାଟାଏ ବାହାର କରି ଆମ ଆଡ଼କୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲା । ଘଡ଼ଘଡ଼ ହୋଇ କହି ଉଠିଲା: "ରେ ସୋର୍‌କା ବସ୍ଥ, ମୋତେ ଭଲ କର, ରେ! ମୋ ପାଖରେ ଯା' ଅଛି ତୁମକୁ ଦେଉଛି, ରେ!.."

"କିନ୍ତୁ କ'ଣ ହେବ, ବିଚରା ତା ଟଙ୍କାକୁ ଧରିକି ମଲା । ଭଗବାନ ତା ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି କରନ୍ତୁ! ବୁଢ଼ା ଚାଲିଗଲା ପରେ ତା ସଂପତ୍ତିରେ ମାଲିକ ହେଲା ତା ପୁଅ । ପୁଅଟା ଥିଲା ଗୋଟାଏ ଅଫିସର । ପିଲା ବେଳେ ସେ ଜିଅନ୍ତା କୁକୁର ଛୁଆଗୁଡ଼ାଙ୍କ ଦିହରୁ ଚମଡ଼ା ଛାଲି ଦେଇ ଅଗଣାରେ ଛାଡ଼ି ଦେଉଥିଲା । ଛୁଆଗୁଡ଼ାକ ଛଟ ଛଟ ହୋଇ ଏଣେତେଣେ ଛୁଟୁଥିଲେ । ବାପର ଖୋଳକଳା ଯାକ ପୁଅ ଆଣିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ହୋଇ ଗଲା ପରେ ତା'ର ସେ ବଦ୍‌ମାସୀ ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ଟୋକାଟା ଦେଖିବାକୁ ମଡ଼ମଡ଼ିଆ, ଡେଙ୍ଗା । ମାଇପଙ୍କ ପରି ଆଖିପତା ଦୁଇଟି ଥିଲା ତା'ର କଳା... ସୁନା ଚଷମା ସେ ପିନ୍ଧୁଥିଲା ଏବଂ ଧରିବା ପାଇଁ ସେଥିରେ ଛୋଟ ଫିତାଟିଏ ବି ଲଗିଥିଲା । ଜର୍ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଲା ବେଳେ, ସାଇବେରିଆରେ ଥିବା ଏକ ବନ୍ଦୀ ଶିବିରର ଦାୟିତ୍ୱରେ ସେ ଥିଲା । ବିପ୍ଳବ ପରେ ସେ ଫେରି ଆସିଲା ତୋପଲେଭ୍‌କାକୁ ।

ସେତେବେଳକୁ ମୋ ନାତିମାନେ ବଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତି ଆଉ ସେମାନଙ୍କ ବାପ ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ପୁଅ ମରି ଯାଇଥାଏ । ବଡ଼ ନାତିର ନାମ ସେମ୍ୟୋନ୍ । ମୁଁ ତାକୁ ହାତକୁ ବିହାତ କରାଇ ଦେଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଛୋଟ ନାତିଟା ଥିଲା ଅଭିଯାତ୍ରା । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ରହୁଥାଏ । ଆଉ କେଇ ଦିନ ବା ବଞ୍ଚିବି, ମୋର ଦିନ କାଳ ହୋଇ ଆସିଛି । ଜୀବନ ଦରଜିର ଫିଟିଗଲା ଅଗଟାକୁ କୌଣସି ମୋତେ ଗଣ୍ଠିପକାଇ ଚଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଛି... ଗତ ବସନ୍ତ କାଳରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ବିପ୍ଳବ ଏଠି ହୋଇ ଗଲା । ଆମ ଲୋକମାନେ ଜମିଦାର ପୁଅ ହାତରୁ ସମସ୍ତ ସଂପତ୍ତି

କାଢ଼ି ନେଲେ । ସେଇ ଦିନ ସେମ୍ୟୋନ୍ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲା ଜମିକୁ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟି ଦେଇ ମାଲିକ ଘରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଧନ ଦୌଲତକୁ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ବହି ନେବା ପାଇଁ । ଚାଷୀମାନେ ତା କଥା ମୁତାବକ କାମ କଲେ । ମାଲିକ ଘରର ସମସ୍ତ ଚିଜ ଦରବ ସେମାନେ ବହି ନେଲେ । ଜମିସବୁ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟା ହୋଇ ଗଲା, ସମସ୍ତେ ଜମି ଚାଷ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲେ । ଏମିତି ସପ୍ତାହେ ଖଣ୍ଡ ଗଲା ପରେ ଚାରିଆଡ଼େ ରାଷ୍ଟ୍ର ହୋଇ ଗଲା ଯେ, ମାଲିକ କସାକ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଧରି ପୁଣି ଫେରି ଆସୁଛି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଖତମ୍ କରିବ । ଗାଁରେ ଆମର ମିଟିଂ ବସିଲା — ଷ୍ଟେସନକୁ ଦୁଇଟା ଗାଡ଼ି ପଠା ଗଲା ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଆଣିବା ପାଇଁ । ସେଇ ସପ୍ତାହରେ ଯିଶୁଙ୍କ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଉତ୍ସବ — ଇଷ୍ଟର ପର୍ବ ପଡ଼ୁଥାଏ । ଲାଲ ଫୌଜ ଆମ ପାଇଁ ଗୁଳି ବନ୍ଧୁକ ଆଦି ପଠାଇ ଦେଲେ । ତୋପଲେଭ୍‌କା ଗାଁର ଚାରି ପାଖରେ ଆମେ ଖାଇ ଖୋଳିଲୁ । ମାଲିକର ପୋଖରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖାଇ ଖୋଳା ହୋଇ ଗଲା ।

"ହେଇ ସେଇ ମାହାରା ପଛକୁ ଯେଉଁ ବାସନା ଫୁଲର ବୁଦାସବୁ ଦେଖା ଯାଉଛି ତା'ରି ପାଖେ ପାଖେ ଆମ ଲୋକମାନେ ଖାଇରେ ଜଗି ରହିଲେ । ମୋ ନାତି ଦିହେଁ, ସେମ୍ୟୋନ୍ ଓ ଆନିକେଇ ବି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ସକାଳେ ଘରୁ ଖାଦ୍ୟପେୟ ନେଇ ଖାଇ ପାଖରେ ଦେଇ ଆସୁଥାନ୍ତି । ଦିପହର ବେଳକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଉଠିଲା, ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଦଳେ ଅଶୁଆର ସୈନ୍ୟ ଦେଖାଗଲେ । ଆକ୍ରମଣ କଲା ଢଙ୍ଗରେ ସେମାନେ ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ଆସୁଥାନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଝଲସି ଉଠୁଥାଏ ସେମାନଙ୍କ ତରବାରିସବୁ । ଆମ ଘର ଅଗଣାରୁ ମୁଁ ଅନିଷା କଲି । ସେମାନଙ୍କ ନେତା ଗୋଟାଏ ଧଳା ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ତରବାରି ହଲାଇ ହଲାଇ ଆସୁଥାଏ । ତା' ପରେ ସେମାନେ ପାହାଡ଼ କଡ଼କୁ ଗଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ — ଅଖାପଟ ଭିତରୁ ଚଣାସବୁ ଗଡ଼ିଲା ପରି । ଧଳା ଘୋଡ଼ାଟିର କଦମ୍ ଚଳା ଚାଲିରୁ ମୁଁ ଜାଣି ପାରିଲି ସେ ମୋ ମାଲିକର ଘୋଡ଼ା । ତା' ପରେ ତା' ଉପରେ ବସିଥିବା ସବାର ଜଣକୁ ଚିହ୍ନିବାରେ ଅସୁବିଧା ରହିଲା ନାହିଁ... ଦି ଦି

ଚାର ସେମାନଙ୍କୁ ମିଳି ଲୋକମାନେ ଉଠାଇ ନେଲେ । ଭିଡ଼ ତୃତୀୟ ଧର ସେମାନେ ମିଳିକି ଭାରି ଉଷ୍ଟ ଦେବ୍ ଘୋଷେ ପଡ଼ି ରଣା କଟା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲେ ... ଏକ ବେଳକୁ ଲଢ଼ାଇ ଶେଷ । ଘର ଭିତରୁ ବାହାରି ଗୁରି ଏକକୁ ମୁଁ ଚାହିଁ ପଳାଇଲି । ଜମିର ଦଳେ ଲୋକଙ୍କୁ କସାକ୍ ସେ ତ୍ରାସରେ ଲୋକମାନେ ଜମିଦାରଙ୍କ କୋଠା ଆଡ଼କୁ ଅଡ଼ାଇ ଅଡ଼ାଇ ନେଉଥାନ୍ତି । ମୁଁ ମୋ ବଙ୍କୁରୀ ବାଡ଼ି ଖଣ୍ଡକ ଧରି ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲି ।

“ଜମିଦାରଙ୍କ ଅଗଣାରେ ଆମ ଚାଷୀମାନେ ମେଣ୍ଢା ପଲଟିଏ ପରି ଚକ୍ଚକି ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଚାରି ପାଖରେ ଘେରି ରହିଥାନ୍ତି କସାକ୍ମାନେ ... ମୁଁ ପାହାଚ ଉପରକୁ ଉଠି ଯାଇ ପଚାରିଲି :

“ପିଲାଏ, କହି ପାରିବ ମୋ ନାତି ଦିହେଁ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ?”

“ଭିଡ଼ ଭିତରୁ ସେ ଦିହେଁ ଜବାବ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ କଥା ହେବା ପାଇଁ ଆଗେଇ ଗଲା ବେଳେ ଦେଖିଲି, ବାରଣ୍ଡାର ପାହାଚ ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସୁଛି ମାଲିକ । ମୋ ଉପରେ ତା’ ନଜର ପଡ଼ି ଯିବା କ୍ଷଣି ସେ ଗର୍ଜି ଉଠିଲା :

“ତୁ ବୁଢ଼ା ଜାଖାର୍, ନା ରେ ?”

“ହଁ, ହଜୁର !”

“ତୁ ଏଠି କ’ଣ କରୁଛୁ ?”

“ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପାହାଚ ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ମାଲିକ ପାଦ ତଳେ ଅଣ୍ଡେଇ ପଡ଼ିଲି ।

“ହଜୁର, ମୁଁ ମୋ ନାତି ଦିହିଙ୍କ ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ଆସିଛି । ଆପଣ ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ମାଲିକ ! ଜୀବନ ସାରା ମୁଁ ହଜୁରଙ୍କ ବାପାଙ୍କ ସେବା କରିଛି । ସେ ଆଜି ନାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଅତ୍ମାର ସଦ୍ଗତି ହେଉ ! ମୁଁ କ’ଣ କରିଛି, ଆପଣଙ୍କ ମନେ ଥିବ, ଆଜି ଏ ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ମୋତେ ଦୟା କରନ୍ତୁ, ମାଲିକ !..”

“ଶୁଣ ଜାଖାର୍, ତୁ ମୋ ବାପାଙ୍କ ସେବା କରିଛୁ, ସେଥି ପାଇଁ ତୋ ପ୍ରତି ମୋର ସମ୍ମାନ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ତୋ ନାତିମାନଙ୍କୁ ମୁଁ

ମାଫ୍ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ସେ ଦିଇଟା ହାଡ଼େ ହାଡ଼େ ବଦ୍ମାସ । ମୁଁ ଚାହେଁ ଭଗବାନ ତୋତେ ଭଲରେ ରଖନ୍ତୁ, ବୁଢ଼ା !”

“ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ହୋଇ ତା ଗୋଡ଼ ପାପୁଲିକୁ ଧରି ଚୁମା ଖାଇଲି ! କହିଲି :

“ଦୟା କରନ୍ତୁ ହଜୁର ! ଆପଣଙ୍କର ଏ ବୁଢ଼ା ଜାଖାର୍ ଆପଣଙ୍କୁ ଖୁସି କରାଇବା ପାଇଁ କ’ଣ କରିଛି, ଦୟା କରି ଟିକେ ମନେ କରନ୍ତୁ । ମୋତେ ମାରି ଦିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ ହଜୁର । ସେମ୍ୟୋନ୍ର ପୁଅଟି ମା ଦୁଧ ଛାଡ଼ି ନି ହଜୁର !”

“ତା’ ପରେ ସେ ତା’ର ଖୁସବ୍ବୋଲ ସିଗାରେଟ୍ଟିଏ ବାହାର କରି ନିଆଁ ଧରାଇଲା । ଉପରକୁ ଫୁଙ୍କାଏ ଧୂଆଁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ କହିଲା :

“ଯାଆ, ତୋ ସେ ବଜାତ୍ ନାତି ଦିଇଟାଙ୍କୁ କହ ମୋ ଘର ଭିତରକୁ ଆସିବେ । ସେମାନେ ଯଦି ମାଫି ମାଗିବେ, ତେବେ ଭଲ କଥା । ନହେଲେ ଛାତିଆରେ ପିଟି ପିଟି ସାବାଡ଼୍ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ମୋ ସେନାଦଳରେ ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦେବି । ସେମାନଙ୍କ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହୁଏତ ଏହି ଭଳି ଭାବେ ହୋଇ ପାରିବ ।”

“ମାଲିକର କଥା ଶୁଣି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୁଁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲି ନାତିମାନଙ୍କ ପାଖକୁ । ସେମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଧରି କହିଲି :

“ଯାଆ ଟଗଲ, ହଜୁରଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଧରି ମାଫି ମାଗ । ସେ ମାଫି ନଦେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡେନ୍ସୁ ଉଠିବ ନାହିଁ !”

“ସେମ୍ୟୋନ୍ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ମୋ ଆଡ଼କୁ ଟିକେ ଚାହିଁଲା ବି ନାହିଁ । ଅଗଣାରେ ବସି କାଠି ଖଣ୍ଡକରେ ମାଟି ଉପରେ ଗାର କାଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଉ ମୋ ଆନିକେଇ ! ମୋତେ କଟମଟ କରି ଚାହିଁ, ଧଡ଼କେଇ କି କହିଲା :

“ଯାଅ, ତୁମ ମାଲିକକୁ କୁହ, ଆମ ବେକେ ଜାଖାର୍ ଜୀବନ ସାରା ତା ଗୋଡ଼ ଘଷି ଘଷି ଆସିଛି, ତା’ ପୁଅ ବି ସେଇଆ କରି କରି ମଲା, କିନ୍ତୁ ଜାଖାର୍ର ନାତିମାନେ ସେ କଥା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଯାଅ, କୁହ ତୁମ ମାଲିକକୁ !”

“ତା ହେଲେ ସୋର୍କା ବସ୍, ତୁ ଯିବୁ ନାହିଁ ?”

"ନା, ଯିବି ନାହିଁ!"

"ଏଠି ରହିବା, ତୋ ପାଇଁରେ ତ ମରିବା ଜୀଇବା ସମାନ! ତୁ ସେ ସେମ୍ୟୋନ୍‌ଟାକୁ ଖାଇବା ପାଇଁରେ ଟାଣୁଛୁ! ତା ଘା ପିଲାକୁ ଦେଖିବ କିଏ ସେ?"

"ଦେଖିଛି, ସେମ୍ୟୋନ୍ କାଠିରେ ଖାଉ କାଟିଲା ବେଳେ ହାତଟା ତା'ର ଥରୁଥାଏ। ମୁହଁରୁ ବାସ୍ପ ବାହାରୁ ନଥାଏ। ଚୋକାଟା ଛୁଡା ପାଇଟି ଯାଇଥାଏ ବଳଦଟାଏ ପରି।

"ହେଲେ ତୁମେ ଏଠୁ ଚାଲି ଯାଅ, ମୁଁ ହାତ ଯୋଡ଼ିକି କହୁଛି ତୁମକୁ ଦାଦା। ଆମ ମନକୁ ଦୁର୍ବଳ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ନା!" ଅନିକେଇ କେହୁରା ହୋଇ କହିଲା।

"ମୁଁ ଯିବି ନାହିଁ! ତୋ ଆଖିରେ କ'ଣ ଛୁଆ ନାହିଁ, ଆରେ ହାରାମଜାଦା! ସେମ୍ୟୋନ୍‌ର ଯଦି କିଛି ହୁଏ, ତା ଅନିସ୍ୟା ପରା ଜୀବନ ହରାଇ ଦବ!.."

"ସେମ୍ୟୋନ୍ ଧରିଥିବା କାଠି ଖଣ୍ଡକ କଡ଼ କଡ଼ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗି ମାଟିରେ ପଡ଼ି ଗଲା।

"ମୁଁ ଅପେକ୍ଷା କରି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ। କିନ୍ତୁ ସେମ୍ୟୋନ୍ ପାଟିରୁ ପଦେ ହେଲେ କଥା ଫିଟୁ ନଥାଏ।

"ସେମ୍ୟୋନ୍, ମୋ ସୁନାଟା ପରା! ଏ ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ତୁ ହିଁ ମୋର ଏକ ମାତ୍ର ସାହା! ମୋ କଥା ଟିକିଏ ବୁଝ ଭଲା! ଚାଲ, ମାଲିକ ପାଖକୁ ଟିକିଏ ଚାଲ!"

"ମୋ କଥା ଶୁଣି ଅନିକେଇ ଏକେବାରେ ନିଆଁବାଣ ହୋଇ ଗଲା। କହିଲା, "ଆମେ ଅନେକ ବୁଝିଛୁ, ଆମେ ଯାଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ। ଯାଅ, ତୁମେ ତା ଗୋଡ଼କୁ ଯାଇ ଚାଟ!"

"କ'ଣ କହିଲୁ, ମାଲିକ ଗୋଡ଼ ତଳେ ମୁଁ ପଡ଼ି ଗଲି ବୋଲି ତୁ ମୋତେ ଖୁଣ୍ଟା ଦେଉଛୁ? ମୁଁ ତ ଏମିତି କରି କରି ବୁଢ଼ା ହେଲିଣି। ମାଉ ଛନ ପରିବର୍ତ୍ତେ ମାଲିକର ଚାବୁକ ମୁଁ ଚାଖିଛି... ଆଜି ମୋ ନାତିଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଧରି ଦେଲେ ମୋ ମାନ ତଳେ ପଡ଼ି ଯିବ ନାହିଁ।"

"ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଅଣ୍ଟେଇ ପଡ଼ି, ମାଟିରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ କେହୁରା

ହୋଇ କହିଲି। ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନେ ନଦେଖିଲା ଭଳି ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦେଲେ।

"ଯାଉଛ ନା ଏଠୁ କେକେ!.. ନଯିବ ଯଦି ତୁମକୁ ଏଠି ଖୁନ୍ କରି ଦେବି କହୁଛି!" ଅନିକେଇ ଗର୍ଜି ଉଠି କହିଲା। ପାଟିରୁ ତା'ର ଫେଣ ବାହାରି ପଡୁଥାଏ। ଫାନ୍ଦରେ ପଡ଼ିଥିବା ହେଟା ବାଘଟାଏ ପରି ହିଂସ୍ର ହୋଇ ଉଠିଥାଏ ଆଖି ଦିଇଟା ତା'ର।

"ତା' ପରେ, ମୁଁ ଫେରି ଗଲି ପୁଣି ମାଲିକ ପାଖକୁ। ଆଗରେ ତା'ର ଆଣ୍ଠେଇ ପଡ଼ି ଗୋଡ଼ ଦିଇଟାକୁ ଏତେ ଜୋରରେ କାବୁଡ଼ି ଧରିଲି ଯେ, ସେ ଆଉ ମୋତେ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ି ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ। ମୋ ହାତ ଦିଇଟା ଅସାଡ଼ ହୋଇ ଗଲା, ତୁଣ୍ଡରୁ କଥା ଫିଟିଲା ନାହିଁ।

"ମାଲିକ ପଚାରିଲା, "ତୋ ନାତିମାନେ କ'ଣ କହିଲେ?"

"ହଜୁର ସେମାନେ ଆସିବାକୁ ଭୟ କରୁଛନ୍ତି..."

"ଓଃ, ସେମାନେ ଭୟ କରୁଛନ୍ତି..." ଏତକ କହି ମୋ ମୁହଁକୁ ତା ବୁଟ୍ ଜୋତାରେ ଲଟିଟାଏ ବସାଇ ଦେଇ ସେ ବାରଣ୍ଡା ଆଡ଼କୁ ଚାଲି ଗଲା।

କହୁଁ କହୁଁ ବୁଢ଼ା ଜାଖାର୍ ଅଟକି ଗଲେ— ନିଶ୍ୱାସର ଗତି ତାଙ୍କର ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଲା। ମୁହଁଟା ଲୁଥି ହୋଇ ଯାଇ, ପାଉଁଶିଆ ପଡ଼ି ଆସିଲା। ଲମ୍ବା ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସକୁ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟରେ ଆୟତକୁ ଆଣି, ଶୁଖିଲା ଓଠକୁ ହାତରେ ପୋଛି ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦେଲେ। ଏତିକି ବେଳେ ଗାଡ଼ିଆ ସେ ପାଖରେ ଟିଲଟାଏ ଡେଣା ଦିଇଟାକୁ ବଙ୍କେଇ ଝାମ୍ପି ପଡ଼ିଲା ଘାସ ବୁଦା ଭିତରକୁ। ଘାସ ଗହଳି ଭିତରୁ ଧଳା ଚଢ଼େଇଟିଏ ଥାବାରେ ଧରି ପୁଣି ଆକାଶକୁ ଉଠିଗଲା। ଚଢ଼େଇଟିର ଧଳା ଧଳା ପରସବୁ ବରଫ ଟୁକୁରା ପରି ବିଛି ହୋଇ ଗଲା ଚାରିଆଡ଼େ। ସବୁଜ ଘାସବୁଦା ଉପରେ ଧଳା ଚକ୍ ଚକ୍ ପରଗୁଡ଼ିକ ଆଖିକୁ ଅସହ୍ୟ କଟୁ ଲାଗୁଥାଏ। ବୃଦ୍ଧ ସୁଁ ସୁଁ କରି ନାକ ସଫା କରି ତାଙ୍କ ହାତସିଆଁ ଜାମା କାନିରେ ଆଙ୍ଗୁଠିଗୁଡ଼ିକୁ ପୋଛି ନେଇ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲେ:

"ମୁଁ କିନ୍ତୁ ମାଲିକର ପିଛା ଛାଡ଼ିଲି ନାହିଁ। ତା ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲି। ସେତିକିବେଳେ ଅନିସ୍ୟା ତା କୋଡ଼ଛୁଆଟିକୁ କାଖେଇ ଧାଇଁ

ଧାଇଁ ଆସିଲି । ଘାସ ଗୁଡ଼ା ଉପରକୁ ଖସି ପଡ଼ିଥିବା ଟିଲଟା ପରି ସେ ଟିପ ଖସି ପଡ଼ିଲ ତା ସ୍ୱାମୀ ଉପରକୁ । ସେମ୍ୟୋନ୍‌ର ବାହୁ ଦୁଇଟି ଭିତରେ ଏକେବାରେ ଜଡ଼ ଭଳି ଯାଇ ହୋଇ ଗଲ ସେ ...

"ମାଲିକ ପରିଚାରକମାନଙ୍କୁ ଡାକି ସେମ୍ୟୋନ୍ ଓ ଆନିକେଇକୁ ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ପରିଚାରକ ଓ ଆଉ ଛଅ ଜଣ କସାକ୍ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ନେଇ ମାଲିକର ବଗିଚା ଆଡ଼କୁ ନେଇ ଗଲେ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲି । ଆନିସ୍ୟା ଛୁଆଟିକୁ ତା'ର ଅଗଣା ମଝିରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ମାଲିକ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇ ସେମ୍ୟୋନ୍ ଚାଲିଥାଏ । ଘୋଡ଼ାଶାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ମାଟି ଉପରେ ବସି ପଡ଼ିଲ ସେ ।

"ବସି ପଡ଼ିଲୁ କାହିଁକି ବେ ?" ମାଲିକ ପଚାରିଲ ।

"ମୋ ଜୋତା ଭିତରଟା ପୋଡ଼ି ହୋଇ ଯାଉଛି । ଏ ଦିଇଟାକୁ ଆଉ ପିନ୍ଧି ପାରିବି ନାହିଁ ।" ଟିକିଏ ମୁରୁକି ହସା ଦେଇ ସେମ୍ୟୋନ କହିଲ ।

"ତା' ପରେ ଜୋତାକୁ ଗୋଡ଼ରୁ ଖୋଲି ମୋ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ କହିଲ :

"ଜେଜେ, ଏ ଦିଇଟାକୁ ନେଇ ଯା ପିନ୍ଧିବ । ପିନ୍ଧିବାକୁ ତମକୁ ଆରାମ ଲାଗିବ, ଜୋଡ଼ିକିଆ ତଳି ଏଥିରେ ଲଗିଛି ।"

"ଜୋତା ହଳକୁ ଧରି ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଚାଲିଲି । ବାଡ଼ ପାଖକୁ ନେଇ କସାକ୍‌ମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଡ଼ ସହିତ ଲଗାଇ ଛିଡ଼ା କରାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ବନ୍ଧୁକରେ ଗୁଳି ଭରି କଲେ । ମାଲିକ ଗୋଟାଏ ପାଖରୁ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ନଖକଟା କତୁରୀରେ ନଖ କାଟିବାକୁ ଲଗିଲ । ତା'ର ସେଇ ଧୋବ ଫରଫର ହାତ ପାପୁଲିଟା ମୋତେ ପରିଷ୍କାର ଦିଶୁଥାଏ ।

ମୁଁ ମାଲିକକୁ କହିଲି :

"ହଜୁର, ସେମାନଙ୍କ ପେଣ୍ଟ ଜାମା ବିଖଣ୍ଡ ଖୋଲି ଦେବାକୁ ଆଜ୍ଞା ହେଉ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଭଲ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି, ଦରକାର ବେଳେ ପିନ୍ଧା ପିନ୍ଧି କରିବୁ । ଆମେ ପରା ଗରିବ ଲୋକ, ଆଜ୍ଞା ।"

"ସେମାନେ ନିଜେ ଖୋଲି ଦେଇ ପାରନ୍ତି", ମାଲିକର ହୁକୁମ ହେଲ ।

"ଆନିକେଇ ପେଣ୍ଟଟାକୁ ଖୋଲି ଓଲଟାଇକି ଟାଙ୍ଗି ଦେଲ ବାଡ଼ରେ । ପେଣ୍ଟ ପକେଟ୍‌ରୁ ତମାଖୁ ପୁଳାଟିଏ କାଢ଼ି ନେଇ ସିଗାରେଟ୍ ଖଣ୍ଡେ ବଳି ନିଆଁ ଧରାଇଲ । ଗୋଟାଏ ଗୋଡ଼କୁ ଆଗକୁ କରି ଉପରକୁ ଧୂଆଁ ଛାଡ଼ିଲ, ବାଡ଼ ଉପରକୁ ଛେପ ଲଣ୍ଡା ଲଣ୍ଡା ପକାଉଲା ... ଆନିକେଇର ଦେଖା ଦେଖି ସେମ୍ୟୋନ୍ ବି ଏକେବାରେ ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ପଡ଼ିଲ । ଦିହରେ ଅଣ୍ଡର ଉଏର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ରଖିଲ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଣ୍ଡରୁ ଟୋପିଟାକୁ କାଢ଼ିବାକୁ ଭୁଲି ଗଲ ସେ ... ମୋତେ ଲଗୁଥିଲ, ସେ କ'ଣ କରୁଛି ନିଜେ ବି ଜାଣି ପାରୁ ନଥିଲ ... ମୋ କଥା ସେତେବେଳକୁ କହିଲେ ନସରେ, ଘଡ଼ିଏ କାଳୁଆ ମାରି ଯାଉଥିଲି ତ, ଆଉ ଘଡ଼ିକୁ ଝାଳରେ ବୁଡ଼ି ଯାଉଥିଲି । କପାଳରେ ହାତ ମାରି ଦେଖିଲି ଝାଳଗୁଡ଼ାକ ବସନ୍ତ ଋତୁର ନଈ ପାଣି ପରି ଥଣ୍ଡା ଲଗୁଛି ... ସେମ୍ୟୋନ୍‌ର ଚଉଡ଼ା ଛାତିଟା ବହଳ ବାଳରେ ଢାଙ୍କି ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡରେ ଟୋପିଟିକୁ ଦେଇ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଏ ... ସ୍ୱାମୀର ଟୋପିପିନ୍ଧା ଲଙ୍ଗଳା ରୂପଟାକୁ ଦେଖି, ଆନିସ୍ୟାର ନାରୀ ହୃଦୟ ଥୟ ଧରି ପାରିଲ ନାହିଁ । ସେମ୍ୟୋନ୍‌କୁ କୁଣ୍ଢାଇ ପକାଇ ତା' ବାହୁ ଦୁଇଟି ଭିତରେ ଓକ୍ ଗଛରେ ଲତା ମାଡ଼ିଲା ପରି ସଟି ଗଲ । ସେମ୍ୟୋନ୍ କିନ୍ତୁ ଆନିସ୍ୟାକୁ ଠେଲି ଦେଇ କହିଲ :

"ମୋଠୁଁ ଦୂରେଇ ଯାଆ କହୁଛି !.. ପାଗିଳୀ ଭଳି ହଅ ନା !.. ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଏମିତି କ'ଣ ହେଉଛୁ ! ଦେଖୁଛୁ ପରା ମୋ ଦିହରେ କିଛି ନାହିଁ ... ତୋତେ ଟିକେ ସରମ ଲଗୁ ନି ?"

ଆନିସ୍ୟା କିନ୍ତୁ ତା ମୁଣ୍ଡ ବାଳକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ମିଣ୍ଡାର ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲ :

"ଆମ ଦିହିଙ୍କୁ ଗୁଳି କର !.."

ମାଲିକ ନଖକଟା ଟିକି କତୁରୀଟିକୁ ପକେଟ୍‌ରେ ପୂରେଇ ଦେଇ ପଚାରିଲ :

"ତେବେ ଗୁଳି କରିବି ?"

"ଭଲ ବୁଝି, ବଦ୍‌ମାସ, ସଇତାନ!" ଅନିସ୍ୟା ଜବାବ ଦେଲା ।

"କ'ଣ ? ମାଲିକକୁ ପୁଣି ଏ କଥା !"

"ତା' ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ତାକୁ ବାନ୍ଧିପକା !" ମାଲିକ ହୁକୁମ ଦେଲା ।

"ଅନିସ୍ୟା ବୁଝି ପାରିଲା ଅଜାଣତରେ ପାଟିରୁ ତା'ର କ'ଣ ବାହାରି ଯାଇଛି । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଆସିଲା । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ ଅନେକ ଡେରି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା — ନେଡ଼ିଗୁଡ଼ କହୁଣିକୁ ବହିଲା ପରି । କସାକ୍‌ମାନେ ଦୌଡ଼ିରେ ଦିଇ ଜଣଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିଲା ବେଳେ କିରି କିରି ହୋଇ ହସୁଥାନ୍ତି । ବିଚରା ନିରୀହ ସ୍ତ୍ରୀଟି ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ, ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ତା ସହିତ ଟାଣି ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା ସେମ୍ୟୋନ୍ ମଧ୍ୟ ... ମାଲିକ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଆଗେଇ ଆସି ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରି ପଚାରିଲା :

"ତୋ ଜୁଆଟି ପାଇଁ ତୁ ହୁଏତ ମାଫି ଚାହିଁବୁ, ନା ?"

"ହଁ ଚାହିଁବି", ସେମ୍ୟୋନ୍ ବିକଳରେ କହି ପକାଇଲା ।

"ଖୁବ୍ ଭଲ କଥା, ତେବେ ମୋତେ ମାଫି ମାଗିବାରେ ବିଳମ୍ବ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଏଥର ଭଗବାନଙ୍କୁ ମାଫି ମାଗ !"

"ସେମାନେ ସେମ୍ୟୋନ୍ ଆଉ ଅନିସ୍ୟାକୁ ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଗୁଳି କରି ଦେଲେ ... ଅନିକେଇକୁ ଗୁଳି କଲା ବେଳେ ସେ ଟିକେ ଆଗକୁ ଝୁଙ୍କି ଆସିଲା, ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତଳେ ପଡ଼ି ଗଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ଅଣ୍ଟୁ ଉପରକୁ ନଇଁ ଆସି, ହଠାତ୍ ମୋଡ଼ି ହୋଇ ଯାଇ ମୁହଁ ଉପରକୁ କରି ଦେଲା ଏବଂ ତା' ପରେ ପଡ଼ି ଗଲା ପଛେଇକି । ମାଲିକ ତା ପାଖକୁ ଆଗେଇ ଆସି ଆସ୍ତେ କରି ପଚାରିଲା :

"ତୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ ? ତା ହେଲେ ମାଫି ମାଗ । ପଚାଶ ଚାବୁକ ଦେଇ, ଯୁଦ୍ଧକୁ ତୋତେ ପଠାଇ ଦେବି !"

"ଅନିକେଇ ପାଟିରେ ପାଟିଏ ଛେପ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ମାଲିକ ମୁହଁକୁ ଛାଟି ଦେବା ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ ତା'ର ସେ ତାକତ୍ ଆଉ ନଥିଲା । ଛେପଗୁଡ଼ାକ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗଡ଼ି ଆସିଲା ତା'ର ଦାଢ଼ି ଉପରକୁ ... ରାଗରେ ମୁହଁଟା ତା'ର ପଡ଼ିଗଲା ଶେତା,

କିନ୍ତୁ କ'ଣ ହେବ, ଇତି ମଧ୍ୟରେ ତିନିଟା ଗୁଳି ତା ଦିହରେ ଫୁଟି ଯାଇଥାଏ ...

"ତାକୁ ନେଇ ଯାଅ, ସଡ଼କ ଉପରେ ପୋପାଡ଼ି ଦିଅ !" ମାଲିକ ହୁକୁମ ଦେଲା ।

"କସାକ୍‌ମାନେ ଅନିକେଇକୁ ଧରି ବାଡ଼ ଡିଆଁଇ ସଡ଼କ ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ । ଠିକ୍ ସେତିକି ବେଳେ ତୋପଲେଭ୍‌କାରୁ ଦଳେ କସାକ୍ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ ଆସୁଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଥିଲା ଦୁଇଟା ଗୋଲନ୍ଦାଜ କମାଣ । ମାଲିକ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଗୋଟାଏ ବାଘୁଣୀ ବେଙ୍ଗ ପରି ବାଡ଼ଟାକୁ ଫକ୍‌କିନା ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲା । ସଡ଼କ ଉପରେ ଦୁହାଟ ଛାଡ଼ି କହିଲା :

"ଏ ଘୋଡ଼ାସବାର, ଏ ବଜ୍ଜାତ୍ ଉପରେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ାଇ ଦିଅ !.."

"ମାଲିକ କଥା ଶୁଣି ମୋ ଲୋମସବୁ ଟାଙ୍କୁରି ଉଠିଲା । ଗୋଟିଏ ହାତରେ ସେମ୍ୟୋନ୍‌ର ବୁଟ୍ ଆଉ ଅନ୍ୟ ହାତରେ ତା ଜାମା ପେଣ୍ଟ ମୁଁ ଧରିଥାଏଁ । ଗୋଡ଼ ଦିଟା ମୋର ଲାଗୁଥାଏ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା ପରି ... । ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କ ଦିହରେ ତ ପୁଣି ଭଗବାନ ଅଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଘୋଡ଼ା ମୋ ଅନିକେଇ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଦେଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ି ଚାଲି ଗଲେ ... ମୁଁ ନିଜକୁ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲି ନାହିଁ, ବାଡ଼ ଉପରକୁ ଟଳି ପଡ଼ିଲି । ଆଖି ଦିଇଟା ମୋର ପଡ଼ା ଦିହରେ ଲାଖି ହୋଇ ଗଲା, ପାଟି ବି ଖୋଲିଲା ନାହିଁ ... ଗୋଲନ୍ଦାଜ କମାଣ ଲାଗିଥିବା ଗାଡ଼ିର ଗୋଟାଏ ଚକ ଅନିକେଇର ଗୋଡ଼ ଉପରେ ଚଢ଼ି ଗଲା ... ଲୁଟିର ଟାଣୁଆ ଚମଡ଼ା ପରି ପ୍ରଥମେ ଗୋଡ଼ ଦି'ଟା କଡ଼ କଡ଼ କରି ଉଠି, ତା'ପରେ ସୋଲ ପରି ଚେପା ହୋଇ ଗଲା ... ଭାବିଲି ଅନିକେଇ ଆଉ ଏ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହି ପାରିବ ନାହିଁ, ତା ପ୍ରାଣ ବାହାରି ଯିବ । କିନ୍ତୁ ମୁହଁରୁ ତା'ର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଶବ୍ଦ ବାହାରିଲା ନାହିଁ ... ସଡ଼କ ଉପରୁ ମାଟି ମୁଠାଏ ଗୋଟାଇ ଆଣି ପାଟି ଭିତରେ ସେ ପୂରାଇ ଦେଲା ... ମାଟିତକ ଚୋବାଇ ଚୋବାଇ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲା ସେ ମାଲିକକୁ — ଆଖି ଦୁଇଟି ତା'ର ଦିଶୁଥିଲା ଆକାଶ ପରି ସ୍ୱଚ୍ଛ ଆଉ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ...

"ସେ ଦିନ ବଢ଼ିଥିବା ଝେଙ୍କଙ୍କୁ ଭୁଲି ଯିବି ମାଲିକ ମାଫି ଦେବ । କେବଳ ପରିବେନି ବଢ଼ିଯିବ ତା'ର ମନର ଗର୍ବ ଯୋଗୁ ...

ଟମ୍ପସ୍ଲ ଢୋକ ଢୋକ କରି ପୁଣି ପେଟେ ପାଣି ପିଇ ନେଲେ ବୁଢ଼ା ଜାଖାର୍ । ମଇଳା ଓଠ ଦୁଇଟିକୁ ହାତରେ ପୋଛି ନେଇ ବୃଦ୍ଧ ଦୁଃଖର ସହିତ ଗପଟି ଶେଷ କଲେ :

"ବୁଝିଲ, ଉଡ ବର୍ଷକୁ ଖତ ଖାଇଗଲାଣି । କେବଳ ପଡ଼ି ରହିଛି ଏହି ଝାଉସବୁ, ଯେଉଁଠି ଆମ ଋଷୀମାନେ ଜମି ପାଇଁ ଲଢ଼େଇ କରିଥିଲେ । ଅଳି ଘାସ ମାଡରେ ସେସବୁ ପୂରି ଉଠିଛି ... । ଆନିକେଇକୁ ସେ ଦିନ ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ତା'ର ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟିକୁ । ହାତ ଦୁଇଟିରେ ଭରା ଦେଇ ଏବେ ସେ ଯାଆ ଆସ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ମନରେ ତା'ର ଅକଳନ ଆନନ୍ଦ । ପ୍ରତିଦିନ ଦୁଆର ଚଉକାଠ ପାଖରେ ସିଏ ଏବଂ ସେମ୍ୟୋନ୍‌ର ଟିକି ପୁଅଟି ନିଜର ଉଚ୍ଚତା ମାପନ୍ତି । ପୁଅଟି କ୍ରମଶଃ ଆନିକେଇକୁ ଉଚ୍ଚତାରେ ଟପି ଯାଉଛି ... ଶୀତ ଦିନେ ଗାଈଆଳ ପୋଖରୁ ପଇକୁ ପାଣି ପେଇବା ପାଇଁ ନଈକୁ ଅଡ଼ାଇ ନେଲା ବେଳେ ଆନିକେଇ ସବୁ ରାସ୍ତା ଉପରକୁ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ହୋଇ ବାହାରି ଆସେ । ରାସ୍ତା ଉପରେ ସେ ବସି ପଡ଼େ ଉପରକୁ ହାତ ଟେକି ... ବଳଦଗୁଡ଼ାକ ଉପରେ ଉଧ୍ୱଶ୍ୱାସ୍ ହୋଇ ରାସ୍ତାର ଦୁଇ କଡ଼ର ବରଫ ଉପରେ ଛୁଟାଛୁଟି କରନ୍ତି । ଆନିକେଇ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠେ ... ଥରେ ଆନିକେଇ କି ଷେତରେ ଦେଖି ମୁଁ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଗଲି ... । ସେଟା ବସନ୍ତ କାଳର କଥା । ଆମ କୋଠଖମାରର ଟ୍ରାକ୍ଟର କସାକ୍‌ମାନଙ୍କର ସେହି ଜମି ଉପରେ ହଳ କରି ଯାଉଥାଏ । ଆନିକେଇ ହାତ ଭରା ଦେଇ ଟ୍ରାକ୍ଟର ପଛେ ପଛେ ଅ଼ସୁଥାଏ ଜମି ଉପରକୁ । ଝଙ୍କେ ଦୂରରେ ମୁଁ ଚରାଉଥାଏ ମେଣ୍ଢାମାନଙ୍କୁ । ଦେଖିଲି, ମୋ ଆନିକେଇ ହଳକରା ଷେତ ଉପରେ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ହୋଇ ଆସି ବସିଲା । ମୋତେ ବଡ଼ ଅଚମ୍ଭିତ ଲାଗୁଥାଏ, ସେ ସେଠି କ'ଣ କରିବାକୁ ଆସିଛି ? ଚାରିଆଡ଼କୁ ଭଲ କରି ଅନିଷା କଲା ସେ, ଦେଖିଲା କେହି ଲୁଚିବେ ନାହାନ୍ତି । ତା'ପରେ ତଳକୁ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଛୋଟି ଗଲା ମାଟି ଉପରେ । ଲଙ୍ଗଳ ସିଅରରେ ଓଲଟି ପଡ଼ିଥିବା ଗୋଟାଏ ଘାସ ଚେକାକୁ

ଛାତିରେ ଧରି କେତେ ଆଦର କରି, ଚୁମା ପରେ ଚୁମା ବୋଲି ଦେଲା ତାଟି ... । ଆନିକେଇକୁ ତବିଶି ପୂରି ପଚିଶି ବର୍ଷ ଗ୍ଲିଲାଣି । ଜୀବନରେ ତା'ର ସେ ପ୍ରିୟ ମାଟିକୁ ସେ ଆଉ କେବେ ହଳ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ... ସେଇଥି ପାଇଁ ତା'ର ଏତେ ଅବ୍‌ଶୋଷ, ଏତେ ଦୁଃଖ ..."

ଗୋଧୂଳିର ଧୂଆଁଳିଆ ମେଘମୁକ୍ତ ଆକାଶ ତଳେ ନୀଳ ଷ୍ଟେପୀ ଢୋଳେଇ ପଡ଼ିଛି । ମଉଳା ଫୁଲ ପାଖୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିକରୁ ଶେଷ ମହୁତକ ଗୋଟେଇ ନେବା ପାଇଁ ମହୁମାଛିମାନେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି । ପାଚଲା ସୁନ୍ଦର ଘାସ ବୁଦାର ଫରଫର ଅଗସବୁ ପରଲଗା ମୁକୁଟ ପରି ଦୋଳାୟିତ ହେଉଛନ୍ତି । ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ପଲେ ମେଣ୍ଢା ସମତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ମୁହାଁଇଛନ୍ତି ତୋପଲେଭ୍‌କା ଗାଁ ଆଡ଼କୁ । ବୁଢ଼ା ଜାଖାର୍ ତାଙ୍କ ବଙ୍କୁଲି ବାଡ଼ିଟି ଠୁକୁ ଠୁକୁ କରି ଚ୍ଲିଛନ୍ତି ମେଣ୍ଢାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ । ସଡ଼କ ଉପରେ ଯତ୍ନବୁଣା ଚଦର ପରି ଧୂଳିସବୁ ବିଛାଇ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଧୂଳି ଉପରେ ପଡ଼ିଛି ଦୁଇ ରକମର ପାଦ ଚିହ୍ନ—ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ହେଟା ବାଘର ଥାବା ଚିହ୍ନ, ନିୟମିତ ମାପରେ ଦୂରେଇ ଦୂରେଇ ଧୂଳି ଉପରେ ଥାପି ହୋଇ ଯାଇଛି । ଆଉ ଚିହ୍ନଟି ହେଉଛି ତୋପଲେଭ୍‌କା କୋଠଖମାର ଟ୍ରାକ୍ଟରର—ଧୂଳି ଉପରେ ଗହୀରିଆ ଡାଲୁ ଡାଲୁ ଗାର କାଟି ଲମ୍ବି ଯାଇଛି ସଡ଼କ ଉପରେ ଦୂରକୁ ।

ଖରାଦିନିଆ ଗାଡ଼ିଚଲା ରାସ୍ତାଟି ଯାଇ ମିଶିଛି ପୂର୍ବର ସେହି ଘାସ ଉଠା ହେଟ୍‌ମେନ୍‌ସ ବଡ଼ ସଡ଼କରେ । ସେଇଠାରୁ ପରସ୍ପରଠୁଁ ଅଲଗା ହୋଇ ଯାଇଛି ଏ ଦୁଇଟି ଚିହ୍ନ । ହେଟା ବାଘର ଥାବା ଚିହ୍ନଗୁଡ଼ିକ କଡ଼େଇକି ଚାଲି ଯାଇଛି ପାହାଡ଼ ତଳୀ ଅ଼ଞ୍ଚଳକୁ—କଣ୍ଟା ବୁଦା, ବଣୁଆ ଲଟା ଭିତରକୁ, ମଣିଷ ଯେଉଁଠିକି ପଶି ପାରେ ନା । ଆଉ ସେଇଠୁ ସଡ଼କ ଉପରେ ପଡ଼ିଛି କେବଳ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବାଟ, ସେ ବାଟଟି ହେଉଛି ମଜଭୁତ୍ ଆଉ ସବୁଦିନିଆ । ଟ୍ରାକ୍ଟର ଇଞ୍ଜିନ୍‌ର ପୋଡ଼ା ପେଟ୍ରୋଲ ଗନ୍ଧରେ ମହକି ଉଠୁଛି ସେ ବାଟଟି ।

୧୯୨୬

ଘୋଡ଼ାଛୁଆ

ପ୍ରଥମେ ବାହାରିଲା ମୁଣ୍ଡଟା, ତା'ପରେ ଆଗ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟି । ମା ପେଟରୁ କ୍ରମଶଃ ବାହାରି ଆସିଲା ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟି । ନେଳୀ ମାଛି ଭଣ ଭଣ ଗୋବର ଗଦାଟା ପାଖରେ ସେ ପ୍ରଥମ କରି ଦେଖିଲା ଏକ ଝଲେକଭରା ଦିନକୁ । ତା'ର ପ୍ରଥମ ଅଭିଜ୍ଞତାରେ ଏ ପୃଥିବୀଟା ତାକୁ ଭୟାନକ ଲାଗିଥିଲା । କାରଣ ମା ପେଟରୁ ପଡ଼ିଲା କ୍ଷଣି ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କି ତା'ର ଫୁଟିଲା ଗୋଟାଏ କମାଣର ଗୋଳା । ଆଖି ପିଛୁଳାକେ ଟୁକୁରାଏ ବାଇଗଣୀ ମେଘ ଆକାଶରେ ଦେଖା ଦେଇ କୁଆଡ଼େ ମିଳାଇ ଗଲା । ବିସ୍ଫୋରଣର ସେହି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆବାଜ୍‌ରେ କଅଁଳା ଜୀବଟି କୁଙ୍କୁଡ଼ି କାଙ୍କୁଡ଼ି ହୋଇ ପଶି ଗଲା ତା ମା'ର ଗୋଡ଼ ତଳକୁ । ଫୁଟନ୍ତା ଗୋଳାର କିଛି ଅଂଶ ଘୋଡ଼ାଶାଳର ଟାଇଲ ଛାତ ଉପରେ ପଡ଼ି ଝରି ପଡ଼ିଲା ଝଣ୍ ଝଣ୍ ହୋଇ । ଆଉ କେତେକ ଅଂଶ ଆସି ପଡ଼ିଲା ମାଟି ଉପରେ । ଏଇ ଘୋଡ଼ାଛୁଆର ମା ଅର୍ଥାତ୍ ତ୍ରଫିମ୍‌ର ସେଇ କସରା ଘୋଡ଼ୀଟି ଚମକି ପଡ଼ି ଧଡ଼୍‌କିନା ଉଠି ଠିଆ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ କ୍ଷୀଣ ଚିତ୍କାର କରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଟଳି ପଡ଼ିଲା ମାଟି ଉପରେ । ତା'ର ସେଇ ଝାଳବତୁରା କରଟାକୁ ଗୋବର ଗଦା ଉପରେ ଭରା ଦେଇ ପଡ଼ି ରହିଲା ସେଇଠି ।

ଗୋଟାଏ ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ନୀରବତା ଘାରି ଆଡ଼େ ଖେଳି ଗଲା । ଝଣଝଣିଆ ମାଛିଗୁଡ଼ାକ ଧାଇଁଡ଼ି ଭଣଭଣେଇ ଉଠିଲେ । କମାଣ ଆବାଜ୍‌ରେ କୁକୁଡ଼ାଟାଏ ଉପରେ ବାଡ଼ ଉପରକୁ ଉଠି ନପାରି ବସି ପଡ଼ିଲା ବୁଦା ଉପରେ । ଡେଣା ଦିଟାକୁ ଥରେ ଦି ଥର ଝାଡ଼ି ଦେଇ ଗୋଟାଏ ଅସଂଯତ ଘୃଣା ଗଳାରେ କ-କକରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଘର ଭିତରେ ଆହତ କମାଣଗୁଳକ ଜଣେ ପଡ଼ି ରହି ଖିଟି ଖିଟିଆ ଗଳାରେ ହାଉଳି ମାଉଳି ହେଉଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସେହି ହାଉଳି ମାଉଳି ହେବାଟା ବେଳେବେଳେ କର୍କଶ ଚିତ୍କାର ଆଉ କେତେବେଳେ ଅସ୍ରାବ୍ୟ ଗାଳି ଗୁଲଜର ରୂପ ଧାରଣ କରୁଥାଏ । ସାମ୍ନାର ଛୋଟ ବଗିଚାର ଲାଲ ରେଶମୀ ଅଫିମ ଗଛର ଫୁଲ ଉପରେ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ହୋଇ ଉଡ଼ୁଥାନ୍ତି ମହୁମାଛିମାନେ । ଗାଁ ସେପାରିର ପଡ଼ିଆ ଉପରୁ ଗୋଟାଏ କମାଣରୁ ତୋପ ଗୁଳି ଛୁଟୁଥିଲା । ଗୋଳା ଫୁଟୁଥିଲା ରହି ରହି ଏବଂ ଗୋଟିକ ପରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଗୋଳା ଫୁଟିବାର ବିରତି ସମୟର ସୁଯୋଗ ନେଇ କସରା ଘୋଡ଼ୀଟି ତା'ର ପ୍ରଥମ ଛୁଆଟିକୁ ଆଦରରେ ଚାଟି ପକାଇଲା । ମା'ର ଫୁଲିଲା ଫୁଲିଲା ପହ୍ନାଟାକୁ ମୁହଁରେ ଦେଇ ଛୁଆଟି ପ୍ରଥମ କରି ଅନୁଭବ କଲା ଜୀବନର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆଉ ମା'ର ଅକଳନ ମଧୁମୟ ସ୍ନେହ ।

ଡିଙ୍କିଶାଳ ପଛରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଗୋଳାଟି ପଡ଼ି ଯେତେବେଳେ ଢୋ କରି ଫୁଟି ଉଠିଲା, ତ୍ରଫିମ୍ ଦୁଆର ଖୋଲି ବାହାରି ଆସି ଛୁଟି ଗଲା ଘୋଡ଼ାଶାଳ ଆଡ଼କୁ । ଗୋବର ଗଦାର ପଛ ଆଡ଼େ ବୁଲି ଯାଇ ସେ ଖରାଝାସକୁ ଆଡ଼ୁଆଳ କରିବା ପାଇଁ ଆଖି ଉପରେ ହାତ ଦେଇ ଚାହିଁଲା । ହଠାତ୍ ଆଖିରେ ତା'ର ପଡ଼ିଲା ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟି । ତା'ର ସେଇ କସରା ଘୋଡ଼ୀର ପହ୍ନାଟାକୁ ସେ ଏତେ ଜୋରରେ ଚୁଚୁମୁଥିଲା ଯେ ଦେହଟା ତା'ର କମ୍ପି ଉଠୁଥିଲା । କୌଣସି କିଛି ପ୍ରତି ଖିଆଲ ନଥିଲା ଛୁଆଟିର । ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲା ତ୍ରଫିମ୍ । ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ ହୋଇ ପକେଟ୍‌ରୁ ତମାଖୁ ପୁଡ଼ାଟାଏ ବାହାର କରି ଥର ଥର ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ବଳିଲା ସିଗାରେଟ୍‌ଟିଏ । ମୁହଁରୁ ବାକ୍ ସ୍ଫୁରିଲା ପରେ ତ୍ରଫିମ୍ କହି ଉଠିଲା :

"ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଛୁଆଟାଏ ଜନ୍ମ କରି ପକାଇଲୁଣି! ତୋତେ ଆଉ ସମୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ, ଏହି ସମୟଟାକୁ ବାଛି ନେଲୁ?" କଥାରେ ତା'ର ଭରି ରହିଥିଲା ତୀବ୍ର ଏକ ବିଦ୍ରୂପ ।

ଘୋଡ଼ୀଟି ଏତେ ଦୁର୍ବଳ କଣ୍ଠାସାର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ତାକୁ ଚାହିଁ ହେଉ ନଥିଲା । ଘାସ ଆଉ ଗୋବର ଛିଟିକାରେ ଛାଇ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ଦେହଟା ସାରା । କିନ୍ତୁ ତା'ର ଗଭୀର କ୍ଳାନ୍ତିଭରା ଆଖି ଦୁଇଟିରେ ଫୁଟି

ଡେଇଁଲା ଶର୍ତ ଧର ଜନ୍ଦପ ଏକ ଝଲକ । ତ୍ରୁଫିମ୍‌ର ମନେ ହେଲା ଘୋଡ଼ାଟିର ରେଶମୀ ସାଉଁଳା ଦେହରେ ହସର ସରୁ ଲହରିଟିଏ ଯେମିତି ଖେଳି ଯାଉଛି । ତା'କୁ ଛାଡ଼ି ସେ ଘୋଡ଼ାଶାଳ ଆଡ଼କୁ ନେଇ ଗଲା । ଖାଇବା ପାଇଁ ଦାନା ଡୋବଡ଼ାରେ ମୁହଁ ପୂରାଇ ଘୋଡ଼ାଟି ସୁଁ ସୁଁ ହେଲା ବେଳେ, ତ୍ରୁଫିମ୍ ଦୁଆର ବନ୍ଦ ପାଖରେ ନଇଁ ପଡ଼ି ଛୁଆଟାକୁ ଘୃଣା ଅଉ ହତାଦରରେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ କହିଲା :

"ତୋ ମଙ୍ଗାର ଫଳ ଏଥର ମିଳିଗଲା ନା ?"

ଘୋଡ଼ୀଟି କୌଣସି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଜଣାଇଲା ନାହିଁ ।

"ଇଗ୍ନାତ୍‌ର ସେ ଘୋଡ଼ାଟା ଦ୍ୱାରା ତୁ ଛୁଆଟାଏ କରି ପକାଇଥାନ୍ତୁ । କେଉଁଠି କେଉଁ ଧତରା ଘୋଡ଼ାଠୁ ଏଟାକୁ କରାଇଛୁ, ଭଗବାନଙ୍କୁ ହିଁ ଜଣା ... ଏ ଛୁଆଟାକୁ ନେଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ?"

ଘୋଡ଼ାଶାଳର ଛାୟାଛନ୍ନ ମୌନତା ଭିତରୁ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କର ଦାନା ଚୋବାଇବାର କଡ଼ ମଡ଼ ଶବ୍ଦ ଶୁଣା ଯାଉଥାଏ । କବାଟରେ ଥିବା କଣାଟିଏ ଦେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣର ଛିଟିକା ଟିକିଏ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଆସି ଲାଗୁଥାଏ ସୁନା ମେଞ୍ଚାଏ ଢାଳି ଦେଲା ପରି । ତ୍ରୁଫିମ୍‌ର ବାଁ ପାଦ ଉପରେ ଖରାଟିକକ ପଡ଼ି ଯିବା ଫଳରେ ତା'ର ନାଲି ନିଶ ଅଉ କଅଁଳା ଦାଢ଼ିଟା ତମ୍ବା ପରି ଚିକ୍ ଚିକ୍ କରି ଉଠିଲା ଏବଂ ତା ମୁହଁର ନାଳ ବୃନ୍ତଗୁଡ଼ାକ ଆହୁରି ଗଭୀର ଦିଶିଲା । କାଠି ପରି ସରୁ ସରୁ ଗୋଡ଼ରେ ଭରା ଦେଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟି, ଛୁଆଙ୍କ କାଠ ଘୋଡ଼ା ପରି ଟିକି ଘୋଡ଼ାଟିଏ ।

"କ'ଣ ଯାକୁ ମାରି ଦେବି ?" ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟି ଆଡ଼କୁ ପିଙ୍ଗାକ୍ଷିଆ ବଙ୍କା ତିଣିଅଙ୍ଗୁଳିଟି ଦେଖାଇ ପଚାରିଲା ।

ଘଡ଼ ଚକଚକ୍ ଅଖି ଦିଟାକୁ ବୁଜିଇ ମିଟି ମିଟି କରି ଚାହିଁଲା ଘୋଡ଼ୀଟି । ଚାହାଣୀରେ ତା'ର ମୁନିବ ପ୍ରତି ଫୁଟି ଉଠିଲା ଗୋଟାଏ ଉପହାସ ।

* * *

ସେଦିନ ସଞ୍ଜ ବେଳେ ତ୍ରୁଫିମ୍ ତା କମାଣ୍ଡର ସହିତ କଥା ହେଉ ବେଳେ କହିଲା :

"ଘୋଡ଼ୀଟା ମୋର ସେଇଥି ପାଇଁ ଏତେ ହୁସିଆର ରହୁଥିଲା । ଦୌଡ଼ି ପାରୁ ନଥିଲା କି ଚାଲିଲା ବେଳେ କଦମ୍ ପକାଇ ପାରୁନଥିଲା । ଅଳ୍ପ ଚାଲିଲା ପରେ ଧଇଁ ସଇଁ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ତାକୁ ଦେଖି ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ନିଶ୍ଚୟ ଗାଭିଣୀ ହୋଇଛି ... ନହେଲେ ଏତେ କାହିଁକି ସାବଧାନ ହୁଅନ୍ତା ... ସତକୁ ସତ ସେ ଗାଭିଣୀ ଥିଲା । ଏବେ ବକଟେନାକୁ ଛୁଆ ଜନ୍ମ କରିଛି, ଦେଖିବାକୁ କସରା ... ବଡ଼ ଅଡୁଆରେ ପକାଇ ଦେଲା ଘୋଡ଼ୀଟା ..." ତ୍ରୁଫିମ୍ କଥା ଶେଷ କଲା ।

ସେନାଦଳର କମାଣ୍ଡର ତାଙ୍କ ତମ୍ବା ତିଆରି ଚା କପ୍‌ଟାକୁ ଶକ୍ତ କରି ଧରିଲେ — ଠିକ୍ ଯେମିତି ଯୁଦ୍ଧକୁ ବାହାରିଲା ବେଳେ ତରୁଆଲର ମୂଠାଟାକୁ ଟାଣ କରି ଧରନ୍ତି । ଏଣେ ଆଖିରେ ତାଙ୍କର ନିଦ ଢାଙ୍କି ଆସୁଥାଏ ଏବଂ ସେ ବତିଟି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଥାନ୍ତି । ବତିଟିର ହଳଦିଆ ଶିଖା ଚାରି ପଟରେ ମାତାଲ ହୋଇ ଉଠିଥାନ୍ତି ଗୁଡ଼ାଏ ପୋକ । ଖୋଲା ଝରକା ବାଟେ ସେ ଗୁଡ଼ାକ ଝାଙ୍କକୁ ଝାଙ୍କ ପଶି ଆସୁଥାନ୍ତି ଘର ଭିତରକୁ । କିଛି ସମୟ ଉଡ଼ିଲା ପରେ ନିଆଁରେ ଝାସ ଦେଲା ପରି ବତିର ଗରମ କାଚ ଉପରେ ପଡ଼ି ମରି ଯାଉଥାନ୍ତି ।

"...କଳା ହେଲେ କ'ଣ ହେବ, ନା କସରା ହେଲେ କ'ଣ ହେବ ? କିଛି ଫରକ ନାହିଁ ।" ସେନାଦଳର କମାଣ୍ଡର କହି ଚାଲିଲେ । "ତୁମକୁ ତାକୁ ଗୁଳି କରି ମାରି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆମେ କ'ଣ ବାଉଳା ଜିପ୍‌ସି ହୋଇଛେ । ଘୋଡ଼ା ଛୁଆଟାଏ ଧରି ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲୁଥିବା ?"

"କ'ଣ କହୁଛ ? ମୁଁ ପଚାରୁଛି ପରା — ଆମେ କ'ଣ ଜିପ୍‌ସି ? ମନେ କର କମାଣ୍ଡର ପରିଦର୍ଶନରେ ଆସିଛନ୍ତି, ଆମେ କୁଚକାୱାଜ ପାଇଁ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛେ । ତୁମର ଏ ଛୁଆଟା ଯଦି ଆନନ୍ଦରେ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ଏଣେତେଣେ ଦୌଡ଼ିବାରେ ଲାଗେ, ତେବେ କ'ଣ ହେବ କୁହତ ? ସବୁ ପଣ୍ଡ ହୋଇଯିବ । ତା'ପରେ ? ତା'ପରେ, ସଇ ଫୌଜ

ଉତ୍ତରର ଅନେକ ସବୁ ମାନ ମହତ ତଳେ ପଡ଼ିଯିବ । ତ୍ରଫିମ୍, ମୁଁ ଭାବି ପାରୁ ନି, ତୁମେ ଏସବୁ ହେବାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଲ କେମିତି ? ଏ ଇମାଜେନେଟ ତୃହ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଥିଲା ବେଳେ ଏହି ଭଳି ଏକ ବ୍ୟଭିଚାର ! ଏମେ ଇଛାବୋଧ କରିବାର କଥା । ସରଦମାନଙ୍କୁ ପରା କଡ଼ା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା, ଯଣ୍ଡିରା ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ମାଈ ଘୋଡ଼ାଙ୍କଠାରୁ ଦୂରେଇ କି ରଖିବା ପାଇଁ !"

ତହିଁ ପର ଦିନ ବଡ଼ି ସକାଳୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଇଁବା ଆଗରୁ ତ୍ରଫିମ୍ ତା ବନ୍ଧୁକ ଧରି ପଛୁ ବାହାରିଗଲା । ଘାସ ଉପରେ ଢଳ ଢଳ ଗୋଲାପୀ ରଙ୍ଗର ଶିଶିର ବିନ୍ଦୁସବୁ ଟିକ୍ ଟିକ୍ କରୁଥାଏ । ଘାସବିଛା ପଡ଼ିଆଟା ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ବୁଟ୍ ଚିହ୍ନ ଆଉ ଅଙ୍କା ବଙ୍କା ଟ୍ରେଞ୍ଚରେ ଦିଶୁଥାଏ କୌଣସି ଏକ ତରୁଣୀର ଲୁହ ଭରା ବିଷାଦଭରା ମୁହଁଟି ପରି । ଅଗଣାରେ ବସି ଅର୍ଦ୍ଦଳି ରୋଷେଇଆମାନେ ସକାଳଖିଆ ତିଆରି କରୁଥାନ୍ତି । ଦୁଆର ବନ୍ଧକୁ ଲାଗି ବସିଥାନ୍ତି ସ୍କ୍ୱାଡ୍ରନ୍ କମାଣ୍ଡର । ଦେହରେ କେବଳ ଖଣ୍ଡେ ଅଣ୍ଡରୱେର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଡେଇ ଟିକିଟା ମଇଳା ଗେଞ୍ଜି । କମାଣ୍ଡର ବସି ବସି ଝୁଡ଼ୁଣାଟାଏ ବୁଣୁଥାନ୍ତି । ହାତଟା ତାଙ୍କର ଏକଦା ଅତି ପରିଚିତ ଏହି ଘରକରଣା କାମଟା ଅପେକ୍ଷା ଏବେ ରିଭଲଭରର ଶୀତଳ ମୁଠାଟା ସହିତ ଅଧିକ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଗଲାଣି । ତେଣୁ ବୁଣିଲା ବେଳେ ମଝିରେ ମଝିରେ ସେ ଝୁଣ୍ଟୁଛନ୍ତି ।

"କ'ଣ କରୁଛନ୍ତି ଜି ? ଝୁଡ଼ୁଣା ବୁଣୁଛନ୍ତି ?" ତ୍ରଫିମ୍ ଯାଉଁ ଯାଉଁ କହିଲା :

"ଏ ମାଇକିନିଆଟା ପରା ମୋତେ ବସାଇ ଉଠାଇ ଦେଉ ନାହିଁ ହେ !" ଝୁଡ଼ୁଣାରେ ବେତର ଖିଅଟାଏ ଭିଡ଼ୁ ଭିଡ଼ୁ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ହୋଇ କମାଣ୍ଡର କହି ଚାଲିଲେ ।

"ଆଗେ ଏସବୁ କାମ ମୋ ହାତରେ ଭଲ ହେଉଥିଲା । ଆଜିକାଲି ଅଡ଼ୁଆ ଅଡ଼ୁଆ ଲାଗୁଛି ।"

"କିନ୍ତୁ, ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗୁଛି ତ !" ତ୍ରଫିମ୍ କହିଲା ।

ଭୂଇଁ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ବେତ ଟୁକୁରାଗୁଡ଼ାକୁ ଘୋଡ଼ି ଦେଇଁ କମାଣ୍ଡର ପଚାରିଲେ :

"ସେ ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟିକୁ ଗୁଳି କରିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲ ନା କ'ଣ ?"

କାନ୍ଧ ଦିଟାକୁ ଟିକିଏ ନଚାଇ ଦେଇ ନୀରବରେ ତ୍ରଫିମ୍ ଘୋଡ଼ାଶାଳ ଆଡ଼କୁ ଚାଲି ଗଲା ।

ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ କମାଣ୍ଡର ବସି ରହିଲେ ଗୁଳି ଶବ୍ଦଟା ଶୁଣିବା ଅପେକ୍ଷାରେ । ମିନିଟିଏ ଗଲା, ଦି ମିନିଟି ଗଲା, କିନ୍ତୁ ଗୁଳିର ଆବାଜ୍ ଶୁଭିଲା ନାହିଁ । କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ଘୋଡ଼ାଶାଳ ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲା ତ୍ରଫିମ୍ । ମୁହଁରେ ତା'ର ଗୋଟାଏ ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ବିବ୍ରତତା ।

ସ୍କ୍ୱାଡ୍ରନ୍ କମାଣ୍ଡର ପଚାରିଲେ "କ'ଣ ହେଲା କି ?"

"ଫାୟାରିଂ ପିନ୍‌ଟା ଖରାପ ହୋଇ ଯାଇଛି ବୋଲି ମନେ ହେଉଛି । ରାଇଫଲ୍‌ଟା ଠିକ୍ କାମ କରୁ ନି ।"

"ଦେଖି, ମୋତେ ଦିଅତ ।"

ଅନିଚ୍ଛାରେ ରାଇଫଲ୍‌ଟାକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ତ୍ରଫିମ୍ । ସ୍କ୍ୱାଡ୍ରନ୍ କମାଣ୍ଡର ରାଇଫଲ୍‌ର ବୋଲ୍ଟଟା ଖୋଲି ଦେଇ କହି ପକାଇଲେ ।

"ଆରେ, ଗୁଳି ନାହିଁ ଏଥିରେ !.."

"ଆପଣ ସେ କଥା କହି ପାରିବେ ନାହିଁ ।" ତ୍ରଫିମ୍ ବିସ୍ମୟରେ ସଂଯତ ହୋଇ କହିଲା ।

"କହୁଛି ପରା ଏଟାରେ କିଛି ନାହିଁ ।"

"ଓଃ, ମୁଁ କହିବାକୁ ଭୁଲି ଯାଇଛି । ମୁଁ କାଢ଼ି ପକାଇଛି, ଘୋଡ଼ାଶାଳ ପଛରେ ପଡ଼ିଛି ସେଗୁଡ଼ାକ ..."

ରାଇଫଲ୍‌ଟାକୁ ତଳେ ଥୋଇ ଦେଲେ କମାଣ୍ଡର । ନୀରବରେ ଯନ୍ତ୍ର ପରି ଝୁଡ଼ୁଣାଟା ଉପରେ ଆଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଲାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କଞ୍ଚା ବେତର ମିଠାଳିଆ ସୁବାସ ନାକରେ ତାଙ୍କର ଭରି ଦେଉଥାଏ ଲାଇଲାକ୍ ଫୁଲର ମାଦକତାଭରା ସୁଗନ୍ଧ ଆଉ କଞ୍ଚା ମାଟିର ମହକ । ଯୁଦ୍ଧର ଲେଲିହାନ ନିଆଁ ଭିତରେ ସେ ସବୁକୁ ସେ କେବେଠୁ ପାସୋରି ପକାଇଥିଲେ ...

"ଧେତ୍ ସେ ସବୁ ଛାଡ଼ ! ତାକୁ ଆଉ ମାର ନା । ଅନ୍ତତଃ କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ରହୁ । ଯୁଦ୍ଧ ସରିଗଲେ କାହାର ଚାଷବାସ କାମରେ

ଦେଖା ହଇ ପାରିବ । ଆଉ କମାଣ୍ଡରଙ୍କ ସହିତ କଥା ହେଉ ହେଉ ତାଙ୍କ ଦଳରେ ଯଦି ଦୁଧ ଖାଏ, ଖାଉ, ସେଥିରେ କ'ଣ ଅଛି — ମା ଦୁଧ ତ ଛୁଆ ଖାଇବାର କଥା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଖାଇଛେ, ଏପରିକି କମାଣ୍ଡର ବି ଖାଇଛନ୍ତି । ଏତେ ଭାବି ଲାଭ ନାହିଁ । ଆଉ ତମ ଏ ରାଇଫଲ୍‌ଟା ଠିକ୍ ଅଛି । ଏଥିରେ କିଛି ଗଣ୍ଡଗୋଳ ନାହିଁ ।"

* * *

ଏହି ଘଟଣାର ପ୍ରାୟ ମାସେ ଖଣ୍ଡ ପରେ ତ୍ରଫିମ୍‌ର ସେନାଦଳଟି ଲୁଖ-ଝପେର୍ଷାୟା ଗାଁ ନିକଟରେ ଏକ କସାକ୍ ବାହିନୀର ମୁହାଁମୁହିଁ ହୋଇ ଗଲେ । ଛାଇନେଉଟା ବେଳଠୁଁ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ଖଣ୍ଡ ଯୁଦ୍ଧ । ଅନ୍ଧାର ହେଲା ବେଳକୁ ତ୍ରଫିମ୍‌ର ସେନାଦଳ ଘମାଘୋଟ ଆକ୍ରମଣ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତ୍ରଫିମ୍ ବିଚରା ତା ଦଳର ପଛରେ ପଡ଼ିଗଲା । ଚାବୁକ ପରେ ଚାବୁକ ମାରି, ଲଗାମ ଛିଣ୍ଡାଡ଼ି ତା ଘୋଡ଼ୀଟାର ଥୋମଣିକୁ ଲହୁ ଲୁହାଣ କରି ଦେଲେ ବି ସେ ଗୋଡ଼ ଉଠାଇ ଦୌଡ଼ି ପାରିଲା ନାହିଁ । ମୁହଁ ପଛକୁ ବୁଲାଇ ଗୋଡ଼ ଛାଟି ହେଁ ହେଁ କରି ବୋବାଳି ଛାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଛୁଆଟା ଲାଞ୍ଜକୁ ଉପରକୁ ଟେକି ପାଖକୁ ତା'ର ନଆସିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ତା'ର ଆଉ ଆଗକୁ ଉଠିଲା ନାହିଁ । ରାଗରେ ତ୍ରଫିମ୍‌ର ମୁହଁଟା ଏକେବାରେ ବିକଟାଳ ପଡ଼ିଗଲା । ଘୋଡ଼ା ପିଠିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି, ତରବାରିଟାକୁ ଖୋଳରେ ପୂରାଇ ଦେଇ ଧରିଲା ରାଇଫେଲ୍‌ଟାକୁ । ନଈ କୂଳରେ ତା ସେନା ଦଳର ଦକ୍ଷିଣ ଅଂଶଟି ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁହାଁମୁହିଁ ଲଢ଼େଇ କରୁଥିଲେ । ଅଶ୍ୱାର ସୈନ୍ୟମାନେ କେତେବେଳେ ଆଗକୁ ଆଗେଇ ଯାଉଥାନ୍ତି ତ ଆଉ କେତେବେଳେ ପୁଣି ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଆସୁଥାନ୍ତି, ଝଡ଼ର ସାମ୍ନାରେ ହେଲା ଭଳି । ନିସ୍ତବ୍ଧ ନୀରବତା ମଧ୍ୟରେ ତରବାରିସବୁ ବୁଲୁଥାଏ । କେତେବେଳେ ସେ, ନୀରବତା ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କ ଖୁରା ପାତରେ ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଥାଏ । ତ୍ରଫିମ୍ ଯୁଦ୍ଧରତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଥରେ ରହି ପଛକୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ଆଣିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁକଟାକୁ ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟିର ସାଉଁଳିଆ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଲକ୍ଷ କରି ଧରିଲା ସେ । ବନ୍ଧୁକର ଘୋଡ଼ାଟାକୁ ଟିପିଲା ବେଳେ ହାତଟା ତା'ର ଟଳି ଗଲା କି

ଉ.ଉ କ'ଣ ହେଲା, ଗୁଳିଟା ତା ଦେହରେ ବାଜିଲା ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦରେ ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟି ହେଁ ହେଁ ଶବ୍ଦ କରି ତା ପୁଚ୍ଛ ପାଖରେ ଚକର କାଟି ବୁଲିଲା ବେଳେ ଝୁରାରେ ତା'ର ମେଘ ପଟଳ ପରି ଉଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ଧୂସର ଧୂଳିସବୁ । କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ଛୁଆଟି ତ୍ରଫିମ୍‌ଠାରୁ ଦୂରରେ ଯାଇ ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ତ୍ରଫିମ୍ ଆଖି ବୁଜିକି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ହାତ ପୂରାଇ ଦେଲା ତା କାର୍ତ୍ତୁଜ୍ ଖୋଳରେ । ହାତରେ ପଡ଼ିଗଲା ଲୁହା ସାଞ୍ଜୁଭେଦକଲାବାଲା ନାଲି ରଙ୍ଗର କାର୍ତ୍ତୁଜ୍‌ଟା । ତ୍ରଫିମ୍ ଆଖି ପିଛୁଡ଼ାକେ ରାଇଫେଲ୍‌ରେ ସେଇ କାର୍ତ୍ତୁଜ୍‌ଟାକୁ ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦେଇ ଛୋଟ ସଇତାନ୍‌ଟି ଉପରକୁ ଗୁଳି ଫାଏର କରି ଦେଲା । କିନ୍ତୁ ଗୁଳିଟା ତା'ର କିଛି କ୍ଷତି କଲା ନାହିଁ । ତ୍ରଫିମ୍ ବଡ଼ ବିଫଳ ମନରେ ଅଶ୍ରାବ୍ୟ ଗାଳି ଗୁଲଜ ଗୁଡ଼ାଏ ଦେଇ ତା ଘୋଡ଼ା ଉପରକୁ ଉଠି ଗଲା । ଏବଂ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ପାରେ ସେତେ ଶୀଘ୍ର ଘୋଡ଼ାକୁ ଛୁଟାଇ ଦେଲା ତା'ର ସେନାଦଳର କମାଣ୍ଡରଙ୍କ ପାଖକୁ । କମାଣ୍ଡର ଏବଂ ତାଙ୍କର ଆଉ ତିନି ଜଣ ସୈନ୍ୟ ସେତେବେଳେ ପ୍ରାଣମୂର୍ଚ୍ଛା ଲଢ଼ାଇ କରି ଚାଲିଥିଲେ ଲାଲମୁହାଁ ଦାଢ଼ିଆ ପ୍ରତିବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ ସହିତ ।

ସେଦିନ ରାତିରେ ସୈନ୍ୟଦଳଟି ଷ୍ଟେପୀର ଏକ ଶୁଖିଲା ଗୋହିରୀ ଭିତରେ ଛାଉଣି ପକାଇ ରହିଲେ । ରାତିରେ ରନ୍ଧା ବଢ଼ା ହେଲା ନାହିଁ କି ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କ ପିଠିରୁ ଜିନ୍ ବି ଖୋଲା ଗଲା ନାହିଁ । ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଗତିବିଧି ଠଉରେଇବା ପାଇଁ ନଈ କୂଳକୁ କେତେ ଜଣ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ପଠା ଯାଇଥିଲା । ସେମାନେ ଆସି ଖବର ଦେଲେ ଘାଟ କୂଳରେ ଶତ୍ରୁ ଅନେକ ସୈନ୍ୟ ଆଣି ଜମାୟତ କଲେଣି ।

ତ୍ରଫିମ୍ ସେତେବେଳେ ତା ଖାଲି ପାଦରେ ଓଭରକୋଟ କନାକୁ ଗୁଡ଼ାଇ ଛାଇ ଛାଇକିଆ ନିଦରେ ସେ ଦିନର ଘଟଣାବଳୀକୁ ଦେଖୁଥିଲା । ହଠାତ୍ ସେ ଦେଖିଲା, ତା ସେନାଦଳର କମାଣ୍ଡର ଅତଡ଼ାଖିଆ ନଈ ତୀରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ଏବଂ ବସନ୍ତମୁହାଁ ଧର୍ମଭୀରୁ କସାକ୍ ବୁଢ଼ା ଜଣେ ତରବାରିରେ କମାଣ୍ଡଙ୍କ ଉପରେ କ୍ରୁଶ ଚିହ୍ନ ଆଙ୍କୁଛି । ତା'ଛଡ଼ା ଆଉ ଗୋଟିଏ ମଦମତିଆ କସାକ୍ ଟୋକାକୁ ସେ ହାଣିକି ଚେନା

ଚେନା କରି ଦେଉଛି ଏବଂ ଆଉ କାହାର ଚିନ୍ତା ବୁଡ଼ି ଯାଉଛି କଳା ରକ୍ତରେ । ଏସବୁ ଛଡ଼ା ତା'ର ସେହି ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟା ...

ସିନ୍ଦୂରା ଫାଟି ଆସିଲା ବେଳକୁ ସେନାଦଳର କମାଣ୍ଡର ତ୍ରୁଫିମ୍ ନିକଟକୁ ଆସି ପାଖରେ ତା'ର ବସି ପଡ଼ିଲେ ।

"କ'ଣ ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ନି ତ୍ରୁଫିମ୍ ?"

"ନାଇଁ [illegible] ।"

ଆକାଶରେ ମଉଳି ଆସିଥିବା ତାରାମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନିଷା କରି କମାଣ୍ଡର କହିଲେ :

"କ'ଣ କହୁଥିଲି କି, ତୁମ ସେ ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟାକୁ ଗୁଳି କରିଦିଅ ! ସେଟା ମଣିଷର ମନ ବଳ ପକ୍ଷରେ ଖରାପ ... ତାକୁ ଦେଖିଲା କ୍ଷଣି ମୋ ମନଟା ଏବେ କଅଁଳ ହୋଇ ଯାଉଛି, ମୁଁ ତରବାରି ଚଳାଇ ପାରୁ ନି ... ଘର କଥା ବି ମନେ ପଡ଼ି ଯାଉଛି । ଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ ସେସବୁ କଥା ଭଲ ନୁହଁ ... ଏହା ଦ୍ୱାରା ମଣିଷର ପଥର ହୃଦୟ ଲହୁଣୀ ପାଲଟି ଯାଏ ... ତୁମେ ଦେଖିଛ, ସେ ଗୁଳିଖିଆ ସଇତାନ୍‌ଟା ଉଡ଼େଇ ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତା ଦିହରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଖଣ୍ଡିଆ ଖାବରା ଦାଗ ନାହିଁ ..." ଘଡ଼ିକ ପାଇଁ ଚୁପ୍ ହୋଇଗଲେ କମାଣ୍ଡର । ଓଠରେ ତାଙ୍କର ଖେଳିଗଲା କାଣିଚାଏ ମୁରୁକି ହସ । ତ୍ରୁଫିମ୍ କିନ୍ତୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପାରି ନଥିଲା । "ବୁଝିଲ ତ୍ରୁଫିମ୍, ତା'ର ସେ ଯେଉଁ ନାଚଟା ନା ! ତୁମେ ଦେଖିଛ, ଗଛଟାକୁ ଉପରକୁ ଡେଇଁ କିପରି ଡେଇଁ ଡେଇଁ ସେ ଯାଏ ? ଦେଖିଲେ ମନେ ହୁଏ ପବନରେ ଯେମିତି ପହଁରି ପହଁରି ଯାଉଛି ସେ, ସତ କହୁଛି । ତା ନାଚଟା ଦେଖିବାକୁ [illegible] ଲକ୍ଷ ଲବି ... କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ସତେ !.."

ତ୍ରୁଫିମ୍ କିନ୍ତୁ କିଛି ଜବାବ ଦେଲା ନାହିଁ । ଦେହଟା ତା'ର ଜାଡ଼ରେ ଥରି ଥରି ଯାଉଥିଲା । କୋଟ୍‌ରେ ମୁହଁଟାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ଦେଇ ପାଖେ ପାଖେ ମୁଣ୍ଡ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

• • •

ଏକ ପୁରାତନ ମଠର ସାମ୍ନାରେ ଡନ୍ ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ କୂଳକୁ ପାହାଡ଼ଟାଏ ମାଡ଼ି ଆସି ତା'ର ଗତି ପଥକୁ ସଂକୁଚିତ କରି ଦେଇଛି ।

କ୍ରୋଧରେ ବିବେକହରା ହୋଇ ସବୁ ପାହାଡ଼ି ପଥରେ ଦୁର୍ବାର ଗତି ନେଇ ଛୁଟି ଚାଲିଛି ଡନ୍ । ପାହାଡ଼ ମୋଡ଼ରେ ନଈ ସୁଅ ଧକ୍କା ଖାଇ ଫୁଲି ଉଠୁଛି, ଅସଂଖ୍ୟ ବୁଦ୍‌ବୁଦମାଳା ସୃଷ୍ଟିକରି । ସବୁଜ ଢେଉସବୁ ଫଣା ଟେକି ଡେଇଁ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ଫୁଲଝଡ଼ି ପରି ସଫେଦ ପଥରର ଢିମାପୁଡ଼ିକ ଉପରକୁ । ବସନ୍ତ ସମୟରେ ପର୍ବତ ଧସିଯାଇ ଅତଡ଼ାଟାଏ ଖସି ପଡ଼ିଲା ପରି ଲାଗୁଛି ।

ମଠ ସାମ୍ନାରେ ନଈ ପାର ହେବାକୁ ସେନାଦଳର କମାଣ୍ଡର ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାର କଥା ନୁହଁ । କିନ୍ତୁ, ଡନ୍ ଯେଉଁଠି ବେଶ୍ ଚଉଡ଼ା ଆଉ ଶାନ୍ତ, ସୁଅ ଯେଉଁଠି ଦୁର୍ବଳ, କସାକ୍‌ମାନେ ସେଠି ଜଗି ରହିଛନ୍ତି । ପାହାଡ଼ ଉପରକୁ ଅନବରତ ଗୁଳି ଚଳାଉଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନଦେଖି କମାଣ୍ଡର ମଠ ସାମ୍ନାରେ ନଈ ପାର ହେବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ ।

ନଈ ପାରି ହେବା ଆରମ୍ଭ ହେଉଁ ହେଉଁ ଦିପହର ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଗୋଟାଏ କାମଚଳା ମୁତାବକ କାଠଭେଳା ତିଆରି କରି କମାଣ ଖଣ୍ଡା ଗୋଟାଏ ଗାଡ଼ିକୁ କମାଣ ଚଳାଳୀ ଓ ତିନିଟି ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ସହିତ ସେମାନେ ପଠାଇଲେ । ନଈ ମଝିରେ ଭେଳାଟା ଗୋଟାଏ ଭଉଁରୀ ଭିତରେ ପଡ଼ିଗଲା । ଚକର କାଟି ବୁଲିଲା ବେଳେ ଟିକେ ଅଣାଇ ଲଗ ତଳକୁ । ବାଁ ପାଖରେ ଥିବା ଘୋଡ଼ାଟା ଇତି ପୂର୍ବରୁ କେବେ ନଈ ପାର ହୋଇ ନଥିଲା । ତେଣୁ ଉପରେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ସେ । ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଘୋଡ଼ାର ଚିନ୍ ଖୋନ୍ ଖୋନ୍ ସୈନ୍ୟମାନେ ନଈ ଭିତରେ ଲୁଗାଇଁ ଘୋଡ଼ାର ବିକଳ ହୋବାକି ଏବଂ ଭେଳା ଉପରେ ଦାପୁ ପିଟିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲେ ।

"ଜାନୁଆରଟା ଭେଳାଟାକୁ ବୁଡ଼ାଇ ଦେବ !" ଦୁଃଖରେ ତ୍ରୁଫିମ୍ ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ ହୋଇ କହି ଉଠିଲା । ତା ଘୋଡ଼ାର ଝାଳ ବହଳିଆ ପିଠି ଉପରକୁ ଉଠୁଥିବା ହାତଟା [illegible] ନଇଁ ଆସିଲା ତଳକୁ । ବିକଳରେ ଘନ ଘନ ହୋବାକି ଛାଡ଼ି ଭେଳା ଉପରୁ ଘୋଡ଼ାଟା ଉପରକୁ ଖୋଜ ଦେଇ ପଛକୁ ହଟି ହଟି ଆସୁଥିଲା ।

ସେନାଦଳର କମାଣ୍ଡର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ : "ଗୁଳି କର !.."

ତ୍ରୁଫିମ୍ ସେଦିନ ଏଣେ କୋଲୋଡାଙ୍କ ପରି ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା, ସେତିକି ବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେ ଉଠି ଖାଲିରେ ତା'ର ଘେଉଲରଉର ... କୁ ... ଦେଖିଲେ । ... ଦେଖିଲା ବନ୍ଧୁକର ପାବାକ୍ ପରି ... ଶୁଣିଲା । ସେଥିରା ଉପରେ ଯିବା ଆଉ ଦୁଇଟି ଘୋଡ଼ା ପେଲେଇକି ପାଣିକୁ ଡାକି ଦେଇ ଆସିଲେ । ଭାରସାମ୍ୟ ରଖିବା ପାଇଁ କୋଲୋଡାଙ୍କ ଜଣେ ମୃତ ଘୋଡ଼ାଟିକୁ ଠେଲି ଦେଲା । ଆଗ ଘୋଡ଼ା ଦୁଇଟି ତା'ର ହାତରୁ ଛାଡ଼ି ଆସିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଣ୍ଡଟା ବୁଡ଼ି ଗଲା ପାଣିରେ ...

ଏହାର ଦଶ ମିନିଟ ଖଣ୍ଡ ପରେ ସେନାଦଳର କମାଣ୍ଡର ତାଙ୍କ ଛୋଟା ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ପାଣି ଭିତରକୁ ପଶିଲେ । କମାଣ୍ଡରଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଛୁଟିଲେ ଷହେ ୪୦ ଜଣ ଅଧାରଙ୍ଗରା ମଣିଷ ଏବଂ ସେତିକି ସଂଖ୍ୟକ ରଙ୍ଗ ବେରଙ୍ଗର ଘୋଡ଼ା । ନଈର ସୁଅକଟା ପାଣିଗୁଡ଼ାକ ଫାଳି ଫାଳି ହୋଇ ଭୟଙ୍କର ଭାବେ ଛିଟିକି ପଡ଼ୁଥାଏ ସେମାନଙ୍କ ଗତିରେ । ଭିଜିଲା ଡଙ୍ଗାରେ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କ ଜିନ୍‌ଗୁଡ଼ାକ ଲଦା ହୋଇଥାଏ । ତ୍ରୁଫିମ୍ ତା ଘୋଡ଼ାଟିକୁ ଦଳ ନେତା ନେଚେପୁରେଙ୍କୋ ହାତରେ ଦେଇ ନିଜେ ଗୋଟିଏ ଡଙ୍ଗା ଚଳାଉଥିଲେ । ନଈର ମଝି ମଝିରେ ପହଞ୍ଚି ତ୍ରୁଫିମ୍ ପଛକୁ ଚାହିଁଲା । ସବା ଆଗରେ ଘୋଡ଼ାଗୁଡ଼ିକ ଅଣ୍ଟାଏ ସରିକି ପାଣି ମଧ୍ୟକୁ ପଶି ଆସିଛନ୍ତି । ଅନିଚ୍ଛାରେ ମୁହଁ ତଳକୁ କରି ପାଣି ପିଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଲୋକମାନେ ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ କରି କ'ଣ ସବୁ କହି ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ଚଇଦି ଚଇଦି ଯିବା ପାଇଁ ମଡାଉଛନ୍ତି । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନଈ କୂଳର କୋଇ ଗଛ ଭିତରକୁ ପାଣି ଉପରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ାଏ ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଦେଖାଗଲା । ସୈନ୍ୟମାନେ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କ କରେ କରେ ସେମାନଙ୍କ କମରକୁ ଧରି ପହଁରି ପହଁରି ଆସୁଥାନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଟେକି ଧରିଥାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ବନ୍ଧୁକଗୁଡ଼ିକୁ । ବନ୍ଧୁକରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ ସେମାନଙ୍କ ପୋଷାକ ଆଉ କାର୍ତ୍ତୁଜ ଖୋଳସବୁ ।

କାତସବୁ ରଖି ଦେଇ ଡଙ୍ଗା ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ତ୍ରୁଫିମ୍ । ସାମ୍ନାରୁ ମୁହଁ ଉପରେ ପଡ଼ୁଥାଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ । ପହଁରି ପହଁରି ଆସୁଥିବା ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ତା'ର ସେହି କସରା ଘୋଡ଼ାଟି

ଉପରେ ଏବେ ନଜର ପକାଇବାକୁ ଆଖି ମିଞ୍ଜିମିଞ୍ଜି କରି ସେ ଚାହିଁଲା । ହଠାତ୍ ଗୁଳିର ଆବାଜ୍‌ରେ ଅଜାଗରେ ବିଛୁଡ଼ି ହୋଇ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଯାଉଥିବା ଧଳେ ବଣ ହଂସ ପରି ସେନା ଦଳଟି ତା'ର ପାଣି ଉପରେ ଦିଶୁଥାଏ । ସବା ଆଗରେ ଆସୁଥାଏ କମାଣ୍ଡରଙ୍କ କଳା ଘୋଡ଼ାଟି । ପାଣି ଉପରେ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଉଢ ପିଠିଟା ତା'ର ଚହଟି ଉଠୁଥାଏ । ତା' ପଛକୁ ଲଗି ଫୁଟି ଦିଶୁଥାଏ କମିସାରଙ୍କ ଘୋଡ଼ାର ରୁପେଲି କାନ ଦୁଇଟି । ଅନ୍ୟ ଘୋଡ଼ାମାନେ ଦଳ ବାନ୍ଧି ଆଗଉଥାନ୍ତି । ସବା ଶେଷରେ, ସେନା ଦଳର ନେତା ନେଚେପୁରେଙ୍କୋଙ୍କ ଘୋଡ଼ାର ଶ୍ୟେମଣ ମୁଣ୍ଡଟି ଉଠପଡ଼ ହେଉଥାଏ । ଘୋଡ଼ାଟି କ୍ରମଶଃ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠୁ ପଛକୁ ପଡ଼ି ଯାଉଥାଏ । ତା'ର ଠିକ୍ ବାଆଁ ପାଖକୁ ଲଗି ଆସୁଥାଏ ତ୍ରୁଫିମ୍‌ର ଘୋଡ଼ୀଟି । ତା'ର ଆଉରି ପଛରେ ତ୍ରୁଫିମ୍ ଅନେକ କଷ୍ଟରେ ଲକ୍ଷ କଲା ତା ଛୁଆଟି ପାଣିରେ ଉବୁଟୁବୁ ଖାଇ ପହଁରୁଛି । କେତେବେଳେ ସୁଅରେ ଅଧା ଉପରକୁ ଉଠି ପଡ଼ୁଛି ତ ଆଉ କେତେବେଳେ ନାକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଡ଼ି ଯାଉଛି ।

ଦନ୍ ନଈର ଉପର ଦେଇ ପବନରେ ଭାସି ଆସୁଥାଏ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କର ହେଁଃ... ହେଁଃ ବୋବାଳି, ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଆବାଜ୍ । ସତେ ଯେମିତି ପଶୁଗୁଡ଼ାକ ବିକଳରେ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଡାକ ପକାଉଛନ୍ତି ।

ତରବାରିର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ମୁନ ପରି ଏହି କରୁଣ ଆବାଜ୍‌ଟା ତ୍ରୁଫିମ୍‌ର ହୃଦୟରେ ବିଦ୍ଧ ହୋଇ ମନଟାକୁ ତା'ର ଅଥୟ କରି ଦେଲା । ଦୀର୍ଘ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଧରି ଲଢ଼ାଇ କରି ଆସିଛି ସେ, ମୃତ୍ୟୁ ସହିତ କେତେ ନା କେତେ ପ୍ରେମ ଅଭିନୟ ବି କରିଛି । କିନ୍ତୁ କେବେହେଲେ ହୃଦୟରେ ତା'ର ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖା ଦେଇ ନି, ନିଜକୁ କେବେ ସେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବାକୁ ଦେଇ ନି । ଆଜି କିନ୍ତୁ ଏହି କରୁଣ ବୋବାଳି ଶୁଣି ତା'ର ନାଲିଆ କରଡ଼ା ଦାଢ଼ି ଭିତରୁ ମୁହଁଟି ପାଉଁଶିଆ ପଡ଼ିଗଲା । ଆହୁଲଟାକୁ ଟାଣି ଧରି ସେଥି ମୁହଁରେ ଡଙ୍ଗାଟାକୁ ବାହିବାକୁ ଲଗିଲା ସେଇ ଭଉଁରୀ ଆଡ଼କୁ ଯେଉଁଠି ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟି ନିଜକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା । ତା ଘୋଡ଼ୀଟି ମଧ୍ୟ ବିକଳରେ ବୋବାଳି ଛାଡ଼ି ତା ପାଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୋରରେ ପହଁରି ଯାଉଥିଲା ଛୁଆଟିକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ।

ନେଟେପ୍ରେକୋ ତାକୁ ଅଟକାଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ତ୍ରିଫିମ୍‌ର ବନ୍ଧୁ ଷ୍ଟେଶ୍‌କା ଯେପ୍ରେମଭ୍ ଚିନ୍ ଉଠି ତଳୁ ଉପରୁ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା :

"ବୋକାମି କର ନା, କହୁଛି! କୂଳ ଆଡ଼କୁ ଯାଅ! କସାକ୍‌ମାନେ ଆସି ଗଲେଣି!.."

"ଫାଟି କର ନା କହୁଛି!" ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ତ୍ରିଫିମ୍ କହିଲା ଏବଂ ତା'ର ବନ୍ଧୁକଟିକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲା ।

ସୁଅ ମୁହଁରେ ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟି ଭାସି ଭାସି ଯାଉଥାଏ ଏବଂ ଗୋଟାଏ ଛୋଟ ଭଉଁରୀ ଭିତରେ ପଡ଼ି ଯାଇ ଆପଣାଛାଏଁ ବୁଲିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ସବୁଜ ପାଉଁଶିଆ ଢେଉସବୁ ପାଖକୁ ତା'ର ଯେମିତି ଘୂଟି ପକାଉଥାନ୍ତି । ତ୍ରିଫିମ୍ ପ୍ରାଣମୂର୍ଚ୍ଛା ହୋଇ ଅହୁଲା ମାରୁଥାଏ ଏବଂ ଛାତିଟି ଏ ପାଖ ସେ ପାଖ ଦୋହଲୁଥାଏ । ନଈର ଦକ୍ଷିଣ କୂଳର ପାହାଡ଼ ଭିତରୁ କସାକ୍‌ମାନେ ବାହାରି ପଡ଼ି ଗୋଟାଏ କମାଣରୁ ଗୁଳି ଫାୟର କରିବାକୁ ଲାଗି ଗଲେ । ପାଣି ଉପରେ ଗବ୍‌ଗାବ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଆସି ଗୁଳିଗୁଡ଼ାକ । ଛିଡ଼ା ଖାକି କମିଜପିନ୍ଧା କସାକ୍ ଅଫିସର ଜଣେ ତା ପିସ୍ତଲଟାକୁ ହଲାଇ କ'ଣ ଗୋଟାଏ କହିଉଠିଲା ।

ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟିର ହେଁଷାକି କ୍ରମଶଃ କ୍ଷୀଣ ଆଉ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । କାନକୁ ଲାଗୁଥାଏ ଗୋଟାଏ ମଣିଷ ପୁଅର ବିକଳ କାନ୍ଦଣା ପରି । ନେଟେପ୍ରେକୋ ଘୋଡ଼ୀଟିର ଅଣା ଛାଡ଼ି ଦେଇ ବାମ କୂଳ ଆଡ଼କୁ ତରବରରେ ପହଁରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତ୍ରିଫିମ୍‌ର ଦେହଟା ଥରି ଉଠିଲା ଏବଂ ବନ୍ଧୁକ ଉଠାଇ ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟିର ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଭଉଁରୀ ଭିତରକୁ ସେ ଗୁଳିଟାଏ ଫାୟର କରି ଦେଲା । ତା'ପରେ ବନ୍ଧୁକଟାଏ ଛାଡ଼ି, ବୁଟ୍ ଦିଟାକୁ ଖୋଲି ଦେଇ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲା ପାଣି ଭିତରକୁ ।

ନଈର ଡାହାଣ କୂଳରେ ଛିଡ଼ା ଖାକି କମିଜପିନ୍ଧା ଅଫିସର ଜଣକ ହୁକୁମ ଦେଲା :

"ଗୁଳି ବନ୍ଦ କର!.."

ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ ଭିତରେ ତ୍ରିଫିମ୍ ପହଞ୍ଚି ଗଲା ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟି ପାଖକୁ । ବାଁ ହାତରେ ତା'ର କଡ଼ି ଯାଇଥିବା ବେକଟାକୁ ଧରି ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ବାଁ କୂଳକୁ ପହଁରି ପହଁରି ସେ ଛୁଟିଲା ... ନଈର ଡାହାଣ କୂଳରୁ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଗୁଳି ଶବ୍ଦ ବି ଶୁଭିଲା ନାହିଁ ।

ଆକାଶ, ବଣ ଆଉ ବାଲି, ସବୁ କିଛି ସବୁଜ ଛାୟାଚ୍ଛନ୍ନ ଦିଶୁଥାଏ ... ଦେହର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଖଟାଇ ତ୍ରିଫିମ୍ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା କୂଳରେ । ଉପରକୁ ଟେକି ଆଣିଲା ପାଣିରେ ଚଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟିକୁ । ଦେହଟାକୁ ତା'ର ବାଲି ଉପରେ ମେଲାଇ ଦେଇ ଚୋବି ପକାଇଥିବା ସବୁଜ ନଈ ପାଣିଗୁଡ଼ାକୁ କାଢ଼ି ନଈ ମଧ୍ୟକୁ ପକାଇ ଦେଲା । ବଣ ଭିତରୁ ଭାସି ଆସୁଥିଲା ତା'ର ସାଥୀ ପଲଟଣଙ୍କର ସ୍ୱର ଆଉ ନଈବାଙ୍କର ଅନେକ ଦୂରରେ କମାଣର ଗର୍ଜନ । ତ୍ରିଫିମ୍‌ର କସରା ଘୋଡ଼ୀଟି ପାଣିରୁ ଉଠି ଆସି ପାଖରେ ତା'ର ଛିଡ଼ା ହେଲା ଏବଂ ଦେହରେ ଲାଗିଥିବା ପାଣିକୁ ଝାଡ଼ି ଝୁଡ଼ି ଦେଇ ଛୁଆଟିକୁ ତା'ର ଶୁଙ୍ଘିଲା । ତା'ର ନରମ ନିସ୍ତେଜ ଲାଞ୍ଜଟିରୁ ବାଲି ଉପରକୁ ଝରି ପଡ଼ୁଥିବା ଜଳ ବିନ୍ଦୁଗୁଡ଼ିକ କରୁଥିଲା ଟପ୍ ଟପ୍ ... ।

ତ୍ରିଫିମ୍ ଟଳିଟଳିକା ଉଠି ଛିଡ଼ାହେଲା ଏବଂ ବାଲି ଉପରେ ପାଦେ ଦି ପାଦ ଯାଉଛି କି ନାହିଁ ପୁଣି ଥରି ଥରି ପଡ଼ିଗଲା ତଳେ । ଛାତି ଭିତରେ ତା'ର ଗୁଞ୍ଜିଲା ତତଲା କ'ଣ ଗୋଟାଏ ପଶିଗଲା ପରି ଲାଗିଲା ଏବଂ ଠିକ୍ ପଡ଼ୁ ପଡ଼ୁ କାନରେ ବାଜିଲା ଗୋଟାଏ ଗୁଳିର ଆବାଜ୍ । ପିଠି ଲକ୍ଷରେ ଗୁଳିର ସେଟଟା ଆସି ଲାଗିଥିଲା ନଈର ଦକ୍ଷିଣ କୂଳରୁ । ଛିଡ଼ା ଖାକି କମିଜପିନ୍ଧା ସେଇ ଅଫିସର ଜଣକ ଦକ୍ଷିଣ କୂଳରେ ସେଇଠି ବଣ ଭିତରୁ ନିର୍ବିକାରରେ କାର୍ତ୍ତୁଜଟାକୁ କାଢ଼ି ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲା । କାର୍ତ୍ତୁଜଟାରୁ ଧୂଆଁ ବାହାରୁଥାଏ । ବାଲିତଳା ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଛୁଆଟିଠାରୁ ମାତ୍ର ପାଦେ ଦି ପାଦ ଦୂରରେ ପଡ଼ିଥାଏ ତ୍ରିଫିମ୍‌ର ମୃତ ଦେହଟି । ମୁହଁରୁ ବାହାରି ଆସିଥିବା ରକ୍ତମୟ ଫେଣଗୁଡ଼ାକ ନୀଳ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ଓଠରେ ତା'ର ଲାଗିଯାଏ ହସ ଫୁଟିଲା ପରି ଦିଶୁଥାଏ, ଯେଉଁ ଓଠରେ ସେ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଧରି ତା'ର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଥରଟିଏ ବି ଚୁମା ଖାଇ ନି ।

୧୯୨୬

ପର ପୁଅ

ସନ୍ଥ ଫିଲିପ୍‌ସଙ୍କ ଉତ୍ସବ ପରେ ପରେ ଯିଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଜନ୍ମ ଉତ୍ସବ ବେଳକୁ ସେଥର ପ୍ରଥମ କରି ବରଫ ପଡ଼ିଲା । ଷ୍ଟେପୀର ଶୁଖିଲା ନାଲି ଘାସ ବୁଦାବୁଦାକୁ ଝସ୍ ଝସ୍ କରି ସେ ଦିନ ରାତିରେ ଦନ୍ ଉପର ଦେଇ ସଁ ସଁ ହୋଇ ବହୁଥିଲା ପବନଟା । ଷ୍ଟେପୀ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ବରଫକୁ ସେ ସଜାଡ଼ି ଦେଉଥିଲା ଥାକ ଥାକ କରି, ସଡ଼କର ଅବୁଡ଼ା ଖାବଡ଼ା ପିଠିକୁ ଘଷି ଘଷି ସାଉଁଳି ଦେଇ ଭଳି ।

ଛୋଟ ଛୁଆଙ୍କ ଦିହରେ ଚଦର ଢାଙ୍କିଲା ଭଳି ରାତି ତା'ର ଗୋଧୂଳିର ନୀରବ ସବୁଜିମାରେ ଢାଙ୍କି ଦେଲା ଛୋଟ ଗାଁଟିକୁ । ଗାଁ ମୁଣ୍ଡର ଖେତ ଖମାର ବାହାରେ ବୁଦୁବୁଦୁକିଆ ଅନାବନା ଘାସଭରା ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଅନାବାଦୀ ଷ୍ଟେପୀ ଭୂଇଁ ଡୋବାଇ ପଡ଼ିଲା ଘୋର ନିଦରେ ।

ସେଦିନ ରାତିଅଧ ବେଳକୁ ପାହାଡ଼ ତଳର ଘୋହିରୀ ଭିତରେ କେଉଁଠି ଗୋଟାଏ ହେଟା ବାଘର ଗର୍ଜନ ଶୁଣାଗଲା । ଗାଁର ନେଡ଼ି କୁକୁରଗୁଡ଼ାକ ଭେଉ ଭେଉ କରି ଭୁକି ଉଠିଲେ । ବୁଢ଼ା ଗାଭ୍ରିଲାର ନିଦଟା ହଠାତ୍ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା । ଉହ୍ନେଇ ପାଖରେ ଗୋଡ଼ ଦିଇଟାକୁ ଲମ୍ବାଇ ଏବଂ ଚିମିନି ନଳିଟାକୁ ହାତରେ ଧରି ବୁଢ଼ା ଜୋରରେ କାଶିବାକୁ ଲାଗିଲା ଖୁଁ ଖୁଁ ହୋଇ । କାଶୁ କାଶୁ ଖଙ୍କାର ମେଞ୍ଚାଏ ପକାଇ ଦେଇ ତମାଖୁ ଅଳିଟାକୁ ବୁଢ଼ା ଦରାଣ୍ଡିଲା ପିକା ଖଣ୍ଡେ ବଳିବା ପାଇଁ ।

ପ୍ରତିଦିନ ରାତିରେ କୁକୁଡ଼ାମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଡାକରେ ବୁଢ଼ାର ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଯାଏ । ବୁଢ଼ା ଉଠି ପଡ଼ି ପିକା ଲଗାଏ ଏବଂ ଖୁଁ ଖୁଁ ହୋଇ କାଶେ । କାଶୁ କାଶୁ ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ପଡ଼େ ଏବଂ କଫଗୁଡ଼ାକ ବାହାରି ଗଲା ପରେ ଛାତି ଭିତରଟା ଟିକେ ଉଶ୍ୱାସ ଲାଗେ । ତା'ପରେ

ବୁଢ଼ାର ମନ ଭିତରେ ପୁଣି ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠନ୍ତି ସେହି ପୁରୁଣା ଚିନ୍ତା ଭାବନାଗୁଡ଼ାକ । ତା'ର ଏହିସବୁ ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା ଭାବନା ହେଉଛି ତା'ର ସେହି ପୁଅଟି ପାଇଁ । ପୁଅ ତା'ର ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯାଇଥିଲା, ଆଉ ଫେରିଲା ନାହିଁ ।

ବୁଢ଼ାର ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ । ଆଗକୁ କେହି ନାହାନ୍ତି କି ପଛକୁ କେଇ ନାହାନ୍ତି । ପୁଅ ପାଇଁ ବୁଢ଼ା ଗାଭ୍ରିଲା ଅନେକ କିଛି କରିଛି, ଦିନଟିଏ ବି ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ନାହିଁ । ତା'ପରେ ଦେଶରେ ଲାଗିଗଲା ଗୃହ ଯୁଦ୍ଧ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ବାହାରିଲା ତା ପୁଅ । ବୁଢ଼ା ହାଟରେ ତା ବଳଦ ହଳକ ବିକି ପୁଅ ପାଇଁ କିଣି ଆଣିଥିଲା ଗୋଟାଏ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଡ଼ା । ଘୋଡ଼ାଟାକୁ ଦେଖିଲେ ମନେ ହେଉଥିଲା ସେଟା ଯେମିତି ଗୋଟେ ଘୋଡ଼ା ନୁହଁ, ଦିଗହଜା ଷ୍ଟେପୀର ଗୋଟାଏ ଅଶାନ୍ତ ଘୂର୍ଣ୍ଣି । ଘରେ ଥିବା ଜିନ୍ ଆଉ ଗୋସାଇଁ ବାପାଙ୍କ ଅମଳର ରୂପାଖେଞ୍ଚୁବସା ଲଗାମଟାକୁ ପୁଅ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ବୁଢ଼ା କହିଲା :

"ଦେଖ ପେଟ୍ରୋ, ତୋର ସମସ୍ତ ସାଜ ମୁଁ କରି ଦେଲି । ଏଭଳି ସୁନ୍ଦର ସାଜ ଅଫିସରମାନେ ବି ପିନ୍ଧି ନଥିବେ ... କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥା, ତୋ ବାପ ପରି ତୁ କସାକ୍ ବାହିନୀର ସେବା କରିବୁ ଆଉ ଏ ଶାନ୍ତ ଦନ୍ ନଦୀର ଗୌରବକୁ ତଳେ ପକାଇବୁ ନାହିଁ । ତୋ ବାପ ଗୋସାପ, ଜାର୍‌ମାନଙ୍କ ସେବା କରି ଆସିଛନ୍ତି, ତୁ ମଧ୍ୟ କରିବୁ !.."

ବୁଢ଼ା ଅତୀତର ସ୍ମୃତିକୁ ମନେ ପକାଉ ପକାଉ ଝରକା ବାଟେ ବାହାରକୁ ଅନାଇଲା । ଧୋବ ଫରଫର ଜହ୍ନ ଆଲୁଅରେ ସବୁ କିଛି ସବୁଜ ଦିଶୁଛି । ଅଗଣାରେ ଶୁଭୁଛି ପବନର ସୁଁ ସୁଁ ଆବାଜ୍ । ମନେ ହେଉଛି ପବନଟା ଯେମିତି କ'ଣ ଗୋଟାଏ ପାଇବା ପାଇଁ ଦରାଣ୍ଡୁଛି, ଯିଏକି ତା'ର ହୋଇ ଆଉ ନାହିଁ -- ଅତୀତରେ କୁଆଡ଼େ ହଜି ଗଲାଣି । ବୁଢ଼ା ମନରେ ଭାସି ଉଠିଲା ବିଗତ ଦିନର ସେହିସବୁ ଘଟଣା, ଯିଏକି ଆଉ କେବେ ଫେରିବ ନାହିଁ ...

ବୁଢ଼ାର ମନେ ପଡ଼ି ଗଲା, ସେଦିନ ଏଇଠି ପେଟ୍ରୋର ବିଦାୟ ଉତ୍ସବରେ ତା'ର କସାକ୍ ଭାଇମାନେ ଏକାଠି ହୋଇଥିଲେ । ସମସ୍ତେ

ମିଳିତ ଢଙ୍ଗରେ କସାକ୍‌ମାନଙ୍କର ସେହି ପ୍ରିୟ ଗୀତଟି ଗାଉଥିଲେ ବେଳେ ଗାବ୍ରିଲର ଧଳଧଳିଆ ଛାତିର ଲୁଅସବୁ ଜମି ଉଠୁଥିଲା । ଗୀତଟି ଥିଲା :

ଆମେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁ, ଦ୍ୱିଧା ଜାଣି ନୁ ଜୀବନେ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଆମ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ, ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ ଆମେ କରୁ ଯୁଦ୍ଧ,
ସେନାପତି ଆମ ପିତା, ତା'ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ ଆମେ ରଣମତ
ଅଶ୍ୱ ଛୁଟାଇ, ଖଡ୍ଗ ଚଳାଇ ଶତ୍ରୁର ଶିର କରୁ ଧୂଳିସାତ୍ !..

କସାକ୍‌ମାନେ ଆତ୍ମହରା ହୋଇ ଗୀତଟିକୁ ଗାଉଥିଲେ ବେଳେ ପେତ୍ରୋ ବସିଥିଲା ଟେବୁଲ ପାଖରେ । ଖୁବ୍ ପିଇ ଦେଇଥିଲା ସେ । ମଦ ନିଶାରେ ମୁହଁ ତା'ର ଏକେବାରେ ନାଲି ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ଘୋଡ଼ା ପିଠିକୁ ଉଠିବା ଆଗରୁ ବିଦାୟକାଳୀନ ପାନପାତ୍ରର ଶେଷ ମଦତକ ପିଇ ଦେଲା ପରେ କ୍ଳାନ୍ତିରେ ବୁଜି ହୋଇ ଆସିଥିଲା ଆଖି ଦୁଇଟି ତା'ର । କିନ୍ତୁ ତା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ସେ ଘୋଡ଼ା ଉପରକୁ ଉଠି ଯାଇ ଜିନ୍ ଉପରେ ଦୃଢ଼ ଭାବେ ବସିଥିଲା । କମରର ଝୁଲନ୍ତ ତରବାରିଟାକୁ ସଜାଡ଼ି ନେଇ ଜିନ୍ ଉପରୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ହାତରେ ତୋଳି ନେଇଥିଲା ଜନ୍ମ ମାଟିରୁ ମୁଠିଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ପେତ୍ରୋ ଆଜି କେଉଁଠି ? କେଉଁ ଦେଶର ମାଟି ତା ବୁକୁକୁ ଏତେ ଉଷୁମ ଲାଗିଲା ଯେ ସେ ସେଠି ଶୋଇ ପଡ଼ିଛି ? ଆଉ କ'ଣ ସେ ସେଠୁ ଉଠିବ ନାହିଁ ?

ଖୁଁ ଖୁଁ ହୋଇ କାଶି ଉଠିଲା ବୁଢ଼ା — ଶୁଖିଲା ଇଧରା କାଶ । ଛାତି ଭିତରଟା ସାଁ ସାଁ ହୋଇ ଉଠ ପଡ଼ ହେଉଥାଏ । ଗଳାରେ ଜମିଥିବା କଫଗୁଡ଼ାକୁ ବାହାର କରି ଦେଲା ପରେ ବୁଢ଼ା ଟିକେ ଆଶ୍ୱାସ ଅନୁଭବ କଲା । ଉହ୍ଲେଇର ଚିମିନି ଆଡ଼କୁ କୁଜ ପଡ଼ି ଆସିଥିବା ପିଠିଟିକୁ ଦେଇ ପୁଣି ସେଇ ପୁରୁଣା ଭାବନାଗୁଡ଼ିକ ଗୁଣ୍ଡି ଗ୍ରହିଲା ବୁଢ଼ା ।

* * *

ପୁଅ ପେତ୍ରୋକୁ ଗାବ୍ରିଲ ବିଦାୟ ଦେବାର ମାସକ ପରେ ଲାଲ ଫୌଜ ଗାଁରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । କସାକ୍‌ମାନଙ୍କର ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ପରିଚିତ ସେହି ଜୀବନ ଧାରା ଉପରେ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ପରି ଧସାଇ

ପଶି ଆସିଥିଲେ ସେମାନେ । ବୁଢ଼ା ଗାବ୍ରିଲର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଜୀବନ ଧାରା ମଧ୍ୟ ଓଲଟ ପାଲଟ ହୋଇଗଲା — ଜାମାର ଖାଲି ପକେଟ୍‌ଟାକୁ ଓଲଟାଇ ଦେଲା ପରି । ପେତ୍ରୋ ସେତେବେଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲା ଦନେତ୍ସ ନଦୀ ନିକଟରେ । ଯୁଦ୍ଧରେ ସେ ସୁଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଛି, ସର୍ଜେଣ୍ଟ ଉପାଧି ମଧ୍ୟ ମିଳିଛି । ଏଣେ ଗାଁରେ ବୃଦ୍ଧ ଗାବ୍ରିଲ, ତା'ର ପୁଅ ପେତ୍ରୋକୁ ଏକଦା ଆଦରରେ ବଢ଼ାଇଲା କୁଢ଼େଇଲା ପରି, ଲାଲ ଫୌଜ ପ୍ରତି ତା'ର ବୃଦ୍ଧସୁଲଭ ଘୃଣାକୁ ମନ ଭିତରେ ଯତ୍ନର ସହିତ ବଢ଼ାଇବାରେ ଲାଗିଥାଏ ।

ବଲ୍‌ଶେଭିକ୍‌ମାନଙ୍କୁ ସେ ଯେ ଅବଜ୍ଞା କରେ ତା'ର ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ବୁଢ଼ା ପିନ୍ଧେ ଗୋଟାଏ ମରହଟିଆ ପାଇଜାମା । ପାଇଜାମାଟି ପଶମ କନାରେ ତିଆରି, ତଳୁ ଅଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟାଏ ଲାଲ ପଟି କଳା ସୂତାରେ ସିଲାଇ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଲାଲ ପଟିଟି ହେଉଛି ମୁକ୍ତ କସାକ୍‌ଙ୍କ ସଙ୍କେତ । ପାଇଜାମା ଉପରେ ବୁଢ଼ା ଗଳାଇ ଦିଏ ତା'ର ଲମ୍ବା କସାକ୍ କୋଟ୍‌ଟି । କସାକ୍ ବାହିନୀରେ ସର୍ଜେଣ୍ଟ ମେଜର ଥିଲା ବେଳେ ବୁଢ଼ା ପୋଷାକରେ ଯେଉଁ ଫିତା ଲଗାଉଥିଲା ସେସବୁକୁ କୋଟ୍‌ରେ ଲଗାଇ ଦିଏ । ତା'ଛଡ଼ା ଛାତି ଉପରେ ସଜାଇ ଦିଏ ଜାର୍ ସମ୍ରାଟ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରତି ତା'ର ସେବା ଆଉ ଆନୁଗତ୍ୟ ପାଇଁ ମିଳିଥିବା ପଦକ ଆଉ କ୍ରୁଶ ଚିହ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରବିବାର ଦିନ ବୁଢ଼ା କୋଟ୍‌ଟିକୁ ପିନ୍ଧି ଛାତି ଉପରେ ପଦକସବୁକୁ ଝୁଲାଇ ଗୋଟାଏ ବେଖାତିରିଆ ଗତିରେ ଗିର୍ଜାକୁ ଯାଏ । ବୁଢ଼ା ଗୁହେଁ ସେ କେତେ ବଡ଼ ଲୋକ ସମସ୍ତେ ଟିକେ ଆଖି ପୂରାଇ କି ଦେଖନ୍ତୁ ।

ଦିନେ ବୁଢ଼ା ଦାଣ୍ଡରେ ଗଲା ବେଳେ, ଏହି କସାକ୍ ଗାଁର ସୋଭିଏତ୍ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍‌ଙ୍କ ସହିତ ତା'ର ଦେଖା ହୋଇଗଲା । ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ବୁଢ଼ାର ବେଶଭୂଷା ଦେଖି କହି ପକାଇଲେ :

"କେଜେ ଏ ଘଣ୍ଟଗୁଡ଼ାକ ଆଉ କାହିଁକି ପିନ୍ଧୁଛ, କାଢ଼ି ପକା ! ସେଗୁଡ଼ାକ ଆଜିକାଲି ତମାଦି ହୋଇ ଗଲାଣି ।"

ବାରୁଦରେ ନିଆଁ ଲାଗିଲା ଭଳି ବୁଢ଼ା କ୍ଷେପି ଉଠିଲା :

"ମୋତେ ହୁକୁମ ଦେବାକୁ ତୁମେ କିଏ ? ତୁମେ କ'ଣ ଏସବୁ ମୋତେ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇଥିଲ ?"

9—2643

"ମୁଁ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇ ନାହିଁ ସତ, କିନ୍ତୁ ସେଥିଁ ଲୋକ ପିନ୍ଧାଉ ଦେଇଛନ୍ତି ସେ ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ପୋକଜୋକଙ୍କ ବସା ହଉଛି ।"

"ଯିଏ ଯେଉଁଠି ଯା ଇଚ୍ଛାରେ କହୁଥାନ୍ତୁ !.. ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଏସବୁକୁ ଖୋଲିବି ନାହିଁ ! ତା' ଛଡ଼ା, ଏ ବୁଢ଼ା ବଞ୍ଚିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେ ବି ଖୋଲି ପାରିବ ନାହିଁ ।"

"ଜେଜେ, ତୁମେ କିନ୍ତୁ ବେଳାଏ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହୁଛ । ମୁଁ କେବଳ ତମ ଭଲ ପାଇଁ କହୁଥିଲି । ତୁମେ ସେସବୁକୁ ପିନ୍ଧି କି ବିଛଣାରେ ଶୋଉ ନ, ମୋର କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନା । କିନ୍ତୁ ବାଟ ଘାଟରେ ଗଲା ବେଳେ ଏ କୁକୁରଗୁଡ଼ାକଙ୍କ କଥା ଟିକେ ଭାବୁଛ ତ ? ତୁମର ଏ ପାଇଜାମା ଆଉ କୋଟ୍‌କୁ ଦେଖି ସେଗୁଡ଼ାକ ଭେଉ ଭେଉ ହୋଇ ଚଢ଼ି ଆସିବେ । ସେମାନଙ୍କର ବା ଦୋଷ କ'ଣ ? ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ସେମାନେ ଏସବୁ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି, ତେଣୁ ନିଜ ଲୋକକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିବେ ନାହିଁ ..."

ଅପମାନଟା ବୁଢ଼ାର ମନକୁ କୋଚିଲା ପିତାଠାରୁ ବି ବଳି ପଡ଼ିଲା । ତା'ପରେ ସେ ଖୋଲି ପକାଇଲା ପଦକଗୁଡ଼ାକୁ । କିନ୍ତୁ ରାଗଟା ତା'ର ମନ ଭିତରେ ଥିବା ତୀବ୍ର ଘୃଣା ସହିତ ମିଶି ଅରମା ଗଛ ପରି ଡାଳପତ୍ର ମେଲାଇ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ବୁଢ଼ାର ଅବସ୍ଥା ଦିନକୁ ଦିନ ଖରାପ ଆଡ଼କୁ ଯାଉଥାଏ । ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ, କୁଆଡ଼େ ଗଲା, ତା'ର କୌଣସି ଖୋଜ ଖବର ନାହିଁ । ବୁଢ଼ାର ଜମିବାଡ଼ି କିଏ ଦେଖିବ, ତାକୁ କିଏ ଦେଖା ଶୁଣା କରିବ ? ଅମାର ଖଣ୍ଡକ ଭାଙ୍ଗିକି ପୁଳା ପୁଳା ଖସିଲାଣି । ଗାଈ ଗୋରୁଗୁଡ଼ାକ ଖୁଆଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଏଣେତେଣେ ପଳାଉଛନ୍ତି । ବାଛୁରୀ ଖଟେଇର ଛପରଟା ଝଡ଼ରେ ଉଡ଼ି ଯାଇଥିଲା, ମରାମତ ହୋଇ ପାରୁ ନି, ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଖସି ପଡ଼ୁଛି ସେସବୁ । ଘୋଡ଼ାଶାଳଟା ତେଣେ ଖାଲି ପଡ଼ିଛି – ମୂଷାଙ୍କ ନାଟଶାଳାରେ ପରିଣତ ହେଲାଣି । ରହମକଟା ଦାଆସବୁ କଳଙ୍କି ମାରିଲାଣି ଘରରେ ଖୋସା ହୋଇ ହୋଇ ।

କସାକ୍‌ମାନେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଗଲା ବେଳେ ବୁଢ଼ାର ଅଧିକାଂଶ ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ । ଆଉ ଯେଉଁ କେଇଟା ଥିଲେ ସେସବୁକୁ ନେଇଗଲେ

ଲାଲ ଫୌଜର ଲୋକମାନେ । ବଦଳରେ ସେମାନେ ବୁଢ଼ାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବାକାନିଆ ଧୋତରା ଘୋଡ଼ା ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେଟା ବି ବୁଢ଼ା ପାଖରେ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଗତ ଶରତ କାଳରେ ମାହ୍‌ନୋ ଦଳର ନୈରାଜ୍ୟବାଦୀମାନେ ସେଟାକୁ ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି ନେଇ ଗଲେ । ବୁଢ଼ାକୁ କ୍ଷତିପୂରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ତିଆରି ଗୋଡ଼ ପିନ୍ଧା ପଟି ହଳେ ।

ପଟି ହଳକୁ ବୁଢ଼ା ପାଖକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ଦଳର ଗୋଲନ୍ଦାଜଟାଏ ଆଖି ଦେଖାଇ କହିଥିଲା, "ଜେଜେ, ତମ ଜିନିଷ ଆମେ ନେଉଛୁ, ଆମର ଜିନିଷଟାଏ ତମେ ରଖ । ଆମ ଜିନିଷ ପିନ୍ଧିଲେ ତମେ ବଡ଼ ଲୋକ ପରି ଦିଶିବ !"

ଜୀବନ ସାରା ବୁଢ଼ା ଯାହାସବୁ ସାଇତିଥିଲା, ସବୁ ନଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ଗଲା । କୌଣସି କିଛି ପ୍ରତି ବୁଢ଼ାର ନିଘା ରହିଲା ନାହିଁ । ଏତେ ମନମରା ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଯେ କୁଟାଖିଏ ଉଠାଇବାକୁ ତା'ର ହାତ ଗଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେଥର ବସନ୍ତ ଆସିଗଲା ପରେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଅନାବାଦୀ ଷ୍ଟେପୀ ଭୂଇଁ ପାଦ ତଳେ ତା'ର କ୍ଲାନ୍ତି ଆଉ ଅବସାଦରେ ମୁଣ୍ଡପାତି ଶୋଇ ପଡ଼ି ବୁଢ଼ାକୁ ଡାକିଲା । ନିଝୁମ ରାତିରେ ବୁଢ଼ା ଷ୍ଟେପୀର ସେ ଡାକ ଶୁଣେ, ସେ ଏକ ଦୁର୍ବାର ଡାକ । ମନର ଜଡ଼ତା ଭାଙ୍ଗି ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ବୁଢ଼ା । ନିଜକୁ ଆଉ ରୋକି ପାରିଲା ନାହିଁ, ବଳଦ ହଳକ ବେକରେ ଜୁଆଳି ଯୋଚି ଲଙ୍ଗଳ ଧରି ବାହାରି ଗଲା ଷ୍ଟେପୀକୁ । ଟାଣୁଆ କଳା ମାଟିକୁ ଲଙ୍ଗଳ ମୁନରେ ବିଦାରି ତୃଷ୍ଣାର୍ତ୍ତ ଗର୍ଭରେ ତା'ର ବୁଣି ଦେଲା ସରସା ଗହମର ବିହନ ।

ଦେଶ ଛାଡ଼ି ଜାହାଜରେ ସାଗର ଭିତରକୁ ପଳାଇ ଯାଇଥିବା କସାକ୍‌ମାନେ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ଇତି ମଧ୍ୟରେ । ଆଉ କେହି କେହି ସାଗର ପାରିରୁ ମଧ୍ୟ ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲେ । କିନ୍ତୁ ପେତ୍ରୋର ଖବର କେହି ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ବାହିନୀରେ ରହି ବିଭିନ୍ନ ରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲଢ଼ୁଥିଲେ । ରୁଷିଆ ଏତେ ବଡ଼ ଏକ ଦେଶ ଯେ କିଏ କେଉଁଠି ଲଢ଼ୁଥିଲା କହିବା ମୁସ୍କିଲ । କେହି

୨୦

ସେଇଠି କହନ୍ତି ପେଡ୍ରୋର ସେନାଦଳଟି ଭୁଟାନ୍ ଅଞ୍ଚଳରେ ଡାକୁ ଦଳ
ଫୌଜ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟତଃ ମୂଳପୋଛ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ।

ବୁଢ଼ା ତାହିଁର ବୁଢ଼ୀକୁ ପୁଅ ବିଷୟରେ କେବେ କିଛି କହେ ନାହିଁ ।

ରାତିରେ ବୁଢ଼ୀ ତକିଆ ଉପରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଶୁଁ ଶୁଁ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଥିବାର ବୁଢ଼ା ଶୁଣେ ।

ଟିକିଏ ଖଣ୍ଟିକାଶ ମାରି ବୁଢ଼ା ପଚାରେ, "କାନ୍ଦୁଛ ନା କ'ଣ ?"

ବୁଢ଼ୀ ଟିକିଏ ନୀରବ ରହିଯାଇ ତା'ପରେ କହେ, "ଉନ୍ନେଇଟାରୁ ଧୂଆଁ ବାହାରୁଛି ହୁଏତ, ସେଇଥି ପାଇଁ ମୁଣ୍ଡଟା ମୋର ବଥଉଛି ।"

ବୁଢ଼ା ସବୁ କଥା ବୁଝେ, କିନ୍ତୁ କିଛି ନବୁଝିଲା ପରି କହେ :

"ପାଣିରେ ଟିକେ ଲୁଣ ମିଶେଇ ପିଇ ଦେଉ ନା କାହିଁକି ? ରୁହ, ତୁମର ଉଠିବାର ଦରକାର ନାହିଁ, ମୁଁ ଆଣି ଦେଉଛି !"

"ଉଠିବାର ଦରକାର ନାହିଁ, ଶୋଇ ପଡ଼ ! ବଳେ ବଳେ ମୋର ଭଲ ହୋଇଯିବ !.."

ତା'ପରେ ନୀରବତାର ଅଦେଖା କାଇଟି ପୁଣି କୋଠରୀ ଭିତରେ ବିଛେଇ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଝରକା ବାଟେ ଉଙ୍କିଦ ଜହ୍ନଟା ବୁଢ଼ୀର ଅବୁହା ଦୁଃଖକୁ ଦେଖି ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ହସି ଉଠେ – ସନ୍ତାନହରା ମାର ବୁକୁଫଟା ଦୁଃଖକୁ ସେ ବୁଝି ପାରେ ନା ।

ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ କିନ୍ତୁ ପୁଅର ଫେରିବା ବାଟକୁ ମନେ ମନେ ଚାହିଁ ରହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଆଶା ଆଉ ବିଶ୍ୱାସ, ପେଡ୍ରୋ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଫେରି ଆସିବ ।

ହେମନ୍ତ ଶେଷ ହୋଇ, ଶୀତ ଆସିବା ଆସିବା ହେଉଛି, ବୁଢ଼ା ଦିନେ ମେଣ୍ଢା ଚମଡ଼ାଟାଏ ଦପା କରୁ କରୁ ବୁଢ଼ୀକୁ କହିଲା : "ଆମେ ତ ଏମିତି ଚଳିଯାଇ ପାରିବା, କିନ୍ତୁ ପେଡ୍ରୋ ଆସିଲେ ପିନ୍ଧିବ କ'ଣ ? ଶୀତ ଆସି ଗଲାଣି, ତା ପାଇଁ କୋଟ୍ ଖଣ୍ଡେ ଅନ୍ତତଃ ତିଆରି କରି ରଖିବା ଦରକାର ।"

ତା'ପରେ ସେମାନେ ପେଡ୍ରୋ ମାପରେ କୋଟ୍‌ଟିଏ ତିଆରି କରାଇ ସିନ୍ଦୁକରେ ସାଇତି ରଖିଲେ । ପେଡ୍ରୋ ଆସିଲା ବେଳକୁ

ଘୋଡ଼ାଶାଳଟା ଅଳିଆ ମଳିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବ, ଘୋଡ଼ାଶାଳକୁ ଯିବା ଆସିବା କରିବା ପାଇଁ ତା' ପାଇଁ ହଳେ ଜୋତା ବି ତିଆରି କରି ରଖିଲେ । ବୁଢ଼ା ତା'ର ଫିନ୍‌ଫିନ୍ ସୁନ୍ଦରିଆ ନେଳିଆ ପୋଷାକଟିକୁ ଅତି ଯତ୍ନରେ ସାଇତି ରଖିଛି । ପୋକ କାଟି ଦେବେ ବୋଲି ତଥ ତଥ କରି ସେଥିରେ ଛିଞ୍ଚି ଦେଇଛି ତମାଖୁର ଗୁଣ୍ଡ । ଶୀତ ଦିନେ ପେଡ୍ରୋ ପିନ୍ଧିବ ବୋଲି ମେଣ୍ଢା ଛୁଆଟିଏ ମାରି ଲମ୍ବା ଟୋପିଟିଏ ତିଆରି କରି କଣ୍ଟାରେ ଟାଙ୍ଗି ରଖି ଦେଲା । ବୁଢ଼ା ଯେତେବେଳେ ଦାଣ୍ଡରୁ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଆସି ସଜଡ଼ା ଅବସ୍ଥାରେ ଏସବୁକୁ ଦେଖିଲା, ମନରେ ତା'ର ଏକ ଅପୂର୍ବ ଅନୁଭୂତି ଖେଳିଗଲା । ତାକୁ ଲାଗିଲା, ପେଡ୍ରୋ ଯେମିତି ହସି ହସି ମେଲଘରୁ ବାହାରି ଆସି କହୁଛି, "ବାପା, ବାହାରେ କ'ଣ ବେଶି ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ିଛି ?"

ଏହାର ଦିନେ ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ବୁଢ଼ା ଥରେ ଘୁଆଳ ସଫା କରିବାକୁ ଯାଇଥାଏ । ଗୋରୁ କୁଣ୍ଡରେ କିଛି ବିଚିଲି ପକାଇ କୂଅରୁ ପାଣି ଆଣିବାକୁ ଗଲା ବେଳେ, ବୁଢ଼ାର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା : ହାତ ଦସ୍ତାନାଟା ସେ ଘରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିଛି । ଦସ୍ତାନା ଆଣିବା ପାଇଁ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ ବୁଢ଼ା ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲା । ପେଡ୍ରୋ ପାଇଁ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଟୋପିଟିକୁ ବୁଢ଼ୀ ଛାତିରେ ଛାପି ଧରି ମେଜିଆ ଉପରେ ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ି ବସି ଝୁଲୁଛି । ଶିଶୁକୁ ମା ଗେଲ କଲା ପରି ସେ ଗେଲ କରିବାରେ ଲାଗିଛି ଟୋପିଟିକୁ ...

ବୁଢ଼ା ଆଖିରୁ ଯେମିତି ତରା ଖସି ପଡ଼ିଲା, ଘରି ଆଡ଼େ ଅନ୍ଧାର ଘୋଟି ଗଲା ପରି ଲାଗିଲା ତାକୁ । ଗୋଟାଏ ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ ପରି ସେ ବୁଢ଼ୀ ଉପରକୁ ଝାମ୍ପି ପଡ଼ି ବୁଢ଼ୀକୁ ତଳେ ପକାଇ ଦେଲା । ରାଗରେ ବୁଢ଼ା ପାଟିରୁ ଫେଣ ବାହାରି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଫେଣଗୁଡ଼ାକୁ ଜିଭରେ ଘଟୁ ଘଟୁ ବୁଢ଼ା ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା :

"ଛା'ଡ଼େ ତାକୁ ... ଡାଆଣୀ !... କ'ଣ ଭାବିଛୁ କି ତୁ ?!."

ବୁଢ଼ୀ ହାତରୁ ଟୋପିଟିକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ବୁଢ଼ା ସିନ୍ଦୁକରେ ରଖି ତାଲା ପକାଇ ଦେଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ବୁଢ଼ା ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲା, ବୁଢ଼ୀର

ବାଁ ପାଖ ପଟାଟା ଛିଡ଼ି ଯାଇ ଫୁଲି ଉଠିଛି, ମୁହଁର ଗୋଟାଏ ପାଖ ଟିକେ ବାଙ୍କି ଯାଇଛି ।

ଶରତ ଋତୁରେ ଦନ୍ ନଈର ସବୁଜ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଚଳମାନ ଜଳ ରାଶି ପରି ଦିନ ପରେ ଦିନ, ସପ୍ତାହ ପରେ ସପ୍ତାହ ବିତି ଚାଲିଲା ।

ଦିନେ ଦେଖାଗଲା ନଈର ଖାଡ଼ିସବୁ ବରଫ ପାଲଟି ଯାଇଛି । ସନ୍ତସନ୍ତା ଆକାଶରେ ଗାଁ ଉପର ଦେଇ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଯାଉଛନ୍ତି ବଣ ହଂସ ପଲଟିଏ । ବସାକୁ ବାହୁଡ଼ିବାର ବେଳ ଗଡ଼ି ଗଲାଣି, ତେଣା ଝପଟାଇ ଚଞ୍ଚଳ ଉଡ଼ି ଯାଉଛନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ପଡ଼ିଶା ଘରୁ ପିଲାଟିଏ ଗାବ୍ରିଲ ଘରକୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା ଖବରଟିଏ ନେଇ । ଯିଶୁଙ୍କ ଛବି ଆଗରେ ଛାତିରେ କ୍ରୁଶ ଚିହ୍ନ ଆଙ୍କି ଦେଇ କହିଲା :

"ଜୁହାର ଜେଜେ !"

"ଭଗବାନ ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ ତୋ'ର !"

"ଜେଜେ, ଶୁଣିଲଣି ? ପ୍ରୋଖର୍ ଲିଖଭିଦଭ୍ ଡ୍ରରସନ୍ତୁ ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ପେଟ୍ରୋ ଆଉ ସିଏ କାଳେ ଏକା ସେନାଦଳରେ ଥିଲେ !.."

ଖବରଟା ଶୁଣିଲା କ୍ଷଣି ବୁଢ଼ାକୁ ଆଉ କିଏ ସମ୍ଭାଳେ ! କାଣି ବାଡ଼ିକା ଧରି ସଜ ହୋଇ ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଛୁଟି ଗଲା ସେ ପ୍ରୋଖର୍‌ର ଘରକୁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରୋଖର୍ ସେତେବେଳେ ଘରେ ନଥିଲା । ତା ଭାଇ ସହିତ ଦେଖା କରିବା ପାଇଁ ଯାଇଥିଲା ପାଖ ଗାଁକୁ । କହି ଯାଇଥିଲା ଆସନ୍ତା କାଲି ଫେରି ଆସିବ ।

ସେ ଦିନ ଗାବ୍ରିଲ ଆଖିକୁ ନିଦ ନାହିଁ । ରାତି ସାରା ଉହ୍ନେଇ ପାଖରେ ବୁଢ଼ା ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଗୁହି ବସିଛି ।

ପାହାନ୍ତା ପହର ବେଳକୁ ବୁଢ଼ା ଉଠିକି ବସିଲା । ଡିବିଟିଏ ଜଳାଇ କୋଟ ବିରଡ଼ାକୁ ସଜାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ପୂର୍ବ ଆକାଶର ବାଉଁଶିଆ ଦିହରେ କ୍ରମଶଃ ଫୁଟି ଉଠିଲା ମଳିନ ସକାଳର ଧୂସର ଆଭା । ଝରକାରେ ଫାଟି ଚହଟା କୋଳଉପାଏ ଛାଇ ନେଇଲେ । ପାଖରେ ତା'ର ଭାସୁଥିବା ମେଘ ଚଳେ ପରି ଯାଉ ଦିନ ବେଳା ଏବେ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ ତା ଗୋଡ଼ ଯେମିତି ଚାହୁଁ ନଥାଏ ।

* * *

ସକାଳଖିଆ ଖାଇବା ଆଗରୁ ବୁଢ଼ା ଝରକାରେ ଉଙ୍କି ମାରି ବାହାରକୁ ଚାହିଁଲା ।

"ପ୍ରୋଖର ଆସୁଛି ନା କ'ଣ ?" ଚୁପୁଚୁପୁ ହୋଇ ବୁଢ଼ା ନିଜକୁ ନିଜେ ପଚାରିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଘର ଭିତରକୁ ଯେଉଁ ଲୋକ ଜଣକ ପଶି ଆସିଲେ ସେ କସାକ୍ ପରି ମୋଟେ ଦିଶୁ ନଥାନ୍ତି । ମନେ ହେଉଥାନ୍ତି, ଜଣେ କିଏ ବିଦେଶୀ । ଗୋଡ଼ରେ ତାଙ୍କର ବ୍ରିଟିଶ୍ ତିଆରି ଜୋତା ହଇକ ମଚ୍ ମଚ୍ କରୁଥାଏ । ଦିହରେ ପିନ୍ଧିଥିବା କୋଟ୍‌ଟା ଦିଶୁଥାଏ ବି ଅନ୍ୟ ରକମର, ଝୁଲି ପଡ଼ିଥାଏ କାନ୍ଧ ଉପରୁ ତଳକୁ – ଦେଖିଲେ ମନେ ହେଉଥାଏ କୋଟ୍‌ଟା ଯେମିତି ତାଙ୍କ ନିଜର ନୁହଁ ।

"ଦଣ୍ଡବତ୍, ଗାବ୍ରିଲ ଜେଜେ !.."

"ଭଗବାନ ତୋ'ର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ ଜବାନ୍ !.. ଆଏ, ଭିତରକୁ ଆସି ବସ ।"

ମୁଣ୍ଡରୁ ଟୋପି କାଢ଼ି ପ୍ରୋଖର୍ ଗାବ୍ରିଲର ସୀକୁ ନମସ୍କାର ଜଣାଇଲା ଏବଂ ବେଞ୍ଚରେ ବସିଲା ।

"ପାଗଟା ଯା ହୋଇଛି ନା ! ପବନରେ ବରଫଗୁଡ଼ାକ ଅଜାଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ଆଗୁଆ ପବନରେ ଗୋଡ଼ ଆଗକୁ ଉଠୁ ନି !.."

"ହଁ, ବାପ, ଏଥର ବରଫଟା ଟିକେ ସହଳ ସହଳ ପଡ଼ି ଯାଉଛି ... କିନ୍ତୁ ଅପ କାଳରେ ଏତେବେଳକୁ ପାଇ ଗୋରୁସବୁ ପଡ଼ିଆରେ ଚରୁଥିଲେ", ଗାବ୍ରିଲ କହିଲା ।

ତା'ପରେ ସମସ୍ତେ ନୀରବ ରହିଗଲେ । ସେ ନୀରବତା ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଅଜୁହା ବାଧା ଯେପରି ଭରି ରହିଥିଲା । ଗାବ୍ରିଲ ମନର ଉତ୍କଣ୍ଠାକୁ ଲୁଚାଇ ରଖି ସ୍ୱାଭାବିକ ଢଙ୍ଗରେ ପଚାରିଲା :

"ବିଦେଶରେ ରହି ତମ ବୟସ ବଢ଼ି ଗଲା ଭଳି ଲାଗୁଛି ବାପା !"

"ଟୋକା ହୋଇ ରହିଲା ଭଳି କୌଣସି ଅବସ୍ଥା ସେଠାରେ ନଥିଲା ଜେଜେ", ପ୍ରୋଖର୍ ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

ବୁଢ଼ା କିନ୍ତୁ ତାର ଅପେକ୍ଷା କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ପଚାରିଲା :

"ଆମ ପେଡ୍ରୋ ..."

"ଚୁପ୍ ରହ ପାଟି କର ନା !" ବୁଢ଼ୀର କଥା ନସରୁଣୁ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀର ମୁହଁରୁ କଥା ଛଡ଼ାଇ ନେଇ କହିଲା । "ପିଲାଟା ବରଫ ବର୍ଷା ଭିତରେ ଆସିଛି, ଟିକେ ସୁସ୍ଥ ହେବାକୁ ଦିଅ । ତା'ପରେ ତୋର ଯା' ପଚାରିବା କଥା ପଚାର ..."

ପ୍ରୋଖର୍ ଆଡ଼କୁ ବୁଢ଼ା ମୁହଁ ବୁଲାଇ ନେଇ ପଚାରିଲା :

"ହଁ, ପ୍ରୋଖର୍ ସେଠି ସମୟ କେମିତି କଟିଲା ?"

"ସେମିତି କିଛି ନୁହଁ କେଜେ ! ଅଣ୍ଡାଭଙ୍ଗା କୁକୁର ଭଳି ଜୀବନ ନେଇ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଛି, ଏହା ହିଁ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟର କଥା ।"

"ତେବେ ... ତୁରସରେ ସମୟଟା ଭଲରେ କଟି ନି ବୋଲି ମନେ ହେଉଛି, କ'ଣ କହୁଛୁ ?"

"ଯା ମିଳୁଥିଲା ସେଥିରେ ପେଟ ଗୁଖଣ୍ଡକ ପୂରିବା ମୁସ୍କିଲ ।" ଟେବୁଲ ଉପରେ ଆଙ୍ଗୁଳି ବଜାଇ ବଜାଇ ପ୍ରୋଖର୍ କହିଲା । "କିନ୍ତୁ ତୁମେ ତ ଖୁବ୍ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଗଲଣି ଗାଭ୍ରିଲ କେଜେ । ମୁଣ୍ଡର ବାଳସବୁ ତ ପ୍ରାୟ ଧଳା ପାଇଟି ଗଲଣି ... ଏ ସୋଭିଏତ୍ ରାଜ କେମିତି ଲାଗୁଛି ?"

"ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ କେବଳ ବଞ୍ଚି ରହିବା କଥା । କେବେ ସେ ଫେରିବ, ଏ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ପାଟିରେ ଆହାର ଦିଦିତା ଦେବ ..." ବୁଢ଼ା ଗାଭ୍ରିଲ ମୁହଁରେ ଫିକା ହସ ଟେକାଏ ଖେଳି ଗଲା ।

ପ୍ରୋଖର୍ ଚଟ୍‌କିନା ଦୃଷ୍ଟିଟାକୁ ତା'ର ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇ ନେଲା । ଗାଭ୍ରିଲର ନଜରକୁ ସେଟା କିନ୍ତୁ ଏଡ଼ାଇ ଗଲା ନାହିଁ । ବୁଢ଼ା ସିଧା ସଳଖ ପଚାରିଲା :

"କହ, ମୋ ପେଡ୍ରୋ କେଉଁଠି ଅଛି ?"

"ତୁମେ କ'ଣ ତା ବିଷୟରେ କିଛି ଶୁଣି ନ ?"

"ତା ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଆମେ ଶୁଣିଛୁ ।"

ଓହଳି ଆସିଥିବା ଟେବୁଲ କନାର କାନିଟାକୁ ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ମୋଡ଼ୁ ମୋଡ଼ୁ ପ୍ରୋଖର୍ କହିଲା :

"ମୋ ମନେ ହୁଏ ଜାନୁଆରୀ ମାସ ହେବ ... ହଁ ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ । ଆମ ସେନା ଦଳଟି ନଭରସିଇସ ସହରରେ ଥିଲେ । ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ସହରଟି । ଅନ୍ୟ ଜାଗା ପରି ସେଠି ବି ଆମେ ରହୁଥିଲୁ ..."

ଗାଭ୍ରିଲ ଆଗକୁ ଆଉରି ଝୁଙ୍କି ଆସି ତୁନି ତୁନି ହୋଇ ପଚାରିଲା, "ସେ କ'ଣ ଆଉ ନାହିଁ ?"

ପ୍ରୋଖର୍ କିଛି ନକହି ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ଦେଲା, ସତେ ଯେମିତି ବୁଢ଼ାର ପ୍ରଶ୍ନଟା ସେ ଶୁଣି ପାରି ନି ।

"ଆମେ ସେଇଠି ଥାଉଁ । ଲାଲ ସେନା ଆମ ଛାଉଣୀ ଭେଦ କରି ପାହାଡ଼ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଯଦି ଥରେ ପାହାଡ଼ ଉପରକୁ ଚାଲି ଆସି ପାରିଲେ ଅନ୍ୟ ସୈନ୍ୟମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ ଦେବେ । ତେଣୁ ଆମ ସେନାଦଳର କମାଣ୍ଡର ପେଡ୍ରୋ ନେତୃତ୍ୱରେ କେତେ ଜଣ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ ଲାଲ ସେନାଦଳଙ୍କ ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ।... କମାଣ୍ଡର ଆମର ଥିଲେ ଜୁନିଅର କାପ୍‌ଟେନ୍ ସେନିନ୍ ... ତା'ପରେ ... ତା'ପରେ ସେ ଦୁଃଖକର ଘଟଣାଟି ଘଟିଲା ..."

ଏତିକିବେଳେ ହଠାତ୍ ଚୁଲୀ ଉପରୁ ଝଣ୍ କରି ଖସି ପଡ଼ିଲା ଲୁହା କଡ଼େଇଟା । ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ବିଛଣା ଆଡ଼କୁ କରି ଗଛ କାଟିଲା ପରି ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଗଲା ବୁଢ଼ୀ । ଏତେ ସମୟ ଧରି ଭୟରେ ରୁନ୍ଧି ହୋଇ ରହିଥିବା କୋହଟା ଗଳା ଫଟାଇ ରେଁ ରେଁ କରି ବାହାରି ଆସିଲା ।

"ତୁ ଆଉ ଭେଁ ଭେଁ ହଅ ନା", ଗାଭ୍ରିଲ ଧଡ଼କାଇ କି ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା । ଟେବୁଲ ଉପରେ କହୁଣି ଦୁଇଟିକୁ ଦୃଢ଼ ଭାବେ ଚାପି ପ୍ରୋଖର୍ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଧୀର ଆଉ କ୍ଳାନ୍ତ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲା ବୁଢ଼ା : "ହଁ, ତା'ପରେ କ'ଣ ହେଲା କହ !"

"ସେମାନେ ତାକୁ ହାଣି ପକାଇଲେ !" ପ୍ରୋଖର୍ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ, ଭୋ ଭୋ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ମୁହଁରେ ତା'ର ଘୋଟିଗଲା ଗୋଟାଏ କଳା ଛାଇ । ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ି ଟୋପିଟା ଆଣିବା ପାଇଁ ବେଞ୍ଚକୁ ଅଣ୍ଡାଳୁ ଅଣ୍ଡାଳୁ ପୁଣି କହିଲା, "ସେମାନେ

ପେଡ୍ରୋକୁ ହାଣି... ମାରି ଦେଲେ... ଆମେ ଗୋଟାଏ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ଦେବା ପାଇଁ ଅଟକି ଯାଇଥିଲୁ । ପେଡ୍ରୋ ତା ଘୋଡ଼ାର ବେଢ଼ଣଟାକୁ ଟିକିଏ ଢ଼ିଲା କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଧଳା ସେନା ଦଳ ହଠାତ୍ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରୁ ଆମ ଉପରକୁ ଝାମ୍ପି ପଡ଼ିଲେ..." ପ୍ରୋଖର୍‌ର କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଗଲା । ଥର ଥର ହାତରେ ଟୋପିଟିକୁ ଚିପି ଧରି କହିଲା, "ଜିନ୍‌ଟାକୁ ଧରି ପେଡ୍ରୋ ପୁଣି ଘୋଡ଼ା ପିଠିକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ି ବସିଲା ବେଳେ, ଜିନ୍‌ଟା ଖସି ଆସିଲା ଘୋଡ଼ାର ପେଟ ତଳକୁ... ଘୋଡ଼ାଟା ଏତିକିବେଳେ ବିଜୁଳି ପରି ଛୁଟି ପଳାଇଲା, ପେଡ୍ରୋ ତାକୁ ଅଟକାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ... ପଛରେ ପଡ଼ିଗଲା ସେ... ତା'ପରେ ଯା' ଘଟିବାର କଥା ଘଟିଗଲା ସେଇଠି!"

"କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯଦି ତୋ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରେ?.." ଗାଭ୍ରିଲ ଖୁବ୍ ଧୀର ଅଥଚ ପରିଷ୍କାର ଗଳାରେ ପଚାରିଲା ।

ପ୍ରୋଖର୍ ହଠାତ୍ ଉଠି ପଡ଼ି ଆଗେଇ ଗଲା ଦୁଆର ଆଡ଼କୁ । ପଛକୁ ନଚାହିଁ କହିଲା:

"ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ସେଟା ନିର୍ଭର କରେ ଜେଜେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯା କହିଛି ସେଥିରେ କୌଣସି ମିଛ ନାହିଁ... । ଏକେବାରେ ନିରାଟ ସତ... । ମୋ ନିଜ ଆଖି ଆଗରେ ସବୁ କିଛି ଘଟିଛି..."

"କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମୁଁ ଯଦି ବିଶ୍ୱାସ ନ କରେ?!." ପୁଣି ଲମ୍ବା ନିଶ୍ୱାସଟାଏ ପକାଇ ଗାଭ୍ରିଲ କହିଲା । ମୁହଁରେ ତା'ର ବିଷାଦର ଜହ୍ଲା ଛାଇ ଆଉ ନାଲି ନାଲି ଆଖି ଦୁଇଟିରେ ଛଳଛଳ ଲୁହ । ଦେହର ଜାମାଟାକୁ ହାତରେ ଫଡ଼୍‌କିନା ଫାଡ଼ି ଦେଇ ଲୋମଶ ଛାତିଟାକୁ ବୁଢ଼ା ଦେଖାଇ ଦେଲା ପ୍ରୋଖର୍ ଆଡ଼କୁ । ମୁହଁ ଉପରକୁ କରି ଏକ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମିଶା ସ୍ୱରରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା ସେ: "ମୋର ଏକମାତ୍ର ପୁଅକୁ ସେମାନେ ହତ୍ୟା କରି ପାରିଲେ?!. ଆମର ଏକମାତ୍ର ଆଶା ଭରସାକୁ?!. ମୋ ପେଡ୍ରୋକୁ?!. ନା, ତୁ ହୁରୀକା ବଡ଼ ମିଛୁଆ! ତୁ ମିଛ କହୁଛୁ! ସବୁ ମିଛ! ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିବି ନାହିଁ!.."

ସେ ଦିନ ରାତିରେ ମେଣ୍ଢା ଚମଡ଼ା କୋଟ୍‌ଟାକୁ କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ବୁଢ଼ା ପଡ଼ିଆ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା । ବୁଢ଼ାର ପାପୁଲ ଜୋତା ତଳେ

ବରଫଗୁଡ଼ାକ ଚର୍ ଚର୍ କରୁଥାଏ । ଖାଲରେ ଥିବା କୁଟାଗଦା ପାଖରେ ବୁଢ଼ା ଅଟକି ଗଲା ।

ସ୍ତେପୀ ଆଡ଼ୁ ପବନ ପିଟୁଥାଏ । ପବନରେ ଉଡ଼ି ଆସୁଥାଏ ଟିକି ଟିକି ବରଫ କଣାସବୁ । ଶୁଖା ଚେରୀ ଗଛ ମୂଳରେ ପୁଞ୍ଜାଏ ଜହ୍ଲା ଭୟଙ୍କର ଅନ୍ଧାର ଜମାଟ ବାନ୍ଧି ଗଲା ଭଳି ଲାଗୁଥାଏ ।

"ପୁଅ!" ବୁଢ଼ା ଆସ୍ତେ କରି ଡାକିଲା । ଟିକିଏ ରହିଯାଇ, ଦେହ ମୁଣ୍ଡକୁ ହଲଚଲ ନକରି ପୁଣି ପଚାରିଲା, "ପେଡ୍ରୋ!.. ବାବା ମୋର!.."

କହୁଁ କହୁଁ ବୁଢ଼ା ସେଇ କୁଟାଗଦା ପାଖରେ ଗୋଡ଼ଦଳା ବରଫ ଉପରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଗଲା । ଦୁଃଖ ଆଉ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ମୁଦି ହୋଇ ଆସିଲା ଆଖିପତା ଦୁଇଟି ।

* * *

ଗାଁ ସାରା ରାଷ୍ଟ୍ର ହୋଇଗଲା ଯେ ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ ଜୋର କରି କାଢ଼ି ନିଆଯିବ, ଦନ୍ ଆର ପାଖରୁ ଡକାଇତ ଦଳସବୁ ଉପର ଅଞ୍ଚଳକୁ ମାଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି । ଗାଁ ସଭାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସଭ୍ୟମାନେ କାଙ୍କେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ କରି ଏ ବିଷୟରେ କଥା ହେଉଥିଲେ । ବୁଢ଼ା ଗାଭ୍ରିଲ କିନ୍ତୁ ସେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ଦୁଆର ମାଡ଼େ ନା, ଯିବା ଦରକାର ବି ପଡ଼େ ନା ତା'ର । ତେଣୁ ବୁଢ଼ା କାନକୁ ଅନେକ କଥା ଆସେ ନା କି ବୁଢ଼ା ସେସବୁ ବିଷୟରେ ବି ଖବର ରଖେ ନା । ଦିନେ ରବିବାର ସକାଳେ ଗିର୍ଜାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶେଷ କରି ଗାଁ ସୋଭିଏତ୍‌ର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ବୁଢ଼ାର ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ସାଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ପିନ୍ଧା ନାଲିଆ ରଙ୍ଗର ମେଣ୍ଢା ଚମଡ଼ା କୋଟ୍‌ପିନ୍ଧା ତିନି ଜଣ ବନ୍ଧୁକଧାରୀ ସୈନିକ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ବୁଢ଼ା ଘାବରେଇ ଗଲା ।

ସଭାପତି ଗାଭ୍ରିଲ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇ କହିଲେ:

"ଭଲ ଜେଜେ, ଆମକୁ କିଛି ଶସ୍ୟ ଦିଅ! ତମ ଘରେ ଶସ୍ୟ ଅଛି ତ?" କଥାପଦ୍‌ଗୁଡ଼ାକ ବୁଢ଼ାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ବଜ୍ର ପଡ଼ିଲା ପରି ଲାଗିଲା ।

"ତ'ଣ କହୁଛ — ଶସ୍ୟ ନାହିଁ, ଆମେ କ'ଣ ହାଉଆ ଖାଇ କି ବଞ୍ଚିଛୁ ?"

"ସେଁ ସେଁ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ, ଯେଉଁଠି ଶସ୍ୟ ରଖିଛ କୁହ !"

"ଗୋଲରେ ରହିବା କଥା, ଗୋଲରେ ଥିବ ।"

"ଚାଲ, ଆମକୁ ଦେଖାଇ ଦେବ !"

"ତା' ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ ଟିକେ ଦୟା କରି କହିବ କି ମୋ ଶସ୍ୟ ସହିତ ତମମାନଙ୍କର କାମ କ'ଣ ?"

ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍‌ଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆସିଥିବା କହରା ବାଳିଆ ଡେଙ୍ଗା ଯୁବକ ଜଣଙ୍କ ବରଫ ଉପରେ ଗୋଡ଼ଟାକୁ କଚାଡ଼ି ଦେଇ କହିଲା :

"ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଆମେ ବଳକା ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରୁଛୁ, ଯାହାକୁ ସମସ୍ତେ କହୁଛନ୍ତି ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ବୋଲି । ଆପଣ କ'ଣ ସେସବୁ ଖବର କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନି ମଉସା !"

"ମନେ କର ମୁଁ ଯଦି ତୁମକୁ ନଦିଏ, ତା' ହେଲେ ?" ରାଗରେ ମୁହଁକୁ ଫଣ ଫଣ କରି ଗାଭ୍ରିଲ ପଚାରିଲା ।

"ନଦେଲେ, ଆମେ ଜବରଦସ୍ତ କାଢ଼ି ନେବୁ !.."

ସଭାପତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆସିଥିବା ଲୋକମାନେ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ କ'ଣ ଫୁସ୍‌ଫାସ୍ ହୋଇ ଗୋଲା ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । ଧୂଳି ମଳିହୀନ ସୁନେଲି ଗହମ ଉପରେ ଆଙ୍କି ହୋଇଗଲା ସେମାନଙ୍କ ଜୋତାରେ ଲାଗିଥିବା ବରଫ ଗୁଣ୍ଡସବୁ । ଡେଙ୍ଗା ସୁନ୍ଦରିଆ ଯୁବକ ଜଣକ ଖଣ୍ଡେ ସିଗାରେଟ୍‌ରେ ନିଆଁ ଧରାଇ ତାଙ୍କ ନିଷରି ଶୁଣାଇ କହିଲେ :

"ବିହନ ଆଉ ସେମାନଙ୍କ ଖାଇବା ପାଇଁ ଯେତେ ବେଶି ଦରକାର, ସେସବୁ ରଖି ବାକିତକ ନେଇ ଚାଲ ।" ଏକ ମାଲିକିଆ ଢଙ୍ଗରେ ଗହମ ଉପରେ ଚାଖି ବୁଲାଇ ଆଣି ଗାଭ୍ରିଲଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ, "ଏଥର କେତେ ଜମି ବୁଣିବେ ମଉସା ?"

"ମାର୍, ସେ ଜମିକୁ !.." ଥୁକରି ଛେପ ଲଣ୍ଡାଏ ତଳକୁ ପିଙ୍ଗି ଦେଇ ବୁଢ଼ା କହିଲା । ବାଘ ଆଉ ରାଗରେ ବିକଟାଳ ପଡ଼ି ଆସିଲା ବୁଢ଼ାର ମୁହଁଟା । "ନେଇ ଯା, କିନ୍ତୁ ତୁମମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେବ ନାହିଁ

କହୁଛି !.. ଯା ଅଛି ସବୁ ଲୁଟ୍ କରି ନେଇ ଯା !.. ଏବେ ସବୁ ତ ତମମାନଙ୍କର !.."

"ଏମିତି କାହିଁକି ହେଉଛ ଜେଜେ, ଟିକେ ଥୟ ଧର ! ତୁମ ମୁଣ୍ଡ କ'ଣ ବିଗିଡ଼ି ଗଲାଣି ନା କ'ଣ ?" ଚେୟାର୍‌ମ୍ୟାନ୍ ଗାଭ୍ରିଲଙ୍କ ଆଡ଼କୁ 'ହାତର ଦସ୍ତାନା ହଲାଇ ହଲାଇ ପଚାରିଲେ ।

"ପର ଧନ ଖାଇ ଖାଇ ପେଟ ଫୁଲଉ ଥା !.. ଖାଇ ଖାଇ ଦିନେ ପେଟ ଫାଟି ଯିବ କହୁଛି !.."

କହରା ବାଳିଆ ଲୋକ ଜଣକ ଦାଢ଼ିରୁ ବରଫ ଝାଡ଼ୁ ଝାଡ଼ୁ ବୁଢ଼ା ଆଡ଼କୁ କଣେଇକି ଚାହିଁ ମୁରୁକି ହସି ଥଟାରେ କହିଲା :

"ମୁହଁ ସମ୍ଭାଳି କଥାବାର୍ତ୍ତା କର ଜେଜେ ! ଚଲେଇଲେ କିଛି ଲାଭ ହେବ ନାହିଁ । ତୁମ ଲାଙ୍ଗୁଳରେ ଚଢ଼ି ଗଲା ଭଳି ଏମିତି ଫଁ ଫଁ କାହିଁକି ହେଉଛ ?.." ଲୋକଟିର ଭୃରୁ ଦୁଇଟି କୁଞ୍ଚି ହୋଇ ଆସି ଗଳାଟା ହଠାତ୍ ଦୃଢ଼ ହୋଇଗଲା । "ଏଥର ସଞ୍ଜତ ହୋଇ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତୁ !.. ଅନେକ କିଛି କହିଗଲେଣି, ଆଉ ପଦଟିଏ କହିଲେ, ଦେଖିବେ ..." କଥା ନସରୁଣୁ ଲୋକଟି ଅଣ୍ଟାରେ ଝୁଲୁଥିବା ହଳଦିଆ ପିସ୍ତଲ ଖୋଳ ଉପରେ ହାତଟାକୁ ବାଡ଼େଇ ଦେଇ ଆସ୍ତେ କରି କହିଲା, "ସାବଧାନ, ଶସ୍ୟସବୁ ଯେଉଁଠି ଜମା ହେଉଛି, ଆଜି ତୁମ ଶସ୍ୟତକ ନେଇ ସେଠି ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବ !"

ବୁଢ଼ା ଯେ ଏହା ଦ୍ୱାରା ଭୟ ପାଇଗଲା ତା ନୁହଁ । କିନ୍ତୁ ଲୋକଟାର ଦୃଢ଼ ଆଉ ହୁକୁମ ଦେଲା ଭଳି କଥାଗୁଡ଼ାକ ତା'ର ମିଜାଜଟାକୁ ବଦଳାଇ ଦେଲା । କଥା ବଢ଼ାଇ କି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବିଲା ବୁଢ଼ା । ହତାଶାରେ ହାତଟାକୁ ଝିଙ୍କାଡ଼ି ଦେଇ ସେ ଚାଲି ଗଲା ବାରଣ୍ଡା ଆଡ଼କୁ । କେଇ ପାହୁଲ ଯାଇଛି କି ନାହିଁ ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ ହିଂସ୍ର ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ବୁଢ଼ା ଅଟକି ଗଲା ।

"ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କଲାବାଲାମାନେ ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ?!."

ଗାଭ୍ରିଲ ବୁଲି ପଡ଼ି ଚାହିଁଲା । ବାଡ଼ ସେ ପାଖରେ ଅଶୁଆର ଜଣେ ତା'ର ଅରଣା ଘୋଡ଼ାଟାର ଲଗାମଟାକୁ ଭିଡ଼ି ଧରି ଚିତ୍କାର ଛାଡ଼ୁଛି । ଅଘଟଣ କିଛି ଗୋଟାଏ ଘଟିବାକୁ ଯାଉଛି ଭାବି ବୁଢ଼ାର

ଫୋଡ଼ ଦିଇଟା ଧରି ଉଠିଲା । ପାଟିରୁ ତା'ର କିଛି ବାହାରିବା ଆଗରୁ , ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଜଣକ ଦେଖି ପକାଇଲା , ଗୋଲ ବାହାରେ କେତେ ଜଣ ଲୋକ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଘୋଡ଼ାଟାକୁ ପଛକୁ ବୁଲାଇ ନେଇ ଧୀରସ୍ଥିର ଭାବେ କାନ୍ଧରୁ ବନ୍ଧୁକଟା କାଢ଼ି ଘଣ୍ଟୁଆରଟି ଧରିଲା ।

ଢୋ କରି ଶୁଭାଗଲା ବନ୍ଧୁକର ଗୋଟାଏ ଅବାଜ୍ । ତା'ପରେ କିଛି କ୍ଷଣ ପାଇଁ ଅଗଣାରେ ଖେଳିଗଲା ଗୋଟାଏ ନୀରବତା । ନୀରବତା ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁକର ବୁନ୍ଦ ଘୁଞ୍ଚାଇବାର ଦୁଇ ଥର ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ପରେ କାର୍ତ୍ତୁଜର ଖୋଳଟା ଧୂଆଁ ସହିତ ବାହାରି ଗଲା ।

ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇ ଯିବାର ପ୍ରଥମ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟି କଟିଯିବା ପରେ ବହରାବାଳିଆ ଲୋକ ଜଣକ ଆଉଜି ପଡ଼ିଲା ଦୁଆର ଚଉକାଠ ଉପରେ । ଥର ଥର ହାତରେ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ସହିତ ଧୀରେ ଧୀରେ ପିସ୍ତଲ ଖୋଳରୁ ବାହାର କଲା ପିସ୍ତଲଟିକୁ । ସଭାପତି ଅଗଣାରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ିକା ଖଳାଘର ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲେ — ଠେକୁଆ ଭଳି ଡେଇଁ ଡେଇଁ । ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଆଉ ଜଣେ ଏକ ଆଣ୍ଠିଆ ହୋଇ ବନ୍ଧୁକର କାର୍ତ୍ତୁଜଟି ବାହାର କରୁଥାଏ । ଟୋପିଟା ତା'ର କେତେବେଳେ ମୁଣ୍ଡରୁ ଖସି ଯାଇ ଝୁଲୁଥାଏ ବାଡ଼ ଦିହରେ । ଗୁଳିର ଘନ ଘନ ଆବାଜ୍‌ରେ ଅଗଣାଟା କମ୍ପି ଉଠିଲା । ବରଫରେ ଦବି ଯାଇଥିବା ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟିକୁ କାଢ଼ି ଗାବ୍ରିଲ ଅତର୍କା ହୋଇ ପଳାଇ ଗଲା ବାରଣ୍ଡାକୁ । ବାରଣ୍ଡା ଉପରୁ ଏଣିକି ତେଣିକି ଗୁହାଳ ବୁଢ଼ା — ଖୋଲା ଫାଟକ ବାଟେ ଦଳେ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ପଶି ଆସୁଥାନ୍ତି ଅଗଣା ଭିତରକୁ । ଚମଡ଼ା କୋଟ୍ ପିନ୍ଧା ସେ ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହକାରୀ ତିନି ଜଣ ଯାକ ବରଫ ବର୍ଷା ଭିତରେ ପଡ଼ି ଉଠି ଧାଉଁଥାନ୍ତି ଖଳା ଆଡ଼କୁ ।

ଅଶ୍ୱାରୋହୀମାନଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର ଜଣକ ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧିଥାଏ କୁବାନ୍ ଅଞ୍ଚଳର ଟୋପିଟିଏ । ନାଲିଆସିଆ ଗୋଟାଏ ଅଣ୍ଡିରା ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଉହୁଙ୍କି ପଡ଼ି ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ବୁଲାଉଥାଏ ସେ ତରବାରିଟାକୁ । ଟୋପିରେ ଲଗିଥିବା ଧୋବ ଫରଫର ଶିରସ୍ତାଣର ନେଡ଼ ଦିଟା ପବନରେ ରାଜହଂସର ଡେଣା ଯୋଡ଼ିକ ପରି ଉଡ଼ୁଥାଏ । ଘୋଡ଼ା ଟାପୁରୁ ଛିଡ଼ିକି ପଡ଼ୁଥିବା ବରଫସବୁ ବୋଳି ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ମୁହଁରେ ତା'ର ।

ବାରଣ୍ଡାର ବଙ୍କାଳିଆ ଖୁଣ୍ଟଟାର ପଛପଟେ ଲୁଚି ପଡ଼ି ବୁଢ଼ା ଅନାଇଲା । ନାଲିଆସିଆ ଘୋଡ଼ାଟା ବାଡ଼ଟାକୁ ଝପ୍‌କିନା ଡେଇଁ ପଡ଼ି ଯଅକୁଟା ଗଦା ପାଖରେ ପଛ ଗୋଡ଼ରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଗଲା । ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ଥିବା ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଜଣକ ଜିନ୍ ଉପରୁ ଉହୁଙ୍କି ପଡ଼ି ତରବାରିରେ କାଠ ହାଣିଲା ଭଳି ହାଣି ପକାଇଲା ଛଟପଟ ହେଉଥିବା ଜଣେ ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହକାରୀଙ୍କୁ ... ।

ତେଣେ ଖଳା ବାଡ଼ିରୁ ଶୁଣାଗଲା ଧସ୍ତାଧସ୍ତିର ଆବାଜ୍ । କିଏ ଜଣେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ହାଉଳି ମାଉଳି ହୋଇ ଚିହିରି ଛାଡ଼ୁଥାଏ । ଏହି ସମୟରେ ଢୋ କରି ଗୁଳିଟାଏ ଫୁଟିଲା । ଗୋଲ ଘର ଉପରେ ବସିଥିବା ପଲେ ପାରା ଫଡ଼ ଫଡ଼ ହୋଇ ଆକାଶକୁ ଉଡ଼ିଗଲେ । ମନେ ହେଲା ବାଇଗଣୀ ଭାଓଲେଟ୍ ଫୁଲରୁ ଗୁଚ୍ଛିଏ କିଏ ଯେମିତି ବିଞ୍ଚି ଦେଲା ଆକାଶରେ । ପ୍ରଥମ ଥର ଗୁଳି ଆବାଜ୍‌ରେ ପାରାଗୁଡ଼ିକ ଉଡ଼ି ଯାଇ ପୁଣି ସେଇ ପାତେ ଛାତ ଉପରେ ଆସି ବସିଥିଲେ । ଖଳା ବାଡ଼ିରେ ଥିବା ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଜଣକ ତା ଘୋଡ଼ା ପିଠିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ।

ଏତିକିବେଳେ ସାରା ଗାଁଟା ଢଙ୍ ଢଙ୍ ଘଣ୍ଟା ଧ୍ୱନିରେ କମ୍ପି ଉଠିଲା । ଗାଁର ପାଶା ନାମକ ଜଣେ ନିର୍ବୋଧ ଲୋକ ଗିର୍ଜାର ଗମ୍ବୁଜ ଉପରକୁ ଉଠି ଯାଇ ଘଣ୍ଟାର ସବୁ ଦୌଡ଼ିକୁ ଏକାସଙ୍ଗରେ ଟାଣିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଫଳରେ ଘଣ୍ଟାଟା ବିପଦ କାଳରେ ଯେମିତି ବାଜେ ସେମିତି ନବାଜି ବାଜୁଥାଏ ଯିଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବରେ ବାଜିଲା ପରି ।

କୁବାନ୍ ଟୋପି ପିନ୍ଧା ସର୍ଦ୍ଦାର ଜଣକ ଗାବ୍ରିଲଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଆସିଲା । ମୁଣ୍ଡର ସଫେଦ ଶିରସ୍ତାଣଟା ତା'ର କାନ୍ଧ ଉପରକୁ ଝୁଲି ଆସିଥାଏ । ଝାଳ ଜରଜର ମୁହଁଟା ଟିକେ ବାଙ୍କି ଯାଇଥାଏ ଏବଂ ପାଟିର ଗୋଟାଏ ପାଖକୁ ଲାଳ ବୋହି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଗାବ୍ରିଲକୁ ଲୋକଟା ପଚାରିଲା :

"ଯଅ ଅଛି ତୋ ପାଖରେ ?"

ପାହାଚ ଉପରେ ବୁଢ଼ା ଖୁବ୍ କଷ୍ଟରେ କୌଣସିମତେ ଉଠି ଛିଡ଼ା ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଯାହା ଦେଖିଲା ସେଥିରେ ତା' ତୁଣ୍ଡରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ଜିଭ ଜଡ଼ ପାଲଟି ଗଲା ।

"ହଇରେ ବୁଢ଼ା ଭୂତ, ଦେଖୁଚୁ ନା କ'ଣ ରେ? ପଶୁବୁଦ୍ଧି ଯେ, ତୋ'ର ଜମା ଅଛି କି ନାହିଁ! ଯାଇ ଅନ ପାଇଁ ବନ୍ଦେ ନେଇଆ!"

କିନ୍ତୁ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ଆଉ ଖୁଆଇବା ପାଇଁ ନେବା ପୂର୍ବରୁ ଅଶ୍ୱ ଦଳର ଅଗ୍ରଭାଗ ପାଖର ପାଖରୁ ଜଣେ ଆସି କହିଲା:

"ଘୋଡ଼ା ଉପରକୁ ଉଠ ସବୁ!.. ପାହାଡ଼ ଆରୁ ପଟାଳିଆ ସୈନ୍ୟମାନେ ମାଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି..."

ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ବାହିନୀଟ ଦେଇ ସର୍ଦ୍ଦାର ତା'ର ହାତିଆ ଘାଟ ଉପରେ ଘୋଡ଼ାରେ ଚିତ୍ ହୋଇଗଲା । ଜାମାର ତାହାର ହାତରେ ଧରିଥିବା ବନ୍ଧୁକଟାକୁ ଉପର ଖଣ୍ଡରେ ଧରି ଘଡ଼ାଇବା ଦେବା ପାଇଁ ସେ ଅଟକି ଗଲେ ।

ପ.ଲ ଜଣ ଯାକ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ଅସଫାରୁ ବାହାରି ଗଲେ ବେଗେ ଛୋଟ କର ଗାଡ଼ିଲ । ଶତ୍ରୁ ସଂଗ୍ରହକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସେହି କହରାବାଳିଆ ଯୁବକଟିର ରକ୍ତଭିଜା କୋଟଟା ଘୋଡ଼ା ଅଗୁଆରର ଶିକୁଳରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଝୁଲୁଥାଏ ।

* * *

ସଞ୍ଜ ନଇଁଲା ପରିବ ଘାଁ ମୁଣ୍ଡ ପାହାଡ଼ ତଳର କଜାବୁଦାଭରା ଘୋଡ଼ିଂରେ ଗୁଡ଼ି ଗୁଣିବାର ଅବାର ପ୍ରସୁଥିଲା । ପାହାଡଟିଆ କୁହୁଡ଼ାଏ ଭୟରେ ଝୁଲିଲା ଘଣି ଘାଁ ଭିତରେ ଲୁଚି ଯାଉଥିଲା ନୀରବତା । ସବୁ ସୁନସାନ୍ ଥମ୍ଥାଏ । ନାଳମିଶା ଘାସ ଥାଇଭିଆ ଅବାର ପୁଣିଆରେ ଝମାଝ ଦାଇଁ ଉଠିଲା । ଗାଲ୍ଗିଲ ମନରେ ସାହସ ବାନ୍ଧି ତା ଖଳାଘରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲା । ଛୋଟ ପାଟକଟି ଦେଇ ଅନ୍ଧ ଅନ୍ଧ ବୁଢ଼ା ଦେଖିଲା କାହେଦା ବାଡ଼ ଉପରେ ବେଶାର୍ମାନ୍ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଦିହରେ ତାଙ୍କର ଗୁଡ଼ି ଘଡ଼ି ଘର ପରେ ସେ ଯାଉ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ବାଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ିଛି ତାଙ୍କର ଟୋପିଟା ଏବଂ ହାତ ଦୁଇଟି ଝୁଲି ପଡ଼ିଛି ତଳକୁ । ଦେଖିଲେ ମନେ ହେଉଛି, ଟୋପିଟାକୁ ଟେକି ଆଣିବା ପାଇଁ ହାତ ଦୁଇଟି ତାଙ୍କର ଯେମିତି ଲମ୍ବି ଯାଉଛି ।

ଛୁଟା ସବାର ଅତି ଦୂରରେ ଅଗାଡ଼ିକିଆ ବରଫ ଉପରେ ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଅନା ତିନି ଜଣ ଯାକ ଶତ୍ରୁ ସଂଗ୍ରହକାରୀ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଦେହରେ ତାଙ୍କର ଅଖର ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ଜଣି ବୁଢ଼ାର ଛାତିଟା ଭୟରେ ଥରି ଉଠିଲା । ହଠାତ୍ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଜନ୍ମିଥିବା ବୁଢ଼ାର କ୍ରୋଧ ରାଗ ଆଉ ଘୃଣା ଭୁଷଣେ ଉଭାଇ ଗଲା । ସବୁ ତାକୁ ଲାଗିଲା ଗୋଟାଏ ଉଦ୍ଭଟ, ଭୟଙ୍କର ଦିବାସ୍ୱପ୍ନ ପରି । ଏଇତ ତା'ର ସେହି ଜଳା ବାଡ଼ି । ପଡ଼ିଶା ଘରର ଛେଳିସବୁ ଏଇଠି ଆସି ସବୁବେଳେ ଉତ୍ପାତ କରନ୍ତି, ଘାସଗୁଡ଼ା ଚାପିକି ଖାଆନ୍ତି । ସେଇଠି ଏବେ ପଡ଼ିଛି କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ ଦେହ କେତୋଟି । ମୁର୍ଦ୍ଦାରଗୁଡ଼ାଙ୍କରୁ ପଗ ଗନ୍ଧ ବାହାରିଲାଣି । ମୋଟା ମୋଟା ରକ୍ତ ଧାରା ବରଫ ପାଲଟି ଯାଇଛି...

କହରାବାଳିଆ ଯୁବକଟିର ମୁଣ୍ଡଟି ଗୋଟାଏ କଡ଼କୁ ଦେବାପରେ ମୋଡ଼ି ହୋଇ ଯାଇଛି । ବରଫ ଉପରେ ମାଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ଦେଖିଲେ ମନେ ହେଉଛି ଲେକଟା ହାଲିଆ ହୋଇ ଯେମିତି ଅବକତ ମେଲାଉଛି । ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟିକୁ ସଜାଡ଼ିକି ପକାଇବା ପାଇଁ ତା ଧିସରେ ଯେମିତି ଅଉ କୁ ନାହିଁ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଲେକଟିର ନିଶ ହଳକ କଳା ମିଟି ମିଟି ଦିସୁଛି । ଆଗ ଦାନ୍ତରୁ କେଉଟା ଖସି ପଡ଼ିଛି ଭାଙ୍ଗି କି । ପିଠିଟାକୁ ବଙ୍କାଉଛି ସେ ପଡ଼ିଛି ଏବଂ ମୁଣ୍ଡଟି କାନ୍ଧ ଉପରକୁ ଝୁଲି ଆସିଛି । ମୁହଁଟିରେ ଉପରେ ଭରୁଟି ତଳୁଛି ଗୋଟାଏ ନିର୍ମମ ବିଜେତାର କ୍ରୋଧ । ତୃତୀୟ ଜଣକ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ଛୁଟା ଉପରେ । ଦେଖିଲେ ମନେ ହେଉଛି ବରଫ ଉପରେ ସେ ଯେମିତି ପହଁରି ପହଁରି ଯାଉଛି । ମରଣର ଜଡ଼ତାରେ ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଖତ ବାହୁ ଦୁଇଟି ଆଗକୁ ଲମ୍ବି ଯାଉଛି ତା'ର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଅଉ ପ୍ରୟାସ ନେଇ ।

ଗାଲ୍ଗିଲ ସେ କହରାବାଳିଆ ଯୁବକଟି ଉପରକୁ ଟିକେ ଝୁଙ୍କି ପଡ଼ି ଅନାଇବା ଲାଗିଲା । ମୁହଁଟି ତା'ର ପାଉଁଶିଆ ପଡ଼ି ଯାଇଛି । ବୁଢ଼ାକୁ ଦୁଃଖ ଦୟା ଲାଗିଲା । ଅନ୍ତରେ ତା'ର ଶୋଇ ରହିଛନ୍ତି ଶତ୍ରୁ ସଂଗ୍ରହକାରୀ କମିସାର । ବୟସ ଖୁବ୍ କମ୍, ମାତ୍ର ଉଣେଇଶ । ଦେଖିବାକୁ

ଓଡ଼ରିବ. ଉଇଁ ପାଉ ବାକସୁଦ୍ଧି କଥା ଚଲି ଯିବା ମୋତେ ।
ହେଲିସ ନିଜ ହଳଦ ଦେହରୁ ୨୦ ଦୁଇଟି ପଦରେ ଜମି ଯାଇଛି ଧର,
ରକ୍ତ ବହେ । ତୁହିଁରେ ଜୈଉଷି ବାଡ଼ ନାହିଁ, କଳଙ୍କ ପଦ୍ମରେ କେବଳ
ଚମକିଥ କେତେଟିରେ ଦୁଃଖ ଅଣ ଅବସାଦ ଫୁଟି ଉଠୁଛି ।

ଅଣ୍ଡେଲେ ଇବଂ ହାଁ'ର ଭଳି ବୁଢ଼ାର ହାତଟି ଯୁବକଟିର
କେଶ ଭିତରୁ ଖସି ପଡ଼େ । ବୁଢ଼ା ଧଡ଼ଫଡ଼ ହୋଇ ଉଠି
ବେଡ଼ାକୁ ଆଉଜି ବସିପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ ସମୟର ଏହି ସ୍ପର୍ଶରେ ବୁଢ଼ାର ହାତ
ଦୁଇଟି ଅସୁଖ ଭଳି କାଠ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା ଏକ ଉଷ୍ଣତା ...।

ବାଡ଼ ଦାଣ୍ଡି ଠେଲିବା ଭଳି ଥକିଲା ଦେହଟାକୁ ପିଠିରେ
ବୋହି ଭଳି ଭଳି କି ବୁଢ଼ା ଆସିଲା । ଘରର ପଛଆଡ଼ର କେଉଁଠୁ ଉଠି
ବସି ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ବୁଢ଼ାକୁ ଦେଖି ବୁଢ଼ୀ ଏକେବାରେ
ଅବାକ୍ । ଝାଡ଼ି ଉପରେ ଲୁଗା ଚିରୁ ଅଣି ବୁଢ଼ା ପାଖରୁ ସେ
ପଳାଇଗଲା ।

ଯୁବକଟିର ଦେହଟିକୁ ଶେଯ ଉପରେ ଶୁଆଇ ଦେଇ ଅଣା
ଫାଟିଲେ ଦେଇ ଦେଇ ବୁଢ଼ୀ । ମୋଟା ପଶମ ମୋଜା ଅଣି ତା'ର
ଛାତି, ହାତ ଅଉ ଗୋଡ଼କୁ ଘଷିବାରେ ଲାଗିଲା । ବୁଢ଼ାର ହାତ ଦୁଇଟି
ବନ୍ଧୁକ ହୋଇ କହୋଇବେ 'ଆଜି ଜେବେର ଭଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ପରି
ରହିଥାଏ । ତା'ପରେ ଯୁବକଟିର ହିମଶୀତଳ ଛାତି ଉପରେ କାନ
ଦେଇ ଛାତି ଭିତରୁ ଦୁରୁ ଦୁରୁ ଅବାଜ୍ ଶୁଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ।
ଏହି କାଠ ଅତ୍ ଅତ୍ ଅବାଜ୍ ବାଜିଲା ବୁଢ଼ୀ କାନରେ ।

* * *

ତିନି ଦିନ ଅଉ ତିନି ରାତି ଧରି ବୁଢ଼ାର ବାଷ୍ପ ପରେ ଯୁବକଟି
ବିଛଣାଏ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ପରି ହେଲ ଭଳି ଗୋଉ ରହିଥାଏ । ଦେହଟି ତା'ର
ହଳଦିଆ ଦିଶୁଥାଏ ଶୁଖିଲା ପଡ଼ିଥାଉ । କପାଳରୁ ପାଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ବୋଝାଏ ଲାଲ ଚକଚକ ଶରୀର ଦାଗ, ଉପରେ ତା'ର ଦେହ ଜାଳି
ଯାଉଥାଏ ଜ୍ୱରରେ । [illegible] ଛାତି ଉପରେ

ଭଙ୍ଗା ହୋଇଛି ଜମିର ପରେ । ନିଶ୍ୱାସ ନେଇ ଦେବେ ଛାଡ଼ିବା
ଲାଗୁଥାଏ ଅଡୁଆ । ଫାଟିଲା ଓଠଥାଏ ଥରୁ ଥରୁ ।

ପ୍ରତିଦିନ ସାରୁଣୀ ତା'ର ଅଭ ଅଭ ଅସାଡ଼ ଅଙ୍ଗୁଳିରେ
ଯୁବକଟିର ପାଟିକୁ ଖୋଲେ, ଦ.ବ ଫିକି ଯାଉଥିବା ଦାନ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ଛୁଇଁ
ମୁହରେ ନେଇ ଜଣେ । ବୁଢ଼ୀ ନିଜ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉତ୍ତପ୍ତ ଦୁଧ ଅଉ
ମେଷା ମାଂସର ଝୋଳ ପିଆଇ ଦିଏ ।

ତିନି ଦିନ ପରେ ଯୁଇ ଦିନ ଏବାକୁ ଯୁବକଟିର ଆଖିରେ
ଜୋ.ତାଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଣା ଫୁଟି ଉଠିଲା ପରି ଦେଖାଯାଇ । ଦିଗନ୍ତର ଦେବେଳ
କଳାବଦଳରେ ନିଆଁ ଲାଗିଲେ ଯେମିତି ଦିଶେ, ମୁହଁଟି ତା'ର ସେମିତି
ଲାଲ ଟକ ଟକ ଦିଶିଲା । ଦେହଟି ଉତ୍ତପ୍ତ ଭାବେ କମିବାରେ
ଲାଗିଥାଏ । ଅଣା ଘାଡ଼ ବରି ଅଟାକିଆ ଲାଗୁଥାଏ ଦେହର ଚାମଡ଼ି ।

ସେତିକିବେଳୁ ଯୁବକଟି ବାଉଳେଇ ହେଉଛି ଏବଂ ବିଛଣାରୁ
ଉଠି ପଡ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ଦିହେଁ ସେଥି ଦିନ ରାତି
ଜଗୁଛନ୍ତି ପାଳି କରି ।

ସାତ ଦିନର ଅଧା ରାତିରେ ପୂର୍ବର ପବନ ଖଣ୍ଡେ ଉପରୁ
ବହି, ଜଙ୍ଗଲ ଧୂସର ଅନ୍ଧାରକୁ ଚହଲ କରି ଦେଉଥାଏ । ଆଁ ଉପରେ
ଲଡ଼ି ଉଡ଼ିଥାଏ ଧୂଆଁ ମେଘସବୁ । ବୁଢ଼ା ଛାତିର ମୁହରେ ହାତ
ଦେଇ ସେମିତି ବସି ରହିଥାଏ ଅହତ ଯୁବକଟି ପାଖରେ । କେବେ
କେବେ ଯୁବକଟି ବାଉଳେଇ ଉଠୁଥାଏ । ତା'ର ସେହି ବାଉଳା
ଅସ୍ପଷ୍ଟ କଥାଗୁଡ଼ାକୁ ଧରି ପାରୁ ନଥାଏ ବୁଢ଼ା । ଘରା ଘାଇ ଘାଇ
ଦେହରେ ପଡ଼ିଥିବା ଲଙ୍ଗା ଚିରା ଅଉ ଦୁଟି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି
ପରି ଧୂସର ଧାଡ଼ିଟା ମାଳ ଅଟିପଡ଼ା ଦୁଇଟିରୁ ବୁଢ଼ା ନିରାଶାର
ଛି ଦେଖେ । ଦୀର୍ଘ ସମୟରେ ଯୁବକଟି କେତେବେଳେ ବାଉଳେଇ
ଉଠେ ବା ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ଡାକି ଯାଇ ଅନେକ ଦେଇ ଲଢ଼ି କରେ ।
ଅଉ କେତେବେଳେ ପାଟିରୁ ତା'ର ଗାଳିଗୁଲଜ ବାହାରି ଆସେ, ରାଗ
ଅଉ ବେଦନାରେ ମୁହଁଟି ଲାଲଭିତ ହୋଇ ଉଠେ । ବୁଢ଼ା ନିଜକୁ
ସମ୍ଭାଳି ପାରେ ନା, ତଥାପି ଢୁଳ ଆଖିରୁ ଖସି ପଡ଼େ, ଲଙ୍ଗା ବର

ହୋଇ ଆସେ । ଯୁବକଟି ପ୍ରତି ଅଜାଣତରେ ହୃଦୟଟା ତା'ର ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠେ ଏକ କରୁଣାରେ ।

ଗାବ୍ରିଲ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲା, ଆହତ ଯୁବକଟି ପାଖରେ ବୁଢ଼ୀ ଦିନ ରାତି ବସି ରହୁଛି । ପ୍ରତିଟି ଦିନ, ପ୍ରତିଟି ନିଦ୍ରାହୀନ ରାତି ବିତିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଦିଶୁଛି ଆଉରି ପାଣ୍ଡୁର, ଆଉରି ଶୀର୍ଣ୍ଣ । ବୁଢ଼ୀର ସ୍ନେହ କୋଳ ପାଇ ଯୁବକଟି ଦେଇ ମୃତ୍ୟୁ ଧାର ବହି ଆସୁଥିବାର ସେ ବେଳେ ବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ । ବୁଢ଼ା ଆଉରି ଅନୁଭବ କରୁଛି, ବୁଢ଼ୀ ତା'ର ମୃତ ପୁଅ ପେଡ୍ରୋ ପାଇଁ ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ ସ୍ନେହ ଆଉ ମମତା ସଞ୍ଚି ରଖିଥିଲା ଏବଂ ଏତେ ଦିନ ଧରି ଯାହା ଅଙ୍ଗାର ତୁହର ସାଗର ତଳେ ଚାପି ହୋଇ ରହିଥିଲା, ସେସବୁ କ୍ରମଶଃ ନିଝର ମୁତାହତ ଏହି ଯୁବକଟି ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ନିଆଁ ପରି ଖେଳି ଯାଉଛି, ଯିଏକି ତା'ର ନିଜର ନୁହଁ, ଅନ୍ୟ ଏକ ନାରୀର ସନ୍ତାନ...।

ଶତ୍ରୁ ଫୌଜର ଏକ ସେନାଦଳର ଜଣେ କମାଣ୍ଡର ଦିନେ ସେଇ ବାଟ ଦେଇ ଯାଉଥିଲେ । ବୁଢ଼ା ଗାବ୍ରିଲର ଫାଟକ ପାଖରେ ଘୋଡ଼ାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି, ଅର୍ଦ୍ଦଳି ହାତରେ ଘୋଡ଼ାଟିକୁ ଦେଇ କମାଣ୍ଡର ସିଧା ପଶି ଆସିଲେ ବୁଢ଼ାର ଘର ଅନ୍ଦରକୁ । ବାରଣ୍ଡାକୁ ପଡ଼ିଥିବା ପାହାଚ ଉପର ଦେଇ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଗଲା ବେଳେ ତରବାରିର ଝଣ ଝଣ ଶବ୍ଦ ଆଉ ବୁଟ୍‌ର ମଟ୍ ମଟ୍ ଆବାଜ୍ ଶୁଣାଗଲା । ବାସ ଘରକୁ ସେ ପଶି ଗଲେ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡରୁ ଟୋପିଟିକୁ କାଢ଼ି ଅନେକ ସମୟ ବିଛଣା ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ଆହତ ଯୁବକଟିର ମୁହଁରେ ଭଲା ଛାଇ ଘୋଟି ଯାଉଥାଏ । ଜ୍ୱରରେ ଫଟା ପଡ଼ି ଯାଉଥିବା ଓଠ ଦିଓଟି ଫାଙ୍କରେ ଦାନ୍ତ ଦିଶୁଥାଏ ଧଳା । କମାଣ୍ଡର ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସରେ ଧଳା ପଡ଼ି ଯାଉଥିବା ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଟିକେ ହଲାଇ ଦେଇ ବୁଢ଼ାର ଆଖିକୁ ଅନେଇକି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ :

"ବୁଢ଼ା ବାବୁ, ଆମ ଲେଫ୍ଟେନାଣ୍ଟକୁ ଟିକେ ଦେଖୁଥିବେ !"

"ଦେଖିବୁ, ଆଜ୍ଞା", ଦୃଢ଼ କଣ୍ଠରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା ଗାବ୍ରିଲ ।

ଦିନ ପରେ ଦିନ, ସପ୍ତାହ ପରେ ସପ୍ତାହ ଗଡ଼ି ଚାଲିଲା । ବଡ଼ ଦିନ ଆସିଲା, ଗଲା । ଶେଷ ଦିନ ଦିନ ଯୁବକଟି ଆଖି ଖୋଲିଲା ।

ଗାବ୍ରିଲ କାନରେ ବାଜିଲା ଏକ ଚେଁ ଚେଁ କଣ୍ଠର ସ୍ୱର । ସ୍ୱରଟା ଅତି ଶାଣବୁଢ଼ିଆଣୀ ଜାଲର ସୂତା ପରି କ୍ଷୀଣ ।

"ଆପଣ ସେଇ ବୁଢ଼ା ବାବୁ, ନା ?"

"ହିଁ, ମୁଁ ।"

"ସେମାନେ ମୋତେ ଏମିତି କରି ଦେଇଛନ୍ତି, ନା ?"

"ଯୀଶୁ ହିଁ ରକ୍ଷିଲେ ବଳ, ବାପା !"

ଗାବ୍ରିଲ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲା, ଯୁବକଟିର ସେହି କ୍ଷୀଣ ନିର୍ମଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୋଟାଏ ସରଳ ଈର୍ଷାହୀନ ବିଦ୍ରୂପ ଫୁଟି ଉଠିଛି ।

"ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଖବର କ'ଣ ?"

"ସେମାନଙ୍କ ଖବର... । ସେମାନଙ୍କୁ କବର ଦେଇ ଦେଇଛୁ ।"

କମ୍ବଳ ଉପରେ ଯୁବକଟିର ଆଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକ ଟିକେ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । କିଛି କହିଲା ନାହିଁ ସେ, ଛାତର ଅଣଓସା କାଠ ବରଗା ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ନେଲା ।

"ତୁମ ନାମ କ'ଣ ?" ଗାବ୍ରିଲ ପଚାରିଲା ।

ଉପର ନୀଳ ଆଖିପତା ଦୁଇଟିକୁ ବୁଜି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଯୁବକଟି କହିଲା :

"ନିକୋଲାଇ ।"

"ତା' ହେଲେ ତୁମକୁ ଆମେ ପେଡ୍ରୋ ବୋଲି ଡାକିବୁ...। ଆମର ପୁଅଟିଏ ଥିଲା... ତା' ନାଁ ପେଡ୍ରୋ..." ବୁଢ଼ା ବୁଝାଇ ଦେଲା ।

ବୁଢ଼ା ଆଉରି କ'ଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା, ହଠାତ୍ ଦେଖିଲା ଯୁବକଟି ଘନଘନ ନିଶ୍ୱାସ ମାରୁଛି । ଦେହର ଭାରସାମ୍ୟ ଠିକ୍ ରଖିବା ପାଇଁ ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ଟେକି, ପାଦ ଚିପି ଚିପି ବୁଢ଼ା ଘର ବାହାରକୁ ପଳାଇ ଆସିଲା ।

* * *

ଲଢ଼ା ଦିନ୍‌ଦିନେ ଫେରି ଆସିଲା ଗାଁକୁ, ଅତି ଧୀରେ ଧୀରେ ପୁରୁଣା ଦିନକୁ ଫେରି ଆସିଲା ଜୀବନ । ଦୁଇ ମାସ ବେଳକୁ ବୁଢ଼ୀ ଦେଇ ଚଳିବାକୁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ପାରିଲା । ବିଛଣାରେ ଅଧ ବସି ତା'ର ଟା ହେଉଥାଏ ।

ଦିନସବୁ ଯେତିକି ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଯାଉଛି, ଗାଭ୍ରିଲ ସେତିକି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ତା'ର ପୁଅ ପେଡ୍ରୋ ସହିତ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ତା'ର ପ୍ରଥମ ପୁଅ, ଅର୍ଥାତ୍, ତା'ର ନିଜ ପୁଅର ଛବିଟି କ୍ରମଶଃ ଫିକା ପଡ଼ି ଯାଉଛି ମନରୁ – ତା ଘରର ପଛଦୋକା ଝରକାରେ ତୁଷାର ସ୍ପର୍ଶର ମଇଳା ଚଳକ ପରି ମଉଳି ଆସୁଛି । ଗାଭ୍ରିଲ ବ୍ୟାପାରଟାକୁ ବେଳେବେଳେ ବୁଝି ପାରେ ଏବଂ ବୁଝିଲା କ୍ଷଣି ଦେହଟା ତା'ର ଥରେଇ ଉଠେ । ସେ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ତା'ର ପୂର୍ବର ସେହି ପୁତ୍ର-ଶୋକ ଆଉ ପ୍ରାଚୀରା ବେଦନାକୁ ମନ ଭିତରକୁ ପୁଣି ଫେରାଇ ଆଣିବ । କିନ୍ତୁ ସେ ପାରେ ନା, ସେସବୁ ଦୂରରୁ ଦୂରକୁ ଚାଲି ଗଲା ପରି ଲାଗେ, ବୁଢ଼ାର ମନଟା ଗୋଳେଇ ଘାଣ୍ଟି ହୁଏ, ଭାବନାର ଝିଅସବୁ ଅଡ଼ୁଆ ହୋଇ ଯାଏ । ନିଜ ପାଖରେ ସେ ଲଜ୍ଜାବୋଧ କରେ ... ନିଜକୁ ଭୁଲାଇବା ପାଇଁ ଅଗଣାକୁ ଚାଲିଯାଏ ଏବଂ ଏଇଟା ସେଇଟା କରି ଘଣ୍ଟା ପରେ ଘଣ୍ଟା କଟାଇ ଦିଏ । କିନ୍ତୁ ମନରେ ତା'ର ଯେତେବେଳେ ପଡ଼ିଯାଏ, ସ୍ତ୍ରୀ ତା'ର ପେଡ୍ରୋ ପାଖରେ ଅନବରତ ବସି ରହିଛି, ଭିତରଟା ତା'ର ବୁଢ଼ୀ ପ୍ରତି ଈର୍ଷାରେ ଜୁହୁକି ଉଠେ । ବୁଢ଼ା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଫେରି ଆସେ ଘର ଭିତରକୁ । ପେଡ୍ରୋର ମୁଣ୍ଡ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଲୁଣି ହୋଇ ଯାଇଥିବା ବିଛଣା ଚଦରଟାକୁ ଚିହ୍ନିବସା ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ତା'ର ସଜାଡ଼ି ଦିଏ । ବୁଢ଼ୀ ରାଗରେ ଆଖି ଲାଲ କରି ବୁଢ଼ାକୁ ଚାହିଁ ଦେଲା କ୍ଷଣି ବୁଢ଼ା ମନମରା ହୋଇ ନିରବରେ ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ବସି ପଡ଼େ ।

ପାହାଡ଼ୀମୂଷାର ଚର୍ବି ଆଉ ମୃତସଞ୍ଜୀବନୀ ଫୁଲର ଅର୍କ ବୁଢ଼ୀ ପେଡ୍ରୋକୁ ଖୁଆଇଲା । ବସନ୍ତ ଋତୁରେ ଅଜସ୍ର ମୃତସଞ୍ଜୀବନୀ ଫୁଲ ଫୁଟିଥିଲା ବେଳେ ବୁଢ଼ୀ ଏହି ଅର୍କ ତିଆରି କରି ସାଇତି ରଖିଥିଲା ।

ଔଷଧର ମହିମାରୁ ହେଉ ବା ଯୌବନର ଅପରାଜେୟ ଶକ୍ତିରୁ ହେଉ, ପେଡ୍ରୋର ଦେହେଖାପେ ଦେଖା ଦେଲା ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଘା ଶୁଖିଗଲା, ପୁରିଉଠିଲା ଫୁଟିଲା ତା'ର ଦୃଷ୍ଟି । ଦେହରେ ତାଜା ରକ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଫଳରେ ସେ ଦୁର୍ବଳ ଗାଲ ଟକ୍‌ଟକ୍ ହୋଇ ଆସିଲା । କିନ୍ତୁ ତାହାର ହାତର ଜହ୍ନିଟା ଆଉ ଯୋଡ଼ି ହେଲା ନାହିଁ, ଖସି ଯାଇଥିଲା ହାତଟା । ହୁଏତ, ଆଉ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ଜୀବନ ତମାମ ଏମିତି ଅକାମା ହୋଇ ରହିଯିବ ।

ଯିଶୁଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବର ଦୁଇ ସପ୍ତାହ ପୂର୍ବରୁ ପେଡ୍ରୋ ବିଛଣାରେ ନିଜକୁ ନିଜେ ଉଠି ବସିଲା । ତା' ନିଜ ଶକ୍ତି ଦେଖି ସେ ହୋଇଗଲା ଅବାକ୍ । ନିଜ ପ୍ରତି ଅବିଶ୍ୱାସମିଶା ହସ ଚେନାଏ ଖେଳି ଗଲା ମୁହଁରେ ତା'ର ।

ସେ ଦିନ ରାତିରେ ବୁଢ଼ା ଉହ୍ନେଇ ପାଖରେ ବସି ନିଆଁ ପୁହିଁଲା ବେଳେ କାଶୁ କାଶୁ ବୁଢ଼ୀକୁ ଡାକିଲା :

“କ'ଣ ଶୋଇ ଗଲୁଣି କି ?”

“ନାଇଁ, କ'ଣ ହେଲା ?”

“ଆମ ପିଲାଟା ତ ଏଥର ଚାଲବୁଲ କରିବ ... ତୁ କାଲି ଆଲମାରିରୁ ତା ପାଇଜାମାଟା ବାହାର କରି ଦେବୁ ... ତା' ଛଡ଼ା ତା'ର ଆଉ କ'ଣ କ'ଣ ଜାମାପଟା ଲାଗିବ ସବୁ ସଜାଡ଼ିକି ରଖ ... କିଛି ପିନ୍ଧିବାକୁ ନାହିଁ ଛୁଆଟାର”, ବୁଢ଼ା କହିଲା ।

“ହଁ, ସେସବୁ ମୁଁ ଜାଣିଛି, ସବୁ ସଜାଡ଼ିକି ରଖିଛି !”

“ତୁ ତା' ହେଲେ ମୋଠୁଁ ଆଉରି ଚଞ୍ଚଳ, ଦେଖୁଛି !.. ତା'ର ସେ କୋଟ୍‌ଟା ବାହାର କରିଛୁ ତ ?”

“ବାହାର କରିବି ନାହିଁ ? ସେ କ'ଣ ଫୁଙ୍ଗୁଳା ଦିହରେ ବୁଲିବ ?”

ବୁଢ଼ା ଉହ୍ନେଇଟାକୁ ଥରେ ଦି ଥର ଖୁଞ୍ଚି ଦେଇ ହୋଲାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ କ'ଣ ଗୋଟାଏ ମନରେ ପଡ଼ି ଯିବାରୁ ଗଡ଼ କିଡ଼ିଲା ଭଳି ମୁଣ୍ଡ ଟେକି କହିଲା :

“ସେ ଟୋପିଟା କଥା ତ କାହିଁ କହିଲୁ ନାହିଁ ? ସେଟାକୁ, ନିଶ୍ଚୟ, ଭୁଲି ଯାଇଛୁ !”

“ବାଃ, ମୁଁ କାଳେ ଭୁଲି ଯାଇଛି ! ସେଇ ବାଟ ଦେଇ ଚାଳିଶି ଥର ପା ଯିବା ଆସିବା କଲଣି, ତମ ନଜରରେ ସେଟା ପଡ଼ୁ ନି । ଗତ ଶନିବାରଠାରୁ ପରା ସେଟା ସେଇ କାନ୍ଥ କଣ୍ଟାରେ ଝୁଲୁଛି !..”

ବୁଢ଼ା ଟିକେ ଚିଡ଼ି ଯାଇ କାଶି ଉଠିଲା । ଆଉ ବେଶି କିଛି କହିଲା ନାହିଁ ।

ବସନ୍ତର ରୋମାଞ୍ଚରେ ଦନ୍ · ନଈ ଚପଳା ହୋଇ ଉଠିଛି । ବରଫସବୁ କଳା ପଡ଼ି ଆସିଲାଣି, ଫୁଲି ଫୁଲି ଉଠି ପୋକ କାଟିଲା ପରି ଛିଦ୍ରମୟ ଦିଶୁଛି । ବରଫ ଗଳି ଯିବା ଫଳରେ ଫୁଙ୍ଗୁଳା ଦିଶିଲାଣି

ପାହାଡ଼ କଡ଼ସବୁ । ଷେପୀ ଉପରେ ଜମିଥିବା ବରଫ ପାଣି ହୋଇ ନଈ ନାଳକୁ ପୁଣି ଫେରି ଆସୁଛି । ଖରା ଚକ୍ ଚକ୍ ବଢ଼ିପାଣି ପାଖରେ ବସି ନଈ କୂଳଟା ଖରା ପୁହିଁଲା ଭଳି ଦିଶୁଛି ଅନେକ ଦୂରରୁ । ବସନ୍ତର ପୁଲକରେ ପଲ୍ଲବି ଉଠିଥିବା ଷ୍ଟେପୀର ଅନାବନା କଣ୍ଟା ବଣରୁ ପବନ ବହି ଆଣୁଛି ଫୁଟନ୍ତ ଫୁଲର ମାଦକଭରା ମହକ ।

ସମୟଟା ହେବ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ଶେଷାଶେଷି ।

* * *

"ବାପା, ମୁଁ ଆଜି ଟିକେ ବୁଲଚଲ କରିବି !"

"ବାପା" ଡାକଟା ଗାଭ୍ରିଲର ଛାତି ଭିତରେ ଘୁଞ୍ଚିକିନା ଯାଇ ଲାଗିଲା । ବୁଢ଼ା ଘରକୁ ଗାଁ ଫୌଜର ଲୋକମାନେ ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଥର ଆସିଲେଣି । ତା'ର ପାକଲା ବାଳକୁ ଦେଖି ତାକୁ "ବାପା" ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପେଟ୍ରୋର ଆଜି ଏହି ଡାକରେ ଗୋଟାଏ ବିଶେଷ ମମତା ଭରି ରହିଥିଲା ପରି ବୁଢ଼ାକୁ ଲାଗିଲା । ଡାକଟା ତାକୁ, ହୁଏତ, ଏମିତି ଲାଗି ପାରିଥାଏ ବା ପେଟ୍ରୋ ସତକୁ ସତ ପୁତ୍ରୋଚିତ ମମତା ନେଇ ଡାକି ପାରିଥାଏ । ସେ ଯା ହେଉ ନା କାହିଁକି, ବୁଢ଼ାର ମୁହଁରେ ଉଛୁଳି ଉଠିଲା ଆନନ୍ଦ । ତା'ର ଏହି ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ଉଲ୍ଲାସଟାକୁ ଲୁଚାଇବା ପାଇଁ ସେ କାଶି ଉଠି ତୁନି ତୁନି ହୋଇ କହିଲା :

"ଦି ମାସ ହେଲା ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିଛୁ, ବାବା ...! ଏଥର ଟିକେ ଉଠି ବୁଲଚଲ କର !"

ନିଶ୍ୱାସ ଚାପି ଚାପି, ଛୋଟେଇ ଛୋଟେଇ ପେଟ୍ରୋ ବାରଣ୍ଡାକୁ ଆସିଲା । ବାହାରେ ସଜ ପବନର ସୁଅ ଛୁଟିଥାଏ । ଛାତି ଭିତରଟା ତା'ର ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିଲା ପବନରେ, ଆକଣ୍ଠ ହୋଇ ଗଲା ପରି ଲାଗିଲା ତାକୁ । ପଛେ ପଛେ ତା'ର ଗାଭ୍ରିଲ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଧାଇଁଥାଏ । ଆଖିରୁ ଝରି ପଡ଼ୁଥିବା କୋହଭରା ଲୁହକୁ କାନିରେ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ବୁଢ଼ୀ ବାରଣ୍ଡାରେ ଅଧୈର ହୋଇ ଶୁଁ ଶୁଁ ହେଉଥାଏ ।

ଭଙ୍ଗା ଅମାରଘର ପାଖ ଦେଇ ଛୋଟେଇ ଛୋଟେଇ ଗଲା ବେଳେ ପେଟ୍ରୋ ପଚାରିଲା :

"ତୁମେ କ'ଣ ସେ ଦିନ ଗହମ ନେଇକି ସେଠିକି ଯାଇଥିଲ ?"

"ହଁ, ଯାଇଥିଲି ..." ଅନିଚ୍ଛାରେ ବୁଢ଼ା ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

"ତା ହେଲେ ତୁମେ ଠିକ୍ କରିଛ, ବାପା !"

ପୁଣି ସେହି "ବାପା" ଡାକ ! ବୁଢ଼ାର ଛାତିଟା ଉଷ୍ମତାରେ ଭରି ଉଠିଲା । ପ୍ରତିଦିନ ବାଡ଼ି ଖଣ୍ଡେ ଧରି ପେଟ୍ରୋ ଛୋଟେଇ ଛୋଟେଇ ଅଗଣାରେ ବୁଲାଚଲା କରେ । ଖଳାଘରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି, ଡିଙ୍କିଶାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୁଆଡ଼କୁ ସେ ଯାଉଥାଏ, ବୁଢ଼ା ତା'ର ନୂଆ ପୁଅଟିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିଥାଏ ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇ । ଛାତିଟା ଦକଦକ ହେଉଥାଏ, ପିଲଟା କାଳେ କେଉଁଠି ଝୁଣ୍ଟିକି ପଡ଼ି ଯିବ ।

ତେବେ ସେମାନେ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ କମ୍ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କ୍ରମଶଃ ଗଢ଼ି ଉଠୁଥିଲା ଗୋଟାଏ ସରଳ ସ୍ନେହଭରା ସଂପର୍କ ।

ଏମିତି ଦୁଇ ଦିନ ଖଣ୍ଡ ଗଲା ପରେ ପେଟ୍ରୋ ପ୍ରଥମ କରି ରାସ୍ତାକୁ ବାହାରିଲା । ରାସ୍ତାରେ କିଛି ସମୟ ଚଲାବୁଲା କରି ଫେରି ଆସିଲା ଘରକୁ । ଶୋଇବା ପାଇଁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଉହ୍ନେଇ ପାଖରେ ଗୋଡ଼ ହାତ ଉଷୁମ କଲା ବେଳେ ଗାଭ୍ରିଲ ପଚାରିଲା :

"ପୁଅ, ତମ ଘରଟା କେଉଁଠି ?"

"ଉରାଲ ଆଡ଼େ ।"

"ତା' ହେଲେ ତମେ ଚଷୀ ଘର ପୁଅ ?"

"ନା, ଶ୍ରମିକ ଘରର ।"

"ସେ ପୁଣି କେମିତିକା କଥା ? ଜାତିଗତ ବେଉସା ତ ପୁଣି କିଛି ଥିବ ? କି ବେଉସା ତମର ? ମୋଚି କାମ ? ନା, କଂସା କାମ ?"

"ନାହିଁ, ବାପା, ମୁଁ କାରଖାନାରେ କାମ କରୁଥିଲି, ଗୋଟିଏ ଲୁହା କାରଖାନାରେ । ପିଲାଟି ଦିନୁ ମୁଁ ସେଇ କାମ କରି ଆସିଛି ।"

"ଏ ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କାମରେ ଯୋଟିଲୁ କେମିତି ?"

"ସେନା ବିଭାଗ ତରଫରୁ ମୋତେ ପଠାଇଥିଲେ ।"

"ତୁ କ'ଣ ସେନା ବିଭାଗରେ ଥିଲୁ ? କ'ଣ କମାଣ୍ଡର ?"

"ହଁ, ବାପା !"

ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଶ୍ନଟି ପଚାରିବାକୁ କଷ୍ଟ ଲାଗୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ବୁଢ଼ା ପଚାରିଥିଲା :

"ତା' ହେଲେ ତୁ ପାର୍ଟି ଲୋକ ?"

"ହଁ, ମୁଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ", ହସି ହସି ପେଡ୍ରୋ ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

ପେଡ୍ରୋର ସେହି ମନଖୋଲା ସରଳ ହସ ଚେନାକ ବୁଢ଼ା ମନରେ ଏହି ଶବ୍ଦଟି ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଭୟ ଥିଲା, ସେସବୁକୁ ପୋଛି ଦେଲା ।

ବୁଢ଼ୀ ଅନେକ ବେଳୁ କ'ଣ ଗୋଟାଏ ପଚାରିବାକୁ ତରତର ହେଉଥାଏ । ଏହି ସୁଯୋଗରେ ସେ ପଚାରି ଦେଲା :

"ତୋ'ର ଆଉ କିଏ ଅଛନ୍ତି, ବାବା ପେଡ୍ରୋ ?"

"ଆଉ କେହି ମୋର ଏ ଦୁନିଆରେ ନାହାନ୍ତି !.. ଆକାଶର ଜହ୍ନ ଭଳି ମୁଁ ଏକୁଟିଆ !"

"ବାପା-ମା କ'ଣ ନାହାନ୍ତି ?"

"ହଁ, ମୋତେ ସେତେବେଳେ ମାତ୍ର ସାତ ବର୍ଷ, ବକଟେ ନାହୁନ୍ତ ହୋଇଥିଲି... ମାତାଲ ମାତାଲଙ୍କ ଭିତରେ ଲଢ଼େଇରେ ବାପା ପ୍ରାଣ ଦେଲେ । ମା ପେଟ ବିକଳରେ ଘର ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଗଲା ..."

"ଓଃ, କି ଘୁଅଖାଇଟା ! ବକଟେ ନାହୁନ୍ତ ଛୁଆକୁ ଛାଡ଼ି ସେ ଚାଲି ଗଲା ? ଆହା, ଚଣ୍ଡାଳୀର ମନଟା କହିଲା କେମିତି ?"

"ଗୋଟେ ଜୁଲି ଠିକାଦାର ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲି ଗଲା ସେ । ତା'ପରେ ମୁଁ କାରଖାନାରେ ବଢ଼ିଲି, ସେଇଠି ବଡ଼ ହେଲି ।"

ବୁଢ଼ା ଗାର୍ସିଆ ଉହ୍ଲେଇ ଆଡ଼କୁ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ଏତେ ବେଳ ଯାଏ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ କ'ଣ ଭାବୁଥିଲା । ଟିକିଏ ରହି ଯାଇ ଖୁବ୍ ପରିଷ୍କାର ଆଉ ଧୀର ସ୍ଥିର ଭାବରେ କହିଲା :

"ତେବେ ଭଲ କଥା, ତୋ'ର ତ କେହି ନାହାନ୍ତି, ତୁ ଆମ ପାଖରେ ରହି ଯାଆ ପୁଅ... ଆମର ବି ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଥିଲା, ତା'ରି ନାଁ ଅନୁଯାୟୀ ତୋତେ ବି ପେଡ୍ରୋ ବୋଲି ଡାକୁଛୁ... କିନ୍ତୁ ସେ ଅନେକ ଦିନ ତଳର କଥା । ଏବେ ଆମର ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି, କେବଳ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ଦିଜଣ...। ତୁ ବଞ୍ଚିବୁ ବୋଲି ଆମର ଭରସା ନଥିଲା,

ପୁଅ, ତେଣୁ ତୋତେ ଏତେ ଯତ୍ନ କରୁଥିଲୁ । ତୋ'ର ଜାତି ଗୋତ୍ର ଅଲଗା, ଆମେ ତୋ'ର ଜନ୍ମଦାତା ବି ନହୁଁ, କିନ୍ତୁ ହୃଦୟ ଆମର ତୋ ପାଇଁ ଫାଟି ପଡ଼ୁଥିଲା । ତୋତେ ଆମେ ଆମର ଜନ୍ମକଲା ପୁଅ ବୋଲି ଭାବି ଆସିଛୁ... ତୁ ରହି ଯା ଆମ ପାଖରେ, ବାପା ! ଆମର ଯାହା ଜମି ବାଡ଼ି ଅଛି, ସେଥିରେ ମିଳିମିଶି ଚଳି ଯିବା । ଆମ ଜମିସବୁ ଦନ୍ ନଈ କୂଳରେ । ଖୁବ୍ ଦୋରସା, ବଢ଼ିଆ ଜମି – ଫାଳେ ପକାଇଲେ ଗୋଟିଏ ଫଳିଲା ଭଳି ଜମି... ଆମେ ତୋତେ ଦେଖାଶୁଣା କରିବୁ, ହାତକୁ ବିହାତ କରାଇବୁ... ମୋର ତ ଦିନ କାଳ ହୋଇ ଆସିଲାଣି, ତୁ ହେବୁ ଆମ ଜମି ଜମାର ମାଲିକ । ମୋର କେବଳ ଗୋଟିଏ କଥା ମାନିବୁ ପୁଅ, ଆମେ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ଦିଜଣ ଆଖି ବୁଜିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମକୁ ଟିକେ ଦେଖୁଥିବୁ, ତୁ ଯା ଖାଇବୁ ଆମ ପାଟିରେ ଦିଟା ଦେଉଥିବୁ...। ଏ ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ଆମକୁ ଆଉ ଛାଡ଼ିକି ଯାଆ ନା, ରହି ଯା ପେଡ୍ରୋ ...!"

ଉହ୍ଲେଇ ସେ ପାଖରେ କେଉଁଠି ଝିଟିକାଟାଏ ଚେଁ ଚେଁ କରି ବୋବେଇ ଉଠିଲା ।

ପବନରେ ଝରକାର ଝିଲିମିଲିଗୁଡ଼ାକ ବି କଡ଼ କଡ଼ ଶୁଭିଲା ।

"ବୁଢ଼ୀ ଆଉ ମୁଁ ଦିଜଣ ଯାକ ଇତି ମଧ୍ୟରେ ତୋ ପାଇଁ ବହୂ ଖୋଜା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଛୁ !.." ବୁଢ଼ାର ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ଆଖି ଦୁଇଟି ନାଚି ଉଠିଲା ଉଲ୍ଲାସରେ । କିନ୍ତୁ ଓଠ ଦିଓଟି ଟିକେ ଥରି ଉଠିଲା, ସେଥିରେ ଫୁଟି ଉଠିଲା କରୁଣତାଭରା କାଣିଚାଏ ।

ଫଟା ମେଞ୍ଚିଆଟାକୁ ପେଡ୍ରୋ ଘୁଞ୍ଚି ଘୁଞ୍ଚି ବେଞ୍ଚଟାକୁ ବାଆଁ ହାତର ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ବଜାଉଥାଏ । ରହି ରହି ଅତି ଧୀରେ ଧୀରେ ଶୁଣା ଯାଉଥାଏ ଆଙ୍ଗୁଳିର ଟପ୍ ଟପ୍ ଶବ୍ଦଟିଏ ଲେଖା !

କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦେବ, ପେଡ୍ରୋ ମନେ ମନେ ଭାବୁଥିଲା । ମନଟାକୁ ସ୍ଥିର କଲା ପରେ ଆଙ୍ଗୁଳି ବଜାଟା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ହଠାତ୍ ମୁଣ୍ଡକୁ ଉପରକୁ ଟେକି କହିଲା :

"ମୁଁ ଅପଣଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଲେ, ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେବି, ବାପା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତ ବେଶି କାମଦାମ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ଡାହାଣ ହାତଟା ତ

ନେଇ ଭାଡ଼ ଦେବେ । ଏବା ଏବେ ଏ ଭିତର ରହୁ ନ । ସେତେ
ନେଇ ସାମାନ୍ୟ ମୁଁ କରେ । ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ, ତା'ପରେ
ଦେଖିବା ।"

"ତା'ପରେ, ଆମ ପାଖରେ ସବୁ ଦିନ ରହ ଯିବୁ ।" ପାର୍ତ୍ତିଲ କଥା ଶେଷ କଲ ।

ବୁଢ଼ୀ କେଜା ଖଟାଳ୍ ଖଟାଳ୍ ଶୁଣୁଥିଲ ସବୁ କାନପାରି । ପାର୍ତ୍ତିଲର କଥା ଶୁଣି ବୁଢ଼ୀ ଗୋଡ଼ରେ ବାଡ଼ି ଦେଇ ଯଦି ଚପଖାଟ ତେଲପଡ଼ି ପୁନ ଖୁସ୍ ଆବାଜ୍ କରି ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲ । ମନେ ହେଲ, କୋଉଠେ ସେ ଯେମିତି ଖୁବ୍ ଖୁବ୍ କରି ଡାକୁଡ଼ିରେ ଫୁଲିଲ ପଥମକୁ ଖୁଡ଼ାଇ ଖୁଣିଛି ।

ଚଉକି ତା'ର ଏହି ନିଦୁଆଳୀ ଛନ୍ଦଭରା ଘୂଡ଼୍ ଘୂଡ଼୍ ଆବାଜ୍ ଭିତର ଦେଇ ଯିଏକ ସେହି ନାନାବାଛିଆ ଗୀତ ଗାଉଥିଲ କି ମଣିଷକୁ ଏକ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟଭରା ଜୀବନର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଉଥିଲ — କିଏ କହିବ ?

* * *

ବସନ୍ତର ରୋମାଞ୍ଚଭରା ଦିନଗୁଡ଼ିକ ପରେ ନିଆଁଝରା ଖରା କାଳ ଆସି ପଲ । ସେପାରି ବହଳ କୁଞ୍ଚିତ ଧୂଳି ପଟଳରେ ଦିନର ଆକାଶ ହିଁ ଧୂସର । ଆକାଶରେ ମେଘସବୁ ଫୁଆଟ ଉଭାଇ ଗଲେ, ଘାସ ସୁଖିଲ ଶୁଖିଲ ଲଖିଲ । ଦିଘ ଦୁର୍ବାର ବନ ନଦୀର ତିରୁଣୀ ସାର୍ଥକା ଦେମୋଳା ଫୁଟି ଫୁଟି ଉଠିଲେ କ୍ରମଶଃ । ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ତା'ର ଏତ ପୃଷ୍ଠରେ କିଏ ଯେପରି ପାତି ଦେଇ ମରୁଭିମାଭରା ଏକ ମାଟିର ଗାଲିଚା । ପବନରେ ଭାସି ଆସିଲ ଧୂଳଭରା ପବନର ଗନ୍ଧର ମରୁମିଶା ମନ୍ଦ । ମରୁଭିମାଚୋରା ଘାସବଡ଼ିଆରେ ଥିବା ପୋଖରୀ ପାଣିରେ ଦେଖୁ ଆସେର ପୁଲର ପାଖୁଡ଼ାସବୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼ି ଭସା କାଳର ଗୋଲପୀ ଧଳା ଦିଶି କଲ । ପାତିର ଆକାଶରେ ତରୁଣୀର ଚନ୍ଦ୍ର ଜଟାଯୁ ପରି ପୁଷ୍ପର ବିଚ୍ଛୁରିତ ଦେଖ । ସପନ ପାଇଁ ନିର୍ଯ୍ୟାସ ଝଲକ ଦେଖାଇ ଦିନେ ରାତି ପରି ରାତି ସରଳ ପାଇଁ ଦେଖା ଦେଇ ପୁଣି ଉଭାଇ ଯାଇ ଫୁଆଟେ । ଦିନ ତମାମ ଖଟି ଖଟି ଚଳଚଳବୁ ହାଲିଆ ହୋଇ

ପଡ଼ିଲେ । ମଝଘାରୀ ଗାଁ ତାଙ୍କୁ ଦିନେ ଏବା ମେଖାଚବାକୁ ବି ଦେଇ ନାହିଁ । କୋଠ ପଡ଼ିଆରେ ଚରୁଥିବା ଘାର ଗୋରୁଙ୍କ ଚିଲ୍ଲା ଚମଡ଼ା ତଳୁ ପଞ୍ଜରା ହାଡ଼ସବୁ ଦିଶିଲ ।

ପାର୍ତ୍ତିଲ ଏବଂ ପେଟ୍ରୋ ସେତେବେଳକୁ ସାତ ଦିନ ଭାଡ଼ ଶେଷରେ ଏକାଠି କଟେଇ ସାରିଲେଣି । ଜମିକୁ ହଳ କରି, ମଇ ଦେଇ ମାଟିକୁ ପୁଷ୍ଟ କରୁଛନ୍ତି, ବିହନ ବୁଣୁଛନ୍ତି । ଦିନ ସାରା ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ଖଟିସାରି ପରେ ରାତି ଆସିଲେ, ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ମେଣ୍ଢା ଚମଡ଼ାକୁ ଢାଙ୍କି ହୋଇ ଭଲରେ ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ପାର୍ତ୍ତିଲ ତା'ର ଏହି ନୂଆ ପୁଅ ସହିତ ଏକ ଅଦେଖା ଅଦୃଶ୍ୟ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ସେ କଥା, ଅବଶ୍ୟ, ସେ କେବେ କହି ନି ମୁହଁ ଖୋଲି । ପେଟ୍ରୋର କହଳା ବାଳ, ହସ ହସ ମୁହଁ ଆଉ କର୍ମଠତା ବୁଢ଼ା ମନରେ ଥିବା ମୃତ ପେଟ୍ରୋର ସ୍ମୃତିକୁ ଢାଙ୍କି ପକାଉଛନ୍ତି । ଏବିକି ସେ ଖୁବ୍ କମ୍ ତା'ର ପୂର୍ବ ପେଟ୍ରୋ କଥା ଭାବୁଛି । ଭାବିବାକୁ ବା ତା'ର ସମୟ କାହିଁ... ସବୁବେଳେ ସେ ତ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ।

ଦିନସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି ଚୁପଚୁପ୍ ପାହୁଲ ପକାଇ କେମିତି ପ୍ରଛିଗଲେ, ଜଣା ପଡ଼ିଲ ନାହିଁ । ଘାସ କାଟିବା ସମୟ ଆସି ଗଲ ।

ଦିନେ ସକାଳେ ପେଟ୍ରୋ ଗୋଟାଏ ଦାଆକୁ ଅନେକ ସମୟ ଧରି ପଥରେ ଘଷେଇ ଠିକ୍ କଲ । ପେଟ୍ରୋର କାମ ଦେଖି ପାର୍ତ୍ତିଲ ଏକେବାରେ ଅବାକ୍ । ନିଆଁରେ ପକାଇ ଦାଆକୁ ସେ ସଜାଡ଼ିଲ, ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବା ଦାନ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ନୂଆ କଲ । ଦିନଟା ସାରା ତା'ର ବିତି ଗଲ ଏହି ଦାଆପଗା କାମରେ । ମୁହଁସଞ୍ଜ ବେଳକୁ ଗଲ ଗାଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଅଫିସ୍‌କୁ ମିଟିଂରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ । ପେଟ୍ରୋ ବାହାରକୁ ବାହାରି ଗଲ ପରେ ପାର୍ତ୍ତିଲର ସ୍ତ୍ରୀ ଯାଉଥିଲ କୂଅରୁ ପାଣି ଆଣିବାକୁ । ସେତିକି ବେଳେ ବୁଢ଼ୀ ହାତରେ କିଏ ଜଣେ ଚିଠିଟିଏ ଦେଲ । ଚିଠିର ଉପାପାଟା ପୁରୁଣା, ତେଲିଆ ମାଡ଼ିଯାଇଥାଏ । ଉପରେ ଲେଖା ହୋଇଥାଏ, ଜମେନ୍ତ୍ ନିକଲଇ କସିପ୍, ମାର୍ଫତ୍, ପାର୍ତ୍ତିଲ ।

ଚିଠି କଥା ଶୁଣି ଗୋଟାଏ ଅନିଶ୍ଚିତ ଅମଙ୍ଗଳ ଆଶଙ୍କାରେ ପାର୍ତ୍ତିଲର ମନଟା ଥରେଇ ଉଠିଲ । ଝଟ୍ ପେନସିଲ୍‌ରେ ଅଷ୍ପଷ୍ଟ ଅଙ୍କା

ବନ୍ଧା ଅବସରରେ ଠିକଣା ଲେଖା ଇଫାଫାଟିକୁ ବୁଢ଼ା ଦେଖିଲା ଓଲଟ ପାଲଟ କରି ।

ଆଲୁଅ ପାଖରେ ଇଫାଫାଟିକୁ ଧରି ଗାଭିରି ଚେଷ୍ଟା କଲା ପଢ଼ିବାକୁ । କିନ୍ତୁ ଖୋଳଟା ମୋଟା ଥିବା ହେତୁ କିଛି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ଇଫାଫାଟା ସତେ ଯେମିତି ଅହଙ୍କାରରେ ବୁଢ଼ା ପାଖରେ ତା ଗୋପନତା ଖୋଲି ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ନି ! ଜାଣି ଶୁଣିକି ସେଟା ତା' ମନର ଶାନ୍ତିକୁ ନଷ୍ଟ କରି ଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ତା ପ୍ରତି ବୁଢ଼ାର ମନଟା ଆପଣାଛାଏଁ ରାଗରେ ଜୁହୁଳି ଉଠିଲା ।

ସେଟାକୁ ଫାଡ଼ି ଦେଇ ଚିଠିଟାକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ବୁଢ଼ାର ମନ ହେଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପରେ ଭାବିଲା, ପେଡ୍ରୋ ହାତରେ ଦେବା ଭଲ । ଫାଟକ ପାଖରେ ପେଡ୍ରୋକୁ ଦେଖି ବୁଢ଼ା ଡାକ ପକାଇଲା :

"ତୋ'ର ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଆସିଛି, ପୁଅ !"

"ମୋ ଚିଠି ?" ପେଡ୍ରୋ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଗଲା ।

"ହଁ, ଯାଇ ପଢ଼ ।"

ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇ ବୁଢ଼ା ବତିଟିକୁ ଜାଳି ଦେଲା ଏବଂ ପେଡ୍ରୋ ଚିଠିଟିକୁ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ତା'ର ଆନନ୍ଦଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମୁହଁକୁ ଏକଧ୍ୟାନରେ ଚାହିଁ ରହିଲା । ବୁଢ଼ା କିନ୍ତୁ ନିଜ ମନର କୌତୂହଳକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ, ପଚାରିଲା :

"କେଉଁଠୁ ଆସିଛି ?"

"ଲରାଇଲଠୁ ।"

"କିଏ ଦେଇଛି ?" ବୁଢ଼ା କୌତୂହଳ ହୋଇ ପଚାରିଲା ।

"ଆମ କାରଖାନାର ସାଙ୍ଗମାନେ ।"

ପାର୍ତ୍ତିଲ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପଚାରିଲା :

"କ'ଣ ଲେଖିଛନ୍ତି ?"

ପେଡ୍ରୋର ଆଖି ଦୁଇଟି ବୁଜି ହୋଇ ଗଲା ଭରି ରହିଲା ! ଅଳ୍ପକାଳରେ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା :

"ମୋତେ କାରଖାନାକୁ ଫେରି ଯିବା ପାଇଁ ଲେଖିଛନ୍ତି ...

୧୯୧୭ଠାରୁ କାରଖାନାଟି ଅଚଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏବେ ସେମାନେ ତାକୁ ଚାଲୁ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ।"

"କିନ୍ତୁ ... ତୁ କ'ଣ ଯିବୁ ?" ବୁଢ଼ାର ସ୍ୱରରେ ବିସ୍ମୟ ।

"କ'ଣ କରିବି ଜାଣି ନି...।"

* * *

ପେଡ୍ରୋର ମୁହଁଟା କ୍ରମଶଃ ଶୁଖି ଯେତା ପଡ଼ି ଆସିଲା । ରାତିରେ ଆଖିକୁ ନିଦ ହେଲା ନାହିଁ । ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ବିଛଣାରେ ଏପଟ ସେପଟ ହେଉଥାଏ । ବୁଢ଼ା ସେ ଦିନ ରାତିଯାକ ସବୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲା । ମନେ ମନେ ଅନେକ ଭାବିଲା ଚିନ୍ତିଲା ପରେ ଠିକ୍ କଲା, ଗାଁରେ ଏ ଜୀବନ ପେଡ୍ରୋକୁ ପୋଷେଇବ ନାହିଁ । ନିଆଁ ଝରା ଖରାରେ ଖେପାଇ ଟାଣୁଆ କଳା ମାଟିକୁ ଲଙ୍ଗଳ ମୁନରେ ଚଷିବା ତା ପକ୍ଷରେ ସହଜ ନୁହଁ । ପିଲାଟି ବେଳୁ କାରଖାନାରେ ସେ ବଢ଼ିଛି । ଦିନେ ନା ଦିନେ ସେଇ କାରଖାନାର ଡାକ ତାକୁ ପୁଣି ପାଖକୁ ଟାଣି ନେବ । ପୁଣି ତା'ର ସେହି ବନ୍ଧ୍ୟା ନିରସ ଦିନସବୁ କଳା ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ଶବଯାତ୍ରାରେ ଚାଲି ଚାଲି ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରଶିବ । କାରଖାନା ପ୍ରତି ଘୃଣା ଆଉ ରାଗରେ ପାର୍ତ୍ତିଲର ଭିତରଟା ଜୁହୁଳି ଉଠିଲା । ମନ ହେଉଥିଲା, ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେ ସଇତାନ କାରଖାନାଟାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଧୂଳିରେ ମିଶାଇ ଦେବ । ସେଠି ଅନାବନା ଘାସ ଆଉ ବିଛୁଆତି ପଲପଲ ଉଠିବ, ଝେଞ୍ଚଡ଼ାର ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ସେଠି ମୁଣ୍ଡ ଟେକିବ ଘାସର ଗୋଟାଏ ଅରମା ଜଙ୍ଗଲ !..

ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଫସଲକଟା ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଯାଇଛି । ତିନି ଦିନ ହେବ କ୍ଷେତରେ ତମ୍ବୁ ପକାଇ ବାପ ପୁଅ କାମରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ତୃତୀୟ ଦିନ ପାଣି ପିଇବା ପାଇଁ ଦିନେ ତମ୍ବୁକୁ ଫେରିଲା ବେଳେ ପେଡ୍ରୋ ପ୍ରଥମେ କହିଲା :

"ମୋତେ ଆଉ ଏଠି ଭଲ ଲାଗୁ ନି, ବାପା ! ମୁଁ ମୋ କାରଖାନାକୁ ଫେରି ଯିବି... । କାରଖାନା ମୋତେ ଡାକିଲାଣି, ମନଟା ମୋର ଆଉ ଏଠି କାହିଁକି ଥୟ ହେଉ ନି...।"

"ଏଠାକାର ଜୀବନ ତୋତେ ଭଲ ଲଗୁ ନି, ନା ରେ ?.."

"ସେ କଥା ନୁହଁ...। କାରଖାନାଟା ହେଉଛି ଅମର । ଜଲ୍‌ଗ୍ରୁକ୍ [illegible] ଦେବେ ଆମେ ଦଶ ଦିନ ଦଶ ରାତି ଧରି ସେ କାରଖାନାକୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲୁ । କାରଖାନା ଦଖଲ କରି ନେଲା ପରେ ଆମର ନଅ ଜଣ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ସେମାନେ ଫାଶି କାଠରେ ଝୁଲେଇଥିଲେ । ଏବେ ସେନାବାହିନୀରୁ ଶ୍ରମିକମାନେ ଫେରି ଆସି କାରଖାନାଟିକୁ ପୁଣି ଚଳେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି ... ସେମାନେ ଅଧାପେଟ ଖାଇ ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପରିବାରସବୁ ଭୋକ ଉପାସରେ ସଢ଼ୁଛନ୍ତି । ତଥାପି ସେମାନେ ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲଗିଛନ୍ତି କାରଖାନାଟିକୁ ଚଳାଇବାକୁ ...। ମୁଁ କେମିତି ଏଠି ରହି ପାରିବି ? ମୋ ବିବେକ କ'ଣ ମୋତେ ରହିବାକୁ କହିବ ?.."

"ତୁ ସେଠି ଯାଇ କରିବୁ କ'ଣ, ପୁଅ ? ତୋ'ର ତ ଡାହାଣ ହାତଟି ଚଳୁ ନାହିଁ ?"

"ଆପଣ ବଡ଼ ତାଜ୍ଜୁବ୍ କଥା କହୁଛନ୍ତି, ବାପା । ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଲୋକର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ପରା !"

"ତେବେ ତୋ ଇଚ୍ଛା, ପୁଅ, ତୋତେ ମୁଁ ବାଧା ଦେବି ନାହିଁ," ଉପରକୁ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରି ଗାଭ୍ରିଲ୍ ଉତ୍ତର ଦେଲା । "କିନ୍ତୁ ତୁ ବୁଢ଼ୀକୁ ଏସବୁ କଥା କହିବୁ ନାହିଁ ...। କହିବୁ, ଅଳ୍ପ କେଇ ଦିନ ପାଇଁ ଯାଉଛି, ପୁଣି ଫେରି ଆସିବି ..। ନହେଲେ, ସେ ସହି ପାରିବ ନାହିଁ ... ତା' ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ି ଯିବ ...। ତୋ' ଛଡ଼ା ଆମର ଆଉ କିଏ ଅଛି, ପୁଅ ... "

ବୁଢ଼ା ମନରେ ଏବେ ବି ଶେଷ ଆଶା ଟିକକ ଲିଭି ନି । ସେହି ଆଶାଟିକୁ ମନେ ମନେ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି ଦୀର୍ଘ ଶ୍ୱାସ ପକାଇ ବୁଢ଼ା ଶ୍ୱାସରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲା :

"ତୁ, ସତରେ, କ'ଣ ଫେରି ଆସିବୁ ନି, ପୁଅ ? ଆମ ଏ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ଦିହିଁଙ୍କ ଉପରେ ତୋ'ର କ'ଣ ଟିକେ ଦୟା ହେଉ ନି ? କ'ଣ ହେଉ ନି ?.."

* * *

କେଁ କଟକଟ କରି ଗାଡ଼ି ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଚାଲିଛି । ବଳଦ ଦିଇଟା ଟାଣି ଟାଣି ଧଇଁ ସଇଁ ହୋଇ ଗଲେଣି । ଧୂଳିସବୁ ଗାଡ଼ି ଚକରେ ଲାଗି ଫୁଲ ଖଡ଼ି ପରି ଝୁରୁ ଝୁରୁ ହୋଇ ଝରି ପଡ଼ୁଛି । ଗାଡ଼ି ଗୁହାଟି ସଡ଼କ ପାଖେ ପାଖେ ଏକ କ୍ରୁଶଅଙ୍କା ଫଳକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ସେଇଠୁ ବାଆଁ ଆଡ଼େ ବାଙ୍କି ଯାଇଛି ଦନ୍ ନଈର କୂଳେ କୂଳେ। ଏହି ବାଙ୍କ ଉପରୁ ଅନାଇଲେ, ଜିଲା କେନ୍ଦ୍ରର ଗିର୍ଜାସବୁ ନଜରରେ ପଡ଼ନ୍ତି, ସବୁଜିମାଭରା ଫଳଫୁଲର ବଗିଚାସବୁ ଦେଖାଯାଏ ।

ରାସ୍ତା ତମାମ ଗାଭ୍ରିଲ୍ କଥା କହି କହି ଯାଉଛି । ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ।

"ସେ ତିନି ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ଦନ୍‌ର ଏହି ଗଣ୍ଡରେ କେତେ ଜଣ ଝିଅ ବୁଢ଼ି ମରି ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ନାଁରେ ଏହି କ୍ରୁଶ ଚିହ୍ନଟି ଏଠି ରହିଛି, ବାପ", ପରିତ୍ୟକ୍ତ କ୍ରୁଶଅଙ୍କା ଫଳକଟି ଆଡ଼କୁ ହାତର ଛାଟଟାକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ବୁଢ଼ା କହିଲା । "ଏଇଠି ଆମକୁ ବିଦାୟ ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଉ ଆଗକୁ ବାଟ ନାହିଁ । ଆଗର ସେ ପାହାଡ଼ କଡ଼ରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଅଡ଼ଡ଼ା ଖାଇଛି, ଗାଡ଼ି ଘୋଡ଼ା ଆଗକୁ ଯାଇ ପାରୁ ନି । ଏଠୁ ମାଇଲିଏ ଖଣ୍ଡ ହେବ ଗାଁ । ତୁ ଏତକ ଚାଲିକି ଯାଇ ପାରିବୁ, ପୁଅ !"

ଜିନିଷପତ୍ର ଭର୍ତ୍ତି ବ୍ୟାଗ୍‌ଟିକୁ ସଙ୍କାଡ଼ି ନେଇ ପେଟ୍ରୋ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲା । ଗାଭ୍ରିଲ୍ ହାତରୁ ଖସି ପଡ଼ିଲା ଛାଟଟା । ଛାତିର କୋହକୁ ଚାପି ରଖି ଥର ଥର ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ସେ ପେଟ୍ରୋ ଆଡ଼କୁ ।

"ଏଥର ଯାଅ, ପୁଅ !.. ତୁ ଗଲା ପରେ ଆମର ଏବେ ଦଶଦିଗ ଅନ୍ଧାର ହୋଇ ଯିବ, ବାପ୍ ..." ଆଖିର ଅଟପା ଲୁହ ଆଉ ମନର ଅକୁହା ବେଦନାରେ ବୁଢ଼ାର ମୁହଁ କୁଞ୍ଚି ହୋଇ ଆସିଲା । କଇଁ କଇଁ ହୋଇ ବୁଢ଼ା ବଡ଼ ପାଟିରେ କହି ଉଠିଲା, "ସେ ପୋଡ଼ପିଠାଟାକୁ ଭଲ

11—2643

ଭରି ରଖିଛୁ ତ ?.. ବୁଢ଼ୀ ତୋ ପାଇଁ ତିଆରି କରି କି ଦେଇଛି ... ଲୁଚି ରଖିଛୁ ତ ?.. ହେଉ ଯାଆ !.. ଯା , ପୁଅ ... ଯା ... ”

ସଡ଼କର କଡ଼େ କଡ଼େ ଝୋଟେଇ ଝୋଟେଇ ଚାଲିଲା ପେଡ୍ରୋ । ଏତେ ଜୋରରେ ଯାଉଥାଏ ଯେ , ଦୌଡ଼ିଲା ଭଳି ଲାଗୁଥାଏ ।

“ଫେରି ଆସିବୁ , ବାପା !..” ଗାଡ଼ିର ଦଣ୍ଡାକୁ ମୁଠେଇ ଧରି ବୁଢ଼ୀ କହି ଉଠିଲା ।

“ଆଉ ସେ ଫେରିବ ନାହିଁ !” ଛାତି ଭିତରୁ ତା’ର କଇଁ କଇଁ ହୋଇ ଅଶୁଣା କଥା କେଇଟି ଗୁମୁରି ଉଠିଲା ।

ଶେଷ ଥର ପାଇଁ ପେଡ୍ରୋର ସେହି ପ୍ରିୟ କହରା ବାଳଗୁଡ଼ିକ ସଡ଼କ ବାଙ୍କରେ ଦେଖାଗଲା , ଶେଷ ଥର ପାଇଁ ମୁଣ୍ଡର ଟୋପିଟିକୁ କାଢ଼ି କି ହସଇଲା ପେଡ୍ରୋ । ପେଡ୍ରୋର ଚଲା ପଥ ଉପରେ ପବନଟା ଖଣ୍ଡିଆଭୂତ କଟି ପାଉଁଶିଆ ଧୂଳି ସବୁକୁ ଉଡ଼ାଇ ନେଉଥାଏ । ନିର୍ବୋଧଙ୍କ ଭଳି ଲିଭାଇ ଦେଉଥାଏ ତା’ର ପାଦ ଚିହ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ।

୧୯୨୬

ମଣିଷର ଭାଗ୍ୟ

ଗତ ମହାଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଭାଗ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ମୁଁ ଥିଲି ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହୀ । ମହାନ୍ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ଆମ ସୈନିକମାନେ ଅପୂର୍ବ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ସାହସର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ରୁଷ୍ ଜବାନ୍, ତା'ର ସାହସ, ମହାନ୍ ରୁଷ୍ ସେନାପତି ସୁଭୋରଭ୍‌ଙ୍କ ଗୁଣ କଥା ଜାଣିଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଆମ ଜବାନ୍‌ମାନଙ୍କର ଆଉରି ଅନେକ ଗୁଣର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ସୋଭିଏତ୍ ଜବାନ୍‌ଙ୍କୁ ଏକ ମହତ୍ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଉନ୍ନୀତ କରିଥିବା ସେହି ନୂତନ ଗୁଣାବଳୀର ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ ।

ମିଖାଇଲ୍ ଶୋଲଖଭ୍

୧୯୦୩ ମସିହାରୁ ସୋଭିଏତ୍ ୟୁନିଅନ୍ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସଦସ୍ୟା ୟେଭ୍‌ଗେନିୟା ଗ୍ରିଗୋରିୟେଭ୍‌ନା ଲେଭିତ୍‌ସାୟାଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗିତ ।

ଦନ୍ ନଈର ଉପର ଅଞ୍ଚଳରେ ବସନ୍ତଟା ସେଥର ଅପୂର୍ବ ରଙ୍ଗ ଆଉ ଚଞ୍ଚଳତାରେ ଉଦ୍ଦାମ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେଲା ପରେ ସେ ଥିଲା ପ୍ରଥମ ବସନ୍ତ । ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ଶେଷ ବେଳକୁ ଆଜୋଭ୍ ସାଗରର ଉପକୂଳରୁ ଉଷୁମ ପବନର ସୁଅ ଛୁଟି ଆସୁଥାଏ । ଦିନ ଦୁଇଟା ଭିତରେ ଦନ୍ ନଈର ବାଲିବିଛା ବାଆଁ କୂଳରୁ ବରଫର ଚଦରଟା କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ାଇ ଗଲା, ଫୁଲି ଉଠିଲେ ବରଫରେ ରୁନ୍ଧି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ତୃଣଭୂଇଁ ଷ୍ଟେପୀର ନଈ ନାଳ, ଗିରି ମାହାରାସବୁ । ବନ୍ୟାଉଚ୍ଛୁଳା ଝରଣାସବୁ ପାଗଳୀଙ୍କ ପରି ଛୁଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାସ୍ତାରେ ଯାଆ ଆସ କରିବା ଦୁଷ୍କର ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

ସେ ବର୍ଷ ଏହି ଭଳି ଏକ ଦୁର୍ଯୋଗ ଆଉ ପାଣି ପଚପଚ ପାଗରେ ମୋତେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ବୁକାନଭ୍‌ସାୟା ଗାଁକୁ । ବାଟ ଖୁବ୍ ବେଶି ନୁହଁ – ମାତ୍ର ଷାଠିଏ କିଲୋମିଟର – କିନ୍ତୁ ସେତକ ଯିବା ଥିଲା କାଠିକର ପାଠ । ମୁଁ ଆଉ ମୋର ବନ୍ଧୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଇଁବା ଆଗରୁ, ବଡ଼ିସକାଳୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଥିଲୁ । ଡାଗଡ଼ା ଘୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ାକ ଚମଡ଼ା ଦଉଡ଼ିରେ ଭିଡ଼ି ଓଟାରି ଓଜନିଆ କାଠଲଦା ଗାଡ଼ିଟାକୁ ଟାଣୁ ଟାଣୁ ନାକେଦମ୍ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ବରଫମିଶା ବାଲିଆଁସିଆ କାଦୁଅରେ ଗାଡ଼ିର ଚକପୁଡ଼ାକ ଅଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଳି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଘଣ୍ଟାକ ଭିତରେ ଘୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ିକର କଡ଼ପଟ ଛଗ ଓ ଜିନର ଚମ ଦଉଡ଼ିରେ ଦୁଧ ସର ପରି ଧଳା ଧଳା ଫେଣସବୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । ସକାଳର ସତ ପବନରେ – ଘୋଡ଼ା ଝାଳର କେମିତି ଗୋଟାଏ ମଦୁଆ ତୀବ୍ର ଗନ୍ଧ ସାଙ୍ଗକୁ ଚହଟ ଆଲକାତରାବୋଳା ଘୋଡ଼ା ସଜର ଉପୁଲିଆ ଗନ୍ଧ ଫାଟି ପଡ଼ୁଥାଏ ।

ଘୋଡ଼ା ଗୋଡ଼ିକ ପଥରେ ଯେଉଁଠି ଯିବାଟା କଷ୍ଟକର ହେଉଥାଏ, ଆମେ ସେଠି ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ଗାଡ଼ି କଡ଼େ କଡ଼େ ଚାଲୁଥାଉ । କଷ୍ଟ ଲାଗୁଥାଏ ତରଳା ବରଫଭିଜା ଓଦା ସଡ଼ ସଡ଼ ରାସ୍ତା ଉପରେ ଚାଲିବାକୁ । ରାସ୍ତା କଡ଼ସବୁ ଏବେ ବି ଟାଣୁଆ ବରଫ ପରସ୍ତରେ ଢାଙ୍କି ହୋଇ ଚକ୍ ଚକ୍ ଦିଶୁଥାଏ । ତିରିଶ କିଲୋମିଟର୍ ରାସ୍ତାକୁ ପାରି ହୋଇ ଯେଘଙ୍କା ନଈ ବାଙ୍କରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଆମକୁ ଲାଗି ଗଲା ଛଅ ଘଣ୍ଟା ।

ମଖୋଲ୍ସି ଗାଁ ଧାରରେ ବହି ଯାଉଥିବା ଏହି ଛୋଟ ନଈଟି ଖରା ଦିନେ ପ୍ରାୟ ଶୁଖି ଠକ୍ ଠକ୍ ହୋଇ ଯାଏ । କିନ୍ତୁ, ଏବେ ଗୋଟିଏ କିଲୋମିଟର୍ରୁ ବେଶି ଆନ୍ତାନ୍ତରେ ଆଲ୍ଡର ଗଛସବୁ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଏକ ଜଙ୍ଗଲଭୂଇଁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଗୋଟାଏ ଫୁଟା ଟଟକା ଚଟୁଆରେ ଆମକୁ ପାରି ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେଥିରେ ଥରକେ ଖୁବ୍ ବେଶି ହେଲେ ତିନି ଜଣରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ଯାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଘୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ାକୁ ଆମେ ସେଠି ଫିଟାଇ ଦେଲୁ । ନଈ ଆର ପାରିରେ ଥିବା କୋଠଖମ ଭର ଗୋଟେ ଗଳିଆରେ ସାରା ଶୀତ କାଳଟା ଧରି ପଡ଼ିଥିବା ବୁଢ଼ା ଧଡରା ଜିପ୍ଟାଏ ଆମକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥାଏ । ଟଳଟଳ ଛୋଟ ଡଙ୍ଗାଟିରେ ମୁଁ ଏବଂ ଡ୍ରାଇଭର ଦୁହେଁ ଉଠିଲୁ ବଡ଼ ମନଦକରେ । ବନ୍ଧୁଜଣକ ଆମ ଜିନିଷପତ୍ର ଜଗି କୂଳରେ ରହିଲେ । ଡଙ୍ଗାଟିକୁ କୂଳରୁ ଟିକେ ଠେଲି ଦେଇଛୁ କି ନାହିଁ, ତା'ର ପୋପରା ପଟାଗୁଡ଼ିକ ଦେଇ ପାଣିର ଯୋଜିଆସବୁ ଛୁଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । ହାତ ପାହାନ୍ତାରେ ଯାହା କିଛି ଥିଲା, ସେ ସବୁକୁ ଦେଇ ଯୋଲିଆର ମୁହଁଗୁଡ଼ାକୁ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଲାଗି ଗଲୁ ଆମେ । ଈର ପାରିରେ ପହଞ୍ଚିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଣିଗୁଡ଼ାକୁ ଆଞ୍ଜୁଳା ଆଞ୍ଜୁଳା କରି ବାହାର କରି ଦେଉଥାଉ । ନଈର ଦୂର ଆର ପାରିରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଆମକୁ ପ୍ରାୟ ଘଣ୍ଟେ ଖଣ୍ଡ ସମୟ ଲାଗିଥିଲା । ଡ୍ରାଇଭର ଗାଁ ମୁଣ୍ଡର ଜିପ୍ଟି ଆଣି ଛିଡ଼ା କରାଇ ଦେଇ ପୁଣି ଫେରି ଆସିଲା ଡଙ୍ଗାକୁ କହିଲା:

"ଏ ଦଦରା କାଠ କୁଣ୍ଡଟା ଯଦି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିନଯାଏ ତେବେ ଆପଣଙ୍କ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନେଇ ଦି ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ଫେରି ଆସିବି", ଆହୁଲଟାକୁ ଉଠାଇ ଉଠାଇ ସେ କହିଲା । "ଏହାଠୁଁ ଆଉ ସହଜ ହେବ ବୋଲି ଆଶା ନାହିଁ ।"

ଗାଁଟି ଥିଲା ନଦୀଠାରୁ ବେଶ୍ ଦୂରରେ ଏବଂ ପାଣି କୂଳେ କୂଳେ ବିରାଜୁଥିଲା ଏକ ନୀରବତା । ସେ ନୀରବତା କେବଳ ଲୋକ ବାକହୀନ ଜାଗାରେ ଶରତର ଶେଷ ବା ବସନ୍ତର ଆଗମନରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ପାଣି ଉପରେ ପବନରେ ଭାସି ବୁଲୁଥିଲା ପତ୍ର ଆଲ୍ଡର ଗଛର ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ତୀବ୍ର ଗନ୍ଧ । କିନ୍ତୁ ଦୂର ତୃଣଭୂଇଁରୁ ଲାଇଲାକ୍ ଫୁଲ ଭଳି କୁହୁଡ଼ିହକଳା ସୁଲୁସୁଲିଆ ପବନ ବହି ଆଣୁଥିଲା ତୁଷାର କବଳରୁ ସଦ୍ୟମୁକ୍ତ ଧରଣୀର ଚିର ସବୁଜ ସ୍ପର୍ଶାତୀତ ସୌରଭ ।

ଅଦୂରରେ, ପାଣି ଧାରର ବାଲିରାଶି ଉପରେ ଭଙ୍ଗା କାମଡ଼ା ଦିଆ ଚାଟି ଖଣ୍ଡେ ପଡ଼ିଥାଏ । ଚାଟିଟା ଉପରେ ବସି ପଡ଼ିଲି ସିଗାରେଟ୍ଟାଏ ଟାଣିବା ପାଇଁ, କିନ୍ତୁ ପକେଟ୍ରେ ହାତଟା ପୂରାଇ ଦେଇ ହତାଶ ହୋଇ ଦେଖିଲି, ସିଗାରେଟ୍ ପାକେଟ୍ଗୁଡ଼ିକ ପାଣିରେ ଜଡ଼ସଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଛି । କାଦୁଅ ପଙ୍କରେ ଘଣ୍ଟି ଚକଟି ହୋଇ ପଟୁଆଟା ଯାଉଥିଲା ବେଳେ ଢେଉଟାଏ କଡ଼ରେ ତା'ର ପିଟି ହୋଇ ଅଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର କାଦୁଅ ପାଣିରେ ଭିଜାଇ ଦେଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ସିଗାରେଟ୍ କଥା ଭାବିବାକୁ ସମୟ ନଥିଲା ମୋର । କାରଣ, ଆହୁଲଟାକୁ ରଖି ଦେଇ ତରବରରେ ଆଞ୍ଜୁଳା ଆଞ୍ଜୁଳା କରି ପାଣି ବାହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ନହେଲେ, ପଟୁଆଟି ବୁଡ଼ି ଯାଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଅସାବଧାନତା ପାଇଁ ଅନୁତାପ ଜରୁଛି । ନିଜ ଉପରେ ରୋଷ ହେଉଛି । ସତର୍କରେ ପକେଟ୍ରୁ ସିଗାରେଟ୍ ଟକ କାଢ଼ିଲି, ସବୁଗୁଡ଼ାକ ଫୁଲ୍ଲସି ଯାଇଥାଏ । ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ି ବସି କି ବାଦାମୀ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବା ଭିଜା ସିଗାରେଟ୍ଗୁଡ଼ାକୁ ଚାଟି ଖଣ୍ଡକ ଉପରେ ଶୁଖାଇ ଦେଲି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ।

ବେଳ ସେତେବେଳେ ଦିପହର ହେବ । ମେ ମାସ ପରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରା । ଭାବୁଥିଲି, ସିଗାରେଟ୍ଗୁଡ଼ିକ ସହଜ ସହଜ ଶୁଖି ଯିବ । ଗରମ ଏତେ ଲାଗୁଥିଲା ଯେ, ମନେ ମନେ ଅନୁତାପ ଜରୁଥିଲି, କାହିଁକି ଏ ଫୌଜି ପେଣ୍ଟ ଆଉ ତୁଳାଦିଆ ଜାକେଟ୍ଟା ପିନ୍ଧି କି ଆସିଲି । ଜଡ଼ ପରେ ସେ ଦିନଟା ଥିଲା ପ୍ରକୃତରେ ଖୁବ୍ ଗରମ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା ଏହି ନିର୍ଜନତା ଆଉ ତା' ମଧ୍ୟରେ ଏକୁଟିଆ ବସି ନିଜକୁ

ସେହି ନିଷ୍କଳତା ମଧ୍ୟରେ ହଜାଇ ଦେବାକୁ । ପୁରୁଣା ଗରମ ପୋଷାକ ଖୋଳିବାକୁ ବାଡ଼ି ଉଞ୍ଚି ଦେଲି, ଫଣକିଶୁଆ ହୋଇ ଅଙ୍ଗୁଳ ମାରିବା ଫଳରେ ଝାଳେଇ ପଡ଼ିଥିବା ବାଳଗୁଡ଼ାକୁ ଶୁଖାଇ ଦେଇ ଥିରି ଥିରି ଚଳନ୍ତି । ଫଟାରେ ପିଚାଭିଜା ନାଳିମାରେ ଛାତି ପୁରାଇ ଘାସି ଘାସି ଯାଉଥିବା ମାଳ ମାଳ ଧଳା ବଇଦଳୁ ଅନେକ ଆଖିରେ ଦେଖିବାକୁ ଭାରି ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା ।

ଏତିକିବେଳେ ଗାଁ ପଛର ସଡ଼କ ପାଖ ଘରଗୁଡ଼ିକରୁ ଜିଏ ଜଣେ ଲୋକ ଲଦରକୁ ଆସିବାର ଦେଖିଲି । ସେଇଟି ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପିଲାର ହାତ ଧରି ଟାଣି ଆସୁଥିଲା । ପିଲାଟିକୁ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ବର୍ଷରୁ ବେଶି ହେବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଉଦାସ ଗତିରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ନଈ ପାରି ହେବାର ଘାଟଟି ଆଡ଼କୁ ଆସୁଥାନ୍ତି । ଜିପ୍ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ସେ ବୁଲି ପଡ଼ି ମୋ ଆଡ଼କୁ ପୁଣି ମୋହିଁଲେ । ସେଇଟି ଦେଖିବାକୁ ଲମ୍ବା ଓଡ଼ ନଥିଲା । ମୋ ଆଡ଼କୁ ସିଧା ସଳଖ ଅନେଇ ଆସି ଗୋଟାଏ ଯାଇଁ ପାଞ୍ଚିଆ ଜୋରରେ ଗଳାରେ କହିଲା:

"କ'ଣ ଭାଇ, ଭଲତ !"

"କ'ଣ ବୁଝିବୁ", କହି କରମର୍ଦ୍ଦନ ପାଇଁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇଥିବା ତା'ର କର୍କଶ ହାତ ସହିତ ମୁଁ ହାତ ମିଳାଇଲି ।

ଲୋକ ଜଣକ ପିଲାଟି ଆଡ଼କୁ ଟିକେ ନଇଁ ପଡ଼ି କହିଲା: "ମଉସାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କର, ପୁଅ । ମନେ ହେଉଛି ତୋ ବାପା ପରି ସେ ବି ଜଣେ ଡ୍ରାଇଭର । ଜଙ୍ଗାଡ଼ିଆ ଖାଲି ତୁ ଆଉ ମୁଁ ଚରା ବୋଲଉଥିଲେ, ଆଉ ସେ ଛୋଟ ମଟର ଗାଡ଼ିରେ ଏବେ ଯାଉଥିଲା କରୁଛନ୍ତି ।"

ଅଜାଣ ପରି ବୁଝି ଚେକ୍ ଚେକ୍ ଆଖି ଯୋଡ଼ିକରେ ମୋତେ ଚିହ୍ନା କି ସୁଝି ସେ ଟିକେ ହସି ଦେଲା ଏବଂ ସାହସର ସହିତ ମୋ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ତା'ର ଶୀତଳ ଗୋଲପା ହାତଟିକୁ । ଅଣ୍ଟେ ଉଣି ତା'ର ହାତଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ପଚାରିଲି:

"ଅଙ୍କାରେ ଏବେବାଦେ କାହିଁକି ଯାଉଛ, ହେ ବୁଢ଼ା ବାବୁ? ଆଜି ଏବେ ତଳାରେ କି ତମ ହାତ ଏବେ କାହିଁକି ଥାଉଛି ଯାଉଛି?"

ଶିଶୁଟିର ହୃଦୟଭରା ବିଶ୍ୱାସରେ ପିଲାଟି ମୋ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ

ଆସି ଝଣପଟ ପରି ନାଳାର ଛୋଟ ଭୂରୁ ଦୁଇଟିକୁ ବିସ୍ମୟରେ ଉପରକୁ ଟେକି ଦେଲା ।

"ମୁଁ ତ କିଛି ବୁଢ଼ା ନୁହେଁ, ମଉସା । ମୁଁ ତ ପିଲାଟାଏ, ମୋତେ ତ କାହିଁ ଥଣ୍ଡା ଲାଗୁ ନାହିଁ, କେବଳ ହାତ ଦିଟା ଟିକେ ଥଣ୍ଡା ଲାଗୁଛି — ବରଫରେ ବଲ ତିଆରି କରୁଥିଲି ପରା ।"

ପିଠି ଉପରୁ ଅଧାଖିଆ ପୋଷାକି ଥଳିଟାକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଇ ବାପା ତା'ର ମୋ ପାଖରେ ଲଥ୍‌କିନା ବସି ପଡ଼ି କହିଲେ:

"ମୋର ଏ ଯାତ୍ରୀଟି ଗୋଟିଏ ସଦାବେଳିଆ ଛୁଆ ବିଛୁଆଟି — ନିଜେ ସେ ଧଇଁସଇଁ ହେଲଣି, ମୋତେ ବି ଧଇଁସଇଁ କଲଣି । କ'ଣ ସେ ତାକୁ କହିବି ! ତମେ ଯଦି ଲମ୍ବା ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇ ଚାଲିବ, ସେ କଦମ୍ ପକାଇ ଚାଲିବ । ଏ ପାଦ ଯୋଡ଼ଇଟା ସାଙ୍ଗରେ ଥରେ ପାଦ ମିଳାଇ ଚାଲନ୍ତ କି ଦେଖନ୍ତ! ପାଦେ ବାଟକୁ ମୋତେ ତିନି ପାଦ ଚାଲିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି, ଏବଂ, ଫଳରେ, ଆମେ ଦୁହେଁ ଘୋଡ଼ା ଆଉ କଣ୍ଢେଇ ପରି ଘୁରି ଘୁରି ଯାଉଛୁ । ତା'ଛଡ଼ା ଅପଣଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ପଛ ପଟେ ଆଉ ଗୋଟେ ଆଖି ଥିବା ଦରକାର, ନହେଲେ ସେ କ'ଣ କରୁଛି ନକରୁଛି, ଆପଣ ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଆପଣ ପିଠି ଅଢ଼େଇ ଦେଲେ କ୍ଷଣି କେଉଁଠି ପଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟକୁ ପଶି ଯାଇ କାଦୁଅ ପାଣିକୁ ଚକଟିବାରେ ସେ ଲାଗି ଯିବ, ନଚେତ୍ ବା ବରଫ ଖଣ୍ଡେ ଭାଙ୍ଗି ଆଣି ମିଠାଇ ପରି ଚୁଚୁମୁଥିବ । ନାହିଁ, ଭାଇ, ଏଇଭଳି ପିଲାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇକି ଯିବା, ପୁଣି ପାଦରେ ଚାଲି ଘୁରି — ଗୋଟାଏ ଗାଠିକର ପାଠ । କେଉଁ ମଟରର ତାକତ୍ ଅଛି, ବୁଝ ତ!" ଟିକିଏ ଚୁପ୍ ହୋଇ ଯାଇ ପୁଣି ସେ ପଚାରିଲେ, "ଆଉ ତମ ଖବର କ'ଣ, ଭାଇ! ତମ ଉପରବାଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଛ, ନା କ'ଣ?"

କାହିଁକି କେଜାଣି ମୋତେ କହିବାକୁ ଲଜ୍ଜା ଲାଗିଲା ଯେ, ମୁଁ ଡ୍ରାଇଭର ନୁହଁ ବୋଲି । ତେଣୁ ଉତ୍ତର ଦେଲି:

"ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।"

"ସେ ନଈ ଆର ପଟରୁ ଆସୁଛନ୍ତି, ବୋଧ ହୁଏ?"

"ହଁ, ସେ ଆସିବେ ।"

"ଛୋଟା ଷ୍ଟେସନ ଫେରିବ କି ନାହିଁ, ଜାଣିଛ କିଛି ?"

"ପ୍ରାୟ ଦି ଘଣ୍ଟା ଲାଗି ଯିବ ।"

"ତା' ହେଲେ ଅନେକ ସମୟ । ଠିକ୍ ଅଛି, ଟିକେ ନିଶ୍ୱାସ ମାରା ଯାଉ, ତରବର ହେବାରେ କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ । ଜାଣିଲ, ଏଇ ବାଟ ଦେଇ ଗଲା ବେଳେ ତମ ଉପରେ ଆଖି ପଡ଼ି ଗଲା । ଭାବିଲି, ଏମିତି ଡ୍ରାଇଭର ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଜଣେ ଖରା ପୋଉଁଛନ୍ତି । ମନ ହେଲା ଏକାଠି ବସି ପିକାଟାଏ ଟାଣିବାକୁ । ଏକୁଟିଆ ଏକୁଟିଆ ଧୂଆଁ ପିଇବାରେ ମୋତେ ସୁଖ ନାହିଁ—ଏକା ଏକା ମରିବାରେ ଯେମିତି ସୁଖ ନଥାଏ ! ଆରେ, ତମେ ତ ବେଶ୍ ଅଛ, ସିଗାରେଟ ପିଉଛ, ଦେଖୁଛି । ସେଗୁଡ଼ାକ ଭିଜି ଯାଇଛି, ନା କ'ଣ ? ବୁଝିଲ, ଭାଇ, ଭିଜା ସିଗାରେଟ୍ ଆଉ ବେମାରିଆ ଘୋଡ଼ା—ଉଭୟ କଡ଼ାକର କାମକୁ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ଠିକ୍ ଅଛି, ଆସ ସିଗାରେଟ୍ ବଦଳରେ ମୋର ଏ ପୁରୁଣା ତମାଖୁ ମେଞ୍ଚାକୁ ଦଳି କି ଟାଣିବା ।"

ପତଳା ଖାକି ପ୍ୟାଣ୍ଟ ପକେଟ୍‌ରୁ ରେଶମୀ କନାର ପୁରୁଣା ତମାଖୁ ଡବାଟା ବାହାର କଲେ ସେ । ଡବାଟିକୁ ଫିଟାଇଲା ବେଳେ ତା'ର ଗୋଟିଏ କୋଣକୁ ହାତ ସିଲାଇ କରା କେତୋଟି ଶବ୍ଦ ମୁଁ ପଢ଼ି ଦେଲି । ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି "ଆମର ଜଣେ ପ୍ରିୟ ସୈନିକଙ୍କୁ—ଲେବେଦ୍ୟାନ୍‌ସ୍କାୟା ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍କୁଲର ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀର ଜଣେ ଛାତ୍ରୀ ।"

ଦେଶୀ ତମାଖୁ ବେଶ୍ କଡ଼ା । ବିହେଁ ଟାଣିବାକୁ ଲାଗିଲୁ । ଅନେକ ବେଳ ଧରି କାହାରି ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରୁ ନଥାଏ । ଭାବୁଥିଲି, ଲୋକଟିକୁ ପଚାରିବି—ପିଲାଟିକୁ ଧରି କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ । ଏମିତି କି କାମ ପଡ଼ିଛି ଯେ, ଏ ଖରାପ ରାସ୍ତାରେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲ ? କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପଚାରୁ ପଚାରୁ ସେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଶ୍ନଟି ଉଠାଇ ଦେଲେ :

"କ'ଣ, ପୁରା ଯୁଦ୍ଧଟା ଯାକ ଗାଡ଼ି ଚଲଉଥିଲ ?"

"ପ୍ରାୟ ଯୁଦ୍ଧଟା ସାରା ।"

"ମୁହାଁମୁହିଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ବି ?"

"ହଁ ।"

"ଆଃ, ମୋତେ ବି କମ୍ ଯାତନା ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ି ନି ସେଠି, ଭାଇ ! ଯେତିକି ହେବାର କଥା, ତାଠୁଁ ଅନେକ ବେଶି ।"

ବଡ଼ ବଡ଼ କଳା ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ଆଣ୍ଠୁ ଉପରେ ସେ ରଖି ଦେଲା, କାନ୍ଧ ଦୁଇଟି ଝୁଙ୍କି ଆସିଲା ଆଗକୁ । କଡ଼େଇ କି ତାକୁ ଚାହିଁ ଦେଲା କ୍ଷଣି ମୁଁ ବିସ୍ମୟରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଉଠିଲି ... । ଆପଣ କ'ଣ କେବେ ଏମିତି ଆଖି ଦେଖିଛନ୍ତି, ଯେଉଁଥିରେ ପାଉଁଶଗୁଡ଼ାଏ ଛିଞ୍ଚା ହୋଇଛି, ଯେଉଁଥିରେ ଭରି ରହିଛି ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଆଉ ହା ହୁତାଶ, ଯାହାକୁ ଦେଖିବାକୁ ମଣିଷର ସାହସ ବି ପାଏ ନା ? ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବେ ଦେଖା ହୋଇ ଯାଇଥିବା ମୋର ସେହି ଲୋକଟିର ଆଖି ଦୁଇଟି ଥିଲା ଠିକ୍ ସେହି ପରି ।

ବାଡ଼ଟାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଶୁଖିଲା କାଠି ସେ ଭାଙ୍ଗି ଆଣିଲା । ମିନିଟିଏ କାଳ ସେଥିରେ ସେ ଆଙ୍କି ଚାଲିଲା କେତେ ଅଜବ୍ ଚିତ୍ରସବୁ । ତା'ପରେ କହିଲା :

"କେବେ କେବେ ଆଖିକୁ ମୋର ନିଦ ଆସେ ନା, ଫମ୍ପା ଆଖିରେ ଅନ୍ଧାରକୁ ଚାହିଁ ମୁଁ ଭାବେ : 'ଜୀବନ, ତୁ କାହିଁକି ଏପରି କଲୁ ? କାହିଁକି ଏମିତି ପଙ୍ଗୁ କରି ଦେଇ ଗଲୁ ମୋତେ ? କାହିଁକି ମୋର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗରୁ ପ୍ରାଣକୁ ନିଗାଡ଼ି ନେଲୁ ? କାହିଁକି ମୋତେ ଏତେ ଦଣ୍ଡ ଦେଉଛୁ ?' ମୋର ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ମୁଁ ପାଏ ନା । ସେ ମିଚି ମିଚି ଅନ୍ଧାର ଦିଏ ନାହିଁ କି ଦାଉ ଦାଉ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବି ଦିଏ ନି ... ନା, ମୋତେ କେହି ସେସବୁର ଜବାବ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଆଉ କେବେ ବି ସେ ଜବାବ ମିଳିବ ନାହିଁ !" ଲୋକଟି ହଠାତ୍ ସଚେତନ ହୋଇ ଉଠି, ନିଜ ମଧ୍ୟକୁ ଫେରି ଆସିଲା । ସ୍ନେହରେ ପୁଅକୁ ଟିକିଏ ଠେଲି ଦେଇ କହିଲା, "ବାପ, ଯା ପାଣି ପାଖରେ ଖେଳିବୁ, ଯା ! ବଡ଼ ବଡ଼ ନଈ କୂଳରେ ପିଲାଙ୍କ ଖେଳିବା ପାଇଁ କିଛି ନା କିଛି ସବୁ ବେଳେ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଦେଖ, ଗୋଡ଼ରେ ଯେମିତି ପାଣି ନଲାଗେ !"

ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ପିକା ଟାଣୁଥିଲା ବେଳେ ବାପ ପୁଅ ଦୁହିଙ୍କ ଉପରେ ଥରେ ତରବରରେ ଆଖି ବୁଲାଇ ନେଇଥିଲି । କଥାଟା ମୋତେ ଖୁବ୍ ଅଜବ୍ ଲାଗିଲା । ପିଲାଟି ପିନ୍ଧିଥିଲା ସାଧା ସିଧା ପୋଷାକ, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ

ଢିଲ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ଲମ୍ବ ସାର୍ଟଲଗା ପୁରୁଣା ଚମଡ଼ାର ଝିପରଦିଆ ଛୋଟ କୋଟ୍‌ଟି ଦେହକୁ ତା'ର ଖୁବ୍ ମାନୁଥିଲା । ପଶମ ମୋଜା ଉପରେ ଚୁନି ଚୁନି ଆରାମଦାୟକ ବୁଟ୍ ଯୋଡ଼ିକ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥାଏ । କୋଟ୍‌ଟି ହାତରେ ଗୋଟିଏ ଚିରାକୁ ଏପରି ସୁନ୍ଦର ଭାବେ ରଫୁ କରାଯାଇଥାଏ ଯେ, ଦେଖିଲେ, ମନେ ହେଉଥିଲା, ଏସବୁ କରିବାରେ ଗୋଟିଏ ନାରୀର ହାତ, ଗୋଟିଏ ସ୍ନେହମୟୀ ମା'ର କୁଶଳୀ ହାତ, ନିଶ୍ଚୟ, ଲାଗିଛି । କିନ୍ତୁ ବାପର ଚେହେରାଟା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା ଲାଗୁଥିଲା । ତା'ର ତୁଳାପଟିଆ ଜାକିଟ୍‌ଟା କେବେ ଫାଟି ଯାଉଥିଲା ଅନେକ ଜାଗାରେ । ପରେ ଯାଇତାର ଭାବେ ରଫୁ ହୋଇଛି । ପୁରୁଣା ଖାକି ପେଣ୍ଟଟିରେ ପଡ଼ିଥିବା ତାଳିଗୁଡ଼ିକ ବି ଠିକ୍ ଭାବେ ସିଲେଇ ହୋଇ ନଥାଏ । ମୋଟା ମୋଟା ଟାଙ୍କ ଦେଇ ଯୋଡ଼ି ଦିଆଯାଇଥାଏ ସେଗୁଡ଼ିକୁ । ଦେଖିଲେ, ମନେ ହେଉଥାଏ, ଏସବୁ କୌଣସି ମରଦ ହାତର କାମ । ତା'ର ଫୌଜି ବୁଟ୍ ଯୋଡ଼ା ହଳକ ନୂଆ ଦିଶୁଥାଏ, କିନ୍ତୁ ମୋଟା ପଶମ ମୋଜା ଦିଟା ଫୁଟି ଯାଇଥାଏ ଅନେକ ଜାଗାରେ । ସେସବୁ ଦେହରେ ନାରୀ ହାତର ମଧୁର ସ୍ପର୍ଶ କେବେ ବି ବାଜି ନଥିଲା ...। ସେସବୁ ଦେଖି ମନେ ହେଲା, ଲୋକଟି ହୁଏତ ବିପତ୍ନିକ, ଅଥବା ତା ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ତା ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଠି କିଛି ଗଡ଼ବଡ଼ ରହିଛି ।

ସତର୍କ ଆଖିରେ ସେ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ – ପୁଅଟି ତା'ର ପାଣି ପାଖକୁ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଯାଉଛି । ଟିକିଏ କାଶି ଦେଇ ପୁଣି କଥା ଆରମ୍ଭ କଲା । ମନୋଯୋଗ ଦେଇ ତା'ର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲି ।

"ପ୍ରଥମେ ଜୀବନଟା ମୋର ଥିଲା ଖୁବ୍ ସାଧାରଣ । ଭରୋନେଜ୍ ପ୍ରଦେଶର ଲୋକ ମୁଁ, ଜନ୍ମ ମୋର ସେଇଠି, ୧୯୦୦ ମସିହାରେ । ଗୃହ ଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ ଲାଲ ସେନାରେ କିକ୍‌ଭିଦ୍‌ଜେ ଡିଭିଜନ୍‌ରେ ଥିଲି । ୧୯୨୨ର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ପଳାଇଥିଲି କୁବାନ୍‌କୁ ଏବଂ ସେଠି ବଡ଼ ଜମି ମାଲିକ କୁଲାକ୍‌ଙ୍କ ପାଖରେ ବଳଦ ପରି ଖଟୁଥିଲି । ତା' ନହୋଇ ଥିଲେ, ଆଜି ଜୀବନରେ ମୁଁ ନଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋର ପରିବାର ଆଉସବୁ – ବାପ, ମା ଏବଂ ଭଉଣୀ ଘର ଛାଡ଼ିକି ଗଲେ ନାହିଁ – ସମସ୍ତେ ଅନାହାରରେ ମଲେ । ମୁଁ ହିଁ କେବଳ ଏକୁଟିଆ ରହି ଗଲି । ଭାଇ,

କୁଟୁମ୍ବ ହୋଇ ମୋର ଆଉ ଏ ଦୁନିଆରେ କେହି ନାହାନ୍ତି । ବର୍ଷକ ପରେ କୁବାନ୍‌ରୁ ଫେରି ଆସି ଘର ଖଣ୍ଡକ ବିକି ଦେଇ ପୁଣି ଭରୋନେଜ୍‌କୁ ପଳାଇଲି । ସେଠି ପ୍ରଥମେ ବଢ଼େଇ ହିସାବରେ କାମ କଲି ଏବଂ ପରେ ଗୋଟିଏ କାରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଫିଟର କାମ ଶିଖିଲି । ଏହାର ଠିକ୍ ପରେ ପରେ ମୋର କଲଦି ବାହାଘର ହୋଇ ଗଲା । ସ୍ତ୍ରୀଟି ମୋର ଥିଲା ବାପା ମା ଛେଉଣ୍ଡ । ଶିଶୁସେବା ସଦନରେ ବର୍ଦ୍ଧି ମଣିଷ ହୋଇଥିଲା ସେ । ସତରେ, ଭଲ ଝିଅଟିଏ ମୁଁ ପାଇ ଯାଇଥିଲି ! କେତେ ସୁଧୀର, କେତେ ହସ ଖୁସ୍ – ସବୁବେଳେ ଅନ୍ୟକୁ ସୁଖୀ କରିବା ପାଇଁ ତା'ର ଥିଲା ଆଗ୍ରହ । କାମ ଦାମ ଚାଲି ଚଳନରେ ସେ ଥିଲା ବିଚକ୍ଷଣ, ମୁଁ ତା' ପାଖଗରେ ବି ପଡ଼ୁ ନଥିଲି । ପିଲାଦିନୁ ସେ ବୁଝିଥିଲା ଦୁଃଖ କ'ଣ । ସେହି ସବୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟର ପ୍ରଭାବ ତା' ଚରିତ୍ର ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା । କରନ୍ତୁ ତାକୁ ଦେଖି-ଥିଲେ ଆପଣ କହିଥାନ୍ତେ, ସେ ସେମିତି କିଛି ଦେଖିଲା ଭଳିଆ ସୁନ୍ଦରୀ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ, ବୁଝିଲେ, ମୁଁ ତା'କୁ କେବେ କରଆଡ଼ୁ ଦେଖି ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ସାମ୍ନାସାମ୍ନି ଦେଖୁଥିଲି ତା'ର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି । ମୋ ପାଇଁ ତା'ଠାରୁ ବଳି ସୁନ୍ଦରୀ ନାରୀ କେବେ ଦୁନିଆରେ ନଥିଲେ କି ହେବେ ନାହିଁ !

"ପ୍ରତିଦିନ କାମରୁ କ୍ଲାନ୍ତ ଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ମୁଁ ଫେରୁଥିଲି । ବେଳେବେଳେ ମିଜାଜଟା ମୋର ଏକେବାରେ ଜଘନ୍ୟ ପାଲଟି ଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ କେବେ ମୋର ରୁକ୍ଷତାର ଜବାବ ଦେଉ ନଥିଲା ରୁକ୍ଷତାରେ । କେଡ଼େ ଶାନ୍ତ, ଅମାୟିକ ସେ – ତା' ଭାବ ଭଙ୍ଗୀରୁ ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା ସେ, ଯେମିତି ତୁମ ପାଇଁ ବେଶି କିଛି କରି ପାରୁ ନି । ସବୁବେଳେ ମୋ ପାଇଁ ଭଲ କିଛି ତିଆରି କରି ଦେବାକୁ ତା'ର ଥିଲା ଉତ୍କଣ୍ଠା । ଏପରିକି ଘରେ ଯଥେଷ୍ଟ କିଛି ନଥିଲା ବେଳେ ମଧ୍ୟ। ସେସବୁ ଦେଖି ମନ ମୋର ହାଲୁକା ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ଏବଂ କ୍ଷଣକ ପରେ ବାହୁ ବନ୍ଧନରେ କଟିକୁ ତା'ର ଭିଡ଼ି ଧରି କହୁଥିଲି, 'ଇରିନା, ମୋ ପ୍ରାଣର ଇରିନା, ମୋତେ କ୍ଷମା କର ! ତୁମ ପ୍ରତି ବଡ଼ ଖରାପ ବ୍ୟବହାର ମୁଁ କରିଛି । ଜାଣିଛ, ଦିନଟା ସାରା କାମ କରି କରି ମନ ମିଜାଜ ସବୁ ବିଗିଡ଼ି ଯାଉଛି ଆଜି ।'

ତା'ପରେ ଆମ ଭିତରେ ପ୍ରଶାନ୍ତି ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା ଏବଂ ମନ ମୋର ସ୍ଥିର ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ଜାଣିଛ, ଭାଇ ! ତମ କାମ ପାଇଁ ମନର ସେହି ସ୍ଥିରତାର ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ସକାଳୁ ବନ୍ଧୁକରୁ ଗୁଳି ଫୁଟିଲା ପରି ବିଛଣାରୁ ଉଠି ମୁଁ ଛୁଟୁଥିଲି କାରଖାନାକୁ, ଏବଂ ଯେଉଁ କାମରେ ହାତ ଦେଉଥିଲି, ଘଣ୍ଟାର କଣ୍ଟା ପରି ସେ ସଠିକ୍ ଭାବେ ଚାଲୁଥିଲା ! ଜାଣିଛ, ସ୍ତ୍ରୀ ହିସାବରେ ପ୍ରକୃତ ରକ୍ଷକ ଚତୁର ଝିଅଟିଏ ପାଇବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଏ ।

"କେବେ କେମିତି ବେତନ ମିଳିଲା ଦିନ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ମଦ ପିଇ ଦେଉଥିଲି ଏବଂ ଥରେ ଥରେ ପଡ଼ି ଉଠି ଟଳି ଟଳି ଫେରୁଥିଲି ଘରକୁ । ମୋତେ ଦେଖିଲେ, ସେତେବେଳେ, ନିଶ୍ଚୟ, ଭୟାନକ ଲାଗୁଥିବ । ଗଳିକନ୍ଦି କଥା ଛାଡ଼, ବଡ଼ ରାସ୍ତା ବି ମୋତେ ଅଣଓସାରିଆ ଲାଗୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଥିଲି ଗଜା ଟୋକା, ଦେହରେ ଥିଲା ଖୁବ୍ ତାକତ୍ । ବୋତଲ୍ ବୋତଲ୍ ମଦ ପିଇ ପାଣି କରି ଦେଉଥିଲି ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ବିନା ନିଜକୁ ନିଜେ ଘରକୁ ଫେରୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ କେବେ କେମିତି ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଗାଡ଼ିଟା ଏକେବାରେ ତଳଗିଅରରେ ଚାଲୁଥିଲା ଏବଂ ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ହାମୁଡ଼ି ହାମୁଡ଼ି ଘରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଉଥିଲି । ତଥାପି ବି ସ୍ତ୍ରୀ ମୋର ଟିକିଏ ହେଲେ ଗାଳି ଗୁଲଜ କି କଳି ଗୋଳ କରୁ ନଥିଲା । ଉରିନା ମୋର ଖାଲି ହସି ଦେଉଥିଲା, ଆଉ ସେ ଏମିତି ହୁସିଆରରେ ହସୁଥିଲା ଯେ, ମୁଁ ଯେତେ ମାତାଲ ହୋଇଥିଲେ ବି, ତାକୁ ଖରାପ ଅର୍ଥରେ ନେଉ ନଥିଲି । ପାଦରୁ ମୋର ସେ ବୁଟ୍ ହଳକ କାଢ଼ି ଦେଉଥିଲା ଏବଂ ଥିରି ଥିରି କରି କହୁଥିଲା, 'ଆନ୍ଦ୍ରେଇ, ତମେ ଆଜି କାନ୍ଥ ପାଖରେ ଶୁଅ, ନିଦରେ କାଳେ ଖଟ ଉପରୁ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିବ ।' ଆଉ ମୁଁ ଜଅ ବସ୍ତାଏ ଭଳି ଖଟ ଉପରେ ଲଥ୍‌କିନା ଢଳି ପଡ଼ୁଥିଲି, ଏବଂ ଆଖି ଆଗରେ ମୋର ଜିନିଷପତ୍ରସବୁ ନାଚିଲା ପରି ଲାଗୁଥିଲା । ତା'ପରେ ଆଖି ପତାଗୁଡ଼ିକ ବୁଜି ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲା ମୋର । ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି, ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁଣ୍ଡକୁ ମୋର ଆଉଁଷି ଦେଉଁ ଦେଉଁ କଅଁଳ ସ୍ୱରରେ ତୁନି ତୁନି କ'ଣ ସବୁ କହୁଛି । ମୋତେ ଲାଗୁଥିଲା, ମୋ ପାଇଁ ଦୁଃଖରେ ମନ ତା'ର ଭାରୀ ହୋଇ ଉଠିଛି ଯେପରି ... ।

"ସକାଳୁ କାମକୁ ଯିବାର ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ପୂର୍ବରୁ ସେ ମୋତେ ଉଠାଇ ଦେଉଥିଲା ପୂରା ହୋସ୍ ଆସିବା ପାଇଁ ସମୟ ଦେବା ପାଇଁ । "ମଦ ପିଇ ଦେଲା ପରେ ମୁଁ କିଛି ଖାଉ ନଥିଲି ବୋଲି ସେ ଜାଣିଥିଲା, ତେଣୁ କାକୁଡ଼ି ଅଚାର ବା ସେହି ଜାତୀୟ କିଛି ଖଟା ଜାତୀୟ ଜିନିଷ ସେ ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଦେଉଥିଲା । ନିଶାର ପ୍ରଭାବଟାକୁ କାଟିବା ପାଇଁ ଗ୍ଲାସ୍‌ରେ କଷି କରି ଗ୍ଲାସେ ଭୋଦ୍‌କା ଢାଳି ଦେଇ କହୁଥିଲା, 'ହେଇ ନିଅ, ଆନ୍ଦ୍ରେଇ, କିନ୍ତୁ ଆଉ ଏମିତି ପିଆ ପିଇ କରିବ ନାହିଁ, ଛି !' ଏହି ଭଳି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ କେହି କ'ଣ କେବେ ତଳକୁ ଠେଲି ଦେଇ ପାରେ ? ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଗ୍ଲାସ୍ ଖାଲି କରି ଦେଉଥିଲି । ଆଖି ଭରି ତାକୁ ଦେଖି ନେଇ, ଚୁମାଟିଏ ଆଙ୍କି ମୌନ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇ ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ ମେଣ୍ଢାଛୁଆଟି ପରି ଚାଲି ଯାଉଥିଲି କାମକୁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନିଶାରେ ଥିଲା ବେଳେ ସେ ଯଦି ମୋତେ ପଦଟିଏ ଏଣୁ ତେଣୁ କହୁଥାନ୍ତା ବା ଗାଳି ଗୁଲଜ କରୁଥାନ୍ତା, ତେବେ, ବିଶ୍ୱାସ କର ମୋତେ, ମୁଁ ପୁଣି ମାତାଲ ହୋଇ ଫେରୁଥାନ୍ତି । ଯେଉଁ ପରିବାରରେ ସ୍ତ୍ରୀ ବେକୁଫ୍, ସେଠି ଏହି ଭଳି ଘଟିଥାଏ । ମୁଁ ଏଭଳି ଅନେକ ଥର ଦେଖିଛି ଏବଂ ଅନେକ ମଧ୍ୟ ଜାଣିଛି ।

"ତା' ପରେ ପିଲାମାନେ ଜଲ୍‌ଦି ଜଲ୍‌ଦି ଆସି ଯିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରଥମେ ଜନ୍ମ ହେଲା କୁନି ପୁଅଟି, ତା' ପରେ ଦୁଇଟି ଝିଅ ... । ତା' ପରେ ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କଠାରୁ ଦୂରେଇ ଗଲି ଏବଂ ସବୁତକ ବେତନ ଟଙ୍କା ଘରକୁ ଆଣି ବଢ଼ାଇ ଦେଉଥିଲି ସ୍ତ୍ରୀ ହାତକୁ । ସେତେବେଳକୁ ପରିବାର ଆମର ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା, ଏବଂ ମଦ ପିଇବା କଥା ଭାବିବାକୁ ଅବକାଶ ନଥିଲା । ଛୁଟି ଦିନମାନଙ୍କରେ ଖୁବ୍ ବେଶି ହେଲେ ଗ୍ଲାସେ ଲେଖାଏଁ ବିଅର ପିଇ ମନଟାକୁ ଖୁସି କରି ନେଉଥିଲି ।

"୧୯୨୯ରେ ମଟରଗାଡ଼ି ପ୍ରତି ମନ ମୋର ବଳିଲା । ଡ୍ରାଇଭରି ଶିଖି ନେଇ ଲରି ଚଳାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲି । ଥରେ ଏ ରାସ୍ତାକୁ ଆସି ଗଲା ପରେ ଆଉ କାରଖାନାକୁ ଯିବା ପାଇଁ ମନ ହେଲା ନାହିଁ ।

ମାତ୍ରେ ତଳ ଇତାରେ ମୋତେ ବେଶି ଆନନ୍ଦ ମିଳୁଥିଲା । ଏହି ପରି ଦଶଟି ବର୍ଷ ମୁଁ ଭିତରେ ଦେଖି ଏବଂ ଜାଣି ପାରିଲି ନାହିଁ, ସମୟ କେମିତି ଓ କେମିତି ଅଜାଣତରେ ଗଡ଼ି ଗଲା । ସବୁ କିଛି ଯେପରି ଥିଲା ଏକ ସ୍ୱପ୍ନ ଭଳି । କିନ୍ତୁ ଦଶଟା ବର୍ଷ ବା କ'ଣ ? ଷାଠିଏ ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବୟସର ଯେ କୌଣସି ଲୋକକୁ ପଚାର, ସେ କ'ଣ ଦେଖି ପାରିଛି ଯେ, ତା'ର ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକ କେମିତି ବିତି ଯାଇଛି ? ସେ କହିବ, ସେ କିଛି ଦେଖି ପାଏ ନି ! ଅତୀତଟା ହେଉଛି କୁହୁଡ଼ିଘେରା ସେହି ଦୂର ଦୂରାନ୍ତର ତୃଣଭୂଇଁ ଷ୍ଟେପୀ ପରି । ଆଜି ସକାଳେ ସେହି ଷ୍ଟେପୀ ଭୂଇଁ ଦେଇ ଆସିଲା ବେଳେ ସବୁ କିଛି ମୋତେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ପରିଷ୍କାର ଦିଶୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କିଲୋମିଟର ଆସିଗଲା ପରେ, ତା' ଉପରେ ଢାଙ୍କି ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି କୁହୁଡ଼ି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଘାସଠାରୁ ଗଛଗୁଡ଼ିକୁ ବାରି ହେଉ ନାହିଁ କି ଘାସ ପଡ଼ିଆକୁ ହଳକରା ଜମିରୁ ଅଲଗା କରି ଦେଖି ହେଉ ନି ... ।

"ସେ ଦଶ ବର୍ଷ କାଳ ଦିନ ରାତି ମୁଁ ଖଟିଛି । ଆୟ ବି ବେଶ୍ ହେଉଥିଲା, ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଗୁଣରେ ଆମେ ଖରାପ ଅବସ୍ଥାରେ ଚଳୁନଥିଲୁ । ପିଲାଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିଲେ, ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦରେ ପୂରି ଉଠୁଥିଲା । ତିନିହେଁ ସ୍କୁଲରେ ଭଲ ପଢୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ସବା ବଡ଼ ଆନାତୋଲି ଗଣିତରେ ଏପରି ଚମକାଇ ଦେଉଥିଲା ଯେ, ତା ନାଁ ମସ୍କୋର ଏକ ଖବରକାଗଜରେ ବାହାରିଥିଲା । ଏହି ମହାନ୍ ପ୍ରତିଭା ସେ କେଉଁ ଉତ୍ତରାଧିକାର ସୂତ୍ରରୁ, କାହାଠାରୁ ପାଇଥିଲା ମୁଁ ଭାଇ, କହି ପାରିବି ନି ତୁମକୁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସେ ଥିଲା ବଡ଼ ଆନନ୍ଦର କଥା, ହୃଦୟ ମୋର ତା' ପାଇଁ ଗର୍ବରେ ଫୁଲି ଉଠୁଥିଲା, କେତେ ଗର୍ବରେ ସତେ !

"ଦଶ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଆମେ କିଛି ପଇସା ସଞ୍ଚୟ କରିଥିଲୁ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିବା ପୂର୍ବରୁ ନିଜ ପାଇଁ ଛୋଟ ଘରଟିଏ ବି ତୋଳିଥିଲୁ— ଦୁଇଟି ବଖରା, ଗୋଟିଏ ଭଣ୍ଡାରଘର ଆଉ ଗୋଟିଏ ସାନ ଅଳିନ୍ଦ । ଇରିନା ଦୁଇଟି ଛେଳି କିଣିଥାଏ । ଆଉ ଅଧିକ ବା କ'ଣ ଦରକାର ? ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଘରେ ଥାଏ ଦୁଧ, ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବାକୁ ଛାତ, ଦେହ

ଢାଙ୍କିବାକୁ କପଡ଼ା ଆଉ ଗୋଡ଼କୁ ଜୋତା ! କୌଣସି କିଛି ଅଭାବ ନଥାଏ, ସବୁ ଠିକ୍ ଚାଲିଥାଏ । ତେବେ ସବୁ ଠିକ୍ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ କଥା ବେଠିକ୍ ରହି ଯାଇଥିଲା — ଘର ପାଇଁ ଭଲ ଜାଗାଟିଏ ବାଛି ପାରିନଥିଲି । ମୋତେ ମିଳିଥିବା ଜାଗାଟି ଉଡ଼ାଜାହାଜ କାରଖାନାର ବେଶି ଦୂରରେ ନଥିଲା । ମୋର ସେ ଜାଗା ଖଣ୍ଡକ ଯଦି ସେଠି ନହୋଇ ଆଉ କେଉଁଠି ହୋଇଥାନ୍ତା, ତେବେ କିଏ କହି ପାରନ୍ତା ଯେ, ଜୀବନର ଗତି ମୋର ଭିନ୍ନ ହୋଇନଥାନ୍ତା ବୋଲି ... ।

"ତା' ପରେ ଆସିଗଲା — ଆସି ଗଲା ସେହି ଯୁଦ୍ଧ । ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିବାର ପରଦିନ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଲା ଯୁଦ୍ଧ ଡାକରାର କାଗଜ ଏବଂ ତହିଁ ଆର ଦିନ ଆସିଲା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ, 'ଅନୁଗ୍ରହ କରି ଥାନାରେ ହାଜିରା ଦିଅନ୍ତୁ !' ମୋ ଜୀବନର ଚାରିଟି ଯାକ ଧନ — ଇରିନା, ଆନାତୋଲି ଏବଂ ଝିଅ ଯୋଡ଼ିକ — ନାସ୍ତେଙ୍କା ଏବଂ ଓଲ୍ୟୁଶ୍କା — ମୋତେ ବିଦାୟ ଦେଲେ । ପିଲାମାନେ ଖୁବ୍ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଝିଅ ଦୁଇଟି ଆଖିରୁ ଲୁହ ଦି ଟୋପା ଟଳ ଟଳ ହୋଇ ଝରି ପଡ଼ିଥିଲା — ସେମାନେ ରୋକି ପାରିନଥିଲେ । ଆନାତୋଲି ମୋର ଥରି ଉଠିଥିଲା — ଲାଗୁଥିଲା ତାକୁ ଯେମିତି ଥଣ୍ଡା ଧରିଛି । ସେତେବେଳେ ତାକୁ ସତର ବର୍ଷ ପଶିବା ଉପରେ, କିନ୍ତୁ ମୋର ସେହି ଇରିନା ... । ଆମେ ଦୁହେଁ ସତର ବର୍ଷ କାଳ ଏକାଠି ରହିବା ଭିତରେ ମୁଁ ତାକୁ ଏଭଳି କେବେ ଦେଖିନଥିଲି । ରାତି ସାରା ତା'ର ଲୁହରେ ମୋର ଜାମା ଆଉ କାନ୍ଧ ଭିଜି ଯାଇଥାଏ । ସକାଳେ ବି ଶୁଖିନଥାଏ ସେ ଲୁହର ଝରଣା ... । ଷ୍ଟେସନରେ ଆମେ ଯାଇଁ ପହଞ୍ଚିଥିଲୁ, ଏବଂ ତା ପାଇଁ ଦୁଃଖରେ ହୃଦୟ ମୋର ଏତେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ, ମୁହଁକୁ ତା'ର ମୁଁ ଚାହିଁ ପାରିନଥିଲି । ଲୁହ ଝରି ଝରି ଓଠ ଦୁଇଟି ତା'ର ଫୁଲି ଉଠିଥାଏ । ମୁଣ୍ଡର ବାଳସବୁ ପୁଞ୍ଜା ପୁଞ୍ଜା ହୋଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଥାଏ ଦରଭିଡ଼ା ରୁମାଲ ତଳୁ ବାହାରକୁ । ପାଗଳୀର ଆଖି ପରି ଆଖି ଦୁଇଟି ଭରି ଉଠିଥାଏ କଉଁଥିଆ ଶୂନ୍ୟତାରେ । ଅଫିସରମାନେ ହୁକୁମ ଦେଲେ ଗାଡ଼ିକୁ ଉଠିଯିବା ପାଇଁ, କିନ୍ତୁ ସେ ମୋର ବୁକୁ ଉପରେ ଅକାଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ି, ଗଳାକୁ ବାହୁରେ ତା'ର ଛନ୍ଦି ଦେଇଥିଲା । କୁରାଢ଼ୀରେ ହଣା ହୋଇଥିବା ଗଛଟି ପରି ସାରା ଦେହ

12—2642

ତା'ର କମ୍ପୁଥାଏ ...। ପିଲାଏ ତାକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ମୁଁ କେତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲି, କିନ୍ତୁ ସବୁ କିଛି ବିଫଳ ହେଲା। ଅନ୍ୟ ପରିଜନମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧଗାମୀ ସ୍ୱାମୀ ଆଉ ପୁଅମାନଙ୍କ ସହିତ ଗପସପ ହେଉଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଇରିନା ମୋର ତାଳୁରେ ପତ୍ର ଲାଗି ରହିଲା ପରି ଦେହରେ ମୋର ଲାଗି ରହିଥାଏ। ଦେହ ତା'ର ଥରୁଥାଏ ଅନବରତ ଏବଂ ସେ ମୂକ ପାଲଟି ଯାଉଥାଏ। କହିଲି, 'ଇରିନା, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର, ନିଜକୁ ଟିକେ ସମ୍ଭାଳ। ଯିବା ଆଗରୁ ପଦଟିଏ ହେଲେ କିଛି କହ!' କଇଁ କଇଁ କୋହର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ ପ୍ରତିଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଅଟକି ଅଟକି ଏତିକି ସେ କହିପାରିଲା, 'ଆନ୍ଦ୍ରେଇ... ପ୍ରାଣର ଆନ୍ଦ୍ରେଇ... ଆମର ଆଉ କେବେ... ଏ ଜଗତ୍‌ରେ... ଭେଟ ହେବ ନାହିଁ...!'

"ଯାହା ପାଇଁ ହୃଦୟ ମୋର ଦୟା ଆଉ ଦରଦରେ ଫାଟି ପଡ଼ୁଥାଏ, ତା ମୁହଁରେ ପୁଣି ଏଭଳି କଥା! ତା'ର ବୁଝିବା ଦରକାର ଥିଲା ତା'ଠାରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇ ଯିବାଟା ମୋ ପକ୍ଷରେ କେଡ଼େ ଦୁଃଖଦାୟକ ଥିଲା। ମୁଁ ତ ଆଉ ଭୋଜିଭାତ ଖାଇବାକୁ ଯାଉନଥିଲି। ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲି ନାହିଁ, ଭାଇ—ମୁଣ୍ଡକୁ ମୋର ଖୁନ୍ ଚଢ଼ିଗଲା! ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ତା'ଠାରୁ ଛିଡ଼ାଇ ଆଣି ତା'କୁ ଠେଲି ଅଲଗା କରି ଦେଲି। ମୋତେ ଲାଗିଲା, ମୁଁ ଯେପରି ତା'କୁ ଆସ୍ତେ କରି ଠେଲି ଦେଲି—କିନ୍ତୁ ଦେହରେ ମୋର ସେତେବେଳେ ବଳଦ ଗୋଟାକର ବଳ ଥିଲା। ଟଳମଳ ହୋଇ ତିନି ପାଦ ହଟି ଗଲା ସେ ପଛକୁ। ତା'ପରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ପାଦଟି ମାନ ପକାଇ ମୋ ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢ଼ାଇ ସେ ଆଗେଇ ଆସିଲା ବେଳେ ମୁଁ ପାଟି କରି କହିଲି, 'ଏମିତି କ'ଣ ବିଦାୟ ଦିଆଯାଏ? ମୋର କାଳ ପୂରିବା ଆଗରୁ ମୋତେ କ'ଣ କବର ଦେବାକୁ ଚାହଁ?..' କିନ୍ତୁ ତା'ର ଦୟନୀୟ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ତା'କୁ ପୁଣି ଛାତି ଉପରକୁ ଟାଣି ଆଣି ବାହୁ ପାଶରେ ଭିଡ଼ି ଧରିଲି।"

ଏହା ପରେ ଲୋକଟି ପାଟିରୁ ହଠାତ୍ ଆଉ କଥା ଫୁଟିଲା ନାହିଁ, ସ୍ୱରର ଗତି ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଗଲା। ସେହି ମୌନତା ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି ନିରୁଦ୍ଧ ଗଳାର କିଁ କିଁ ଶବ୍ଦ। ପ୍ରାଣର ଆବେଗ ତା'ର ଅନ୍ତରକୁ ମୋର ସ୍ପର୍ଶ କରିଗଲା। କଣାଇ କି ଅନାଇଲି ତା ଆଡ଼କୁ, ତା'ର

ସେ ମୁର୍ଦ୍ଦାରିଆ ଜଇଁଥା ଆଖିରେ ଟୋପାଏ ହେଲେ ଲୁହ ନଥାଏ। ଅବସାଦର ଭାରରେ ନଇଁ ପଡ଼ିଥିଲା ମୁଣ୍ଡଟି ତା'ର। ବଡ଼ ବଡ଼ ହାତ ଦୁଇଟି ଦେହର ଦୁଇ କଡ଼କୁ ଝୁଲି ପଡ଼ି ଧୀରେ ଧୀରେ କମ୍ପୁଥାଏ...। ଚିବୁକ ଦୁଇଟି ଥରି ଉଠୁଥାଏ ଏବଂ ତା' ସହିତ କମ୍ପୁଥାଏ ଶକ୍ତ ସବଳ ଓଠ ଦିଓଟି ମଧ୍ୟ...।

ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲି, "ଗଲା କଥା ଗଲାଣି, ବନ୍ଧୁ, ସେସବୁ ଭାବି ଆଉ ଦୁଃଖ କରିବାରେ ଲାଭ ନାହିଁ।" କିନ୍ତୁ ମନେ ହେଲା, ମୋ କଥା ଯେପରି ତା' କାନରେ ବାଜିଲା ନାହିଁ। ନିଜର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଆବେଗକୁ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟରେ ଚପି ରଖି ଭଙ୍ଗା ଭଙ୍ଗା ଏକ ଅଜବ୍ ଅଲଗା କଣ୍ଠରେ କହିଲା :

"ଜୀବନର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ମୃତ୍ୟୁର ଦିନ ଯାଏ ମୁଁ ନିଜକୁ କ୍ଷମା କରି ପାରିବି ନି—ତା'କୁ ଯେମିତି ଭାବେ ମୁଁ ଠେଲି ଦେଇଛି...।"

ପୁଣି ସେ ନୀରବ ହୋଇଗଲା, ଏବଂ ସେ ନୀରବତାଟା ଥିଲା ଅନେକ ସମୟ ଧରି। ସିଗାରେଟ୍‌ଟିଏ ବଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା ସେ, କିନ୍ତୁ ଖବରକାଗଜର ଟୁକୁରାଟି ଆଙ୍ଗୁଳିରୁ ଖସି ପଡ଼ିବା ଫଳରେ ତମାଖୁଗୁଡ଼ାକ ଆଣ୍ଠୁ ଉପରେ ବିଞ୍ଛୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା। ଶେଷକୁ କୌଣସିମତେ ଏଣୁ ତେଣୁ କରି ସିଗାରେଟ୍‌ଟିଏ ସିଏ ବଳିଲା ଏବଂ ବିକଳିଆଙ୍କ ପରି ଦୁଇ ତିନି ଢୋକ ଟାଣି ଗଳାଟାକୁ ସଫା କରି ନେଇ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲା :

"ଇରିନାଠାରୁ ନିଜକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ, ମୁହଁଟିକୁ ତା'ର ଦୁଇ ହାତରେ ଚପି ଧରି ଚୁମା ଦେଇଥିଲି। ଓଠ ତା'ର ବରଫ ପରି ଥଣ୍ଡା ଲାଗୁଥାଏ, ପିଲାମାନଙ୍କୁ 'ଯାଉଛି' ବୋଲି କହି ବିଦାୟ ନେଇ ଏକାନିଶ୍ୱାସକେ ଚଳନ୍ତି ଟ୍ରେନ୍‌କୁ ଉଠି ଗଲି। ଟ୍ରେନ୍‌ଟି ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଗକୁ ଗଡ଼ୁଥିଲା, ତେଣୁ ପୁଣି ଥରେ ମୋ ପରିବାରଟିର ଆଗ ଦେଇ ଯିବାକୁ ହୋଇଥିଲା ମୋତେ। ମୋର ସେହି ତୁନି ତୁନି ବାପଛେଉଣ୍ଡ ଅନାଥ ଛୁଆଗୁଡ଼ିକ ମେଞ୍ଚାଟିଏ ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତି, ହାତଗୁଡ଼ିକୁ ହଲାଉଥାନ୍ତି। ହସିବାକୁ ସେମାନେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି ଖୁବ୍, କିନ୍ତୁ ପାରୁନଥାନ୍ତି। ଇରିନା ମୋର ଛାତି ଉପରେ

ଛାତିକୁ ହାତ ଘିଚା ହୋଇଥାଏ – ଓଠ ଦୁଇଟି ତା'ର ଶେତା ଦିଶୁଥାଏ ଫୁଲ ପେଣ୍ଡି ପରି । ସେ କ'ଣ ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ କହି କହୁଥାଏ ଏବଂ ପଲକହୀନ ଆଖିରେ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । ସାରା ଦେହଟି ତା'ର ନଇଁ ପଡ଼ିଥାଏ ଆଗକୁ – ମନେ ହେଉଥାଏ, ଗୋଟାଏ ପ୍ରବଳ ତୋଫାନ ମୁହଁରେ ଆଗକୁ ଆଗେଇବାକୁ ସେ ଯେମିତି ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି...। ସେହି ଛବିଟି ଜୀବନ ସାରା ମୋର ଆଖି ଆଗରେ ସବୁ ଦିନେ ନାଚୁଥିବ – ଛାତି ଉପରେ ଜାକି ହୋଇ ରହିଥିବା ଦୁଇଟି ହାତ, ଶେତାଳିଆ ଓଠ ଆଉ ଲୁହ ଛଳ ଛଳ ମେଲା ମେଲା ଦୁଇଟି ଆଖି...। ସ୍ୱପ୍ନରେ ତା'କୁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଠିକ୍ ଏହି ଭଳି ଅନେକ ସମୟରେ ଏବେ ଦେଖିଥାଏ ...। କାହିଁକି ମୁଁ ସେ ଦିନ ତାକୁ ଏମିତି ଠେଲି ଦେଇଥିଲି ? ଏବେ ବି ସେ କଥା ମନେ ପଡ଼ି ଗଲେ, ଗୋଟିଏ ଦନ୍ତୁରା ଛୁରି ଛାତି ଭିତରଟାକୁ ମୋର ଅଣ୍ଡାଳି ପକାଇଲା ପରି ଲାଗେ ...।

“ୟୁକ୍ରେନ୍‌ର ବେଲୟା ହେର୍କଭ୍‌ରେ ଥିବା ଆମ ସେହି ସୈନ୍ୟ ୟୁନିଟ୍‌ରେ ଆମେ ଯୋଗ ଦେଲୁ । ତିନିଟନିଆ ଲରୀଟିଏ ମୋତେ ଦିଆଗଲା ଚଳାଇବାକୁ, ଏବଂ ମୁଁ ସେହି ଲରୀଟି ଧରି ଚାଲିଲି ଛାମୁଆଁ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ।

ଯୁଦ୍ଧ କଥା ତମକୁ ବେଶି କ'ଣ କହିବି । ତୁମେ ତ ନିଜ ଆଖିରେ ସବୁ ଦେଖିଛ, ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭରେ ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ଥିଲା, ଜାଣିଛ । ଘରୁ ମୋ ପାଖକୁ ଅନେକ ଚିଠି ଆସୁଥିଲା, ମୁଁ କିନ୍ତୁ ବେଶି ଲେଖି ପାରୁ ନଥିଲି । କେବେ କେବେ ଲେଖି ଦେଉଥିଲି – ସବୁ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଚାଲିଛି, ଶତ୍ରୁ ସହିତ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଲଢ଼ାଇ ବି କରୁଛୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମକୁ ଅଳ୍ପ ପଛକୁ ହଟିବାକୁ ହେଉଛି, ସେଥି ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରିବାର ନାହିଁ । ଶକ୍ତି ଠୁଳ କରିବା ପାଇଁ ଆମକୁ ବେଶି ସମୟ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ଜର୍ମାନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଏମିତି ମାଡ଼ ଦେବୁ ଯେ, ଜୀବନ ସାରା ଭୁଲି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହା ଛଡ଼ା ଆଉ କ'ଣ ବା ଅଧିକ ଲେଖାଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତା ? ସମୟଟା ଥିଲା ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ସେତେବେଳେ । କିଛି ଲେଖାଲେଖି କରିବାକୁ ମନ ବଳୁନଥିଲା । ଏଠାରେ ମୁଁ କହି ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ, ନିଜର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ କହି ବାହୁନି ହେବାଟା ମୋ ଜାତକରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ସକେଇ ସକେଇ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ଆଉ

ପ୍ରେମିକାକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଅକାରଣରେ ଚିଠି ଲେଖନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୋ ହାଡ଼ ଜଳିଯାଏ । କାଗଜ ଖଣ୍ଡକ ଉପରେ ଲୁହ ସିଙ୍ଘାଣି ଏକାକାର କରି ସେ ନାକକାନ୍ଦୁରାଗୁଡ଼ାକ ଲେଖୁଥାନ୍ତି – କି କଷ୍ଟକର ଜୀବନ ଏଠି ! ଯେ କୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଜୀବନ ଚାଲିଯିବ । ସେହି ସବୁ କୁଣୀକା ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ାକ ଅଲଣା ଅଭିଯୋଗ ବାଢ଼ି ଅନ୍ୟଠାରୁ ସହାନୁଭୂତି ଚାହାନ୍ତି । ଭେଁ ଭେଁ ହୋଇ ବୋବାଳି ଛାଡ଼ନ୍ତି । ସେମାନେ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ, ଘରେ ସେହିସବୁ ଦୁଃଖିନୀ ନାରୀ ଆଉ ଶିଶୁମାନେ ବି ଆମମାନଙ୍କ ଭଳି ଦୁଃଖରେ ସମୟ କାଟୁଛନ୍ତି । ସତରେ, ସେହିସବୁ ନାରୀ, ଶିଶୁ, ସାରା ଦେଶର ଭାରକୁ କାନ୍ଧରେ ବହନ କରିଥିଲେ ! ଟିକେ ଭାବନ୍ତୁ ତ, ସେମାନଙ୍କ କାନ୍ଧସବୁ କେମିତି ଥିଲା, ସେହି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବୋଝ ତଳେ ଦବି ପେଷି ହୋଇ ଗଲା ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ସେମାନେ ଦବି ଯାଇନଥିଲେ କି ଘୁଞ୍ଚିନଥିଲେ, ସେ ବୋଝକୁ ସମ୍ଭାଳିଥିଲେ ! ଅଥଚ, ସେହି ନାକସକୁଆମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କିଏ ଜଣେ ଏପରି ଏକ କରୁଣ ଚିଠି ଲେଖି ଦେଉଥିଲା, ଯାହାକୁ ପଢ଼ି, ହୁଏତ, କୌଣସି ନାରୀ ଶ୍ରମିକ ମାଟିରେ ଲୋଟି ଯାଇଥିବ । ଏଭଳି ଚିଠି ଖଣ୍ଡେ ପାଇଲା ପରେ ବିଚାରୀଟି ଦୁଃଖରେ ଏତେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥିବ ଯେ, ସେ ଜାଣି ପାରୁନଥିବ, ନିଜକୁ କିପରି ସମ୍ଭାଳିବ ଆଉ ତା'ର କାମ କେମିତି କରିବ । ନା ତୁମର ପରିଚୟ ହେଉଛି ତୁମେ ପୁରୁଷ, ତୁମେ ସୈନିକ – ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ, ତୁମକୁ ସବୁ କିଛିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସବୁ କିଛି ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ତୁମ ଭିତରେ ଯଦି ପୁରୁଷତ୍ୱ ଅପେକ୍ଷା ନାରୀତ୍ୱ ଅଧିକ, ତେବେ ଯାଅ ଝାଲିରାଲଗା ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ତମର ସେ ହାଡ଼ୁଆ ପିଚ୍ଛ ଦୁଇଟାକୁ ଫୁଲିଲା ଫୁଲିଲା କରି କି ଦେଖାଅ, ଆଗ ଆଡ଼ୁ ନହେଲେ, ପଛ ଆଡ଼ୁ ତ ଅନ୍ତତଃ ନାରୀ ଭଳି ଦେଖାଯିବ ! ତା'ପରେ ଯାଇ ଗାଁକର କ୍ଷେତରେ ଘାସ ବାଛ, କିମ୍ବା ଗାଈ ଦୁହଁ, ତୁମ ଭଳି ଲୋକଙ୍କର ଦରକାର ରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାହିଁ । ତୁମ ବିନା ବି ସେଠି ଅନେକ ପଚା ସଢ଼ା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ରହିଛି !

“ମୁଁ କିନ୍ତୁ ପୂରା ବର୍ଷଟିଏ ବି ଲଢ଼ାଇ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ ...। ଦୁଇ ଦୁଇ ଥର ଆହତ ହେଲି, ଅବଶ୍ୟ, ଦୁଇ ଥର ଯାକ ବେଶି ନୁହେଁ –

ଧରେ ବାହୁରେ ଯାଉ ଧରେ ପାଖରେ । ପ୍ରଥମ ଥର ଗୋଟିଏ ଲବ୍ଧାବାହାଙ୍କ ଗୁଳି ଲାଗିଥିଲା, ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ଗୋଟାଏ ବୋମାର ହାତ ଯାଉ ଛୁରି ପଶିଗଲା । ଜର୍ମାନ୍‌ମାନେ ମୋ ଲରୀଟିର ଛାତ ଆଉ କଭରକୁ ଗୁଳି ମାରି କଣା କରି ଦେଇଥିଲେ – କିନ୍ତୁ ଭାଗ୍ୟ ଜୋର, ଭାଇ, ମୁଁ ବଞ୍ଚିଗଲି । ପ୍ରଥମରୁ ଭାଗ୍ୟ ସବୁବେଳେ ମୋର ସହାୟକ ହୋଇ ଆସିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପରେ ଓଲଟି ଗଲା ସବୁ...।

“୧୯୪୨ ମସିହା ମେ ମାସରେ ଲଙ୍ଗଭେନ୍‌କିଠି ଜର୍ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ହାତରେ ବନ୍ଦୀ ହେଲି ମୁଁ । ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଅଖାଡୁଆ ପରିସ୍ଥିତି ଭିତରେ ସେସବୁ ହେଲା । ଜର୍ମାନ୍‌ମାନେ ପ୍ରବଳ ଆକ୍ରମଣ ଚଳାଇଥାନ୍ତି । ଆମ ୧୨୨ ମିଲିମିଟରବାଲା ତୋପରୁ ଗୁଳି ଖତମ୍ ହୋଇ ଆସିଥିଲା ପ୍ରାୟ । ମୋ ଲରୀରେ ଗୁଳି ଗୁଡ଼ା ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦେଲୁ । ଝାଳରେ ମୋ ଜାମାଟା ପିଠିରେ ସଟି ଗଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ମୁଁ ଖଟି ଚାଲିଥାଏ । ଖୁବ୍ ଜଲ୍‌ଦି କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥାଏ, କାରଣ, ଶତ୍ରୁ ଆମର ଖୁବ୍ ପାଖକୁ ମାଡ଼ି ଆସୁଥାଏ । ବାଁ ପାଖରେ ଟ୍ୟାଙ୍କର ଘର୍ଘର ଶବ୍ଦ, ଡାହାଣ ପଟ ଆଉ ସାମ୍ନାରେ ସେମାନଙ୍କ କମାଣରୁ ଅବିରାମ ଗୁଳି ବୃଷ୍ଟି । ଅବସ୍ଥାଟା ଭଲ ଜଣା ଯାଉ ନଥାଏ...।

“‘ଏହିସବୁ ଭିତର ଦେଇ ତୁମେ ଯାଇ ପାରିବ, ସକଲେଭ୍?’ – ଆମ ଫୌଜର କମାଣ୍ଡର ପଚାରିଲେ । ତାଙ୍କର ସେ କଥା ପଚାରିବାର ଦରକାର ନଥିଲା । ମୋର ସାଥୀ ସହଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଗୁଳି ମୁହଁରେ ଟଳି ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ମୁଁ କ'ଣ ହାତ ଉପରେ ହାତ ରଖି ବସିଥାନ୍ତି? ତେଣୁ ଜବାବ ଦେଲି, ‘ଏଥିରେ ପଚାରିବାର କ'ଣ ଅଛି? ମୋତେ ଭିତର ଦେଇ ଯିବାକୁ ହିଁ ହେବ ।’ କମାଣ୍ଡର ଆଦେଶ ଦେଲେ, ‘ତାହେଲେ ମାଡ଼ିଯାଅ... ଯାଅ ଲରୀରେ ବସ ।’

“ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଲରୀ ଛୁଟାଇ ଦେଲି । ଜୀବନରେ ମୋର ସେପରିକ ଉଚ୍ଚି କେବେ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇ ନଥିଲି ଆଗରୁ! ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି, ଅଳ୍ପ ଦସ୍ତାସବୁ ନେଇକି ମୁଁ ଯାଉ ନି – ଲରୀରେ ଥିବା ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ମୋତେ ଖୁବ୍ ସାବଧାନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ସାବଧାନ ବା ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତି କେମିତି, ସାଥୀ ଜବାନମାନେ ସେତେବେଳେ

ଖାଲି ହାତରେ ଲଢ଼ୁଥାନ୍ତି, ଏବଂ ସାରା ରାସ୍ତାଟା କମାଣ ନିଆଁରେ ଦାଉ ଦାଉ ଜଳୁଥାଏ । ଛଅ କିଲୋମିଟର ପାର ହୋଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳର ପାଖାପାଖି ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ଗଲି । ଏଥର ମୋତେ କମାଣବାଲା ଆସ୍ଥାନଟି ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ରାସ୍ତାର ମୋଡ଼ ଦେଇ ଘୂରି ଯିବାର କଥା । କିନ୍ତୁ କ'ଣ ଦେଖିଲି, ଜାଣନ୍ତି? ଦେଖିଲି, ଖାଲି ଚାରି ଆଡ଼ୁ ଗୁଳି ବର୍ଷୁଛି । ରାଣ ଖାଇ କହୁଛି, ଆମ ପଦାତିକ ଜବାନମାନେ ସଡ଼କର ଦୁଇ ଧାର ଆଉ ପଡ଼ିଆ ଉପରେ ପଛ ଆଡ଼ୁ ଧାଇଁ ଆସୁଛନ୍ତି । କ'ଣ ମୁଁ କରିବି? ପଛକୁ ଫେରି ଯିବି? ତା'ତ ...କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ଲରୀଟିକୁ ପୂରା ଦମ୍‌ରେ ଛୁଟାଇ ଦେଲି! କମାଣବାଲା ଫୌଜଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଆଉ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ କିଲୋମିଟର ବାକି ଥାଏ । ସଡ଼କର ମୋଡ଼ କାଟି ଆଗେଇ ଆସିଥାଏ ସେତେବେଳକୁ । କିନ୍ତୁ, ଭାଇ, ଆମ କମାଣବାଲା ଫୌଜଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିଲି ନାହିଁ ...। ଲରୀ ନିକଟରେ ଗୋଟାଏ ଦୂରକୁମରା କମାଣରୁ ଗୁଳି ଆସି, ସମ୍ଭବତଃ, ଫୁଟିଲା । ମୁଁ କିନ୍ତୁ କୌଣସି ବିସ୍ଫୋରଣ ଆବାଜ୍ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପାରି ନଥିଲି । ହଠାତ୍ ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ମୋର କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଢୋ କରି ଫୁଟି ଉଠିଲା, ତା'ପରେ କ'ଣ ହେଲା ଆଉ ମୋର ଖିଆଲ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ନା, କେମିତି ମୁଁ ବଞ୍ଚି ଗଲି ଏବଂ କେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଖାଇ ପାଖରେ ଅଚେତ୍ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥିଲି । ଆଖି ଖୋଲି ଦେଖେ ତ, ମୁଁ ଉଠି ପାରୁ ନି, ମୁଣ୍ଡଟା ମୋର ଘୁରାଇ ଦେଉଥାଏ, ଏବଂ ଦେହଟା କଂପିଲା ପରି ଥରୁଥାଏ ଜରରେ । ଚାରି ଆଡ଼ ଅନ୍ଧାର ଲାଗୁଥାଏ, ଏବଂ ବାଆଁ କାନ୍ଧ ଭିତରେ କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଆମ୍ପୁରି ଆମ୍ପୁରି କୋରି ପକାଉଥାଏ । ଦେହ ସାରା ଏତେ ଦରଜ ଯେ, ମନେ ହେଉଥାଏ, କିଏ ଜଣେ ହାତ ପାହାନ୍ତାରେ ଯାହା ପାଇଛି, ସେଥିରେ ଦୁଇ ଦିନ କାଳ ମୋତେ ପିଟିଛି । ପେଟେଇ ପେଟେଇ ଅନେକ ସମୟ ପଡ଼ି ଉଠି ଆଗେଇଲା ପରେ ଶେଷକୁ କୌଣସିମତେ ଉଠି ଛିଡ଼ା ହେଲି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଜାଣି ପାରୁନଥାଏ – ମୁଁ କେଉଁଠି, ମୋର କ'ଣ ହୋଇଛି । ସ୍ମୃତି ଶକ୍ତି ମୋର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ ପାଇ ଯାଇଥାଏ । ତଳେ ଶୋଇ ପଡ଼ିବାକୁ ବି ଭୟ ଲାଗୁଥାଏ, ଭୟ

ହେଉଥାଏ, ତାଙ୍କେ ଗୁଳି ଉଠି ପାରିବି ନାହିଁ । ତେଣୁ ତୋପାନରେ ପଦ୍‌ଷର ଉଇଟି ପରି ଯେଉଁଠି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିଲି, ସେଇଠି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଏପାଖ ସେପାଖ ନଇଁ ନଇଁ ବୋହଲିବାକୁ ଲାଗିଲି ।

"କିଛି ସମୟ ପରେ ମୋର ଚେତା ପଶିଲ, ମୁଁ ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲି, ମନେ ହେଲ, କିଏ ଯେମିତି ଗୋଟାଏ ସଣ୍ଡୁଆସିରେ ମୋ ଶ୍ୱାସ ନଳିଟାକୁ ଚିପି ଧରିଛି । ଯେଉଁ ଗୋଳାଗୁଡ଼ିକୁ ଲରୀରେ ଆଣିଥିଲି, ସେସବୁ ମୋ ଚାରି ପାଖରେ ବିଛୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଲରୀଟି ମୋର ପଡ଼ିଥାଏ ଚୂରମାର ହୋଇ, ଚକଗୁଡ଼ାକ ତା'ର ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗରେ ଝୁରିସ ପରି ଲଗିଥାଏ । ଆଉ ଲଢ଼େଇ ? ଲଢ଼େଇ ଚାଲିଥାଏ ମୋ ପଛ ଆଢ଼େ ...। ହିଁ, ପଛ ଆଢ଼େ କେଉଁଠି ?

"ଏଚି କହିବାକୁ ମୋର ସଂକୋଚ ନାହିଁ—ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଅବସ୍ଥାଟା କ'ଣ ବୁଝି ପାରିଲି, ମୋ ଗୋଡ଼ ଦିଟା ପୂରା ନହସି ଗଲ, କୁରାଢ଼ୀରେ କଟା ଗଛ ପରି ଧୁପ୍‌କିନା ପକାଇ ଦେଲ କିଏ ମୋତେ । କାରଣ, ମୁଁ ବୁଝି ପାରିଲି ଯେ, ମୁଁ ଆମ ଜବାନମାନଙ୍କଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଧାଡ଼ି ପଛରେ ରହି ଯାଇଛି, ଅର୍ଥାତ୍, ଆଉରି ସିଧାସଳଖ କହିଲେ, ଫାସିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଯୁଦ୍ଧରେ ଏମିତି ଅନେକ କିଛି ଘଟିଥାଏ ...।

"ନା, ସେ କଥା ବୁଝିବା ଏତେ ସହଜ ନୁହଁ, ଭାଇ ! ଏଇଥି ପାଇଁ କି ତୁମେ ତୁମ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବି ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଯାଅ । ଯିଏ ସେ ଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ନ ପଡ଼ିଛି, ତାକୁ ସେସବୁର ମାନେ ବୁଝାଇବାକୁ ବହୁତ ସମୟ ଲଗିବ ।

"ମୁଁ ସେଇଠି ପଡ଼ି ରହିଥାଏ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କାନରେ ମୋର ବାଜିଲ ଟ୍ୟାଙ୍କର ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ । ଚାରିଟା ମଧ୍ୟମ ଧରଣର ଜର୍ମାନ୍ ଟ୍ୟାଙ୍କ୍ ପୂରା ଦମ୍‌ରେ ମୋ ପାଖ ଦେଇ ସେଇ ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ି ଗଲେ, ଯେଉଁ ଅଡ଼ୁ ମୁଁ ଗୋଳା ନେଇକି ଆସିଥିଲି ...। ସେତେବେଳେ ମୋତେ କେମିତି ଲଗିଥିବ ଭାବି ପାରୁଛ ତ ? ତା'ପରେ ତୋପ ଖଞ୍ଜା ଟ୍ରାକ୍ଟର କେତୋଟା ଆଉ ଗୋଟାଏ ଚଳନ୍ତ ବର୍ଷିଖାନା । ସେସବୁ ପଛରେ ଥିଲେ ପଦାତିକ ସୈନ୍ୟମାନେ । ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ ବେଶି ହେବ ନାହିଁ ।

ସବୁ ମିଶି ଗୋଟାଏ କଂପାନି ହେବେ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କଉଣେଇକି ଦେଖି ଦେଇ ମାଟିରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଦେଲି । ଦେଖିବାକୁ ଘୃଣା ଲଗୁଥାଏ ସେମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ପେଟ ଭିତରୁ ଅଇ ଉଠି ଆସୁଥାଏ ମୋର ...।

"ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଚାଲି ଗଲେଣି ବୋଲି ଯେତେବେଳେ ମୋର ମନେ ହେଲ, ମୁଁ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଟେକିଲି । ଛଅ ଜଣ ସବ୍‌ମେସିନ୍‌ଗନ ଚାଳକ ମୋଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଶହେ ପାଉଣ୍ଡ ଦୂରରେ ମାର୍ଚ୍ଚ କରି କରିକା ମୋ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଥାନ୍ତି । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଛଅ ଜଣ ଯାକ ରାସ୍ତା ଭାଙ୍ଗି ସିଧା ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ମୋ ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ି ଆସିଲେ । ଭାବିଲି, ଏଥର ଶେଷ ବେଳ ପହଞ୍ଚି ଗଲ । ତେଣୁ ଉଠି କି ବସି ପଡ଼ିଲି—ଶୋଇ କି ମରିବି କାହିଁକି, ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ିଲି ତେଣୁ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଯାଇ ଝଟ୍‌କିନା ବନ୍ଧୁକଟାକୁ କାନ୍ଧରୁ କାଢ଼ି ପକାଇଲ । ମଣିଷ କି ଅଜବ୍ ଧାତୁରେ ତିଆରି ଜାଣିବା ମୁସ୍କିଲ ଭାଇ । ସେତେବେଳେ ମୋ ମନରେ ମୋର ଟିକିଏ ହେଲେ ଶଙ୍କା ଦେଖା ଦେଲ ନାହିଁ କି ଛାତି ଭିତରଟା ବି ଟିକିଏ ଥରିଲ ନାହିଁ । ଲୋକଟାକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଭାବୁଥିଲି, ଫଟ୍‌କିନା ଗୋଟେ ଫୁଟାଇ ଦେଲେ, ମୋ ଖେଳ ଖତମ୍ ହୋଇ ଯିବ । ତା'ପରେ ଦେଖୁଥିଲି, କେଉଁଠିକୁ ସେ ନିଶାଣ କରୁଛି—ମୋ ମୁଣ୍ଡକୁ ନା ଛାତିକୁ ? ତେବେ ଦେହର ଯେଉଁଠି କଣା କଲେ ବି, ସେଥିରେ ତଫାତ୍ କ'ଣ !

"ଲୋକଟା ଥିଲ ତରୁଣ, ସୁଗଠିତ ଦେହ, କଳା କଳା ବାଳ । କିନ୍ତୁ ଓଠ ଦୁଇଟି ଥିଲ ସୂତା ପରି ସରୁ ଏବଂ ଆଖିରେ ଫୁଟି ଉଠିଥିଲ କେମିତି ଗୋଟାଏ କୁତ୍ସିତ ଝଲକ । ମନେ ହେଲ, ମୋତେ ଗୁଳି ମାରି ଉଡ଼ାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଥରକରୁ ଦି ଥର ବି ସେ ଚିନ୍ତା କରିବ ନାହିଁ । ସତକୁ ସତ, ସେଇଆ ବି ହେଲ, ଲୋକଟା ତା'ର ବନ୍ଧୁକଟାକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇଲ । ତା ଆଖି ସହିତ ଆଖି ମିଳାଇ ସିଧା ସଳଖ ମୁଁ ଚାହିଁଲି ଟିକିଏ ହେଲେ ଉଁ ଚୁଁ ନହୋଇ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟରେ ବୟସରେ ତା'ଠାରୁ ବଡ଼, ଜଣେ ସୈନିକ କି ସେଇ ଭଳି କିଛି ହେବ, ଚିତ୍କାର କରି କ'ଣ କହିଲ, ଏବଂ ସେ ଲୋକଟାକୁ ଠେଲି ଦେଇ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଆସିଲ । ନିଜ ଭାଷାରେ କ'ଣ ଗୁଡ଼ାଏ ଉଡ଼ ଉଡ଼ କରି

ଚଢ଼ି ଦେଇ ମୋ ଡାହାଣ କହୁଣିଟାକୁ ଝିଙ୍କି ଦେଲା ଏବଂ ମାଂସ ପେଶୀକୁ ମୋର ଦବାଇଲା । ମାଂସ ପେଶୀକୁ ଟିପୁଟିପୁ ଖୁସିରେ କହିଲା, 'ଓହୋ' ! ତା'ପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ି ଯାଉଥିବା ରାସ୍ତା ଆଡ଼କୁ ଇଶାରା ଦେଖାଇ କ'ଣ କହି ପକାଇଲା – ଯା ଅର୍ଥ, 'ଚାଲ ...ତୁରା ! ଚାଲ ଆମ "ରାଇଖ୍" ପାଇଁ କାମ କରିବୁ ...!' ସତରେ, ଶଳାଟା ବଡ଼ ମଖିଚୁଷ ଥିଲା !

"କଳାବାଳିଆ ସେ ଟୋକାଟାର ଆଖି ଥାଏ ମୋ ବୁଟ୍ ହଳକ ଉପରେ । ବୁଟ୍ ହଳକ ଦେଖିବାକୁ ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦର ଆଉ ମଜବୁତ୍ ଥିଲା । ତେଣୁ ମୋତେ ସେ ଠାରିଲା, 'କାଢ଼ି ପକା !' ମାଟି ଉପରେ ମୁଁ ବସି ପଡ଼ିଲି ଏବଂ ଜୋତା ହଳକ କାଢ଼ି ତା ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲି । ଟୋକାଟା ମୋ ହାତରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଲା ପରି ଝିଙ୍କି ନେଲା । ତା'ପରେ ଖୋଲି ପକାଇଲି ମୋ ଗୋଡ଼ର ପଟି ଦିଇଟାକୁ । ଆଖିକୁ ଚାହିଁ ସେ ଦିଇଟାକୁ ତା ଆଡ଼କୁ ଧରି ଯାଚିଲି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ସେ ଖୁବ୍ ଖେପି ଯାଇ ଗାଳି ଗୁଲଜ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା, ବନ୍ଧୁକଟା ଟେକି ମୋ ଆଡ଼କୁ ଦେଖାଇଲା । ଅନ୍ୟମାନେ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ ଏବଂ ସେଠାରୁ ଚାଲି ଗଲେ । ସେ କଳା ବାଳିଆ ଟୋକାଟା ସଡ଼କ ଉପରକୁ ଉଠିଲା ପୂର୍ବରୁ ପଛକୁ ବୁଲି ଚାହିଁଲା ଦୁଇ ତିନି ଥର । ଆଖିରେ ତା'ର ହେଟା ଛୁଆର ଆଖି ପରି ନିଆଁ ଝକ୍ ଝକ୍ କରି ଉଠୁଥାଏ । ତାକୁ ଦେଖି ମନେ ହେଉଥିଲା, ସେ ମୋ ଜୋତା ନେଇ ଯାଇ ନି, ମୁଁ ଯେପରି ତା'ର ନେଇ ଯାଇଛି ।

"ହଁ, ଭାଇ, ଆଉ କ'ଣ ବା ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ମୁଁ ବା କ'ଣ କରି ପାରିଥାନ୍ତି । ତା'ପରେ ଉଠି ଆସିଲି ସଡ଼କ ଉପରକୁ ଏବଂ ଉକ୍ରେନିଅ୍ ଭାଷାରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର କଦର୍ଯ୍ୟ ଗାଳି ମୋ ପାଟିକୁ ଆସିଲା, ଶୋଧି ଗଲି । କ୍ରମଶଃ ପାଦ ବଢ଼ାଇଲି ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ – ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଏକ ବନ୍ଦୀ !..

କିନ୍ତୁ ଚାଲିବାକୁ ମୋର ବଳ ପାଉ ନଥାଏ । ଘଣ୍ଟାକୁ ମାତ୍ର କିଲୋମିଟର ଟିଏ ଯାଇ ପାରୁଥିଲି – ତାଠୁ ବେଶି ନୁହେଁ । ଚାଲିଲା ବେଳେ ଲାଗୁଥାଏ, ମୁଁ ଯେପରି ମଦ ପିଇ ମାତାଲ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସିଧା ଯିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ବେଳେ କିଏ ଜଣେ ମୋତେ ସଡ଼କର ଗୋଟାଏ କଡ଼ରୁ ଆଉ ଗୋଟାଏ

କଡ଼କୁ ଠେଲି ଦେଉଥାଏ । ଏହି ପରି ଭାବେ କିଛି ଦୂର ଗଲା ପରେ ଆମ ଡିଭିଜନର ଆଉ କେତେକ ସୈନ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋ ସହିତ ମିଶିଲେ । ଦଶ ଜଣ ଖଣ୍ଡ ଜର୍ମାନ୍ ସବ୍‌ମେସିନ୍‌ଗନ୍‌ବୋଲା ସୈନ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଗିଥାନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଯାଉଥିବା ଜର୍ମାନ୍ ଜଣକ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଆସି, କିଛି କୁହା ବୋଲା ନାହିଁ, ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କି ବନ୍ଧୁକରେ ଡିଅଟାଏ ପକାଇଲା । ମୁଁ ଯଦି ପଡ଼ି ଯାଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ସେ ଜର୍ମାନ୍‌ଟା ଫଟ୍‌କିନା ଗୁଳି କରି ମୋତେ ମାଟିରେ ମିଶାଇ ଦେଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ମୋର ସାଥୀ ସୈନିକମାନେ ମୋତେ ପଡ଼ି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଧରି ପକାଇଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଝିକୁ ଟାଣି ନେଲେ । ତା'ପରେ କିଛି ବାଟ ସେମାନେ ମୋତେ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ ଆଶ୍ରା ଦେଇ ଦେଇ । ଟିକେ ସମ୍ଭାଳି ଗଲା ପରେ ଆମ ସାଥୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ମୋ କାନ ପାଖରେ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି କହିଲା, 'ଭଗବାନଙ୍କ ଦୋହି, ପଡ଼ିବୁ ନି ! ଟିକିଏ ବୋଲି ଶକ୍ତି ଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲୁଥାଆ, ନଇଲେ, ସେମାନେ ତୋତେ ମାରି ପକାଇବେ !' ମୋ ଦେହରେ ଯଦିଓ ଶକ୍ତି ବୋଲି କିଛି ନଥିଲା, ତେବେ ବି ମୁଁ କୌଣସିମତେ ଚାଲିଲି ।

"ସଞ୍ଜ ନଇଁଲା ବେଳକୁ ଜର୍ମାନ୍‌ମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଜଗୁଆଳୀ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ଗୋଟାଏ ଲରୀରେ ଆଉରି କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ସବ୍‌ମେସିନ୍‌ଗନ୍‌ବୋଲା ସୈନ୍ୟ ପହଞ୍ଚି ଗଲେ ଆସି ଏବଂ ଆମକୁ ଆଉରି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଅଡ଼ାଇବାରେ ଲାଗିଲେ । ଆମ ଭିତରୁ ଯେଉଁମାନେ ଅଧିକ ଘାଇଲା ହୋଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ପାଦ ମିଳାଇ ଚାଲି ପାରୁ ନଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଜର୍ମାନ୍‌ମାନେ ରାସ୍ତାରେ ଗୁଳି କରି ମାରି ଦେଲେ । ଦୁଇ ଜଣ ଦୌଡ଼ିକି ପଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଭୁଲି ଯାଉଥିଲେ ଯେ, ଜହ୍ନ ରାତିରେ ପଡ଼ିଆ ଉପରେ ଲୋକକୁ ମାଇଲିକ ଦୂରରୁ ବି ଦେଖି ହେବ । ଫଳରେ, ଗୁଳି ଖାଇବା ହିଁ ସାର ହେଲା । ରାତି ଅଧ ବେଳକୁ ଆମେ ଯାଇ ଗୋଟାଏ ଦପଢଳା ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଶତ୍ରୁମାନେ ଆମକୁ ଗୋଟାଏ ଗିର୍ଜା ମଧ୍ୟରେ ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦେଲେ । ଗିର୍ଜାଟାର ଗମ୍ବୁଜଟା ଚୂରମାର ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ରାତିଟା ସାରା ପଥର ଚଟାଣ ଉପରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ କଟାଇଲୁ – ପାରି

ଗୋଟିଏ ପାନ୍ଟ କୁର୍ତା ଖଣ୍ଡେ ବି ନଥାଏ । ତାହାରି ପାଖରେ ଶୀତ ନିବାରଣ ଓଭରକୋଟ୍ ନଥିଲା. ଏପରିକି କେତେକଙ୍କ ଦେହରେ ଫୌଜି ଫତେଇ ବା ପାଇଜାମା ବି ନଥାଏ, ଖାଲି ସୂତା ଗେଞ୍ଜି ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଥିଲେ ନନ୍ କମିଶନ୍ଡ ଅଫିସର । ସାଧାରଣ ସୈନିକଙ୍କ ପରି ଦେଖାଯିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଦେହରୁ ଫତେଇ କାଢ଼ି ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଥାନ୍ତି । ତୋପଚାଳକମାନଙ୍କ ଦେହରେ ବି ଫତେଇ ନଥାଏ । ଅଧାଲଙ୍ଗଳା ଅବସ୍ଥାରେ ତୋପ ଚଳାଉଥିବା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ଅଣାଯାଇଥିଲା ।

“ସେ ଦିନ ରାତିରେ ମୁଷଳ ଧାରାରେ ବର୍ଷା ହେଲା, ଆମେ ସମସ୍ତେ ପାଣିରେ ଭିଜି ଜଡ଼ସଡ଼ ହୋଇ ଗଲୁ । ଗିର୍ଜାର ଗମ୍ବୁଜଟାକୁ ଭାରୀ ଗୋଳା ମାରି କିମ୍ବା ବୋମା ମାରି ଉଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଛାତଟା ଫାଟି ଛତର ଛାଉର ହୋଇ ଯାଇଥାଏ, ଏପରିକି ଦିଅଁଙ୍କ ବେଦି ଉପରେ ବି ଖଣ୍ଡେ ଶୁଖିଲା ଜାଗା ନଥାଏ । ଏହି ଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ଅନ୍ଧାରୁଆ ଖୁଆଡ଼ ଭିତରେ ମେଣ୍ଢାମାନେ ରହିଲା ପରି ଆମେ ସେ ଗିର୍ଜାଟାରେ ରାତି ଯାକ କଟାଇଲୁ । ରାତି ଅଧ ବେଳକୁ କିଏ ଜଣେ ମୋ ବାହୁ ଉପରେ ହାତ ରଖି ଆସ୍ତେ କି ପଚାରିଲା, ‘ତୁମର କ’ଣ ଚୋଟ ଲାଗିଛି, କମ୍ରେଡ୍ ?’ ମୁଁ କହିଲି, ‘ଏଠି ପଚାରି ଲାଭ କ’ଣ, ଭାଇ?’ ସେ ଜବାବ ଦେଲା, ‘ମୁଁ ଜଣେ ଡାକ୍ତର, ତୁମକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କ’ଣ ଟିକେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ?’ ମୋ ବାଆଁ କାନ୍ଧଟା କଡ଼ କଡ଼ ଶବ୍ଦ କରୁଛି ଏବଂ ଫୁଲି ଯାଇ ଯାଇ ଭୟଙ୍କର ଦରଜ ଲାଗୁଛି ବୋଲି ତାକୁ କହିଲି । ସେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ କହିଲା, ‘ତମ ଫତେଇ ଆଉ ଗେଞ୍ଜି ବାହାର କରି ପକା ।’ ତା କହିବା ମୁତାବକ ମୁଁ ସବୁ ବାହାର କରି ପକାଇଲି, ଏବଂ ସେ ତା ସରୁ ସରୁ ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ମୋ କାନ୍ଧକୁ ଟିପି ଟିପି କ’ଣ ପରୀକ୍ଷା କରିବାରେ ଲାଗିଲା । ଓଃ, କି ଯନ୍ତ୍ରଣା ! ଦାନ୍ତକୁ ଚାପି ଧରି କହିଲି, ‘ତୁମେ, ନିଶ୍ଚୟ, ପଶୁ ଡାକ୍ତର, ମଣିଷ ଡାକ୍ତର ନୁହଁ ! ଯେଉଁଠି ଦରଜ ଲାଗୁଛି, ସେଇଠି ତମେ ଟିପିବାରେ ଲାଗିଛ, କି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ସଇତାନ ତୁମେ!’ ସେ କିନ୍ତୁ ସେଇ ଭଳି ଏଣେତେଣେ ଟିପିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ମୋ କଥା ଶୁଣି ସେ ରାଗି ଗଲା ଭଳି କହିଲା, ‘ତମ କାମ ହେଉଛି ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ରହିବା, ବୁଝିଲ । ଏମିତି

ଦଜ୍ ବଜ୍ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଶକ୍ତ ହେବାକୁ ହେବ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉରି ବି ଦରଜ ଲାଗିବ ।’ ତା’ପରେ ସେ ମୋ ହାତକୁ ଏତେ ଜୋରରେ ଝିଙ୍କି ଦେଲା ଯେ, ଆଖିରୁ ମୋର କୁଳୁକୁଳିଆ ଲୋତକ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା ।

“ହୋସ୍ ଆସିଲା ପରେ ତାକୁ ପଚାରିଲି, ‘ଆବେ ପଶୁ ପାଷଣ୍ଡ, ତୁ ଏମିତି କ’ଣ କରୁଛୁ । କାନ୍ଧଟା ପରା ମୋର ଭାଙ୍ଗି ଚିକି ଚିକି ହୋଇ ଯାଇଛି, ତାକୁ ପୁଣି ତୁ ଝିଙ୍କିବାରେ ଲାଗିଛୁ ?’ ଲୋକଟି କିରି କିରି ହୋଇ ହସି ଉଠି କହିଲା, ‘ମୁଁ ତ ଭାବୁଥିଲି, ତୁମେ ଡାହାଣ ହାତରେ ମୋତେ ଗୋଟେ ଚାପୁଡ଼ା ଲଗାଇ ଦେବ ବୋଲି, କିନ୍ତୁ ଦେଖୁଛି ତୁମେ ବଡ଼ ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ ଲୋକ । ତୁମ ହାତ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇ ନଥିଲା, ଯୋଡ଼ ଖସି ଯାଇଥିଲା, ମୁଁ ତାକୁ ଠିକ୍ କରି ବସାଇ ଦେଇଛି । ଏବେ ଭଲ ଲାଗୁଛି ତ ?’ ସତକୁ ସତ, ମୋ ଦରଜ କମି ଆସିଲା । ମୁଁ ସେ ଡାକ୍ତରକୁ ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇଲି । ସେ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପଚାରି ପଚାରି ଚାଲି ଗଲେ, ‘ଆଉ କାହାର ଚୋଟ ଲାଗିଛି କି ?’ ସେ ଥିଲେ ପ୍ରକୃତରେ ଜଣେ ଡାକ୍ତର ! ନିଆଁ ଆଉ କିଟି କିଟି ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ବି ସେ ତାଙ୍କ ମହାନ୍ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରି ଚାଲିଥିଲେ ।

“ସେ ଦିନ ସେ ରାତିଟା ବଡ଼ ଅସ୍ଥିର ଥିଲା । ମୁତି ହଗି ଯିବାକୁ ବି ସେମାନେ ଆମକୁ ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ଦେଉ ନଥାନ୍ତି । ଗିର୍ଜା ଭିତରେ ଯୋଡ଼ି ଯୋଡ଼ି କରି ପୂରାଇଲା ବେଳେ ଜର୍ମାନ କମାଣ୍ଡର ଆମକୁ ଆଗରୁ ସେ କଥା ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ଆମ ଭିତରେ ଥିବା ଜଣେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନକୁ ଲାଗିଲା ପାଇଖାନା । ବିଚରା ଅନେକ ସମୟ ଚାପି ରଖିଲା ପରେ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ, ଭୋ ଭୋ କରି କାନ୍ଦି ଉଠିଲା, ‘ଏ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନକୁ ମୁଁ ଅପବିତ୍ର କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଆସ୍ତିକ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ । ଭାଇମାନେ, ମୁଁ କ’ଣ କରିବି, କହନ୍ତୁ ?’ ତୁମେ ତ ଜାଣି ପାରୁଥିବ, ଆମେ ସବୁ କେମିତିକା ଲୋକ ଥିଲୁ ! ତା କଥା ଶୁଣି ଆମ ଭିତରୁ କେତେ ଜଣ ହସି ଉଠିଲେ, କେତେ ଜଣ ଗାଳି ଫଜିତ କଲେ, ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ନାନା ଉପଦେଶ ବାଣୀ ଶୁଣାଇ ତାକୁ ଚିଡ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆମକୁ ସିନା ସେ ହସାଇ ରସାଇ ଦେଲା, କିନ୍ତୁ ଶେଷକୁ ତା’ର ପରିଣାମ ଖରାପ ହେଲା ବହୁତ । ଦୁଆରଟାକୁ

ବାରମାର ପିଟି ବିକଳରେ ଡାକ ଛାଡ଼ିଲ ତା'କୁ ବାହାରକୁ ନେଇ ଯିବା ପାଇଁ । ତା'ର ସେ ବିକଳିଆ ଡାକର ବି ଉତ୍ତର ଠିକ୍ ମିଳି ଗଲା । ପାପିଷ୍ଠଟାଏ ଗୁଳି ଫାୟାର କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲା ଦୁଆର ସନ୍ଧିରେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନଟିକୁ ମିଶାଇ ଆଉ ତିନି ଜଣ ଢଳି ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଆଉ ଜଣଙ୍କ ଦେହରେ ଏତେ ଜୋରରେ ଗ୍ରେଟ ଲାଗିଲା ଯେ, ସକାଳ ନହେଉଣୁ ତା ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉଡ଼ିଗଲା ।

"ଶବଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟାଏ କୋଣକୁ ଟାଣି ନେଲୁ ଏବଂ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବସି ମନେ ମନେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲୁ, ଆରମ୍ଭଟା କିନ୍ତୁ ଶୁଭ ହେଲା ନାହିଁ ...। ଏହି ସମୟରେ ଆମ ଭିତରେ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ହୋଇ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଗଲା, ଏବଂ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ପଚରା ପଚରି ହେଲେ, କିଏ କେଉଁଠିକାର, କିଏ କେମିତି ଶତ୍ରୁ ହାତରେ ପଡ଼ିଲେ; ଯେଉଁମାନେ ଏକା ସେନାଦଳର ଲୋକ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଅନ୍ଧାରରେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଡକାଡକି ହେଲେ । ପାଖରେ ମୋର ସେହି ଭଳି ଦି ଜଣ କଥା ହେଉଥିବାର ଶୁଣିଲି । ଜଣେ କହୁଥାଏ, 'କାଲି ସକାଳେ ଆମକୁ ଏଠାରୁ ନେବା ଆଗରୁ ଧାଡ଼ି କରି ଛିଡ଼ା କରାଇ ପଚାରିବେ, ଆମ ଭିତରୁ କିଏ କମିସାର, କିଏ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆଉ କିଏ ଇହୁଦୀ, ସେତେବେଳେ ତୁମେ ନିଜକୁ ଛପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ନାହିଁ, ପ୍ଲାଟୁନ୍ କମାଣ୍ଡର । ଏମିତି କରି ତମେ ବର୍ତ୍ତି ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ଭାବୁଛ, ଦେହରୁ ଫୌଜି ଫତେଇଟାକୁ କାଢ଼ି ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଛ ବୋଲି ସେମାନେ ତୁମକୁ ସାଧାରଣ ସୈନ୍ୟ ବୋଲି ଭାବିବେ ? ତା ଦ୍ୱାରା କିଛି ଫଳ ମିଳିବ ନାହିଁ ! ତୁମ ପାଇଁ ମୁଁ ଭୋଗିବାକୁ ଯିବି ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ହିଁ ମୁଁ ତୁମକୁ ଧରାଇ ଦେବି ! ମୁଁ ଜାଣେ, ତୁମେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ । ମୋତେ ପାର୍ଟିକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ତୁମେ କେତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲ । ଏବେ ତା'ର ଜବାବ ତୁମକୁ ଏଠି ଦେବାକୁ ହେବ ।' ଏ କଥା ଯିଏ କହୁଥିଲା, ସେ ମୋ ପାଖରେ, ଏକେବାରେ ବାଆଁ ପାଖରେ ବସିଥାଏ । ତା'ର ଆର ପାଖରୁ ଯୁବକସୁଲଭ ଗଳାରେ କିଏ ଜଣେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, 'କ୍ରିଜ୍‌ନେଭ୍, ତୁମକୁ ସବୁବେଳେ ମୁଁ ସନ୍ଦେହ କରୁଥିଲି, ତୁମେ ଭଲ ଲୋକ ନୁହଁ ବୋଲି । ବିଶେଷତଃ ତୁମେ ଲେଖି ପଢ଼ି ଜାଣି ନ ବୋଲି ବାହାନା କରି ଯେତେବେଳେ ପାର୍ଟି ସଭ୍ୟ ହେବାକୁ ମନା କଲ । ସେତେବେଳେ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଭାବି ପାରି ନଥିଲି ଯେ, ତୁମେ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ବୋଲି । ତୁମକୁ ଚଉଦ ବର୍ଷ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥିଲ, ନା ?' ସେ ଲୋକଟା ଅଳସରେ ହାଇଟାଏ ମାରି କହିଲା, 'ହଁ, ପଢ଼ୁଥିଲି, ସେଥିରେ କ'ଣ ହେଲା ?'

ତା'ପରେ ସେ ଦୁହେଁ ଅନେକ ସମୟ ଚୁପ୍ ରହି ଗଲେ । ପରେ ସ୍ୱରରୁ ବାରିଲି, ପ୍ଲାଟୁନ୍ କମାଣ୍ଡର କହୁଛି, 'ମୋତେ ଧରାଇ ଦିଅ ନା, କମ୍ରେଡ୍ କ୍ରିଜ୍‌ନେଭ୍ !' ଲୋକଟା ଆସ୍ତେ କରି ହସି ଦେଇ କହିଲା, 'କମ୍ରେଡ୍ ଫମ୍ରେଡ୍‌ସବୁ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂଇଁର ଆର ପାରିରେ ରହି ଯାଇଛି । ମୁଁ ତୁମ କମ୍ରେଡ୍ ନୁହଁ, ବାବୁ, ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦେବି ହିଁ ଦେବି । ନିଜେ ବଞ୍ଚିଲେ, ବାପର ନା, ବୁଝିଲ !'

"ତା'ପରେ ସେମାନେ ଚୁପ୍ ହୋଇ ଗଲେ । ଲୋକଟାର ସେ ଜଘନ୍ୟ ସଇତାନୀ କଥା ଶୁଣି ଦେହଟା ମୋର ଶୀତେଇ ଉଠିଲା । ଭାବିଲି, 'କୁତ୍ତୀକା ବଚ୍ଚା, ତୋତେ ତୋ. 'କମାଣ୍ଡର ସାଥୀରେ ବେଇମାନି କରିବାକୁ ଦେବି ନାହିଁ ! ତୁ ପାଦରେ ଚାଲି ଚାଲି ଏ ଗିର୍ଜା ଭିତରୁ ବାହାରି ଯାଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ, ସେମାନେ ତୋ ଗୋଡ଼କୁ ଧରି ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ବାହାର କରିବେ !' ଟିକିଏ ପରିଷ୍କାର ହୋଇ ଆସିବା ପରେ ଦେଖିଲି, ମୁଣ୍ଡ ତଳେ ହାତ ରଖି ମୋ ପାଖରେ ଚିତ୍‌କାତ ହୋଇ ଫୁଲୁକାମୁହାଁ ଲୋକଟାଏ ଶୋଇଛି, ଆଉ ପାଖକୁ ତା'ର ଗେଞ୍ଜି ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧି ନାକଚେପ୍‌ଟା ମଡ଼ମଡ଼ିଆ ରୋଗା ଟୋକାଟିଏ ଆଣ୍ଠୁ ଉପରେ ହାତ ଦୁଇଟି ଛାକି ବସିଛି । ମୁହଁଟି ତା'ର ଏକେବାରେ ଫିକା ପଡ଼ି ଯାଇଥାଏ । ଭାବିଲି, 'ଏ ଟୋକା କ'ଣ ସେ ମୋଟା ବଳଦଟାକୁ ପାରିବ ! ମୋତେ ହିଁ ତାକୁ ଖତମ୍ କରିବାକୁ ହେବ ।'

"ଟୋକାଟିର ବାହୁରେ ହାତ ମାରି ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି ପଚାରିଲି, 'ତୁମେ ପ୍ଲାଟୁନ୍ କମାଣ୍ଡର, ନା ?' ସେ କିଛି ନକହି କେବଳ ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରି ଦେଲା । 'ଏହି ଲୋକଟା ତୁମକୁ ଧରାଇ ଦେବ, କହୁଛି, ନା ?' ଚିତ୍ ହୋଇ ଶୋଇଥିବା ଲୋକଟା ଆଡ଼କୁ ଦେଖାଇ ଦେଇ ପଚାରିଲି । ପୁଣି ସେ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ହଁ କଲା । କହିଲି, 'ବେଶ୍ ତେବେ, ତା

ଗୋଡ଼ ଦିଓଟା ମାଡ଼ି ଦସ, ସେ ଯେମିତି ନାଟ ନମାଡ଼ି ପାରେ । ଜଲ୍‌ଦି !' ତା'ପରେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଲୋକଟା ଉପରକୁ ଝାମ୍ପି ପଡ଼ି ତା ତଣ୍ଟିକି ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ଚିପି ଧରିଲି । ଟିକିଏ ଉଁ ଚୁଁ ହେବାକୁ ବି ତାକୁ ସମୟ ମିଳିପ ନାହିଁ । କେଇ ମିନିଟ ଚିପି ଧରିଲା ପରେ ଟିକିଏ କୋହଳ କରି ଦେଲି । ଜିଭଟା ତା'ର ବାହାରି ପଡ଼ିଲା, ବେଇମାନ ଏକା ଥରକେ ଶେଷ !

"ତା'ପରେ ହାତ ଦୁଇଟା ମୋର ଏମିତି ଗନ୍ଧେଇ ଉଠିଲା ଯେ, ଭୟଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଉଥିଲା, ଯାଇ ହାତଟାକୁ ଧୋଇ ପକାଇବି...। ସତେ ଯେମିତି ମଣିଷ ନୁହଁ, ଗୋଟାଏ ମାଲୁବାଲୁଆ ସାପକୁ ଚିପି ମାରି ଦେଇଛି...। ଜୀବନରେ ଏଇ ପ୍ରଥମ କରି ମଣିଷ ମାରିଲି, ସେ ପୁଣି ଆମ ନିଜ ଲୋକ...। ଧେତ୍, ସେ ଆମ ନିଜ ଲୋକ ? ନା, ନିଜ ଲୋକ ସେ ହୋଇ ପାରେ ନା । ସେ ଥିଲା ଶତ୍ରୁଠାରୁ ଅଧମ, ଦେଶଦ୍ରୋହୀ, ବେଇମାନ । ଛିଡ଼ା ହୋଇପଡ଼ି କମାଣ୍ଡରଙ୍କୁ କହିଲି, 'ସ୍ୱର ଏଠୁ ପଳାଇବା, କମ୍ରେଡ୍, ଗିର୍ଜା ଭିତରେ ଆଉରି ଅନେକ ଜାଗା ଅଛି ।'

"ଛିକ୍‌ନେଭ୍ ଯାହା କହିଥିଲା, ଠିକ୍ ସେଇଆ ହେଲା । ସକାଳେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗିର୍ଜା ବାହାରେ ଧାଡ଼ି କରି ଛିଡ଼ା କରି ଦିଆଗଲା । ସବ୍‌ମେସିନ୍‌ଗନଧାରୀମାନେ ଆମ ଚାରି ପଟରୁ ଘେରି ଗଲେ । ତିନି ଜଣ ଜର୍ମାନ୍ ଅଫିସର ଆମ ଭିତରୁ ବିପଜ୍ଜନକ ମନେ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବାଛି ବାହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ପଚାରିଲେ, କିଏ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ, କିଏ କମାଣ୍ଡର, କିଏ କମିସାର। କିନ୍ତୁ ଜଣେ ହେଲେ ସେପରି କାହାକୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଧରାଇ ଦେବା ପାଇଁ କେହି ହେଲେ ଜଣେ ବେଇମାନ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ, କାରଣ, ଆମ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଥିଲେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଏବଂ ଅନେକ ଥିଲେ ଅଫିସର ଓ କମିସାର । ଦୁଇ ଶହରୁ ଅଧିକ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମାତ୍ର ଚାରି ଜଣକୁ ସେମାନେ ବାଛିଲେ । ଜଣେ ଇହୁଦୀ ଓ ତିନି ଜଣ ସାଧାରଣ ରୁଷ ସୈନିକ । ରୁଷ୍ କେଇଟାଙ୍କର କାଳ ହୋଇଥିଲା ସେମାନଙ୍କ ଫିକା ରଙ୍ଗ ଆଉ କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚିଆ ବାଳ । ଜର୍ମାନ୍ ଅଫିସରଗୁଡ଼ାକ ସିଧା

ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି ପଚାରିଥିଲେ, 'ଇହୁଦୀ ?' ଯେଉଁ ଲୋକଟିକୁ ପଚାରିଥିଲେ, ସେ ନିଜକୁ ରୁଷ୍ ବୋଲି କହିଲା । ତା କଥାକୁ ସେମାନେ କାନ ଦେଲେ ନାହିଁ, ଖାଲି ଆଦେଶ ଦେଲେ, 'ବାହାରି ଆ ଧାଡ଼ିରୁ !'– ସେତିକିରେ କଥା ଶେଷ ।

"ସେ ଅଭାଗା ଚାରି ଜଣଙ୍କୁ ସେମାନେ ଗୁଳି ମାରି ଖତମ୍ କରି ଦେଇ ଆମକୁ ଅଡ଼ାଇ ଅଡ଼ାଇ ନେଇ ଗଲେ । ଯେଉଁ କମାଣ୍ଡରର ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ବିଶ୍ୱାସଘାତକଟାକୁ ଖତମ୍ କରିଥିଲି, ସେ ପୋଜ୍‌ନାନ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ସହିତ ଥିଲେ । ଏହି ଘଟଣାର ପର ଦିନ ସେ ମୋ ପାଖକୁ ଘଉଁକି ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଥରକୁ ଥର ହାତଟାକୁ ମୋର ଚିପି ଦେଉଥିଲେ । ପୋଜ୍‌ନାନ୍‌ରେ ଆମେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ଯାଇଥିଲୁ – ଘଟଣାଟି ଏମିତି ଘଟିଥିଲା ।

"ବୁଝିଲ ଭାଇ, ଶତ୍ରୁ ହାତରେ ବନ୍ଦୀ ହେଲା ଦିନୁ ସବୁବେଳେ ମନେ ମନେ ପାଞ୍ଚୁଥିଲି ଖସି ପଳାଇବା ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ପଳାଇବାଟା ସୁନିଶ୍ଚିତ ନହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲି । ପୋଜ୍‌ନାନ୍‌ରେ ଆମକୁ ପୂରା ଦସ୍ତୁର ଏକ ବନ୍ଦୀ ଶିବିରରେ ରଖାଯାଇଥାଏ – ତା ଆଗରୁ ସେପରି କୌଣସି ଭଲ ସୁଯୋଗ ମିଳିନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପୋଜ୍‌ନାନ୍ ବନ୍ଦୀ ଶିବିରରେ ସେଇ ଭଳି ଗୋଟାଏ ସୁଯୋଗ ମିଳି ଗଲା – ମେ ମାସ ଶେଷ ବେଳକୁ ସେମାନେ ଆମକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ ପାଖ ଜଙ୍ଗଲକୁ, ମଲା ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୀଙ୍କ ପାଇଁ କବର ଖୋଳିବା ପାଇଁ । ସେତେବେଳେ ଆମ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ରକ୍ତ ଆମାଶୟରେ ମରୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ମାଟି ଖୋଳୁଥାଏଁ ଏବଂ ଏଣିକି ତେଣିକି ନଜର ପକାଉଥାଏଁ । ଦେଖିଲି, ଆମର ଦୁଇ ଜଣ ଜଗୁଆଳି କ'ଣ ଖାଉଛନ୍ତି, ଏବଂ ଆଉ ଜଣେ ଖରାରେ ଢୋଳାଉଛି । ଏତିକିବେଳେ କୋଦାଳଟିକୁ ରଖି ଦେଇ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ବୁଦା ପଛରେ ଯାଇ ଲୁଚି ପଡ଼ିଲି...। ତା'ପରେ – ଦେଲି ସିଧା ଦୌଡ଼ଟାଏ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଇଁ ଆସୁଥିଲା...।

"ଜଗୁଆଳିଗୁଡ଼ାକ ଟଟ୍‌କିନା ମୋତେ ଦେଖି ପାରି ନଥିଲେ । ଦେହର ହାଡ଼ସବୁ ମୋର ଗଣି ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ସେତେବେଳେ । ସେଇ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ଏତେ ବଳ କେଉଁଠୁ ଆସିଲା, ମୁଁ ଦିନକରେ

ପଚିଶ କିଲୋମିଟର ପାର ହୋଇ ଯାଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ହେଲେ କ'ଣ ହେବ, ମୋର ଫନ୍ଦିଟା କାମ ଦେଲା ନାହିଁ : ନରକ ଭଳି ସେ ବନ୍ଦୀ ଶିବିରଟାଠାରୁ ଅନେକ ଦୂରକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲି, କିନ୍ତୁ ଚାରି ଦିନ ଦିନ ସେମାନେ ମୋତେ ଧରି ପକାଇଲେ । ରକ୍ତମୁଖା କୁକୁରଗୁଡ଼ାକୁ ଲଗାଇ ଦେଇଥିଲେ ମୋ ପଛରେ । ଗୋଟାଏ ଅକଟା ଯଅ କିଆରୀରେ ସେମାନେ ମୋତେ ଦଉଡ଼ାଇବାରେ ଲାଗିଲେ ।

"ସେତେବେଳକୁ ଭୋର ହୋଇ ଯାଇଥାଏ, ଜଙ୍ଗଲଟା ପଡ଼ିବ ଯାଇ ପ୍ରାୟ ତିନି କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ । ଦିନ ଆଲୁଅରେ ଖୋଲା ପଡ଼ିଆ ଉପର ଦେଇ ଯିବାକୁ ମୋତେ ଭୟ ଦେଲା । ତେଣୁ ଯଅ କିଆରୀରେ ଶୋଇ ରହି ସେ ଦିନଟା କଟାଇ ଦେଲି । ପାଚିଲା ଯଅକୁ ହାତ ପାପୁଲିରେ ଦଳି ପାଟିରେ ପକାଉଥାଏ ଏବଂ କିଛି ପକେଟ୍‌ରେ ଭରି ରଖୁଥାଏ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ । ହଠାତ୍ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି କୁକୁରଗୁଡ଼ାକର ଡାକ ଆଉ ମୋଟର ସାଇକେଲର ଆବାଜ୍...। ଛାତି ଭିତରଟା ମୋର ଥରି ଉଠିଲା, ସେଗୁଡ଼ାକ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଖେଦି ଆସୁଥାନ୍ତି । ଦୁଇ ହାତରେ ମୁହଁକୁ ଢାଙ୍କି ପେଟେଇ କି ପଡ଼ି ରହିଲି, ମୁହଁଟାକୁ ଅନ୍ତତଃ ସେମାନେ କାମୁଡ଼ି ନ ଦିଅନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ କୁକୁରଗୁଡ଼ାକ ଧାଇଁ ଆସି ମିନିଟକ ମଧ୍ୟରେ ମୋର ଜାମାପଟା ବିଖଣ୍ଡକୁ ଛିଣ୍ଡି ଟୁକୁରା ଟୁକୁରା କରି ଦେଲେ । ମା ପେଟରୁ ଯେମିତି ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ଜନ୍ମିଥିଲି, ଠିକ୍ ସେଇ ଭଳି ଉଭା ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ଗଲି । ଯଅ କିଆରୀଟା ମଝିରେ ମନଇଚ୍ଛା ସେମାନେ ମୋତେ ଝିଣିଝାଣି ଟଣା ଓଟରା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶେଷକୁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ କୁକୁର ଛାତି ଉପରେ ମୋର ତା ଆଗ ଗୋଡ଼ର ଥାବା ଦିଟାକୁ ଲଦି ଦେଇ ତଣ୍ଟିକୁ ମୋର ଚାହିଁ ରହିଲା । ତେବେ, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କାମୁଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।

"ଦୁଇଟା ମୋଟର ସାଇକେଲରେ ଦୁଇ ଜଣ ଜର୍ମାନ୍ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ମନଇଚ୍ଛା ମୋତେ କୁଟି ଦେଲେ ଏବଂ ତା'ପରେ କୁକୁରଗୁଡ଼ାକୁ ଲଗାଇ ଦେଲେ । ଦେହରୁ ମୋର ମାଂସ ପୁଳା ପୁଳା ହୋଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । ତା'ପରେ ସେହି ଉଲଗ୍ନ ଆଉ ରକ୍ତାକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋତେ ଶିବିରକୁ ଫେରାଇ ନେଲେ । ପଳାଇ

ଯାଇଥିବା ଅପରାଧ ହେତୁ ମାସେ କାଳ ମୋତେ ଏକୁଲା ଅଟକ ରଖାଗଲା, ତେବେ ପ୍ରାଣଟା ଗଲା ନାହିଁ...। କୌଣସିମତେ ବଞ୍ଚି ଗଲି !..

"ଭାଇ, ବନ୍ଦୀ ଶିବିରରେ ଯାହାସବୁ ଭୋଗିବାକୁ ହୋଇଛି, ସେସବୁ ଭାବିବାକୁ କଷ୍ଟ ଲାଗେ, କହିବା ତ ଆଉରି ଦୂରର କଥା । ଜର୍ମାନୀରେ ଆମ ଉପରେ ଯେଉଁସବୁ ଅମାନୁଷିକ ଅତ୍ୟାଚାର ହୋଇଛି ଏବଂ ସେହି ବନ୍ଦୀ ଶିବିରରେ ମୋର ସାଥୀମାନେ ଯେଉଁସବୁ ଅକଥ୍ୟ ଦୁଃଖ ଯାତନା ଭୋଗି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି, ସେସବୁ ମନେ ପଡ଼ି ଗଲେ – ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡଟା ମୋର ତଣ୍ଟି ପାଖରେ ଲାଗିଯାଏ, ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଆସେ ...।

"ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଦୁଇ ବର୍ଷ କାଳ ସେମାନେ ଆମକୁ କ'ଣ ନ କରିଛନ୍ତି ! ଜର୍ମାନୀର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଜାଗା ପ୍ରାୟ ମୋତେ ବୁଲିବାକୁ ପଡ଼ିଛି : ସାକ୍‌ସୋନିଆରେ ଥିଲି, ଖଟୁଥିଲି ଏକ ସିଲିକେଟ୍ କାରଖାନାରେ, ରୁର୍ ଇଲାକାରେ ବି ରହି କୋଇଲା ଖଣିରୁ କୋଇଲା ତୋଳିଛି, ବାଭାରିଆରେ ମାଟି ଖୋଳି ଖୋଳି ପିଠି ବାଙ୍କି ଯାଇଛି। ଥ୍ୟୁରିଙ୍ଗିଆରେ ବି କିଛି ଦିନ କଟାଇବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଜର୍ମାନୀର କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୋ ପାଦ ପଡ଼ି ନି, ସେ କଥା ସଇତାନକୁ ହିଁ ଜଣା । ଜର୍ମାନୀର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖିଛି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରେ ସେମାନେ ଆମ ଲୋକଙ୍କୁ ଯେପରି ପିଟିଛନ୍ତି, ଗୁଳି କରି ମାରିଛନ୍ତି, ସେ ଦୃଶ୍ୟଟା ସର୍ବତ୍ର ସମାନ ଥିଲା । ସେ ସଇତାନ ନର୍କକୀଟଗୁଡ଼ାକ ଆମକୁ ଯେପରି ପିଟୁଥିଲେ, ଆମ ଏଠି କେହି ଗୋଟାଏ ପଶୁକୁ ବି ସେପରି ପିଟିବ ନାହିଁ, ଭାଇ ! ବିଧା ମାରୁଥିଲେ, ଗୋଇଠା ମାରୁଥିଲେ, ରବର ବେତରେ ପିଟୁଥିଲେ । ହାତ ପାହାନ୍ତାରେ ଲୁହାର ଯାହା କିଛି ପଡ଼ୁଥିଲା, ସେସବୁରେ ବାଡ଼ାଉଥିଲେ ସେମାନେ । ବନ୍ଧୁକର ମୁନ ଆଉ ବାଡ଼ି କଥା କିଏ ପଚାରୁଛି !

"ସେମାନେ ଆମକୁ ପିଟୁଥିଲେ, କାରଣ, ଆମେ ଥିଲୁ ରୁଷିଆର ଲୋକ, ଆମେ ବଞ୍ଚିଥିଲୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କାମ କରୁଥିଲୁ ବୋଲି। ସେମାନେ ପିଟୁଥିଲେ, ଆମ ଚାହିଁବାଟା ସେମାନଙ୍କ ମନ ମୁତାବକ ହେଉ ନି, ଚାଲିବାଟା ମନକୁ ପାଉନି, ବୁଲିବାଟା ଠିକ୍ ହେଉ ନି

ବୋଲି ! ସେମାନେ ଏମିତି ଚିନ୍ତୁଥିଲେ ପିଟି ପିଟି ଦିନେ ମାରି ପକାଇବେ ବୋଲି, ନିଜର ରକ୍ତ ନିଜ ଗଳାରେ ଅଟକି ଯାଇ ନିଜେ ଆମେ ମରି ଯିବୁ ବୋଲି । ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୋଡ଼ି ମାରିବା ପାଇଁ ଜର୍ମାନୀରେ ଗ୍ୟାସ୍ ଚୁଲୀ, ସମ୍ଭବତଃ, ଯଥେଷ୍ଟ ନଥିଲା ସେତେବେଳେ !

"ଆଉ ଖାଇବାଟା ବି ସବୁଠି ଥିଲା ସମାନ—ଯେଉଁଠି କି ଯାଉଛୁ, ସେଠି ଅଧା କରତଗୁଣ୍ଡମିଶା ଦେଢ଼ ଶହ ଏଗ୍ରାମ ରୁଟି ଏବଂ ସାଲଗମ୍‌ସିଝା ଝୋଳ । ପିଇବା ପାଇଁ କେଉଁଠି ଗରମ ପାଣି ଦେଉଥିଲେ ତ କେଉଁଠି ଦେଉ ନଥିଲେ । ସେସବୁ ବେଶି ଆଉ କ'ଣ କହିବି, ତୁମେ ନିଜେ ଭାବିକି ଦେଖି ପାରିବ—ଲଢ଼ାଇ ଆଗରୁ ମୋର ଓଜନ ଥିଲା ଛୟାଅଶୀ କିଲୋଗ୍ରାମ ଏବଂ ଶରତ କାଳକୁ ତାହା ପଚାଶ କିଲୋଗ୍ରାମରେ ଆସି ରହିଲା । ଖାଲି ହାଡ଼ ଆଉ ଚମଡ଼ା—ସେଇ ହାଡ଼ ଜୋଡ଼ାକୁ ବି ବହିବା ପାଇଁ ମୋର ବଳ ପାଉନଥିଲା । ସେଇଥିରେ କାମ କରି ଯିବାକୁ ହେବ, ଉଁ ଚୁଁ କଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ, ସେ ପୁଣି କି କାମ, ଘୋଡ଼ାର ଗାଡ଼ିଟଣାକୁ ବଳି ପଡ଼ିବ !

"ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ଅରମ୍ଭରେ ଆମ ଶହେ ବୟାଳିଶ ଜଣ ସୋଭିଏତ୍ ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଜର୍ମାନୀର କ୍ୟୁଷ୍ଟ୍ରିନ୍ ସହର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବନ୍ଦୀ ଶିବିରରୁ ପଠାଇ ଦିଆଗଲା ବି-୧୪ ନମ୍ବର ଶିବିରକୁ । ଡ୍ରେସ୍‌ଡେନ୍‌ଠାରୁ ଜାଗାଟା ଖୁବ୍ ବେଶି ଦୂର ନୁହଁ । ସେତେବେଳେ ସେଠି ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ହଜାର ଖଣ୍ଡ ବନ୍ଦୀ ରହୁଥାନ୍ତି । ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ପଥର ଖଣିରେ, ହତିଆର ନଥାଏ, ଖାଲି ହାତରେ ଜର୍ମାନ୍ ପଥର ଭାଙ୍ଗୁଥିଲୁ, ଖୁଆଡ଼ିଆରି କରୁଥିଲୁ । ଲୋକପିଛା ଦିନକୁ ଚାରି ଘନ ମିଟର ପଥର କାଟି ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ତୁମେ ଚିନ୍ତା କରି ପାରୁଛ, ଯେଉଁମାନେ ଏସବୁ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଥିଲେ କଣ୍ଡାସାର, ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣଟା କେବଳ ଲାଗି ରହିଲା ପରି ରହିଥିଲା । ଏହାର ପରିଣାମ ଯାହା ହେବାର କଥା ହେଲା—ଦୁଇ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଆମ ଶହେ ବୟାଳିଶ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମାତ୍ର ବଞ୍ଚିଥିଲେ ସତାବନ ଜଣ । କିଛି ଅନୁମାନ କରି ପାରୁଛ, ଭାଇ ? ଖୁବ୍ ଖରାପ, ନା ? ନିଜ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କବର ଦେବାକୁ ସମୟ ମିଳୁ ନଥାଏ । ଏତିକିବେଳେ ଶିବିରରେ ଗୁଜବ

ଉଠିଲା, ଜର୍ମାନ୍‌ମାନେ ଷ୍ଟାଲିନ୍‌ଗ୍ରାଡ୍ ଦଖଲ କରି ନେଇଛନ୍ତି, ସାଇବେରିଆ ଉପରେ ଚଢ଼ାଉ କରୁଛନ୍ତି । ଗୋଟାକ ପରେ ଗୋଟାଏ ଆଘାତ । ସେସବୁ ଆମକୁ ଏତେ ଦବାଇ ଦେଉଥିଲା ଯେ, ମାଟି ଉପରୁ ଆଖି ଟେକି ପାରୁ ନଥିଲୁ, ସତେ ଯେମିତି କହୁଥିଲୁ ସେହି ଜର୍ମାନ୍ ମାଟିରେ ମିଶି ଗଲେ ରକ୍ଷା ପାଇ ଯାଆନ୍ତୁ । ବନ୍ଦୀ ଶିବିର ପ୍ରହରୀମାନେ ତେଣେ ପ୍ରତିଦିନ ମଦ ପିଇ, ଚିତ୍କାର କରି ଗୀତ ଗାଉଥାନ୍ତି, ମତୁଆଲା ହୋଇ ନାଚୁଥାନ୍ତି ।

"ଦିନେ ସଞ୍ଜବେଳେ କାମରୁ ଆମେ ଶିବିରକୁ ଫେରିଥାଉ । ଦିନ ସାରା ବର୍ଷା ହେଉଥାଏ, ଏବଂ ଆମ କନାପଟା ଦିଖଣ୍ଡ ଭିଜି ଜଡ଼ସଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । କନକନିଆ ହେମାଳ ପବନରେ ହାଡ଼ ଥରି ଉଠୁଥାଏ, ଠକ୍ ଠକ୍ କରୁଥାଏ ଦାନ୍ତସବୁ । କନାପଟା ଦିଖଣ୍ଡକୁ ଶୁଖାଇବାକୁ, ଦେହକୁ ଟିକେ ଉଷୁମ କରିବାକୁ ବି ଜାଗା ଦକଟେ ନଥାଏ । ପ୍ରାଣ ବାହାରି ଗଲା ପରି କି ତାଠାରୁ ଆହୁରି ଭୟଙ୍କର ଲାଗୁଥାଏ । ସେଥିରେ ପୁଣି ଆମକୁ ସଞ୍ଜକୁ କିଛି ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଉ ନଥାଏ ।

"ଦେହରୁ ଓଦା କନାପଟା ଦିଖଣ୍ଡ ଖୋଲି ଶୋଇବା ଭାଡ଼ି ଉପରକୁ 'ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ କହିଲି, 'ସେମାନେ ଚାହାନ୍ତି ପ୍ରତିଦିନ ଆମେ ଚାରି ଘନ ମିଟର କରି ଖୋଳିବାକୁ, କିନ୍ତୁ ଆମ ଭିତରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ କବର ଦେବା ପାଇଁ ତ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏ ଘନ ମିଟର ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ !' ବାସ୍, ଏତିକି ମୋ ପାଟିରୁ ବାହାରିଛି କି ନାହିଁ, ଆମ ଭିତରେ କେଉଁଠି ଗୋଟାଏ ନୁଙ୍ଗୁଡ଼ା କୁଉା ଥିଲା, ମୋର ସେ କଡ଼ା କଥା ବିପଦକୁ ଯାଇ ପୋଡ଼ି ଦେଲା ଶିବିର କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ କାନରେ ।

"ଶିବିର କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟକୁ ସେମାନେ ଶିବିରର ଫ୍ୟୁରେର୍ ବୋଲି କହୁଥିଲେ, ଲୋକଟା ଥିଲା ଜର୍ମାନ୍, ନାଁ ତା'ର ମ୍ୟୁଲେର୍ । ବେଶି ଲମ୍ବା ନୁହଁ, ବଳିଷ୍ଠ ଭଳି ଦେହ । ଝୋଟ ଭଳି ମୁଣ୍ଡରେ କେରାଏନାକୁ ବାଳ—ପୂରା ମଣିଷଟା ଯେମିତି ଧୋବାଘରୁ ଧୂଳେଇ ହୋଇ ଆସିଛି । ତା ମୁଣ୍ଡ ଆଉ ଭୁରୁର ବାଳ ଏପରିକି ଡିମାଡିମା ଆଖି ଦିଟା ବି ଫିକାଳିଆ ଦିଶୁଥିଲା । ତୁମ ମୋ ଭଳି ରୁଷ୍ ଭାଷାରେ କଥା କହୁଥାଏ

ସେ । ଏମିତି ଏ ଉଦାହରଣରେ ତା'ର ଭଲ୍‌ଗା ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଭାବ ଥାଏ, ସେତେ ବୋଧେ ସେଇ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେ ଜନ୍ମିଛି ଆଉ ବଢ଼ିଛି । ଗାଳି ଗୁଲଜ କରିବାରେ ସେଇଟା ଥିଲା ଭୟଙ୍କର ଓସ୍ତାଦ । ଶଳା ବେଜନ୍ମାଟା ସେସବୁ କେଉଁଠୁ ଶିଖିଥିଲା କେଜାଣି ?

ବନ୍ଦୀ ଶିବିରକୁ ସେମାନେ ବ୍ଲକ ବୋଲି କହୁଥିଲେ, ଏବଂ ସେହି ବ୍ଲକ ସାମ୍ନାରେ ସେ ଆମକୁ ଧାଡ଼ି କରି ଛିଡ଼ା କରାଇ ଦେଉଥିଲା । ଜର୍ମାନ୍ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ବେଢ଼ ଭିତରେ ଡାହାଣ ହାତଟାକୁ ବାଗେଇ କି ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ିରୁ ଅନ୍ୟ ଧାଡ଼ିକୁ ଯାଉଥିଲା ସେ । ହାତରେ ପିନ୍ଧୁଥିଲା ଚମଡ଼ାର ଦସ୍ତାନା, ଏବଂ ଦସ୍ତାନା ତଳେ ଥିଲା ସୀସାର ପଟି, ଫଳରେ, ତା ଆଙ୍ଗୁଳିକୁ ଚୋଟ ଲାଗୁ ନଥିଲା । ଧାଡ଼ିର ସାମ୍ନାରେ ସେ ଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଜଣକ ଛଡ଼ା ଜଣକ ନାକରେ ଗୁଣ୍ଠି ମାରି ଲହୁ ଲୁହାଣ କରି ଦେଉଥିଲା । ଏହାକୁ ସେ କହୁଥିଲା 'ଇନ୍‌ଫ୍ଲୁଏଞ୍ଜାର ଟିକା' ବୋଲି । ଏଟା ଦିନ ଅଧକର କଥା ନୁହଁ, ପ୍ରତିଦିନ ଚାଲିଥିଲା । ବନ୍ଦୀ ଶିବିରରେ ଥିଲା ଚାରିଟା ବ୍ଲକ, ଏବଂ ସେ ଏହି 'ଟିକା' ଦେବା କାମଟା କରୁଥିଲା ଆଜି ଏ ବ୍ଲକରେ ତ କାଲି ସେ ବ୍ଲକରେ—ପାଳି କରି । ଶଳା ଛୋଟାଲୋକଟା ଥିଲା ପକ୍କା ଗୋଟାଏ ହାରାମି, ଦିନେ ହେଲେ ଛୁଟି ନେଉ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବୋକାଟା ବୁଝି ପାରୁ ନଥିଲା ଗୋଟାଏ କଥା—ତା ଯନ୍ତ୍ର ଆରମ୍ଭ କରିବା ଆଗରୁ ସାମ୍ନାରେ ଆସି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଯାଉଥିଲୁ ଏବଂ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ଗାଳି ଗୁଲଜ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଉଥିଲା । ଗାଳି ଗୁଲଜ କରୁଥିଲା ମାନେ ତା ମନ ଭରି ଗାଳି ଗୁଲଜ କରୁଥିଲା, ଆଉ ତୁମେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ନି, ଭାଇ, ସେସବୁ ଶୁଣି ଆମ ମନଟା ଟିକେ ଉଲୁସି ଉଠୁଥିଲା । କଥାଗୁଡ଼ିକ ତା'ର ଠିକ୍ ଆମରି କଥା ପରି ଶୁଭୁଥିଲା, ଏବଂ ମନେ ହେଉଥିଲା, ଆମ ମୁଲକରୁ ଦମକାଏ ହାଉଆ ସତେ ଯେମିତି ବହି ଆସୁଛି...। କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଭାବୁଛି, ସେ ଯଦି ଜାଣି ପାରିଥାନ୍ତା ଯେ, ତା'ର ସେ ଗାଳି ଫଳିତ ଆମକୁ ଆନନ୍ଦ ଦେଉଛି, ତେବେ ସେ ରୁଷ୍ ଭାଷାରେ ନକହି ତା ନିଜ ଭାଷାରେ କହୁଥାନ୍ତା । ତା, ଗାଳି ଶୁଣି ମୋର ଜଣେ ମସ୍କୋବାସୀ ସାଥୀ ତା' ଉପରେ ଖୁବ୍ ଖପା ହୋଇ ଯାଉଥିଲା, କହୁଥିଲା, 'ସେ ଯେତେବେଳେ

ଗାଳି ବର୍ଷଣ କରେ, ମୁଁ ଆଖି ବୁଜି ଦିଏଁ, ମୋତେ ଲାଗେ ମସ୍କୋର କୌଣସି ଏକ ବିୟରଶାଳାରେ ମୁଁ ବସିଛି । ସେତେବେଳେ ମନଟା ମୋର ଗ୍ଲାସେ ବିୟର ପାଇଁ ପାଗଳ ହୋଇ ଉଠେ ।'

"ହଁ, ଯେଉଁ ଦିନ ମୁଁ ସେ ଘନ ମିଟର ମାଟି କଥା କହିଥିଲି ନା, ତା ପର ଦିନ ସେ କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟଟା ମୋତେ ଡାକି ପଠାଇଲା । ସଞ୍ଜ ବେଳକୁ ଦୁଇଟା ସିପାହୀ ସାଙ୍ଗରେ ଗୋଟାଏ ଦୋଭାଷୀ ଆସି ଆମ ଛାଉଣିରେ ହାଜିର୍ । ସେମାନେ ଡାକିଲେ, 'ଆନ୍ଦ୍ରେଇ ସକଲୋଭ୍ କିଏ ?' କହିଲି, 'ମୁଁ' । 'ଚାଲ, ଜଲ୍‌ଦି ଚାଲ ! ଶିବିରର ହେର୍ ଫ୍ୟୁରେର୍ ଖୋଦ୍ ଡାକି ପଠାଇଛନ୍ତି ।' ଡାକିବାର କାରଣଟା ମୁଁ ଅନୁମାନ କରି ପାରିଲି । ସାଥୀମାନଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ଚାଲିଲି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ, ମୁଁ ମରିବାକୁ ଯାଉଛି ।

"ଛାଉଣିର ଆଗ ଦେଇ ଗଲା ବେଳେ ତାରାମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଶେଷ ବିଦାୟ ନେଲି ଏବଂ ଭାବିଲି, 'ଏଥର ତୋର ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଅବସାନ ହେବ, ଆନ୍ଦ୍ରେଇ ସକଲୋଭ୍, ତିନିଶ ଏକତିରିଶ ନମ୍ବର !' ଏହି ସମୟରେ ଇରିନା ଆଉ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମନଟା ମୋର ଭାରୀ ହୋଇ ଉଠିଲା । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖଟାକୁ କ୍ରମଶଃ ସମ୍ଭାଳି ବୁକୁରେ ସାହସ ବାନ୍ଧିଲି, ଜଣେ ସୈନିକ ଭଳି ପିସ୍ତଲର ମୁହଁକୁ ଅବିଚଳ ଭାବେ ଚାହିଁ ରହିବା ପାଇଁ, ପ୍ରାଣ ହରାଇଲା ବେଳେ ଯେତେ କଷ୍ଟ ହେଲେ ବି, ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଶତ୍ରୁ ଯେପରି ସେସବୁ ଦେଖି ନପାରେ ...।

"କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟର କୋଠରୀଟା ଖୁବ୍ ଫିଟ୍‌ଫାଟ୍, ଝରକା ପିଣ୍ଡିରେ ଫୁଲସବୁ ସଜା ହୋଇଥାଏ—ମନେ ହେଉଥାଏ, ଆମ ଦେଶର ଭଲ ଏକ କ୍ଲବ ଘର ଭଳି । ଟେବୁଲକୁ ଘେରି ବସିଥାନ୍ତି ଶିବିରର ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଯାକ ଅଫିସର । ସ୍ନାପ୍‌ସ ମଦ ପିଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ଘୁଷୁରି ଚର୍ବି ଚୋବାଉଥାନ୍ତି । ଟେବୁଲ ଉପରେ ସ୍ନାପ୍‌ସର ଖୋଲା ବଡ଼ ଏକ ବୋତଲ୍—ରୁଟି, ଚର୍ବି, ସିଝା ସେଓ ଓ ଟିଣରେ ଥିବା ନାନା ରକମର ଖାଦ୍ୟ । ସେସବୁ ଉପରେ ଆଖି ଥରେ ବୁଲାଇ ଆଣିଲା କ୍ଷଣି, ତମେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ନାହିଁ, ପେଟ ଭିତରୁ ମୋର ଅଇ ଉଠି ଆସିଲା, ଆଉ

ଝିବେବେ ମୁଁ ବାନ୍ତି କରି ପକାଇଥାନ୍ତି । ପେଟରେ ମୋର ସେତେବେଳେ ଚୋବାଇ ରୁଟି ଖୁଧା–ମଣିଷ ଭଳି ଖାଇବା ଅଭ୍ୟାସ ତ ଅନେକ ଦିନରୁ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲି, ହଠାତ୍କିନା ଆଗରେ ମୋର ଏହିସବୁ ରୁଚିରୋଚକର ସାମଗ୍ରୀ...।

"କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଏଇଟାକୁ ଦବାଇ ଦେଲି ସତ, କିନ୍ତୁ ଟେବୁଲ୍ ଉପରୁ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ଦେବାକୁ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା ।

"ସାମ୍ନାକୁ ମୋର ବସିଥିଲା ଅଧା ମାତାଲ ମ୍ୟୁଲେର୍, ପିସ୍ତଲଟାକୁ ଏ ହାତ ସେ ହାତ କରି ଖେଳୁଥାଏ । ମୋ ଆଡ଼କୁ ସାପ ଭଳି ଏକାଗ୍ର କି ରହିଛି, ଆଖିରେ ତା'ର ପଲକ ପଡ଼ୁ ନି । ମୁଁ ସହଜ ଭାବେ, ତଳ ଟିଣ୍ଡା କୋଡ଼ାଟାକୁ ଖଡ଼୍କିନା କରି ଅ.ଟେନ୍‌ସନ ଭଙ୍ଗୀରେ ରିପୋର୍ଟ କଲି, 'ହେର୍ କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ, ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୀ ଆନ୍ଦ୍ରେଇ ସକଲେଭ୍ ଆପଣଙ୍କ ହୁକୁମ ଅନୁଯାୟୀ ହାଜିର୍ !' ସେ କହିଲା, 'କିରେ, ରୁଷ୍ ଇଭାନ୍, ଚାରି ଘନ ମିଟର କାମଟା ତୋ ପାଇଁ ବେଶି ହୋଇ ଯାଉଛି, ନା ?' ମୁଁ ଜବାବ ଦେଲି, 'ହଁ, ହଜୁର, ହେର୍ କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ, ଖୁବ୍ ବେଶି ହେଉଛି ।' 'ଗୋଟାଏ ଘନ ମିଟର ତୋ କବର ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ, ନା ?' 'ହଁ, ହେର୍ କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ, ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇ ଆଉରି କିଛି ବଳି ପାରେ ବରଂ ।'

"ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ି କହିଲା, 'ତୋତେ ଆଜି ମୁଁ ବହୁତ ସମ୍ମାନ ଦେବି । ତୋର ଏହି କଥା ପାଇଁ ତୋତେ ନିଜ ହାତରେ ଗୁଳି କରି ମାରିବି । କିନ୍ତୁ ଏଠି ଜାଗାଟା ଅସନା ହେବ, ଚାଲ, ବାହାରକୁ ଯିବା, ସେଇଠି ମରିବାକୁ ଆରାମ ଲାଗିବ ।' କହିଲି, 'ଆପଣଙ୍କର ଯେମିତି ଇଚ୍ଛା ।' ସେ ଟିକିଏ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଯାଇ କ'ଣ ଭାବି ପିସ୍ତଲଟାକୁ ଟେବୁଲ ଉପରେ ରଖି ଦେଲା ଏବଂ ଗ୍ଲାସରେ ଗ୍ଲାସେ ମଦ ଢାଳିଲା, ରୁଟି ଖଣ୍ଡକରେ ଟିକିଏ ଚର୍ବି ରଖି ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ମୋ ଆଡ଼କୁ । କହିଲା, 'ରୁଷ୍ ଇଭାନ୍, ମରିବା ଆଗରୁ ଜର୍ମାନ୍ ସେନାର ବିଜୟ ପାଇଁ ପିଇ ଦିଏ ଏତକ ।'

"ହାତକୁ ତା'ର ମଦର ଗ୍ଲାସ ଆଉ ରୁଟିଟାକୁ ନେବାକୁ ଯାଉଥିଲି, କିନ୍ତୁ ତା' କଥାଟା ଶୁଣିଲା କ୍ଷଣି, ଭିତରେ ମୋର ଗୁଡ଼ିକିନା

କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଲାଗି ଗଲା ! ଭାବିଲି, 'ମୁଁ ରୁଷ୍ ସୈନିକ, ଜର୍ମାନ୍ ସେନାର ବିଜୟ ପାଇଁ ପୁଣି ମଦ ପାନ କରିବି ?! ତୋର ତ କମ୍ ସାହସ ନୁହଁରେ, ହେର୍ କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ ? ମୋତେ ତ ମରିବାକୁ ହେବ, ତୁ ଆଉ ତୋର ଏ ମଦକୁ ଧିକ୍ !'

"ଗ୍ଲାସ ଆଉ ରୁଟିକୁ ଟେବୁଲ ଉପରେ ରଖି ଦେଲି ଏବଂ କହିଲି, 'ଆପଣଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟ ପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ, ମଦ ପିଏ ନା ମୁଁ ।' କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ ହସିଲା, 'ଆମ ବିଜୟ ପାଇଁ ପିଇବାକୁ ଚାହୁଁ ନୁ ତ ? ତେବେ ନିଜର ମୃତ୍ୟୁ ପାଇଁ ପିଇ ଦିଏ ।' ସେଥିରେ ମୋର ହରାଇବାର କ'ଣ ଥିଲା ? 'ନିଜର ମୃତ୍ୟୁ ଆଉ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ନିଷ୍କୃତି ପାଇଁ ପିଉଛି' ବୋଲି କହି ଗ୍ଲାସଟାକୁ ବି ଢୋକରେ ଶେଷ କରି ଦେଲି । ରୁଟିଟାକୁ କିନ୍ତୁ ଛୁଇଁଲି ନାହିଁ, ହାତରେ ଓଠକୁ ଆସ୍ତେ କରି ପୋଛି ଦେଇ କହିଲି, 'ଆତିଥ୍ୟ ପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ, ଏଥର ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ହେର୍ କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ, ଆପଣ ଏବେ ମୋତେ ଗୁଳି କରି ମାରି ପାରନ୍ତି ।'

"ସେ କିନ୍ତୁ ମୋତେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହି କହିଲା, 'ମରିବା ଆଗରୁ ରୁଟି ଖଣ୍ଡକ ଅନ୍ତତଃ ଖାଇ ଦେ ।' ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଲି, 'ପ୍ରଥମ ଗ୍ଲାସ ପରେ ମୁଁ କିଛି ଖାଏ ନା ।' ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଗ୍ଲାସେ ଢାଳି ଦେଇ ମୋ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ମୁଁ ସେ ଗ୍ଲାସତକ ବି ପିଇ ଦେଲି । କିନ୍ତୁ ରୁଟି ଛୁଇଁଲି ନାହିଁ । ସାହସ ଉପରେ ସବୁ କିଛି ଭରସା ରଖି, ଭାବିଲି, 'ବାହାରକୁ ଯିବା ଆଗରୁ, ଜୀବନ ନିକଟରୁ ମେଲଣି ନେବା ଆଗରୁ ମାତାଲ ହୋଇ କି ଯିବି ।' କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ ତା'ର ସେ ଫିକା ଭ୍ରୁଲ ହଳକ କପାଳକୁ ଟେକି ଦେଇ କହିଲା, 'ଖାଉ ନାହୁଁ କାହିଁକି, ରୁଷ୍ ଇଭାନ୍ ? ଲଜ୍ଜା କର ନା !' ମୁଁ ମୋ କଥାରେ ଅବିଚଳ ରହିଥାଏ, 'ମାଫ୍ କରିବେ, ହେର୍ କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ, ଦୁଇ ଗ୍ଲାସ ପରେ ବି ମୋର ଖାଇବାର ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ ।' ଗାଲ ଦିଟାକୁ ଫୁଲାଇ ଘୁଡ୍ ଘୁଡ୍ କରି ଠୋ ଠୋ ହସି ଉଠିଲା କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ ଏବଂ ହସୁ ହସୁ ଜର୍ମାନ୍ ଭାଷାରେ ତରତରରେ କ'ଣଗୁଡ଼ାଏ କହି ଗଲା, ସମ୍ଭବତଃ, ମୋ କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଜର୍ମାନ୍ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରି ସେ କହୁଥିଲା । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ହସି ଉଠିଲେ ଏବଂ ଟିଆର ସବୁକୁ ପଛକୁ ଠେସଠେସି କରି

ମୋ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଚାହିଁଲେ । ଦେଖିଲି, ଏଥର ସେମାନଙ୍କ ଚେହେରାରେ ଗୋଟାଏ ଅଲଗା ଭାବ ଫୁଟି ଉଠିଛି — କେମିତି ଟିକିଏ ନରମ ନରମ ଭାବ ।

"କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ ମୋ ପାଇଁ ତୃତୀୟ ଥର ଗ୍ଲାସରେ ମଦ ଢାଳିଲା, ଏତେ ସେ ହତ୍‌ପ୍ରଭ ଯେ, ହାତଟା ତା'ର କଂପି ଉଠୁଥାଏ । ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ ଗ୍ଲାସତକ ପିଇ ଦେଲି ଆଉ ରୁଟିରୁ ଟିକିଏ ପାଟିକୁ ନେଇ ବାକିତକ ରଖି ଦେଲି ଟେବୁଲ ଉପରେ । ସେ ବେକନ୍‌ଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି, ଭୋକରେ ହଂସା ଉଡ଼ି ଯାଉଥିଲେ ବି, ସେମାନେ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଯେଉଁ ଟୁକୁରା ଫିଙ୍ଗି ଦେଉଥିଲେ, ତା'କୁ ମୁହଁରେ ଦେବି ନାହିଁ । ମୋର ତ ପୁଣି ଗୋଟାଏ ରୁଷୀୟ ମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଛି, ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବି, ସେମାନେ ମୋତେ ଜାନୁଆର କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି !

"ତା'ପରେ କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟର ମୁହଁଟା ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଉଠିଲା । ଛାତି ଉପରର ଲୁହାର କ୍ରୁଶ ଯୋଡ଼ିକୁ ସଜାଡ଼ି ନେଇ ବିନା ପିସ୍ତଲରେ ଟେବୁଲ ଆଗକୁ ଚାଲି ଆସି କହିଲା, 'ଦେଖ, ସକଲେଭ୍, ତୁ ହେଉଛୁ ପକ୍କା ରୁଷ୍ ସୈନିକ, ସାହସୀ ସୈନିକ । ମୁଁ ବି ଜଣେ ସୈନିକ — ଯୋଗ୍ୟ ଶତ୍ରୁକୁ ମୁଁ ସମ୍ମାନ କରେ । ତୋତେ ମାରିବି ନାହିଁ । ତା'ଛଡ଼ା ଆମର ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ବାହାଦୁର ସୈନ୍ୟମାନେ ଆଜି ଭଲ୍‌ଗା ନଦୀ କୂଳରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ପୁରାପୁରି ଦଖଲ କରି ନେଇଛନ୍ତି ଷ୍ଟାଲିନ୍‌ଗ୍ରାଦକୁ । ଆମ ପାଇଁ ଏ ହେଉଛି ମହା ଆନନ୍ଦର କଥା, ତେଣୁ ଉଦାରତାର ସହିତ ତୋତେ ତୋ ଜୀବନ ଦାନ କରୁଛି । ଯା, ତୋ ବ୍ଲକକୁ ଫେରି ଯା, ଆଉ ଏ ହେଉଛି ତୋ ସାହସିକତାର ପୁରସ୍କାର, ସାଥୀରେ ଯାକୁ ନେଇ ଯା ।' ଏତକ କହି ଟେବୁଲ ଉପରୁ ଗୋଟାଏ ପାଉଁରୁଟି ମୋଟାଏ ଚର୍ବି ମୋ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ।

"ରୁଟିଟାକୁ କଷିକି ଛାତିରେ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି ବାଆଁ ହାତରେ ଚର୍ବିତକ ଧରିଛି । ଘଟଣାର ଅଚାନକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମୋତେ ଏତେ ହତବମ୍ବ କରି ଦେଇଥିଲା ଯେ, ଧନ୍ୟବାଦଟାଏ ବି ଜଣାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । କେବଳ ବାଆଁକୁ ବୁଲି ଦ୍ୱାର ଆଡ଼କୁ ଆଗଉ ଆଗଉ ମନେ

ମନେ ଭାବୁଥିଲି, 'ଏଇ ଥର ମୋ ପିଠିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଗୁଳି ଛାଡ଼ି ଦେବ, ରୁଟି ଆଉ ଚର୍ବିତକ ନେଇ ସାଥୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବା ହେବ ନାହିଁ ।' କିନ୍ତୁ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ଏଥର ବି ମୃତ୍ୟୁଟା ମୋର ଦେହରେ ଘଷି ହୋଇ ଚାଲି ଗଲା, ତା'ର ବରଫଶୀତଳ ନିଶ୍ୱାସର ଛୁଆଁଟା ଖାଲି ଅନୁଭବ କଲି ... ।

"କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟର କୋଠରୀରୁ ବାହାରିଲା ବେଳେ ପୂରା ସିଧା ହୋଇ ବାହାରିଥିଲି, କିନ୍ତୁ ବାହାରକୁ ଆସି ଏକେବାରେ ବେସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ଆଗେଇଲି ଦୋହଲି ଦୋହଲି । ସେହି ଟଳମଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଛାଉଣି ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇ ସିମେଣ୍ଟ ଚଟାଣଟା ଉପରେ ଲୁଣ୍ଠିକିନା ପଡ଼ି ଅଚେତ ହୋଇ ଗଲି । ତହିଁ ଆର ଦିନ ସିନ୍ଦୁରା ଫାଟିବା ଆଗରୁ ଅନ୍ଧାରୁଆ ଅନ୍ଧାରୁଆ ସାଥୀମାନେ ମୋତେ ସାଷ୍ଟମ କରି ପଚାରିଲେ, 'କ'ଣ ହେଲା ତୋର, କହ !' କମାଣ୍ଡାଣ୍ଟ ଅଫିସ୍‌ରେ ଯାହା ସବୁ ଘଟିଥିଲା, ମନେ ପକାଇ ସବୁ କହିଲି । 'ଏ ରୁଟି ଆଉ ଚର୍ବିତକ କେମିତି ବାଣ୍ଟିବୁ, କହ ?' ମୋ ପାଖ ଭାଡ଼ିର ଲୋକଟି ଥର ଥର ଗଳାରେ ପଚାରିଲା । କହିଲି, 'ସମସ୍ତଙ୍କ ଭାଗ ସମାନ ।'

"ସକାଳ ହେଲା ଯାଏ ଅପେକ୍ଷା କଲୁ ଏବଂ ତା'ପରେ ଖଣ୍ଡେ ମୋଟା ସୂତା ଖିଅରେ କାଟିଲୁ ରୁଟି ଆଉ ଚର୍ବିକୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଭାଗରେ ଦିଆଗଲା ବାକ୍ସ ଭଳି ଟୁକୁରାଏ ଲେଖା ରୁଟି, କଣାଟିଏ ବି ନଷ୍ଟ କରାଗଲା ନାହିଁ । ଆଉ ରହିଲା ଚର୍ବିତକ, ତା'କୁ ତ ଖାଇବା କଥା ନୁହଁ — ଓଠ ଚିକ୍କଣ କରିବା କଥା । ତଥାପି ତାକୁ ଏମିତି ଭାଗ କରାଗଲା ଯେ, କିଛି କା'ର ନାଲିଶ କରିବାର ନଥିଲା ।

"ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଜର୍ମାନ୍‌ମାନେ ଆମ ଭିତରୁ ସବୁଠୁ ମଜବୁଦ୍ ଦେଖି ତିନି ଶହ ଖଣ୍ଡ ଲୋକଙ୍କୁ ଲଗାଇ ଦେଲେ ଗୋଟାଏ ଜଳାଜମିକୁ ଓଝାଡ଼ିବା କାମରେ । ତା'ପରେ ଆମକୁ ପଠାଗଲା ରୁର୍ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଖଣିରେ କାମ କରିବା ପାଇଁ । ସେଠାରେ ମୁଁ ରହିଥିଲି ୧୯୪୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ସେତେବେଳକୁ ଆମ ସୈନ୍ୟମାନେ ଜର୍ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଅକଲକୁ କିଛି ପରିମାଣରେ ଗୁଡୁମ୍ କରି ଦେଇଥିଲେ, ଏବଂ ଆମ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଫାସିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ନାକ ଟେକିବାଟା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

‘‘ଏବେ ଜର୍ମାନ୍‌ମାନେ ମୋ ଦିନ ସେଫ୍‌ଟରେ କାମ କରୁଥିବା ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଧାଡ଼ି କରି ଛିଡ଼ା କରାଇ ଦେଲେ । ପରିଦର୍ଶନରେ ଆସିଥିବା ଜଣେ ଜିଏ ଓବେର-ଲେଫ୍‌ଟନାଣ୍ଟ ଦୋଭାଷୀ ଜରିଆରେ କହିଲା, ‘ତୁମ ଭିତରୁ ଯିଏ ଯୁଦ୍ଧରେ କିମ୍ବା ଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ ମୋଟର ଡ୍ରାଇଭର କାମ କରୁଥିଲ – ଗୋଟିଏ କଦମ୍ ଆଗେଇ ଆସ !’ ଆଗେଇ ଗଲୁ ଆମେ ସାତ ଜଣ ସରିକି ଲୋକ, ଆଗରୁ ଯିଏ ଡ୍ରାଇଭରି କରୁଥିଲୁ । ଆମ ଭିତରୁ କେତେକଙ୍କୁ ଜର୍ମାନ୍‌ମାନେ ପୁରୁଣା ଉପରପିନ୍ଧା ପ୍ୟାଣ୍ଟ କୁର୍ତ୍ତା ଦେଇ, ସୈନ୍ୟ ପହରା ଭିତରେ ପଟସ୍‌ଡାମ୍ ପଠାଇ ଦେଲେ ।

‘‘ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ଆମକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା କରି ରଖାଗଲା । ମୋତେ ପଠାଗଲା ‘ତଦ୍‌ତ’ରେ କାମ କରିବାକୁ । ‘ତଦ୍‌ତ’ ହେଉଛି ଜର୍ମାନ୍‌ର ସାମରିକ ରାସ୍ତା ଘାଟ ନିର୍ମାଣର ବାରିକ୍‌ମିସ୍ତ୍ରୀ ଦପ୍ତର ।

‘‘ ‘ତଦ୍‌ତ’ର ଜଣେ ଜର୍ମାନ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟର ମେଜରର ‘ଓପେଲ-ଅଡ୍‌ମିରାଲ’ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇଲି । ଫାସିଷ୍ଟଟା ଯେ କି ମୋଟା ଥିଲା ! ଦେଖିବାକୁ ଠୁଣ୍ଟୁକା, ଥନ୍ଥଲ ପେଟ, ଲମ୍ବ ଚଉଡ଼ା ସମାନ, ପିଚ୍ଛଦିଟା ଯେମିତି ଖାନିକିର ପିଚ୍ଛ ଭଳି । ଆଗକୁ କଲର ଉପରେ ଥାକ ହୋଇ ତିନି ଥାକ ଥୋଡ଼ି ବାହାରି ଆସିଥାଏ, ଏବଂ ପିଠି ପଟେ ବେକ ଉପରେ ତିନିଟା ମୋଟା ଭାଙ୍ଗ ପଡ଼ିଥାଏ । ମୋର ଅନୁମାନ, ଦେହରେ ତା’ର ମହଣେ ଖଣ୍ଡ ଖାଣ୍ଟି ଚର୍ବି ଥିଲା । ଗ୍ଲଲିଲା ବେଳେ ଇଞ୍ଜିନ୍ ଭଳି ପାଟିରୁ ତା’ର ଭସ୍ ଭସ୍ କରି ଧୂଆଁ ବାହାରୁଥାଏ, ଏବଂ ଖାଇ ବସିଲା ବେଳେ ତା’କୁ ଦେଖିଲେ, ତମ ଆଖି ଖୋସି ହୋଇ ଯିବ ! ଦିନ ସାରା ପାଟି ଗଳିଥାଏ ଏବଂ ଫ୍ଲାସ୍କରୁ ଢୋକ ଢୋକ କରି ବ୍ରାଣ୍ଡି ପିଉଥାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ବି ସେସବୁରୁ କିଛି ମିଳି ଯାଏ । ଯାଉଁ ଯାଉଁ ରାସ୍ତା କଡ଼ରେ ଗାଡ଼ି ଅଟକାଇ ସସେଜ ଆଉ ଛେନା କାଟି କାଟି ସେ ଖାଏ ଏବଂ ମଦ ପିଏ; ମିଜାଜ ଭଲ ଥିଲେ କୁକୁରକୁ ଦେଲା ଭଳି – ମୋ ଆଡ଼କୁ ଦୁଇ ତିନି ଟୁକୁରା ଫିଙ୍ଗି ଦିଏ । କିନ୍ତୁ କେବେହେଲେ ସେ ହାତରେ ମୋର ଦେଉନଥିଲା – ଭାବୁଥିଲା, ଏହା ଦ୍ୱାରା ତା’ର ସମ୍ମାନରେ ଆଞ୍ଚ ଆସିବ । ସେ ଯା ହେଉ ପଛେ, ବନ୍ଦୀ ଶିବିରର ଜୀବନ ସହିତ ଏ ଜୀବନର ତୁଳନା କରାଯାଇ ପାରେ ନା । କ୍ରମଶଃ

ମଣିଷ ଭଳି ଟିକେ ଦେଖାଗଲି, ହାଡ଼ ଉପରେ ଟିକେ ଟିକେ ମାଂସ ବି ଲାଗିଲା ।

‘‘ଦୁଇ ସପ୍ତାହ ଖଣ୍ଡ ସେ ମେଜରକୁ ମୁଁ ପଟସ୍‌ଡାମ୍‌ରୁ ବର୍ଲିନ୍ ଏବଂ ବର୍ଲିନ୍‌ରୁ ପଟସ୍‌ଡାମ୍ ନେବା ଆଣିବା କଲି । ତା’ପରେ ମେଜର ବଦଳି ହୋଇ ଗଲା ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିବା ଅଞ୍ଚଳକୁ – ଆମ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଘଡ଼ଖାଇ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ । ସେଠାରେ ନିଦ କ’ଣ, ଭୁଲି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ରାତି ସାରା ଖାଲି ଭାବୁଥାଏ, କିପରି ନିଜ ଦେଶକୁ, ନିଜ ଲୋକଙ୍କ ପାଖକୁ ପଳାଇ ଯିବି ।

‘‘ପୋଲତ୍‌ସ୍କ ନାମକ ସହରକୁ ଆମେ ଆସିଲୁ । ଦୁଇ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଦିନ ଭୋର ବେଳା ପ୍ରଥମ କରି ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି ଆମ କମାଣର ଆବାଜ୍ । ଛାତିଟା ମୋର କିମିତି ନାଚି ଉଠିଲା । ସତ କହୁଛି ଭାଇ, ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଇରିନା ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଗଲା ବେଳେ ସେପରି ବି ହୋଇ ନଥିଲା ! ଯୁଦ୍ଧ ସେତେବେଳେ ଚାଲିଥିଲା ପୋଲତ୍‌ସ୍କର ପୂର୍ବରେ, ଅଠର କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ । ସହରର ଜର୍ମାନ୍‌ମାନେ ଆଉରି ହିଂସ୍ର ଆଉରି ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଉଠିଲେ, ଆଉ ମୋର ସେ ଥନ୍ଥଲପେଟା ମେଜରଟା ଘନ ଘନ ସୁରା ଦେବୀଙ୍କ ସେବାରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲା । ଦିନ ବେଳେ ସହର ବାହାରେ ଏଣେ ତେଣେ ଗାଡ଼ିରେ ବୁଲି କେମିତି ଘାଟି ତିଆରି କରିବାକୁ ହେବ, ମେଜର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଉଥିଲା, ଏବଂ ରାତିରେ ଏକୁଟିଆ ବସି ମଦ ପିଇବାରେ ଲାଗୁଥିଲା । ମଦ ପିଇ ପିଇ ଚେହେରା ତା’ର ଫୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଏବଂ ଆଖି ତଳର ଚମଡ଼ା ଥଲ ଥଲ ହୋଇ ଝୁଲି ପଡ଼ିଲା ...।

‘‘ଭାବିଲି, ‘ଆଉ ଡେରି କରି ଲାଭ ନାହିଁ, ଏଥର ମୋର ମଉକା ଆସି ଯାଇଛି ! କିନ୍ତୁ ଏକୁଟିଆ ଯିବି ନାହିଁ, ଥନ୍ଥଲ ପେଟାକୁ ବି ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯିବି, ସେଠି କାମରେ ଲାଗିବ !’

‘‘ଭଙ୍ଗାରୁଜା ଜିନିଷ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟେ ଓଜନିଆ ଲୁହା ମୁଣ୍ଡା ମୋତେ ମିଳିଗଲା । ଛିଣ୍ଡା କନାରେ ସେଟାକୁ ଭଲ କରି ଗୁଡ଼ାଇ ଦେଲି, ଯେମିତି ସେଥିରେ ବାଡ଼େଇଲେ ରକ୍ତ ବାହାରିବ ନାହିଁ । ତା’ଛଡ଼ା ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା ଟେଲିଫୋନ୍ ତାର ବି ରାସ୍ତାରୁ ଉଠାଇ ନେଲି । ଆଉ

ଯାହା କିଛି ଦରକାର, ସବୁ ଗୋଟାଏ ଦେଇ ରଖି ଦେଲି ଗାଡ଼ିର ସାମନା ସିଟ୍ ତଳେ ।

“ଜୋନ୍‌ର ଶେଷ ଦିନ ବିଦାୟ ଦଣାର ପକାଇ ଆସିଲି, ତା'ର ଦୁଇ ଦିନ ଆଗରୁ ସଞ୍ଜ ବେଳେ ଗାଡ଼ିରେ ତେଲ ପକାଇ ଫେରୁଥାଏ ପେଟ୍ରୋଲ ଟାଙ୍କିରୁ । ଦେଖିଲି, ଏକ ଜର୍ମାନ୍ ହାବିଲ୍‌ଦାର ମାତାଲ ଅବସ୍ଥାରେ ଦିଆଲକୁ ଧରି ଧରି ଯାଉଛି । ଗାଡ଼ିଟାକୁ ରୋକି ଦେଇ ଲୋକଟାକୁ ଘୋଷାରି ନେଲି ଗୋଟାଏ ଭଙ୍ଗା କୋଠା ଭିତରକୁ । ଦେହରୁ ତା'ର ବାହାର କରି ନେଲି ପୋଷାକ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡରୁ ଟୋପି । ସେତକ ବି ମୋ ସିଟ୍ ତଳେ ଲୁଚାଇ ଦେଲି ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଲି ।

“ଜୁନ୍ ଅଣତିରିଶ ତାରିଖ ଦିନ ସକାଳେ ମେଜର ହୁକୁମ ଦେଲେ ସହର ବାହାରେ ତ୍ରସ୍‌ନିଜ୍ଞା ଅଡ଼କୁ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଯିବା ପାଇଁ । ସେଠାରେ ଘାଟି ତିଆରି କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟ ସେ ଦେଖା ଶୁଣା କରୁଥିଲେ । ଆମେ ମୋଟରରେ ବସି ରହିଲୁ । ପଛ ସିଟ୍‌ରେ ବସି ମେଜରଟା ଆରାମରେ ଢୋଳାଉଥାଏ ଆଉ ଆଗ ସିଟ୍‌ରେ ବସି ମୁଁ ଗାଡ଼ି ଚଳାଉଥାଏ । ମନେ ହେଉଥାଏ, କଲିଜାଟା ଯେମିତି ମୋର ପାଟି ବାଟେ କୁଦା ମାରି ବାହାରି ପଡ଼ିବ । ଗାଡ଼ି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଛୁଟାଇ ଦେଇଥାଏ । ସହର ବାହାରେ କିନ୍ତୁ ଗତିକୁ ଟିକେ ଧିମାଇ ଦେଲି । କିଛି ବାଟ ଗଲା ପରେ ଗାଡ଼ି ବନ୍ଦ କରି ଦେଇ ଗାଡ଼ିରୁ ବାହାରି ଆସ ରହିଲି ଘରି ଅଡ଼କୁ । ପଛରେ ଅନେକ ଦୂରରେ ଦୁଇଟା ମାଲବୁହା ଲରୀ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସୁଥାଏ । ଲୁହା ମୁଣ୍ଡାଟା ବାହାର କରି ଆଣି ଦରଜାଟାକୁ ଆଛା କରି ମେଲା କରି ଦେଲି । ଅଚଇପେଟା ସିଟ୍‌କୁ ଆଉଜି ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରୁଥାଏ, ସତେ ଯିମିତି ଷଣ୍ଢଟା ମାଇପ ପାଖରେ ଶୋଇଛି । ବାଆଁ ପାଖ ଦେଇ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କି ଲୁହାରେ ବସାଇ ଦେଲି ପାହାରଟାଏ । ମୁଣ୍ଡଟା ଛାତି ଉପରକୁ ଢଳି ପଡ଼ିଲା, ତା'ପରେ ପୁଣି ବଜାଇଲି ଆଉ ଏକ ପାହାର । ଜୀବନରେ ତାକୁ ମାରି ଦେବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ନଥାଏ । ତାକୁ ଜିଅନ୍ତା ନେଇ ଯିବା ଦରକାର—ଋ.ମ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ଖବର ଦେବା ଭଳି ତା'ର ଟିକେ ଜୀବନ ଥିବା ଦରକାର । ଖୋଲରୁ ତା ପିସ୍ତଲଟାକୁ ବାହାର

କରି ନେଇ ପକେଟ୍‌ରେ ମୋର ଗୁଞ୍ଜି ଦେଲି । ପଛ ସିଟ୍ ପଛରେ ଟାୟାର ଖୋଲିବା ଲିଭରଟାକୁ ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦେଇ, ଟେଲିଫୋନ୍ ତାରରେ ମେଜରର ବେକକୁ ବାନ୍ଧି ସେଥିରେ ଲଟକାଇ ଦେଲି । ଜୋରରେ ଗାଡ଼ି ଛୁଟାଇଲା ବେଳେ ସେ ଆଉ ଢଳିକି ପଡ଼ି ଯିବ ନାହିଁ । ତା'ପରେ ସେଇ ଜର୍ମାନ୍ ପୋଷାକ ଆଉ ଟୋପି ପିନ୍ଧି ପକାଇ ଏକମୁହାଁ ହୋଇ ଗାଡ଼ି ଛୁଟାଇ ଦେଲି ସେଇ ଅଡ଼କୁ, ଯେଉଁ ଆଡ଼େ ଗୁଡ଼ୁମ ଗୁଡ଼ୁମ ଶବ୍ଦରେ ପୃଥିବୀ କମ୍ପି ଉଠୁଥିଲା ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିଲା ।

“ଜର୍ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ ଲାଇନଟାକୁ ଦୁଇ ଦିଗରେ ଦୁଇ କମାଣ ଘାଟିର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ମୁଁ ପାର ହୋଇ ଗଲି । ଟ୍ରେଞ୍ଚ ତଳୁ ଦଳେ ସବ୍‌ମେସିନ୍‌ଗନଚାଳକ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । ଜାଣି ଶୁଣି ଗାଡ଼ିର ଗତି ମୁଁ ମନ୍ଥର କରି ଦେଲି—ସେମାନେ ଯେମିତି ଦେଖି ପାରନ୍ତି ଯେ, ଗାଡ଼ିରେ ଆଉ କେଇ ନୁହଁ, ମେଜର ବସିଛନ୍ତି । ପାଟି କରି ହାତ ହଲାଇ ଅଗକୁ ନଆଗେଇବା ପାଇଁ ସେମାନେ ସଂକେତ ଦେଲେ, ମୁଁ କିନ୍ତୁ କିଛି ନବୁଝିଲା ପରି ବାହାନା କରି ଗାଡ଼ିକୁ ଅଶୀ କିଲୋମିଟର ବେଗରେ ଛୁଟାଇ ଦେଲି । ଅସଲ ବ୍ୟାପାରଟାକୁ ବୁଝି ସେମାନେ ଗୁଳି ଚଳାଇଲା ବେଳକୁ ମୁଁ ଠେକୁଆ ପରି ଗୋଳା ଗାତଗୁଡ଼ିକୁ ଘୁରି ଘୁରି, ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଅଧିକାରହୀନ ଇଲାକାକୁ ପଶି ଯାଇଥିଲି ।

“ଜର୍ମାନ୍‌ମାନେ ପଛରୁ ଗୁଳି କଲା ବେଳେ ଆମ ଲୋକେ ସାମନାରେ ଖେପି ଉଠି ମୋ ଆଡ଼କୁ ସବ୍‌ମେସିନ୍‌ଗନ୍ ଚଳାଇଲେ । ସାମ୍ନା କାଚ ପରଦା ଦେଇ ଗୁରିଟା ଗୁଳି ବାହାରି ଗଲା ଏବଂ ରାଡ଼ିଏଟରଟା ଛାଇ ହୋଇଗଲା ଗୁଳିରେ...। ଏତିକିବେଳେ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ହ୍ରଦ କୂଳରେ ବୁଦୁ ବୁଦୁକିଆ ଜଙ୍ଗଲଟିଏ ଆଖିରେ ମୋର ପଡ଼ିଲା, ଆମ ସୈନ୍ୟମାନେ ସେଇ ଆଡ଼ୁ ମୋ ଗାଡ଼ି ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁ ଆସୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ବି ସେଇ ବଣ ଭିତରକୁ ଗାଡ଼ି ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦେଲି ଏବଂ ଗାଡ଼ି ଭିତରୁ ବାହାରି ପଡ଼ି ମାଟି ଉପରେ ପଡ଼ି ଯାଇ ତା'କୁ ଚୁମ୍ବନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ସେତେବେଳେ ନିଶ୍ୱାସ ମୋର ଯେପରି ଯିବା ଆସିବା କରୁ ନଥିଲା...।

“ପ୍ରଥମେ ମୋ ପାଖକୁ ଛୁଟି ଆସିଲା ଟୋକା ସୈନିକ ଜଣେ,

ବେଳରେ ତା'ର ସାମରିକ ପଟେଇ ଉପରେ ଲାଗି ସାମରିକ କାନ୍ଧ-ପଟି– ଟେଲୁ ଦେଖେ ସେଇଭଳି ଖାଡି କାନ୍ଧ-ପଟି ମୁଁ ଦେଖିନଥିଲି । ଟେବିଲ୍‌ଟି ପାଖ ଠିଆ ହୋଇ କହିଲି, 'ଆରେ ସଇତାନ ଜର୍ମାନ୍, ହାତ ଉଠା ଜଲ୍ଦି, ନା କ'ଣ?' ଜର୍ମାନ୍ ସାମରିକ ପଟେଇ ଆଉ ଟୋପିକୁ କାଢ଼ି ପଟେ ପଟେ ପାଦରେ ଦଳି ଦେଇ କହିଲି, 'ବାପରେ ମୋର! ଧନରେ ମୋର! ଜର୍ମାନ୍ କିଏ ରେ! ଭରୋନେକ୍‌ରେ ମୋର ପର. ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲି ପରା, ଜାଣିଛୁ? ଏଥର ସେ ଗାଡ଼ିରେ ଯେଉଁ ମୋଟା ଘୁଷୁରିଟା ବସିଛି, ତାକୁ ଖୋଲି ପକା, ବ୍ରିଫ୍‌କେଶ୍‌ଟା ବି ନେଇଯା । ଉଭ ମୋତେ ନେଇ ଚାଲ ତୁମ କମାଣ୍ଡର ପାଖକୁ ।'

"ପିସ୍ତଲଟା ହାତକୁ ତା'ର ବଢ଼ାଇ ଦେଲି । ତା'ପରେ ଏ ଲେକଠୁ ସେ ଲେକ, ସେ ଲେକଠୁ ସେ ଲେକ ହୋଇ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଯାଇ ଡିଭିଜନ କମାଣ୍ଡର – କର୍ଣ୍ଣେଲଙ୍କ ଆଗରେ ହାଜିର ହେଲି । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ମୋତେ ଖୁଆଇ ପିଆଇ, ଗାଧୋଇ ଦେଇ, ନୂଆ ସାମରିକ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧାଇ ଦିଆଯାଇଥାଏ, ପ୍ରଶ୍ନ ପଚରା ଯାଇଥାଏ । ତେଣୁ କର୍ଣ୍ଣେଲଙ୍କ ପଡ଼ଖାଇରେ ହାଜିର ହେଲି ପୂରା ସଫା ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି – ଦେହ ମନରେ ଏକେବାରେ ନିର୍ମଳତା ନେଇ । ଚିଆର ଉପରୁ ଉଠି ପଡ଼ି କର୍ଣ୍ଣେଲ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଆସିଲେ, ସବୁ ଅଫିସରଙ୍କ ସାମନାରେ କୁଣ୍ଢାଇ ପକାଇ କହିଲେ, 'ସାବାସ, ଜବାନ୍! ଜର୍ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଯେଉଁ ଦାମି ଭେଟିଟି ନେଇ ଆସିଛ, ସେଥି ପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ । ତୁମର ଏ ଜର୍ମାନ୍ ଅଉ ତା'ର ବ୍ରିଫ୍‌କେଶ୍‌ଟା ଆମ ପାଖରେ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ବନ୍ଦୀଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଦାମି । ତୁମକୁ ସରକାରୀ ପୁରସ୍କାର ଦେବା ପାଇଁ ସୁପାରିସ୍ କରି ଉପରକୁ ମୁଁ ଲେଖିବି ।' କର୍ଣ୍ଣେଲଙ୍କର ସେଇ କେଇ ପଦ କଥା ଆଉ ମମତାଭରା ଆଦରରେ ମୁଁ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି, ଆବେଗରେ ଓଠ ଦିଓଟି ମୋର ଥରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, କୌଣସିମତେ ଥର ଥର ଗଳାରେ କହିଲି, 'କମ୍ରେଡ୍ କର୍ଣ୍ଣେଲ, ମୋତେ ପଦାତିକ ବାହିନୀର ଗୋଟାଏ ୟୁନିଟ୍‌ରେ ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦିଅନ୍ତୁ ।'

"କର୍ଣ୍ଣେଲ ହସି ଉଠିଲେ, କାନ୍ଧକୁ ମୋର ଥାପୁଡ଼ାଇ ଦେଇ କହିଲେ, 'ଗୋଡ଼ରେ ଛିଡ଼ା ହେବାକୁ ବଳୁ ନାହିଁ, ଲଢ଼ାଇ କରିବ

କେମିତି? ଆଜି ତୁମକୁ ସିଧା ପଠାଇ ଦେବି ହାସ୍‌ପାତାଲକୁ । ସେଠାରେ ଟିକେ ଭଲ ହୁଅ, ପିଆପିଆ କର, ଦେହରେ ମାଂସ ଲଗୁ, ତା'ପରେ ମାସକ ପାଇଁ ଘରକୁ ଯାଇ ପିଲାପିଲିଙ୍କୁ ଦେଖି କି ଆସ । ଫେରି ଆସିଲ ପରେ ଯାଇ ଆମେ ସ୍ଥିର କରିବୁ, କେଉଁଠି ତୁମକୁ ଭର୍ତ୍ତି କରାଯାଇ ପାରେ ।'

"କର୍ଣ୍ଣେଲ ଏବଂ ଗଡ଼ଖାଇରେ ଯେତେ ଅଫିସର ଥିଲେ, ସମସ୍ତେ ମୋ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇ ବିଦାୟ ଦେଲେ । ବାହାରକୁ ଆସିଲା ବେଳେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଭାବବିଭୋର ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । କାରଣ, ଦୁଇ ବର୍ଷ କାଳ ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୀ ହେବା ଫଳରେ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲି, ମଣିଷ ସହିତ ମଣିଷ କେମିତି ବ୍ୟବହାର କରେ । ତା'ଛଡ଼ା ଆଉରି ମଜା କଥା ହେଉଛି, ଉପରବାଲଙ୍କ ସହିତ କଥା କହିବାକୁ ଗଲା ବେଳେ ଏହା ପରେ ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଣ୍ଡଟିକୁ କାନ୍ଧ ଉପରକୁ ନୁଆଁଇ ଆଣିବାର ଅଭ୍ୟାସଟା ମୋର ଗଲା ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ମନ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଭୟ ରହିଥିଲା – ହେଇ ତାଙ୍କ ହାତ ଉଠିଲା, ଏଥର ବସିଯିବ । ଫାସିଷ୍ଟ ଶିବିରରେ ଆମକୁ ସେମାନେ ଏହି ଭଳି ରଖିଥିଲେ ।

"ହାସ୍‌ପାତାଲରେ ପହଞ୍ଚିବା କ୍ଷଣି, ଇରିନାକୁ ଚିଠି ଲେଖି ବସିଲି । ବେଶି ଲେଖିଲି ନି, ଠିକେ ଠିକେ ତାକୁ ଜଣାଇ ଦେଲି – କେମିତି ବନ୍ଦୀ ହେଲି, ଜର୍ମାନ୍ ମେଜରକୁ ଘେନି କିପରି ପଳାଇ ଆସିଲି । ଆଉ ଦେଖ ଭାଇ, କେଉଁଠୁ ସେ ପିଲାଳିଆ ଗର୍ବଟା ମୋ ଛାତି ଭିତରେ ଆସିଲା ଜାଣି ନି, କଥାଟାକୁ କୌଣସିମତେ ଚପାଇ ରଖି ପାରିଲି ନାହିଁ – ଲେଖି ଦେଲି, କର୍ଣ୍ଣେଲ ମୋତେ ପୁରସ୍କାର ଦେବେ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ...।

"ଦି ସପ୍ତାହ କାଳ ଖାଲି ଶୋଇଲି ଆଉ ଖାଇଲି । ଅଳ୍ପ କରି, କିନ୍ତୁ ଘନଘନ ଖାଇବାକୁ ଦେଉଥିଲେ ସେମାନେ । ଡାକ୍ତର କହିଲେ, ମୁଁ ଯେମିତି ଖାଇବାକୁ ହାଉଁ ପାଉଁ ହେଉଥିଲି, ସେମାନେ ସେମିତି ଦେଉଥିଲେ ମୁଁ ମରି ଯାଇଥାନ୍ତି । ମନ ଭିତରେ ଅନେକ ବଳ ମୁଁ ସଂଗ୍ରହ କଲି । ଦି ସପ୍ତାହ ପରେ ଆଉ ଖାଇବା ଜିନିଷକୁ ଅନାଇବାକୁ ମନ ହେଉ ନାହିଁ । ଘରୁ ଚିଠି ପତ୍ର ଆସୁ ନଥାଏ, ତମ ପାଖରେ

ମାନୁଛି ଭାଇ, ମନଟା ମୋର ଘର ପାଇଁ ଏକେବାରେ କାନ୍ଦି ଉଠୁଥାଏ । ଖାଇବାକୁ ମନ ହେଉ ନଥାଏ କି ଆଖିକୁ ନିଦ ଆସୁନଥାଏ, ମନ ଭିତରେ ସବୁ କିଛି ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଆଉ ଦୁର୍ଭାବନା ...। ତୃତୀୟ ସପ୍ତାହ ବେଳକୁ ଭରୋନେଜ୍‌ରୁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡେ ପାଇଲି । କିନ୍ତୁ ଇରିନାଠୁ ନୁହଁ— ମୋର ଜଣେ ପଡ଼ୋଶୀ କାଠମିସ୍ତ୍ରୀ ଇଭାନ୍ ଟିମଫେୟେଭିଚ୍‌ଠାରୁ । ଭଗବାନ କରନ୍ତୁ, କାହାରିକୁ ସେପରି ଚିଠି ନମିଳୁ ...। ପଡ଼ୋଶୀ ଲେଖିଥିଲା, ଉଣେଇଶ ବୟାଳିଶ ମସିହା ଜୁନ୍ ମାସରେ ଜର୍ମାନ୍‌ମାନେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ କାରଖାନା ଉପରେ ବୋମା ବର୍ଷଣ କଲେ, ଗୋଟାଏ ଭାରୀ ବୋମା ସିଧା ସଳଖ ଆସି ପଡ଼ିଲା ମୋ ଘର ଉପରେ । ଇରିନା ଆଉ ଝିଅ ଯୋଡ଼ିକ ସେତେବେଳେ ଘରେ ଥିଲେ...। ତା'ପରେ... ତା'ପରେ ... ଲେଖିଥିଲା, ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ସେ ପାଇ ନି । ଘରଟା ଯେଉଁଠି ଥିଲା—ସେଠି ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଗାତ...। ତେଣିକି ଆଉ ପଢ଼ି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଆଖି ଆଗରେ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟି ଗଲା, ବୁକୁ ଭିତରଟା ପାଲଟି ଗଲା ଗୋଟାଏ ଜମାଟବନ୍ଧା ଟାଣୁଆ ପଥର । ସେ ହୃଦୟ ଆଉ କେବେ ଖୋଲୁ ନାହିଁ କି ହାଲୁକା ବି ହେଉ ନାହିଁ । ଚିତ୍ ହୋଇ ବିଛଣାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲି, ଟିକିଏ ଦମ୍ ନେଲା ପରେ ପୁଣି ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲି । ପଡ଼ୋଶୀଟି ଲେଖିଥାଏ, ବୋମା ପଡ଼ିବା ବେଳେ ଆନାତୋଲି ସହରକୁ ଯାଇଥିଲା, ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଫେରି ଆସି ଦେଖିଲା ଘର ନାହିଁ, ସେଠି ଖାଲି ଗାତଟାଏ । ସେହି ଦିନ ରାତିରେ ସେ ପୁଣି ସହରକୁ ଫେରି ଗଲା । ଯିବା ବେଳେ ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କୁ ଖାଲି କହିଗଲା, ଯୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ହେବା ପାଇଁ ସେ ଦରଖାସ୍ତ କରିବ । ଏତିକି ମାତ୍ର ଖବର ।

"ଛାତିଟା ଯେତେବେଳେ ଟିକେ ହାଲୁକା ହୋଇ ଆସିଲା, ଶିରାରେ ରକ୍ତ ଛୁଟିବାର ଶବ୍ଦ କାନରେ ଶୁଣି ପାରିଲି, ସେତେବେଳେ ମନେ ପଡ଼ି ଗଲା, ଷ୍ଟେସନରେ ବିଦାୟ ନେଲା ବେଳେ ଇରିନା କିପରି ମୋତେ ଚାପି ଧରିଥିଲା । ତା'ର ମାଇପୀ ମନଟି ସେତେବେଳେ, ହୁଏତ, ବାରି ପାରିଥିଲା ଯେ, ଏ ଜୀବନରେ ତା ସହିତ ଆଉ ଭେଟ ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ତଥାପି ତାକୁ ଠେଲି ଦେଇଥିଲି ...। ପିଲାପିଲି ଥିଲେ, ଘର ବାଡ଼ି ଥିଲା, କେତେ ବର୍ଷ ଲାଗିଥିଲା ସେସବୁ ହେବା ପାଇଁ । ଆଖି ପିଛୁଳାକେ ସବୁ ଛାରଖାର ହୋଇ ଗଲା । କେବଳ ରହିଲି ମୁଁ ଏକୁଟିଆ । ମନେ ହେଲା, 'ମୋର ଏ ଘଣ୍ଟାଚକଟା ଜୀବନଟା ଗୋଟାଏ ସ୍ୱପ୍ନ ନୁହେଁ ତ ?' ବନ୍ଦୀ ଥିଲା ବେଳେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାତିରେ ମନେ ମନେ, ଇରିନା ଆଉ ପିଲାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଥା କହୁଥିଲି, ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଉଥିଲି—'ଛି, କାନ୍ଦ ନା, ମୁଁ ଶୀଘ୍ର ଘରକୁ ଫେରି ଆସିବି, ମୁଁ—ଶକ୍ତ ଜୋରଦାର ଲୋକ, ସବୁ କିଛି ସହି ପାରିବି, ଆମେ ପୁଣି ଦିନେ ନା ଦିନେ ଏକାଠି ହେବା'...। ତେବେ ମୁଁ କ'ଣ ଦୁଇ ବର୍ଷ କାଳ ମରା ମଣିଷଙ୍କ ସହିତ କଥା କହୁଥିଲି ?!"

ଲୋକଟି ମିନିଟକ ପାଇଁ ଚୁପ୍ ହୋଇ ଗଲା, ତା'ପରେ ସ୍ୱର ବଦଳାଇ ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ ଗଳାରେ କହିଲା : "ଆସ, ଭାଇ, ଏଥର ଗୋଟାଏ ସିଗାରେଟ୍ ଟଣାଯାଉ, ଗଳାଟା କାହିଁକି ବନ୍ଦ ହୋଇ ଗଲା ଭଳି ଲାଗୁଛି ।"

ସିଗାରେଟ୍ ଲଗାଇଲୁ ଆମେ । ତରଳ ବରଫର ବଢ଼ିରେ ଭାସୁଥିବା ବଣ ମଧ୍ୟରେ କାଠହଣା ଚଢ଼ାଇଟାଏ କେଉଁଠି ଜୋରରେ ଠକ୍ ଠକ୍ କରି ଉଠିଲା । ଉଷୁମ ମଳୟ ପବନଟା ଆଲଡାର ଗଛଗୁଡ଼ିକର ଶୁଖିଲା ପତ୍ରସବୁକୁ ସର ସର କରି ବହି ଯାଉଥାଏ, ଆକାଶର ବଉଦସବୁ ଶୁଭ୍ର ସଫେଦ ପାଲ ମେଲି ଭାସି ଯାଉଥାନ୍ତି । ଏହି ବିଷାଦଭରା ନୀରବ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବସନ୍ତର ମହାଆଗମନରେ ଉନ୍ମୁଖ, ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାଣର ଚିରନ୍ତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୀମାହୀନ ବିଶ୍ୱଟା କେମିତି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ରକମ ଲାଗିଲା ।

ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ ହେଲା । ପଚାରିଲି :

"ତା'ପରେ... ତା'ପରେ କ'ଣ ହେଲା ?"

"ତା'ପରେ କ'ଣ ହେଲା ?" ଅନିଚ୍ଛାର ସହିତ ଲୋକଟି ଉତ୍ତର ଦେଲା । "ତା'ପରେ କର୍ଣ୍ଣେଲଙ୍କଠୁ ପାଇଲି ମାସେ ଛୁଟି । ସପ୍ତାହକ ପରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲି ଭରୋନେଜ୍‌ରେ । ପାଦରେ ଚାଲି ଚାଲି ସେହି ଜାଗାକୁ ଆସିଲି, ଯେଉଁଠି ଦିନେ ପାତିଥିଲି ମୋର ସୁଖର ସଂସାର । ସେଠିକି କେବଳ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଗାତ, ସେଥିରେ ଜଙ୍କ ଲଗା

ପାରିଲ୍ୟାଏ କେମିତି । ପୁଣି ପାଖରେ ମାଡ଼ି ଯାଉଛି ଘଣ୍ଟାଏ ରାସ୍ତାର ଷ୍ଟେସନ ପାଖ...। ପୁଣି ପରେ ଗୋଟାଏ ଖାଁ ଖାଁ ଭାବ, ଜବରଘାନ ଗଛ ଦବୁ ସୁନସାନ୍, ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ । ଉଃ, କି ଅସହ୍ୟ ଲାଗୁଥାଏ ମୋତେ, ସେ କଥା କହି ପାରିବି ନାହିଁ, ଭାଇ! ସନ୍ତାପଭରା ମନରେ କିଛି ସମୟ ଛିଡ଼ା ହେଲି ସେଠି, ତା'ପରେ ଫେରି ଆସିଲି ଷ୍ଟେସନକୁ । ଘଣ୍ଟାକରୁ ବେଶି ସମୟ ବି ସେଠାରେ ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ, ସେଇ ଦିନ ପୁଣି ଫେରି ଗଲି ସୈନ୍ୟ ଶିବିରକୁ ।

"କିନ୍ତୁ ତିନି ମାସ ଖଣ୍ଡ ପରେ ମେଘ ଉହାଡ଼ରେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଝଲକ ପରି ସୁନ୍ଦର ଝଲକ ଟିକିଏ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲି; ଖବର ମିଳିଲା ଆନାତୋଲିର । ଘର ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂଇଁରୁ ଚିଠି ଲେଖିଥାଏ ସେ, ଠିକଣାଟି ମୋର ପାଇଥାଏ ଆମ ସେହି ପଡ଼ୋଶୀଠାରୁ । ମୋତେ ଲାଗୁଛି, ପ୍ରଥମେ ସେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିଲା କମାଣୀ ଫୌଜ କଲେଜରେ, ଗଣିତରେ ପ୍ରତିଭାଟା ସେଠି ତା'ର କାମରେ ଲାଗିଥିଲା । ବର୍ଷକ ପରେ ଅନର୍ସ ସହ ପାସ୍ କରି ସେ ଚାଲି ଯାଇଥିଲା ଯୁଦ୍ଧଭୂଇଁକୁ । ଲେଖିଥାଏ, କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍ ପଦ ପାଇଛି, ହାଲୁକା କମାଣର ଏକ ବାଟେରିର କମାଣ୍ଡର ହୋଇଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା'କୁ ଛ'ଟି ଅର୍ଡର ଆଉ କେତୋଟି ପଦକ ମିଳି ସାରିଥାଏ । ମୋଟ ଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ସେ ତା ବୁଢ଼ା ବାପକୁ କେତେ ପଛରେ ପକାଇ ଦେଇ ଆଗେଇ ଯାଇଥାଏ । ତା' ପାଇଁ ଛାତିଟା ମୋର ଗର୍ବରେ ଫୁଲି ଉଠିଲା! ଯାହା କୁହ ପଛେ, ପୁଅ ମୋର କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍, ଗୋଟାଏ କମାଣୀ ଫୌଜର କମାଣ୍ଡର, ସେ କ'ଣ ଯାଉ ତାର କଥା! ସେଥିରେ ପୁଣି ଆଉରି କେତେ ପଦକ ଆଉ ଅର୍ଡର! ବୁଢ଼ା ବାପ ତା'ର ଗୋଟାଏ ଷ୍ଟୁଡ଼ିବେକର ଲରୀରେ ଗୁଳି ଗୋଳା ବୁହେ, ସେଥିରେ କ'ଣ ଯାଏ ଆସେ? ବାପର ଦିନ କାଳ ତ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଉଛି, କିନ୍ତୁ ତା'ର, ମୋର ସେହି କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍‌ର ସାରା ଭବିଷ୍ୟତ୍‌ଟା ହସୁଛି ତା ଆଗରେ ।

"ରାତିରେ ଏଣିକି ମୋର ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଗଲା ଯେତେ ସବୁ ବୁଢ଼ାକାଳିଆ ସ୍ୱପ୍ନ: ଯୁଦ୍ଧ ସରିଯିବ, ପୁଅକୁ ହାତକୁ ବିହାତ କରିବି, ସେହିମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ରହିବି. ଠୁକ୍ ଠାକ୍ କରି ଏଣୁ ତେଣୁ କାଠ

କାମ କରିବି ଆଉ ନାତି ନାତୁଣୀଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ବୁଲାଇବି । ତା' ମାନେ, ବୁଢ଼ାମାନେ ଯାହା ସବୁ କରନ୍ତି, ସେଇଆ । କିନ୍ତୁ ଭାଇ, ସବୁ ଧୂଳିସାତ୍ ହୋଇ ଗଲା । ଶୀତକାଳରେ ବିଜୟ ପରେ ବିଜୟ ହାସଲ କରି ଆମେ ଆଗେଇ ଚାଲିଲୁ, ଘନ ଘନ ଚିଠି ଲେଖିବାକୁ ସମୟ ନଥାଏ । ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହୋଇ ଆସିଲା ବେଳକୁ ଠିକ୍ ବର୍ଲିନ୍ ନିକଟରେ ଦିନେ ସକାଳେ ଚିଠି ଲେଖିଲି ଆନାତୋଲିକୁ । ତହିଁ ଆର ଦିନ ଉତ୍ତର ପାଇଲି ତା'ଠୁ । ଜଣାଗଲା, ବାପ ଆଉ ପୁଅ ଆମେ ଉଭୟେ ଅଲଗା ଅଲଗା ପଥରେ ଜର୍ମାନୀର ରାଜଧାନୀ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇଛୁ, ପରସ୍ପର ଖୁବ୍ ନିକଟକୁ ଆସି ଯାଇଥାଉ । ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ଆଉ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନଥାଏ, କେବଳ ଭାବୁଥାଏଁ, କେମିତି ଦେଖା ହେବ । ଶେଷକୁ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟି ଆସିଗଲା...। ସେଇ ମେ ମାସ ନଅ ତାରିଖ, ସକାଳେ ଠିକ୍ ବିଜୟ ଦିନ ଆନାତୋଲି ମୋର ଢଳି ପଡ଼ିଲା ଗୋଟାଏ ଜର୍ମାନ୍ ଗୋଇନ୍ଦାର ଗୁଳିରେ ...।

"ଉପରବେଳା ଆମ କଂପାନିର କମାଣ୍ଡର ମୋତେ ଡକାଇ ପଠାଇଲେ । ଦେଖିଲି, ପାଖରେ ତାଙ୍କର ବସିଛନ୍ତି ଜଣେ ଅପରିଚିତ କମାଣ ଫୌଜ ଅଫିସର । ମୁଁ କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ପଶିଛି କି ନାହିଁ, ସେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ, ଉପରବୋଲା ଅଫିସରଙ୍କ ଆଗରେ ଲୋକେ ଯେମିତି ଉଠି ଛିଡ଼ା ହୁଅନ୍ତି । ଆମ କଂପାନିର କମାଣ୍ଡର କହିଲେ, 'ସକଲୋଭ୍, ତୁମ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଏ ଆସିଛନ୍ତି ।' ଏତକ କହି ଝରକା ପାଖକୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦେଲେ ସେ । ଦେହରେ ମୋର ବିଜୁଳିର ଚମକଟାଏ ଯେମିତି ଖେଳି ଗଲା । ଭାବିଲି, କିଛି ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ, ନିଶ୍ଚୟ, ଘଟିବାକୁ ଯାଉଛି । ଅଫିସରଟା ମୋ ପାଖକୁ ଆଗେଇ ଆସି କହିଲେ, 'ବାପା, ଆପଣଙ୍କୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବାକୁ ହେବ, ଆପଣଙ୍କ ପୁଅ, କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍ ସକଲୋଭ୍ ଆଜି ଯୁଦ୍ଧ କରୁ କରୁ ତା କମାଣ ପାଖରେ ମରି ଯାଇଛି । ଆସନ୍ତୁ, ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଆସନ୍ତୁ!'

"ଦେହଟା ମୋର ଟଳମଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା, କିନ୍ତୁ ପାଦ ଉପରେ କୌଣସିମତେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଥିଲି । ଏବେ ବି ମୋତେ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି ଲାଗୁଛି, ଯେମିତି ଭାବେ ସେହି ଲେଫ୍‌ଟନାଣ୍ଟ କର୍ଣ୍ଣେଲଙ୍କ ସହିତ

ଗୋଟାଏ ମସ୍ତ ବଡ଼ ଗାଡ଼ିରେ ଲଗାଇଥିବା ରାସ୍ତା ଉପର ଦେଇ ମୁଁ ଦେଖି ପାରୁଛି । ସୈନ୍ୟମାନେ ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତି, ଇନ୍‌ଫେନ୍ଟ୍ରି ଢଙ୍କା ହୋଇଥାଏ ଘନ ମଖମଲ କନାରେ, ଯାକି ସବୁ ଛାଇ ଛାଇ ହୋଇ ମନେ ପଡ଼ୁଛି । କିନ୍ତୁ ମୋର ଆନାତୋଲିକୁ ମୁଁ ଆଜି ବି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ଦେଖି ପାରୁଛି, ଠିକ୍ ଯେମିତି ତୁମକୁ ହେଇ ଦେଖୁଛି ସାମ୍ନାରେ, ଭାଇ ।

"ଡଫିନ୍ ପାଖକୁ ମୁଁ ଗଲି । ପୁଅ ମୋର ଶୋଇଥିଲା ସେଥିରେ, ନା, ସେ ପୁଅ ନୁହଁ । ମୋ ପୁଅ ଥିଲା ପିଲାଟାଏ, ସବୁବେଳେ ହସ ହସ ମୁହଁ, କାନ୍ଧ ଦୁଇଟି ଢାକିଗ ଢାକିଲା, ସବୁ ବେଳ ଉପରେ ଥୁଆ ହେଇ ରହି ଚଢି । କିନ୍ତୁ ଯିଏ ଶୋଇଥିଲା, ସେ ତ ପୂରା ଭେଣ୍ଡିଅ:ଟାଏ — ଓସାରିଆ କାନ୍ଧ, ଦେଖିବାକୁ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର, ଦରବୁଜା ଆଖି, ମୋର ଅଦେଖା କେଉଁ ଅଜଣା ଦୂରାନ୍ତକୁ ଚାହିଁ ରହିଛି ସେ । ଖାଲି, ଓଠରେ ତା'ର ମୋର ପୁଅର ସେହି ହସକୁ କାଣିଚାଏ ଫୁଟି ଉଠୁଥାଏ, ମୋ ପୁଅ ଆନାତୋଲିର ହସ, ଯେଉଁ ଆନାତୋଲିକୁ ଦିନେ ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ... । କପାଳରେ ତା'ର ଚୁମାଟିଏ ଆଙ୍କି ଦେଇ ଘୁଞ୍ଚି ଆସିଲି ଗୋଟାଏ କଡ଼କୁ । ସେପ୍‌ଟନାଣ୍ଡ କର୍ଣ୍ଣେଲ ଛୋଟ ବକ୍ତୃତାଟିଏ ଦେଲେ । ମୋ ଆନାତୋଲିର ବନ୍ଧୁମାନେ ଆଖିରୁ ସମସ୍ତେ ଲୁହ ପୋଛୁଥାନ୍ତି, ମୋ ଆଖିରୁ କିନ୍ତୁ ବିନ୍ଦୁଟିଏ ଲୁହ ବି ଝରୁନଥାଏ । ମୋତେ ଲାଗୁଛି, ହୃଦୟର କେଉଁ ଗହନରେ ସେସବୁ ଯେମିତି ଶୁଖି ଲିଭି ଯାଇଥିଲା । ସେଇଥି ପାଇଁ, ହୁଏତ, ଭିତରଟା ମୋର ଜଳାପୋଡ଼ା କରେ, ବ୍ୟଥା ଲାଗେ ?..

"ମୋର ଶେଷ ଆଶା, ଶେଷ ଆନନ୍ଦଟିକୁ କବର ଦେଇଥିଲି ସେଇଠି, ସେହି ବିଦେଶୀ ଜର୍ମାନ୍ ମାଟିରେ ସେ ଦିନ । ଜମାଣୀ ଫୌଜମାନେ ତୋପ ଧ୍ୱନି କରି ସେମାନଙ୍କ କମାଣ୍ଡରକୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ତା'ର ସୁଦୀର୍ଘ ଯାତ୍ରା ପଥରେ । ବୁକୁ ଭିତରେ ମୋର କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଚିରକାଳ ପାଇଁ ଛିଡ଼ି ଗଲା ଯେମିତି...। ନିଜ ୟୁନିଟ୍‌କୁ ଫେରି ଆସିଲି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟାଏ ଅଲଗା ମଣିଷ ହୋଇ । ତା'ପରେ ଶୀଘ୍ର ସୈନ୍ୟ ଦଳରୁ ଖଲାସ ପାଇଲି । କିନ୍ତୁ ଯିବି କୁଆଡ଼େ ? ଭରୋନେଜ୍‌କୁ କ'ଣ ଯିବି ? ନା, କେବେ ନୁହଁ ! ମନେ ପଡ଼ି ଗଲା, ଉର୍‌ୟୁପିନ୍‌ସରେ ମୋର

ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଅଛନ୍ତି, ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ଶୀତକାଳରେ ସୈନ୍ୟ ଦଳରୁ ଛାଡ଼ ପାଇଥିଲେ ସେ । ଗଲା ବେଳେ ବହୁତ କରି କହିଥିଲେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବା ପାଇଁ । ବାହାରିଲି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରକୁ ।

"ବନ୍ଧୁ ଆଉ ବନ୍ଧୁ ପତ୍ନୀ ଥିଲେ ନିଃସନ୍ତାନ । ସହର ନିକଟରେ ନିଜର ଘର ଖଣ୍ଡିକରେ ରହୁଥିଲେ । ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହେତୁ ପେନ୍‌ସନ ପାଉଥିଲେ ଆଉ ଲରୀ ଡିପୋରେ ଡ୍ରାଇଭରି ବି କରୁଥିଲେ । ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ କାମ ସେଠି ସେ ଯୋଗାଡ଼ କରି ଦେଲେ । ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଖରେ ସେଇଠି ରହିଲି, ଘର ବଖରାଏ ସେ ମୋ ପାଇଁ ଯୋଗାଇ ଦେଲେ । ଲରୀରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ଜିନିଷପତ୍ର ବୁହାବୁହି କଲୁ । ଶରତ ଋତୁରେ ଗହମ ଯଅ ଆଦି ଶସ୍ୟ ବହି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଗୋଦାମରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଆମକୁ ପଠାଗଲା । ସେହି ସମୟରେ ମୋର ଏ ନୂଆ ପୁଅଟି ସହିତ ଦେଖା ହେଲା ମୋର — ହେଇ, ସେଠି ଯିଏ ବାଲି ଉପରେ ଖେଳୁଛି ।

"ଆମେ ଡ୍ରାଇଭରମାନେ ବହେ ବାଟ ଗାଡ଼ି ଛୁଟାଇ ସହରକୁ ଫେରିଲା ପରେ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟାଏ କାଫେ ଭିତରେ ପଶି ଯାଉ । ପାଟିରେ କିଛି ଟିକିଏ ପକାଇ ଦେଇ ଗିଲାସେ ଖଣ୍ଡ ଭୋଦ୍‌କା ପିଇ ଦେଉଁ ଥକା ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ । ଅଭ୍ୟାସଟା ବଡ଼ ଖରାପ, କିନ୍ତୁ କ'ଣ କରିବି, ମାନୁଛି, ଭାଇ, ସେତେବେଳକୁ ଅଭ୍ୟାସଟା ରକ୍ତରେ ମିଶି ଯାଇଥାଏ ...। ଦିନେ କାଫେ ପାଖରେ ଏହି ପିଲାଟିକୁ ଦେଖିଲି । ତା'ପର ଦିନ ବି ପୁଣି ଭେଟିଲି ସେଇଠି । ଅସନା ମସନା, ଲଙ୍ଗଳା ଫୁଙ୍ଗୁଳା ପିଲାଟାଏ । ମୁହଁଟା ସାରା ତରଭୁଜ ରସ ଆଉ ଧୂଳିରେ ସାଲୁ ବାଲୁ, କି ମଇଳାଟାଏ — ବାଳଗୁଡ଼ାକ ପୁଣି ନେସି ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ସେଥିରେ । କିନ୍ତୁ ଆଖି ଦୁଇଟି ତା'ର ଯେମିତି ବର୍ଷା ପରେ ରାତିର ତାରା ଭଳି ଝକ୍ ଝକ୍ କରୁଥାଏ । ମୋତେ ଏତେ ଭଲ ଲାଗିଲା ଯେ, ତମେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବ, ତାକୁ ଘଡ଼ିଏ ନଦେଖିଲେ, ମନଟା ମୋର କ'ଣ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା — ତରବରରେ କାମ ସାରି କାଫେକୁ ଫେରି ଆସୁଥିଲି ତା'କୁ ଦେଖିବି ବୋଲି । ସେଇ କାଫେ ପାଖରେ ଖାଇବା ଦିଟା ତା'ର ଯୋଟି ଯାଉଥିଲା — ଗଲା ଆଉଚ୍ଛ ଯିଏ ଯେମିତି ଖଣ୍ଡେ ଅଧେ ତା ଆଡ଼କୁ ପକାଇ ଦେଉଥିଲେ ।

"ଚତୁର୍ଥ ଦିନ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କୃଷି ଫାର୍ମରୁ ଫସଲ ବୋଝାଇ ଲରୀଟାକୁ ନେଇ ସିଧା ଆସି କାଫେ ଆଗରେ ଧଡ଼୍‌କିନା ଅଟକାଇ ଦେଲି । କୁନି ମଣିଷଟି ମୋର କାଫେର ପାହାଚ ଉପରେ ବସି ଗୋଡ଼ ଦିଓଟିକୁ ହଲଉଥାଏ, ଦେଖିଲେ, ବୁଝାଯାଉଥାଏ, ପେଟରେ ଯେମିତି କିଛି ପଡ଼ିନଥାଏ ତା'ର । ଲରୀର ଝରକା ଭିତରୁ ମୁହଁ କାଢ଼ି ଡାକିଲି, 'ଏ ଭାନ୍ୟା! ଦୌଡ଼ିଆ । ଲରୀ ଉପରକୁ ଉଠିଆ, ଗୋଦାମରେ ମାଲ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ଏକାଠି ବସି ଖାଇବା ।' ମୋ ଡାକ ଶୁଣି ପିଲଟା ଚମକି ପଡ଼ିଲା, ପାହାଚ ଉପରୁ ଛୁଟି ଆସି ଲରୀର ପାଦାନିକୁ କୁଦାଟାଏ ମାରି ଦେଇ ଆସ୍ତେ କରି ପଚାରିଲା, 'ମୋ ନାଆଁ ଭାନ୍ୟା ବୋଲି କେମିତି ଜାଣିଲ?' ସୁନ୍ଦରିଆ ଆଖି ଦୁଇଟିକୁ ମେଲାଇ ଚାହିଁ ରହିଲା, କ'ଣ ମୁଁ କହିବି । କହିଲି, 'ବାପୁ, ମୋତେ ସବୁ କିଛି ଜଣା, ସବୁ କିଛି ମୁଁ କହି ପାରେ ।'

"ମୋର ଡାହାଣ ପାଖ ଦେଇ ଉଠିଲା ସେ, ଦୁଆର ଖୋଲି ପାଖରେ ବସାଇ ଗାଡ଼ି ଛୁଟାଇ ଦେଲି । ହସଖୁସିଆ ଚଞ୍ଚଳ ପିଲଟିଏ ସେ, ହଠାତ୍ କେମିତି ଗୁମ୍ ମାରିଗଲା । ଲମ୍ବାଳିଆ କୁଞ୍ଚୁକୁଞ୍ଚିଆ ବହଳ ଆଖି ବାଳକୁ ଟେକି ମୋ ଆଡ଼କୁ ଅନାଉଥାଏ, ନିଶ୍ୱାସ ପରେ ନିଶ୍ୱାସ ମାରୁଥାଏ । ବକଟେନାକୁ ପିଲା, ଇତି ମଧ୍ୟରେ ସେ ପୁଣି ଦୁଃଖରେ ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା ଶିଖି ଯାଇଛି! ତା' ପକ୍ଷରେ ସେଟା କ'ଣ ସାଜେ? ପଚାରିଲି, 'ତୋ ବାପା କେଉଁଠିରେ, ଭାନ୍ୟା?' 'ଯୁଦ୍ଧରେ ମରି ଯାଇଛନ୍ତି', ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି କହିଲା । 'ଆଉ ମାଆ?' 'ମାଆ ବି! ରେଳ ଗାଡ଼ିରେ ଗଲା ବେଳେ, ବୋମା ପଡ଼ିଲା, ମାଆ ମରିଗଲା!' 'କେଉଁଠିକୁ ରେଳ ଗାଡ଼ିରେ ଆସୁଥିଲେ?' 'ଜାଣେ ନି, ମନେ ନାହିଁ...।' 'ତୋର କ'ଣ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି ଏଠି?' 'କେହି ନାହାନ୍ତି!' 'ରାତିରେ କେଉଁଠି ରହୁ?' 'ଯେଉଁଠି ପାରେ ସେଠି ।'

"ଭିତରୁ ମୋର ଉଷୁମ ଲୁହ ଉଛୁଳି ଆସିଲା ପରି ଲାଗିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନେ ମନେ ସ୍ଥିର କରି ନେଲି, 'ଆମେ ଦୁହେଁ ତ ଏକା ଏକା, ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ ଦହଗଞ୍ଜ ହେବାରେ ଲାଭ କ'ଣ! ମୁଁ ତାକୁ ପୁଅ କରି ନେବି ।' ଏତିକି ଭାବିବା ପରେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ

ଛାତି ଭିତରଟା ମୋର ହାଲୁକା ହୋଇ ଆସିଲା, ମନ ଭିତରେ ଜଳି ଉଠିଲା ଗୋଟାଏ ଆଲୁଅ । ତା ଆଡ଼କୁ ଢାଳି ହୋଇ ଯାଇ ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ କରି କହିଲି, 'ଭାନ୍ୟା, ମୁଁ କିଏ ଜାଣୁ?' ସତେ ଯେମିତି ନିଶ୍ୱାସରେ ତା'ର ବାହାରି ଆସିଲା, 'କିଏ?' 'ମୁଁ ପରା ତୋ ବାପା', ପ୍ରଥମ ଥର ପରି ଥିରି ଥିରି କରି କହିଲି ।

"ତା'ପରେ ଯାହା ହେଲା, ଭଗବାନ ହିଁ ଜାଣନ୍ତି! ମୋ ଗଳାକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି, ମୋ ଗାଲ, ଓଠ ଆଉ କପାଳକୁ ଚୁମାରେ ବୋଲି ଦେଲା ସେ । ଗାଉଣୀ ଚଢ଼େଇଟି ପରି ମିଠା ଗଳାରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା ଖାଲି, 'ବାପା, ମୋ ବାପା! ମୁଁ ଠିକ୍ ଜାଣିଥିଲି! ତୁମେ ମୋତେ ଖୋଜି ପାଇବ! ଯାହା ହେଲେ ପଛେ, ତମେ ମୋତେ ପାଇବ! ତୁମ ପାଇଁ ମୁଁ କେତେ ଦିନ ଧରି ଅନାଇ ବସିଥିଲି, ବାପା!' ଦେହରେ ମୋର ଜଡ଼େଇ ଯାଇ ପବନରେ ଘାସ ପତରଟି ଥରିଲା ପରି ସେ ଗୋଟିପଣେ ଥରୁଥାଏ । ମୋ ଆଖି ବି ଲୁହରେ ଝାପ୍‌ସା ପଡ଼ି ଆସିଥାଏ, ସାରା ଦେହ ଶିହରି ଉଠୁଥାଏ, ହାତ କଂପୁଥାଏ...। ଷ୍ଟିଅରିଂର ଚକଟିକୁ କେମିତି ଧରିଥିଲି, ଭଗବାନଙ୍କୁ ହିଁ ଜଣା! ତଥାପି ବି ସେଟାକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲି ନାହିଁ, ଗାଡ଼ିଟା ଗଡ଼ି ଗଲା ଗୋଟାଏ ନାଳି ଭିତରକୁ । କୌଣସିମତେ ଇଞ୍ଜିନ୍‌ଟାକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦେଲି । ଆଖିରୁ କୁହୁଡ଼ିଟା ନକଟିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇବାକୁ ଭୟ ହେଲା, କାହାକୁ କାବେ ଚପା ଦେଇ ଦେବି । ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ ଯାଏ ଦିହେଁ ସେଇମିତି ରହିଥାଉଁ, ପୁଅ ମୋର ପ୍ରାଣପଣେ ଭିଡ଼ି ଧରିଥାଏ ମୋତେ, ମୁହଁରେ କଥା ନଥାଏ, କେବଳ କଂପୁଥାଏ । ଡାହାଣ ହାତରେ ତାକୁ ବେଢ଼ାଇ ଧରି ବାଆଁ ହାତରେ ଗାଡ଼ି ବୁଲାଇ ନିଜ ବସାକୁ ଫେରି ଆସିଲି । କିଏ ଘର ଗୋଦାମକୁ ଯାଉଛି, ଯିବା ଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ବି ମୁଁ ସେତେବେଳେ ନଥିଲି ।

"ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଲରୀଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ, ନୂଆ ପୁଅଟିକୁ ମୋର କାଖକୁ ନେଇ ପଶି ଗଲି ଘର ଭିତରକୁ । କୁନି କୁନି ହାତରେ ଗଳାକୁ ମୋର ସେ ସେହିପରି ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଥାଏ । ଗାଲଟିକୁ ତା'ର ରୁକ୍ଷ ଗାଲରେ ମୋର ଅଠାରେ ସଟା ହେଲା ପରି ସଟାଇ ଦେଉଥାଏ ।

ସେଇ ଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ତାକୁ ଘରକୁ ନେଇ ଗଲି । ବନ୍ଧୁ ଆଉ ବନ୍ଧୁ ପତ୍ନୀ ଦୁହେଁ ସେତେବେଳେ ଘରେ ଥାଆନ୍ତି । ଭିତରକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଖି ମିଟିକା ମାରି ଦମ୍ଭ ଆଉ ଖୁସିରେ କହିଲି, 'ହେଇ, ମୋ ଭାନ୍ୟାକୁ ଏଥର ଖୋଜି ପାଇଛି! ଆମେ ଆସି ଯାଇଛୁ, ଦେଖି ପାରୁଛ!' ମୋର ସନ୍ତାନହୀନ ବନ୍ଧୁ ଆଉ ବନ୍ଧୁ ପତ୍ନୀ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋ କଥା ବୁଝି ପାରିଲେ ଏବଂ ଅଥେଇ ବିଥେଇ ହୋଇ ଏଣେ ତେଣେ ଖାଲି ଧାଁ ଦୌଡ଼ କଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ପୁଅର ହାତକୁ ଛାଡ଼ି ପାରୁନଥାଏ । ଯା ହେଉ, କୌଣସିମତେ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ଛାତିରୁ ଓହ୍ଲାଇଲି ତାକୁ । ସାବୁନରେ ମୁହଁ ହାତ ତା'ର ଧୋଇ ଦେଇ ଖାଇବା ଟେବୁଲ ପାଖରେ ବସାଇଲି । ବନ୍ଧୁ ପତ୍ନୀ ପ୍ଲେଟରେ ପ୍ଲେଟେ ଆଗ ସୁପ୍ ଆଣି ଦେଲେ। ସେ ଯେଉଁ ଭଳି ଭାବେ ବିକଳିଆ ହୋଇ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଖାଇବାକୁ ଲଗିଲା, ତାକୁ ଦେଖି ଆଖିରୁ ତାଙ୍କର ଲୁହ ଝରିବାକୁ ଲଗିଲା । ଚୁଲୀ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ମୁହଁରେ କାନି ଦେଇ ସେ ସୁଉଁ ସୁଉଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲଗିଲେ । ଭାନ୍ୟା ମୋର ତାଙ୍କ କାନ୍ଦଣା ଦେଖି ପାଖକୁ ତାଙ୍କର ଦୌଡ଼ି ଗଲା । କାନିଟିକୁ ତାଙ୍କର ଧରି ପକାଇ କହିଲା, 'କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି, ଖୁଡ଼ୀ! ବାପା ତ ମୋତେ ଟୀ' ଦୋକାନ ପାଖରେ ଖୋଜି ପାଇଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଖୁସି ହେବାର କଥା, ତୁମେ କ'ଣ କାନ୍ଦୁଛ!' ଏଥିରେ କାହାର କୋହ ନଉଠିବ ଭଲା, ବନ୍ଧୁ ପତ୍ନୀ ମୋର କାନ୍ଦରେ ଫାଟି ପଡ଼ିଲେ!

"ଖୁଆଇ ପିଆଇ ସାରି ସେଲୁନ୍‌କୁ ନେଇ ତା'ର ବାଳ କଟାଇ ଆଣିଲି । ଘରେ ପାଣି କୁଣ୍ଡରେ ବସାଇ ନିଜ ହାତରେ ଘଷି ମାଜି ଧୋଇ ଦେଇ ଦେହରେ ତା'ର ଗୁଡ଼ାଇ ଦେଲି ସଫା ଚଦରଟିଏ । ବେକରେ ମୋର ହାତ ଗୁଡ଼ାଇ କୋଳରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ସେ ଟକ୍‌କିନି । ଆସ୍ତେ ବିଛଣାରେ ତାକୁ ଶୁଆଇ ଦେଇ ଗାଡ଼ି ନେଇ ଗୋଦାମକୁ ଗଲି । ମାଲ ଖଲସ କଲା ପରେ ଗାଡ଼ିଟିକୁ ରଖି ଦେଇ ସିଧା ଛୁଟିଲି ଦୋକାନକୁ । ତା ପାଇଁ ସର୍ଜ କପଡ଼ାରେ ହଳେ ପ୍ୟାଣ୍ଟ, ଗୋଟିଏ ଛୋଟ କମିଜ, ହଳେ ଚଟି ଆଉ ଟୋପିଟିଏ କିଣିଲି । ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ମାପ ମୁତାବକ ହେଲା ନାହିଁ କି ଭଲ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ପ୍ୟାଣ୍ଟକୁ ଦେଖି ବନ୍ଧୁ ପତ୍ନୀ ମୋର ବିପଦ ଶୁଣାଇ ଦେଲା

କହିଲେ, 'ତୁମ ମୁଣ୍ଡ କ'ଣ ବିଗିଡ଼ି ଯାଇଛି, ନା କ'ଣ, ଏଇ ତାତିରେ ଛୁଆଟା ପାଇଁ କିଣି ଆଣିଛ ସର୍ଜର ପ୍ୟାଣ୍ଟ!' ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସିଲଇ କଳ ଧରି ବସି ଯାଇ ସିନ୍ଦୁକ ବାକ୍ସ ଦରାଣ୍ଡି କନା ଖଣ୍ଡେ ସେ ବାହାର କଲେ । ଘଣ୍ଟାକ ମଧ୍ୟରେ ମୋ ଭାନ୍ୟା ପାଇଁ ସୂତାର ଗୋଟିଏ ପୁରା ପ୍ୟାଣ୍ଟ ଆଉ ଧଳା କମିଜଟିଏ ତିଆରି ହୋଇ ଗଲା । ରାତିରେ ପୁଅକୁ ପାଖରେ ଶୋଇ ପକାଇଲି ଏବଂ ଅନେକ ଦିନ ପରେ ସେଇ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଶାନ୍ତିରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲି ମୁଁ । ରାତିରେ ଗୁରି ଥର ଖଣ୍ଡ ନିଦ ମୋର ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ଉଠି ଦେଖେ, ମୋ ପାଖରେ କାକି କୁକି ହୋଇ ଘରଚଟିଆ ଚଢ଼ାଇଟି ପରି ଶୋଇକି ଥିରି ଥିରି ନିଶ୍ୱାସ ମାରୁଛି ସେ । ମନରେ ମୋର ସେତେବେଳେ ଯେ କି ଆନନ୍ଦ, ତା କହି ହେବ ନାହିଁ! ହଲଚଲ ହେବାକୁ ମୋତେ ଭୟ ଲଗୁଥାଏ, କାଳେ ତା ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଯିବ । ତଥାପି ବି ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲି ଏବଂ ଦିଆସିଲି କାଠି ମାରି ତାକୁ ଗୁହିଁ ରହୁଥିଲି...।

"ଭୋର ହେବା ଆଗରୁ ନିଦଟା ମୋର ଭାଙ୍ଗି ଗଲା, ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ, ଏମିତି ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ କାହିଁକି ଲଗୁଛି? ଦେଖେଁ, ପୁଅ ମୋର ବିଛଣା ଉପରୁ ଉଠି ଆସି ଛାତି ଉପରେ ମୋର ଶୋଇଛି ଏବଂ କୁନି ପାଦଟିକୁ ତା'ର ମୋ ଗଳା ଉପରେ ଲଦି ଦେଇଛି । ସେ ଅଥୟ ଟଗଲଟା ସାଙ୍ଗରେ ଶୋଇବାରେ କ'ଣ କମ୍ ହରକତ୍ ହେବାକୁ ହୁଏ ଭାଇ, କିନ୍ତୁ ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇ ଗଲାଣି – ସେ ବିଛଣାରେ ନଥିଲେ, ମନଟା ଖାଁ ଖାଁ କରି ଉଠେ । ରାତିରେ ନିଘୋଡ଼ ନିଦରେ ଶୋଇଥିଲା ବେଳେ ତାକୁ ଆଉଁସି ଦିଏ, ତା'ର କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚିକିଆ ବାଳର ଗନ୍ଧ ନାକରେ ନିଏ – ହୃଦୟର ଦୁଃଖ ଯନ୍ତଣା କୁଆଡ଼େ ମିଳାଇ ଯାଏ, ମନଟା ଟିକେ ଉଶ୍ୱାସ ଲଗେ । ଏ ହୃଦୟଟା ଦୁଃଖ ସହି ସହି ପଥର ପାଲଟି ଯାଇଛି ଭାଇ...।

"ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ମୋ ସହିତ ଲରୀରେ ସେ ଯା ଆସ କରୁଥିଲା, ପରେ ବୁଝିଲି, ଏଭଳି ଭାବେ କାମ ଚଳିବ ନାହିଁ । ମୋ ନିଜ ପାଇଁ କ'ଣ ବା ଦରକାର? ଚେନାଏ ରୁଟି, ଖଣ୍ଡେ ପିଆଜ, ଲୁଣ ଟିକିଏ ହେଲେ ଜଣେ ସୈନିକର ଦିନଟାଏ ଚଳିଯିବ । କିନ୍ତୁ ସିଏ ସାଙ୍ଗରେ

ଥିଲେ, କଥାଟା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା – କେତେବେଳେ ଦୁଧ ଆଣିବାକୁ ହେବ ତ କେତେବେଳେ ଅଣ୍ଡାଟାଏ ସିଝାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଉଷୁମ ଉଷୁମ ନହେଲେ ସେତ କିଛି ପାଟି କି ନେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣେ ମୋତେ ପୁଣି ମୋ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯା ହେଉ, ବୁକୁରେ ସାହସ ବାନ୍ଧି, ବନ୍ଧୁ ପତ୍ନୀଙ୍କ ପାଖରେ ଦିନେ ତାକୁ ରଖି ଦେଇ ଗଲି । ଦିନ ସାରା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଶେଷକୁ ସଞ୍ଜ ବେଳକୁ ଗୋଦାମ ପାଖକୁ ପଳାଇ ଆସିଲା ମୋତେ ଦେଖିବ ବୋଲି । ମୋ ହାତରୁ ବା କେଉଁଠି କାମ ସରୁଛି, ରାତି ଅଧ ଯାଏ ମୋ ପାଇଁ ସେ ସେଇଠି ଚାହିଁ ବସିଥାଏ ।

"ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ତା ପାଇଁ ବଡ଼ ହଇରାଣ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଥରେ ଦିନ ତମାମ ଖୁବ୍ ଖଟଣି ପରେ ଟିକେ ସଞ୍ଜସଞ୍ଜୁଆ ଶୋଇବାକୁ ଗଲି ବିଛଣାକୁ, କିନ୍ତୁ ଘରଚଟିଆ ପରି ସବୁବେଳେ କିଚିରି ମିଚିରି ହେଉଥିବା ଚଗଲଟି ମୋର କାହିଁକି ବା ତୁନି ତାନି ହୋଇ ରହିବ । ପଚାରିଲି, 'କ'ଣ ଭାବୁଛୁ କିରେ, ବାବୁ?' କଡ଼ି କାଠକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ସେ ମୋତେ ଓଲଟି ପଚାରିଲା, 'ତମର ସେ ଚମଡ଼ା କୋଟ୍‌ଟା କ'ଣ ହେଲା, ବାପା?' ଜୀବନରେ ତ ମୋର କେବେ କେଉଁଠି ଚମଡ଼ା କୋଟ୍ ନଥିଲା! କଥାଟାକୁ ମୋତେ ବୁଲେଇ ବାଲେଇ କହିବାକୁ ହେଲା । କହିଲି, 'ଭରୋନେଜ୍‌ରେ ଛାଡ଼ି ଆସିଛି, ବାପ ।' 'ମୋତେ ଖୋଜି ପାଇବାକୁ ତୁମକୁ ଏତେ ଦିନ ଲାଗିଲା କାହିଁକି, ବାପା?' ଉତ୍ତର ଦେଲି, 'ଅନେକ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିଲା, ଜର୍ମାନୀରେ ଖୋଜିଲି, ପୋଲାଣ୍ଡରେ ଖୋଜିଲି, ସାରା ବେଲରୁଷିଆ ଖୋଜି ଶେଷରେ ତୋତେ ପାଇଲି ଏହି ଉର୍ଯ୍ୟୁପିନ୍‌ସରେ ।' 'ଉର୍ଯ୍ୟୁପିନ୍‌ସ କ'ଣ ଜର୍ମାନୀ ପାଖରେ? ପୋଲାଣ୍ଡ ଏଠୁ ଅନେକ ଦୂର ନା?' ଏହି ଭଳି କେତେ କ'ଣ ପଚରା ଉଚୁରା ହେଲା ପରେ ସେଦିନ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲୁ ଦିହେଁ ।

"ତୁମେ କ'ଣ ଭାବୁଛ, ସେ ଚମଡ଼ା କୋଟ୍ କଥାଟା ପଚାରିବା ପଛରେ କିଛି କାରଣ ନଥିଲା? ହଁ, ଥିଲା, କାରଣଟିଏ ଥିଲା ଠିକ୍ । ତା ଅର୍ଥ, ତା'ର ଅସଲ ବାପଟି କେବେ ଚମଡ଼ା କୋଟ୍‌ଟିଏ ପିନ୍ଧୁଥିଲା, ସେ କଥାଟା ହଠାତ୍ ତା'ର ମନେ ପଡ଼ି ଯାଇଛି । ପିଲାଙ୍କ ମନ ବୈଶାଖର ବିଜୁଳି ପରି – ଝଲସି ଉଠେ, ସବୁ ଝଲମଲ କରି ଦିଏ,

ତା'ପରେ ମିଳାଇ ଯାଏ । ତା ସ୍ମୃତିଟା ଠିକ୍ ସେଇ ଭଳି, ବିଜୁଳି ପରି ମଝିରେ ମଝିରେ ଝଲସି ଉଠେ ।

"ଉର୍ଯ୍ୟୁପିନ୍‌ସ ସହରରେ ଆଉରି ବର୍ଷେ ଖଣ୍ଡ ଏକାଠି ହୁଏତ କଟାଇ ପାରିଥାନ୍ତୁ । ନଭେମ୍ବର ମାସରେ କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଘଟଣା କରି ପକାଇଲି । ଦିନେ ଗୋଟାଏ ଗାଁ ଭିତରେ କାଦୁଆ ରାସ୍ତା ଦେଇ ଲରୀ ଚଳାଇ ଯାଉଥାଏ । ସଟ୍‌କିନା ଖସଡ଼ାରେ ଖସି ଗଲା ଲରୀଟା, ବାଟରେ ଗାଈଟାଏ ଥିଲା, ଧକା ଲାଗିଲା ତାଠି । ଏସବୁ ଘଟଣାରେ କ'ଣ ହୁଏ, ଜାଣିଛ ତ – ମାଇପେଗୁଡ଼ାଏ ହୋହୋ କରି ଉଠିଲେ, ଲୋକସବୁ ଜମା ହୋଇ ଗଲେ, ଟ୍ରାଫିକ୍ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଆସି ହାଜିର । ମୋ ଡ୍ରାଇଭରି ଲାଇସେନ୍‌ସଟା କାଢ଼ି ନେଲା ସେ, କେତେ କାକୁତି ମିନତି କରି କହିଲି, କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ଗାଈଟା ଉଠି ପଡ଼ିଲା, ଲାଙ୍ଗୁଳଟାକୁ ଉପରକୁ ଟେକି ରାସ୍ତାରେ କୁଦା ମାରି ଛୁଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ହରାଇ ବସିଲି ମୋ ଲାଇସେନ୍‌ସଟି । ଶୀତକାଳଟା ଯାକ କାଠମିସ୍ତ୍ରୀ କାମ କରି ଚଳିଲି, ତା'ପରେ ଚିଠି ଲେଖିଲି ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ – ସିଏ ବି ମୋ ସହିତ ଏକେଇ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିଲେ – ତୁମ ଏଇ ଇଲାକାର ଲୋକ, କାଶାରି ଜିଲ୍ଲାରେ ଡ୍ରାଇଭରି କରନ୍ତି । ମୋତେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଛଅ ମାସ ଖଣ୍ଡ କାଠମିସ୍ତ୍ରୀ କାମ କରି ଚଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ, ତା'ପରେ ତାଙ୍କ ଇଲାକାରେ ନୂଆ ଲାଇସେନ୍‌ସ ମିଳି ଯିବ ବୋଲି ବନ୍ଧୁ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ପୁଅ ସାଙ୍ଗରେ ମାର୍ଚ୍ଚ କରି କରିକା ଚାଲିଛି ଏବେ କାଶାରିକୁ ।

"ତେବେ ଗାଈଟା ଦେହରେ ଧକା ବାଜି ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିନଥିଲେ ବି ଉର୍ଯ୍ୟୁପିନ୍‌ସରେ ମୁଁ ରହି ନଥାନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ବେଶି ଦିନ ମୁଁ ରହି ପାରେ ନା, ମନଟା ଖାଁ ଖାଁ କରି ଉଠେ । ମୋ ଭାନ୍ୟା ବଡ଼ ହୋଇ ଗଲେ ତାକୁ ଯେତେବେଳେ ସ୍କୁଲରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିବି, ସେତେବେଳେ, ହୁଏତ, ମୋତେ ସ୍ଥିର ହେବାକୁ ହେବ, ନିଶ୍ଚୟ; ବସା ବାନ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ କିନ୍ତୁ ତାକୁ ନେଇ ଏ ରୁଷ୍ ଦେଶଟାକୁ ବୁଲିବାରେ ଲାଗିଛି ।

ପଚାରିଲି, "ଚାଲି ଚାଲି ସେ ଥକି ପଡ଼ୁ ନି ତ ?"

"ନିଜ ପାଦରେ ସେ ଖୁବ୍ କମ୍ ଚାଲେ, ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ସେ ମୋ ଉପରେ ଲଦନ ହୋଇ ଯାଏ । କେତେବେଳେ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ, କେତେବେଳେ ପିଠିରେ ଲଉ କରି କରି ନିଏ । ଗୋଡ଼ ଖେଳାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲେ କାନ୍ଧ ଉପରୁ ଖପାଟାଏ ମାରି ଦେଇ ସଡ଼କର କରେ କରେ ଛେଳିଛୁଆଟି ପରି ଖୁପୁରୁ ଖୁପୁରୁ ହୋଇ ଦୌଡ଼େ ସେ । ଏସବୁ କିଛି ନୁହଁ ଭାଇ, ଆମେ ଆମ ବାଟ ଧରି ଠିକ୍ ଚାଲି ଯିବୁ । କେବଳ ସମସ୍ୟାଟା ହେଉଛି ମୋର ଏ ଛାତିଟା...। କେଉଁଠି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଧକା ଲାଗିଛି ସେଥିରେ, ସେ ମସିନଟାର ପିଷ୍ଟନ ବଦଳାଇବା ଖୁବ୍ ଜରୁରୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି...। ବେଳେବେଳେ ଭିତରେ ଏମିତି ଭୁସି ଦେଉଛି ଯେ, ଆଖିର ତରା ଲେଉଟି ପଡ଼ୁଛି । ଡର ମାଡ଼ୁଛି, ଶୋଇଥିବା ବେଳେ କେବେ ପ୍ରାଣଟା ମୋର ବାହାରି ଯିବ ଆଉ ପୁଅଟି ମୋର ଚିହିଁକି ଉଠିବ । ସେତିକି କେବଳ ନୁହଁ, ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ରାତିରେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖୁଛି ମୋ ପ୍ରାଣର ସେଇ ପ୍ରିୟତମମାନଙ୍କୁ, ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ହରାଇଛି ମୁଁ । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଦେଖେ, ମୁଁ ଯେପରି କଣ୍ଟା ତାର ବାଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଦୀ, ସେମାନେ ବାଡ଼ ଆର ପାଖରେ ସ୍ୱାଧୀନ...। ମୋର ପ୍ରାଣର ଇରିନା ସହିତ, ପିଲାମାନଙ୍କ ସହିତ ଟିକିନିଖି କେତେ କଥା କହେଁ, କିନ୍ତୁ କଣ୍ଟା ତାରଗୁଡ଼ାକୁ ବିହାତରେ ଯେତେବେଳେ ଛିଡ଼ାଇବାକୁ ଯାଏ, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନେ ଦୂରେଇ ଯାଆନ୍ତି, ହଠାତ୍ କୁଆଡ଼େ ମିଳାଇ ଯାଆନ୍ତି ଆଖି ଆଗରେ ମୋର...। ଏହା ଛଡ଼ା ଆଉ ଗୋଟାଏ ଅବାକ୍ କଥା ବି ଘଟୁଛି; ଦିନ ବେଳେ ବେଶ୍ ଠିକ୍ ରହୁଛି, ଲହୁ କି ଆହା କିଛି ହେଉ ନି, କିନ୍ତୁ ରାତିରେ ବେଳେବେଳେ ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଗଲେ, ଦେଖେ ଲୁହରେ ତକିଆ ଭିଜି ଯାଇଛି...।"

ଏହି ସମୟରେ ନଈ ଭିତରୁ ଭାସି ଆସିଲା ମୋ ବନ୍ଧୁର ସ୍ୱର ଆଉ ଆହୁଲର ଖଟ୍‌ଖାଟ୍ ଶବ୍ଦ ।

ଆପଣାର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ସେ ଅଚିହ୍ନା ଲୋକଟି ଉଠି ପଡ଼ି ତା'ର ଲମ୍ବ, କାଠ ଭଳି ଶକ୍ତ ହାତଟିକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ କହିଲା:

"ଯାଉଛି ଭାଇ, ଯାତ୍ରା ତୁମର ଶୁଭ ହେଉ !"

"ତୁମ ଯାତ୍ରା ବି ଶୁଭ ହେଉ !"

"ଧନ୍ୟବାଦ ! ପୁଅ, ଏଥର ଡଙ୍ଗାକୁ ଚାଲ ।"

ପିଲାଟି ଧାଇଁ ଆସିଲା ବାପ ପାଖକୁ । ବାପର କୁରୁତାକାନିକୁ ଧରି ତା'ର କୁନି କୁନି ପାଦଟିମାନ ପକାଇ ବାପର ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ପାହୁଣ୍ଡ ସହିତ ତାଳ ମିଳାଇ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଦୁଇଟି ଅନାଥ ମଣିଷ, ଦୁଇଟି ବାଲିକଣା—ଯୁଦ୍ଧର ଭୟଙ୍କର ଝଡ଼ରେ ଉଡ଼ି ଆସି କେଉଁ ଅଜଣା ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ...। ଭବିଷ୍ୟତ ତାଙ୍କ ପାଇଁ କ'ଣ ରଖିଛି ? ମନରେ ମୋର ପୁରା ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଥିଲା, ଏହି ରୁଷୀ ଲୋକଟି, ଅନମନୀୟ ମନବଳର ଏହି ମଣିଷଟି କେବେହେଲେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବ ନାହିଁ, ପିଲାଟି ତା'ର ବାପର ସ୍ନେହ ଛାୟା ତଳେ ବଢ଼ି ଉଠିବ, ଆଉ ଜନ୍ମଭୂଇଁର ଡାକ ଆସିଲେ, ସବୁ କିଛିକୁ ସେ ସହ୍ୟ କରି ସମସ୍ତ ବାଧା ବିଘ୍ନକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିଯିବାର ଶକ୍ତି ସେ ଲାଭ କରିବ ।

ସେମାନଙ୍କ ଯିବା ପଥକୁ ବିଷାଦ ବିଷଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲି...। ଆମର ବିଦାୟଟା ଏତେ ବିଷାଦଭରା ହୋଇ ନଥାନ୍ତା, ଯଦି ଭାନ୍ୟା ଟିକି ଟିକି ପାଦ ଦୁଇଟିରେ କିଛି ବାଟ ଗଲା ପରେ ମୋ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ତା'ର କୁନି କୁନି ଗୋଲାପୀ ହାତଟିକୁ ହଲାଇନଥାନ୍ତା । ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ ନରମ, ନଖଭରା ଥାବା ବୁକୁ ଭିତରକୁ ମୋର ଚାପି ଧରିଲା, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁହଁ ଫେରାଇ ଆଣିଲି ମୁଁ । ନା, ନା, ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଯୁଦ୍ଧ ଭିତରେ ବାଳ ପାଚି ସଫେଦ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଏହି ସବୁ ବୟସ୍କ ଲୋକମାନେ କେବଳ ନିଦରେ ଲୁହ ଗଡ଼ାନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଦରେ ବି କାନ୍ଦନ୍ତି, ଚଲାଫେରା କଲା ବେଳେ କାନ୍ଦନ୍ତି । ସବୁଠୁ ବଡ଼ କଥା ହେଉଛି—ଠିକ୍ ସମୟରେ ମୁହଁ ଫେରାଇ ନେବା, ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ପକାଇବା । ତାଠାରୁ ଆହୁରି ବଡ଼ କଥା ହେଉଛି—ଶିଶୁର ହୃଦୟରେ ସେସବୁର ଆଘାତ ଯେପରି ନଲାଗୁ, ମଣିଷ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଝରି ଆସୁଥିବା ସେହି ଅମାଡ଼ିଆ ତତଲା ଲୁହକୁ ସେ ଯେପରି ଦେଖି ନପାରୁ...।

୧୯୫୭

ପାଠକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି

ଏହି ପୁସ୍ତକର ଅନୁବାଦ ଏବଂ ଅଙ୍ଗସଜ୍ଜା ବିଷୟରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ମତାମତ ଜଣାଇଲେ, ପ୍ରଗତି ପ୍ରକାଶନ ବାଧିତ ହେବ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରାମର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଜଣାଇବାକୁ ଅନୁରୋଧ ।

ଆମର ଠିକଣା —

ପ୍ରଗତି ପ୍ରକାଶନ, ୧୭, ଜୁବଭ୍‌ସ୍କି ବୁଲ୍‌ଭାର, ମସ୍କୋ, ସୋଭିଏତ୍ ୟୁନିଅନ୍ ।

ИБ № 8362

Редактор русского текста *Н. С. Кочарова.* Контрольный редактор *Н. М. Иванова.* Художественный редактор *С. Е. Барабаш.* Технический редактор *М. В. Данилушкина.* Корректор *Е. В. Ларина.* Сдано в набор 3.11.81. Подписано в печать 27.05.81. Формат 70×90/32. Бумага типографская № 1. Гарнитура ория. Печать высокая. Условн. печ. л. 8,19. Уч.-изд. л. 12,69. Тираж 2200 экз. Заказ № 2648. Цена 1 р. 42 к. Изд. № 23259. Ордена Трудового Красного Знамени издательство «Прогресс» Государственного комитета СССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. Москва 119021, Зубовский бульвар, 17. Ордена Трудового Красного Знамени Московская типография № 7 «Искра революции» «Союзполиграфпрома» Государственного Комитета СССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. Москва 121019, пер. Аксакова, 13.